

שבוע פרשת אחרי-קדושים
ד' - י' אייר ה'תשס"ז (22-28/04/07)

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה'י' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

קו

זו המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר הודו לה' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:
א תללויה | הודו ליהוה בִּיטוב כי לעולם חסדו: ב מי ימלל גבורות יהוה ישמיע כל־תהלתו:
ג אשרי שמרי משפט עשה צדקה בכל־עת: ד זכרני יהוה ברצון עמך פקדני בישועתך:
ה לראות | בטובת בחיריך לשמח בשמחת גויך להתהלל עם־נחלתך: ו חטאנו עם־אבותינו
הענינו הרשענו: ז אבותינו במצרים | לא־השפילו נפלאותיך לא זכרו את־רב חסדיך וימרו על־ים
בִּים־סוף: ח ויושיעם למען שמו להודיע את־גבורתו: ט ויגער בִּים־סוף ויחרב ויוליכם בתהמות
במדבר: י ויושיעם מיד שונא וינאלם מיד אויב: יא ויכפו־מים צריהם אחד מהם לא נותר:
יב ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו: יג מהרו שכחו מעשיו לא־חכו לעצתו: יד ויתאו תאוה במדבר
וינסו־אל בישמון: טו ויתן להם שאלתם וישלח רוזן בנפשם: טז ויקנאו למשה במחנה לאהרן
קדוש יהוה: יז תפתח־ארץ ותבלע דתן ואתם על־עדת אבירם: יח ותבער־אש בעדתם להכה
תלהט רשעים: יט יעשו־עגל בחרב וישתחוו למסכה: כ וימירו את־כבודם בתבנית שור אבל
עשב: כא שכחו אל מושיעם עשה גדלות במצרים: כב נפלאות בארץ חם נזראות על־ים־סוף:
כג ויאמר להשמידם לולי משה בחירי עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית: כד וימאסו
בארץ חמדה לא־האמינו לדברו: כה וירגנו באהליהם לא שמעו בקול יהוה: כו וישא ידו להם
להפיל אותם במדבר: כז ולתפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות: כח ויצמדו לבעל פעור ויאכלו
זבחי מתים: כט ויכעיסו במעלליהם ותפרץ־בם מגפה: ל ויעמד פינחס ויפלל ותעצר המגפה:
לא ותחשב לו לצדקה לדר ודר עד־עולם: לב ויקציפו על־מי מריבה וירע למשה בעבורם:
לג כיהמרו את־רוחו ויבטא בשפתיו: לד לא־השמידו את־העמים אשר אמר יהוה להם:
לה ויתערכו בגוים וילמדו מעשיהם: לו ויעבדו את־עצביהם ויהיו להם למוקש: לו ויזבחו
את־בניהם ואת־בנותיהם לשדים: לח וישפכו דם נקי דם־בניהם ובנותיהם אשר זבחו לעצבי כנען
ותחנף הארץ בדמים: לט ויטמאו במעשיהם ויזנו במעלליהם: מ ויחר־אף יהוה בעמו ויתעב
את־נחלתו: מא ויתנם ביד־גוים וימשלו בהם שנאיהם: מב וילחצום אויביהם ויפגעו תחת ידם:
מג פעמים רבות יצילם והמה ימרו בעצתם וימכו בעונם: מד וירא בצר להם בשמעו את־רנתם:
מה ויזכר להם בריתו וינחם כרב חסדיו: מז ויתן אותם לרחמים לפני כל־שוביהם: מז הושיענו |
יהוה אלהינו וקבצנו מן־הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: מח ברוך־יהוה | אלהי

ישראל מן־העולם | ועד העולם ואמר כל־העם אמן הללויה:

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה/ כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָיוּ לַיהוָה כִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב יֹאמְרוּ גֵאוּלֵי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֲלָם מִיַּד־צָר:
 ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עֵיר מוֹשֵׁב
 לֹא מָצְאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַפֵּף: ו וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצָּר לָהֶם
 מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: ז וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׁרָאֵל לָלֶכֶת אֶל־עֵיר מוֹשֵׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ
 וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁבִּיעַ נֶפֶשׁ שִׁקְקָה וְנֶפֶשׁ רָעָבָה מִלֹּא־טוֹב: י יֵשְׁבִי חֹשֶׁךְ
 וְצִלְמוֹת אֲסִירִי עָנִי וּבְרוּל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלוּיֹן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמַל לָבָם
 פָּשְׁלוּ וְאֵין עֹז: יג וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצָּר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁיַעֵם: יד וַיֹּצִיאֵם מִחֹשֶׁךְ
 וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתֵּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שָׁבַר דִּלְתוֹת
 נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוֹז גִּדְּעַ: יז אוֹיְלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁעַם וּמַעֲוֹנֵתֵיהֶם יתַעֲנוּ: יח כָּל־אֲכָל תִּתְעַב
 נֶפֶשָׁם וַיִּגְּעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצָּר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁיַעֵם: כ יִשְׁלַח
 דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְכְּחוּ
 זִבְחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹרְדֵי הַיָּם בִּאֲנִיּוֹת עָשִׂי מְלֹאכָה בָּמִים רַבִּים: כד הִמָּה
 רֹאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצְלוֹהָ: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעְרָה וַתְּרוֹמֶם גְּלוּי: כו יַעֲלוּ
 שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְּהוֹמוֹת נַפְשָׁם בָּרָעָה תִתְמוּגַג: כז יַחֲוֹגוּ וַיִּנְעוּ פֶּשְׁפֹּר וְכָל־חֲכַמָּתָם תִּתְבַּלַּע:
 כח וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצָּר לָהֶם וּמִמְּצוּקוֹתֵיהֶם וַיֹּצִיאֵם: כט יָקָם סַעְרָה לְדַמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלוּיָהֶם:
 ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתַּקּוּ וַיִּנָּחֵם אֶל־מַחֲזוֹ חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
 לב וַיְרוֹמְמוּהוּ בְּקֹהֶל עָם וּבְמוֹשֵׁב זִקְנִים יִהְלֹלוּהוּ: לג יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם
 לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פָּרִי לְמִלְחָה מְרַעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאֲגַם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה
 לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֵׁב שָׁם רַעֲבִים וַיְכַוְּנוּ עֵיר מוֹשֵׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כִּרְמִים וַיַּעֲשׂוּ
 פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבָהֶמְתֶּם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֲטוּ וַיִּשְׁחוּ מַעְצֵר רָעָה
 וַיִּגְזֹן: מ שִׁפָּךְ בּוֹז עַל־גְּדִיבִים וַיִּתְּעַם בְּתָהוּ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגַּב אֲבִיוֹן מַעֲוִי וַיִּשֶׁם פֶּצְאוֹן
 מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֱלֹה וַיִּתְּבוֹנְנוּ

חֲסִדֵי יְהוָה:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים ק"ו ק"ז
- ב) מאמר ד"ה על שלשה דברים העולם עומד ש"פ קדושים, מבה"ח אייר ה'תשי"ד
- ג) משיחת ש"פ אחרי קדושים, י" אייר ה'תש"נ
- ד) לקוטי שיחות (בלה"ק) פרשת קדושים
- ה) שיעורי תניא לשבוע פרשת אחרי-קדושים
- ו) מאמרי אדמו"ר האמצעי - קונטרסים
- ז) לוח "היום יום" לשבוע פרשת אחרי-קדושים
- ח) הלכה יומית לעיון ברמב"ם
- ט) שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום לשבוע פרשת אחרי-קדושים
- י) שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום לשבוע פרשת אחרי-קדושים
- יא) שיעורי רמב"ם - ספר המצוות לשבוע פרשת אחרי-קדושים
- יב) שולחן ערוך אדמו"ר הזקן
- יג) מסכת סוטה
- יד) לקוטי תורה מבואר - ד"ה וספרתם לכם פרק ג
- טו) מאמרי אדמו"ר הצ"צ - דרך מצותיך - שרש מצות התפילה
- טז) ספר המאמרים - תרצ"ב
- יז) לקוטי דיבורים
- יח) ביאורים לפרקי אבות פרק ג
- יט) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס פרשת אחרי-קדושים

בס"ד. ש"פ קדושים, מבה"ח אייר ה'תשי"ד*.

על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים¹, ומביא כ"ק מו"ח אדמו"ר במאמרו ד"ה זה² פירוש רבינו הזקן, על שלשה דברים העולם עומד – על שלשה דברים ההעלם עומד. ומבאר בהמאמר הקשר דפירוש אדמו"ר הזקן (ההעלם עומד) עם פירוש הפשוט (העולם עומד), כי ענין העולם הוא העלם⁴. ומוסיף בהמאמר, דההעלם שבעולם הוא לפי שבריא את העולם הוא ע"י העלם האור. וכדאיתא בע"ח⁵, דכשהי' אור א"ס ממלא כל המציאות, לא הי' מקום לעמידת העולם, ובכדי שיהי' מקום לעולמות הוצרך להיות סילוק האור. ויש לומר, דבהוספה זו מודגש יותר ענין ההעלם דעולם. שההעלם שבו הוא לא כמו דבר נוסף עליו, אלא שבריא את העולם הוא ע"י העלם האור. ויתירה מזו, שמצד ענין הגילוי לא הי' אפילו מקום לעולמות (ולא רק שלא היו מתהווים בפועל).

וממשיך בהמאמר⁶, דכוונת ההעלם הוא בשביל הגילוי. וע"י הסרת ההעלם, מתגלה אור הפנימי שצפון בההעלם. וזהו על שלשה דברים העולם עומד, שע"י העבודה בתורה עבודה וגמ"ח, מסירים את ההעלם ומתגלה אור הפנימי. ויש לומר, דמ"ש בהמאמר שכוונת ההעלם הוא בשביל הגילוי, הוא בכדי לבאר המשנה על שלשה דברים העולם עומד. דהגם שע"י תורה עבודה וגמ"ח נמשך גילוי אלקות, מ"מ אומר על שלשה דברים העולם עומד (ההעלם עומד), כי כוונת ההעלם הוא בשביל הגילוי, דהכוונה של כל דבר הוא ענינו הפנימי. ולכן אומר על שלשה דברים העולם (ההעלם) עומד, כי ענינו הפנימי דעולם (העלם) הוא זה שנמשך בו גילוי אלקות.

ועפ"ז יש לבאר מ"ש על שלשה דברים העולם עומד, דמזה משמע, שבכדי שתהי' עמידת העולם (גילוי אלקות בעולם), נוגע לא רק כללות הענין דתומ"צ, אלא הענין דשלשה דברים, כי ענין עמידת העולם הוא, שהגילוי אלקות שנמשך בעולם ע"י תומ"צ יהי' בו לא כמו דבר נוסף, אלא שיתגלה בו שהכוונה וענינו הפנימי דהעולם (העלם) עצמו

(1) אבות פ"א מ"ב.

(2) דשנת ה'ש"ת – נדפס בסה"מ ה'ש"ת ע' 160 ואילך.

(3) כ"ה הלשון בד"ה זה שם (שמעתיק בהפירוש גם "על שלשה דברים"). וראה לקמן הערה 7.

(4) ראה גם לקו"ת שלח לו, ד. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"א ע' שג. ח"ג ע' אינט. וראה לקו"ש חלק לד ע' 112 הערה 63. ושו"נ.

(5) שער א (דרוש עגולים ויושר) ענף ב.

(6) סעיף ב (סה"מ ה'ש"ת שם ע' 161). וראה שם בסוף המאמר (ס"ע 162).

(*) יצא לאור בקונטרס כ"א אלול – תש"נ, "לקראת יום השלישי שהוכפל בו כי טוב פ' נצבים-וילך, כ"א אלול הבעל"ט, יום מלאות יובל שנים לחנוכת בית הכנסת ובית המדרש המרכזי דליובאוויטש שבליובאוויטש ("770") בשנת ה'ש"ת – הננו מוציאים לאור את המאמר ד"ה על שלשה דברים העולם עומד כו', שאמר כ"ק אדמו"ר שליט"א בהתוועדות דש"ק פ' קדושים, מבה"ח אייר ה'תשי"ד*, והוא ביאור על ד"ה זה שאמר כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע בחנוכת בית הכנסת הנ"ל . . אור ליום ג' שהוכפל בו כי טוב פ' נצבים וילך, כ"א אלול הבעל"ט, שנת ה'תשנ"ו.

(*) המאמר הוא המשך למאמר שלפניו ד"ה ונחה עליו דאחרון של פסח. המו"ל.

הוא שיהי' בו גילוי אלקות, וענין זה שבתומ"צ הוא ע"י התחלקותם בג' דברים (ג' סוגים)⁷, תורה עבודה וגמ"ח.

(ב) ויובן זה בהקדים מה שנתבאר לעיל (בהמאמר הקודם)⁸ בביאור מאמר רז"ל⁹ אור א"ס למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית, דמעלה ומטה הם (בדרך כלל) אצילות ובי"ע, ופירוש אוא"ס למעלה כו' ולמטה כו' הוא, שהעילוי והשלמות דאוא"ס הוא בשני ענינים. בענין ההמשכה והירידה למטה להוות ולהחיות את הנבראים דבי"ע, ובזה גופא – למטה מטה עד אין תכלית, שהוא נמשך להחיות גם את הקליפות, ובענין הזה הגשמי שאין תחתון למטה ממנו¹⁰, ועד שהוא נמשך להחיות גם את הקליפות, ובענין הרוממות, שגם עולמות העליונים, אצילות ולמעלה מאצילות, למעלה מעלה, התהוותם הוא מהארה בלבד, שבאין ערוך לגבי' ית'. דשני ענינים אלה הם (בדרך כלל) באור הממלא ואור הסובב. דבאור הממלא הוא ענין הירידה וההמשכה למטה להחיות את הנבראים לפי ערכם, ובאור הסובב הוא ענין ההפלאה והרוממות, שכל העולמות (וגם האור שמתלבש בהם) הם באין ערוך וכלא חשיב לגבי' ית'. ומשני ענינים אלה שבאור א"ס נעשה שני הענינים דמעלה ומטה בעולמות. דענין מעלה ומטה הוא בכל העולמות. דהמציאות שבעולמות (גם המציאות שבאצילות ולמעלה מאצילות) הוא המטה שבהם, וענין הרצוא, יציאה ממציות (שישנו בכל העולמות, גם בבי"ע) הוא המעלה שבהם¹¹. ושני ענינים אלה שבעולמות הם משני ענינים הנ"ל שבאור א"ס. דמאור הממלא שהוא בתנועה דירידה והמשכה למטה, נעשה המטה (המציאות) שבעולמות, והמעלה שבעולמות (הרצוא שבהם שרוצים לצאת ממציותם) הוא מגילוי הרוממות דאוא"ס (סובב).

(ג) והנה ידוע¹², דזה שהבריאה היא בשביל האדם¹³, הכוונה בזה היא לא רק לבריאת העולמות (כולל גם עולם האצילות ועולמות הא"ס שלמעלה מאצילות), אלא לכל הגילויים, גם גילויים הכי נעלים. ועפ"ז יש לומר, שהכוונה בשני ענינים הנ"ל שבאוא"ס, ענין הירידה וההמשכה למטה דאור הממלא וענין ההעלאה והרוממות דאור הסובב, כולל גם השרש דשני ענינים אלה כמו שהם באוא"ס שלפני הצמצום [האור דעלות הרצון שהוא השרש דאור הממלא והאור שקודם עלות הרצון שהוא השרש דאור הסובב]¹⁴, היא, בכדי שיהיו (דוגמת) שני ענינים אלה בעבודת האדם. דבכללות הם שני הקוין דתורה ותפלה¹⁵. דתפלה היא העלאה מלמטה למעלה, דע"י ההתבוננות דתפלה הוא יוצא

הלשון למעלה מעלה כו' ולמטה מטה כו', כי המעלה ומטה שבעולמות הוא בשתיים (א) שאצילות הוא מעלה ובי"ע הוא מטה, (ב) הרצוא (מעלה) שגם בבי"ע והמציאות (מטה) שגם באצילות.

(12) ראה לקמן ח"ד ע' קצט ואילך.

(13) ראה סנהדרין לח, א. חדא"ג מהרש"א לר"ה כז, א.

(14) ראה ד"ה ונחה הנ"ל ס"ח (לעיל ע' קעו). וש"נ.

(15) בהבא להלן בענין תורה ותפלה – ובהשיכות דתורה

ותפלה לשני הענינים דמעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית

(7) ועפ"ז יש לבאר מ"ש בהפירוש "על שלשה דברים העולם עומד" (שמעתיק בהפירוש גם "על שלשה דברים") – כי זהו הביאור ד"ההעלם עומד".

(8) ד"ה ונחה עליו גו' דאחרון של פסח (לעיל ע' קעא ואילך).

(9) ראה תקו"ז סוף תיקון נז (וראה שם תיקון יט"מ, ב). ז"ח יתרו לך, סע"ג.

(10) תניא רפ"ו.

(11) ראה ד"ה ונחה הנ"ל ס"ז (לעיל ע' קעו), דזהו כפל

ממציאותו ועד שבא להתפשטות הגשמיות¹⁶. ותורה היא המשכה מלמעלה למטה. דענין עסק התורה הוא (לא שהאדם מבטל את שכלו, אלא אדרבא), שהתורה נמשכת ומתלבשת בשכלו של האדם, המשכה מלמעלה למטה. ויתירה מזו, דההמשכה דתורה (שהיא נמשכת בשכלו של האדם) הוא גם כשהאדם נמצא במצב דהיפך הטהרה¹⁷, ע"ד הענין דאוא"ס למטה מטה עד אין תכלית, שהוא נמשך להחיות לא רק הנבראים שבעוה"ז הגשמי אלא גם את הקליפות. וכמו שבהענין דלמטה מטה עד אין תכלית, גם כשהוא נמשך למטה להחיות את הנבראים ואפילו את הקליפות, אין האור משתנה עי"ז¹⁸, עד"ז הוא בההמשכה דתורה, שגם כמו שנמשכת בשכלו של האדם, ואפילו כשהאדם הוא במצב דהיפך הטהרה, היא דבר ה'¹⁹.

(ד) והנה כמו שהענין דלמעלה עד אין קץ הוא גם בעולמות התחתונים, כמו שנתבאר לעיל (סעיף ב) שגם בהנבראים דבי"ע ואפילו בהנבראים שבעוה"ז מאיר בהם הרוממות דאוא"ס, שכל העולמות הם באין ערוך וכלא חשיב לגבי' ית', ועי"ז נעשה בהם רצוא לאלקות, שרוצים לצאת ממציאותם, עד"ז הוא גם בההעלאה דתפלה (שהיא דוגמת הענין דלמעלה עד אין קץ), דגם כשהאדם הוא למטה מטה עד אין תכלית, הנה ע"י התפלה הוא מתעלה (היינו שהוא ברצוא ותשוקה לעלות) למעלה מעלה עד אין קץ. וכמ"ש²⁰ סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ואיתא בזהר²¹ סולם דא צלותא, דגם כשהאדם הוא בדרגא הכי תחתונה (ארצה²²), ע"י הסולם דתפלה הוא מגיע ועולה השמימה. אלא, שלהיותו בשפל המצב, בכדי שיתעורר ברצוא ותשוקה לעלות למעלה, צריך הוא להתבונן (לא רק בהענינים דגדולת ה' המבוארים בתפלה, אלא גם) בענין זה עצמו, שהוא בשפל המצב. הן בנוגע למחשבה דיבור ומעשה, שלפעמים הוא נכשל (ער פאלט דורך) אפילו במעשה בפועל ומכ"ש בדיבור ועאכו"כ במחשבה, והן בנוגע לשכלו ומדותיו. דהגם שעיקר עבודת האדם הוא סור מרע ועשה טוב בפועל ממש במחשבה דיבור ומעשה, הרי ענין זה (שהעיקר הוא הפועל ממש) הוא בנוגע להכוונה דלמעלה, אבל בנוגע למצב האדם²³, כיון שהשכל והמדות הם מיוחדים עם הנפש, והמחשבה דיבור ומעשה הם רק לבושים (כמשנ"ת בארוכה במאמר הקודם²⁴), ציור השכל והמדות שלו (אם הם בקדושה

— ראה גם אוה"ת ענינים ע' קכ ואילך. סה"מ תרכ"ו ע' רפג.
(דקב"ה), לכן הוא "כאש" שאינו מקבל טומאה.
(20) ויצא כח, יב.

(21) ח"א רסו, ריש ע"ב. ח"ג שו, ריש ע"ב. וראה גם תקו"ז
תיקון מה (פג, א).

(22) "ארצה" (בתוס' ה') הוא מדריגה הכי תחתונה שבארץ
(סה"מ קונטרסים ח"ב שיט, א. ובכ"מ).

(23) וע"ד המבואר בתניא פל"ז (מט, סע"א ואילך) החילוק
בין תורה למצוות, דתכלית בריאת האדם (לעשות לו ית' דירה
בתחתונים) הוא ע"י המצוות, אבל בנוגע לנפש האדם, ע"י
לימוד התורה ממשיך אור נעלה יותר.

(24) ד"ה הנ"ל שבעה ערה 8 דלעיל ס"ב-ג (לעיל ע' קעא
ואילך).

(16) ראה שו"ע אדה"ז או"ח הל' תפלה סצ"ח ס"א. הל' ת"ת
לאדה"ז פ"ד ס"ה.

(17) להעיר מלקו"ת תבוא מג, סע"ב ואילך דיש חילוק בזה
בין תורה לתפלה.

(18) סה"מ ה'תש"י ע' 135. וראה לקמן ח"ד ס"ע קלט ואילך,
ובהנסמן שם, שגם אור הממלא שמלוּבש בהנבראים, אינו נתפס
בהם.

(19) להעיר, דזה שאין דברי תורה מקבלין טומאה למדין
מהכתוב (ירמי' כג, כט) הלא כה דברי כאש (ברכות כב, א).
ויש לומר הפירוש ב"דברי כאש", דכיון שהוא "דברי"

או להיפך) נוגע יותר מהמחשבה דיבור ומעשה שלו. ומכ"ש כשמתבונן בנוגע לעצם נפשו, שגם כשהמחשבה דיבור ומעשה וגם המדות והשכל הם בקדושה אפשר שעצם נפשו היא בעמקי הקליפות, וכידוע²⁵ בענין מה שאמר ריב"ז²⁶ איני יודע באיזו דרך מוליכין אותי, הנה ע"י שמתבונן בכל זה ומרגיש שהוא בשפל המצב, הוא מתעורר ברצוא לצאת ממציאותו ולעלות למעלה.

(ה) והנה נתבאר לעיל (במאמר הקודם²⁷) דשני הענינים שבאוא"ס (למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית) בשרשם הראשון (בהאור כמו שכלול בהעצמות, שהו"ע היכולת) הוא זה שביכלתו להאיר וביכלתו שלא להאיר. וכיון שבבחינת היכולת שניהם (היכולת להאיר והיכולת שלא להאיר) הם ענין אחד, לכן, גם כשהם נמשכים בגילוי וע"ז הם נעשים שני ענינים, למעלה מעלה ולמטה מטה, הם כלולים זה מזה. ועד"ז הוא בתורה ותפלה, שהם כלולים זה מזה. דגם בתורה שהיא המשכה מלמעלה למטה יש בה ענין ההעלאה מלמטה למעלה, וכמו"כ הוא בתפלה, שהיא העלאה מלמטה למעלה, שיש בה גם ענין ההמשכה מלמעלה למטה.

ויובן זה ע"פ מה שאמרו רז"ל²⁸ ג' שעות ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה, וידוע הדיוק בזה²⁹, הרי כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו³⁰, וכיון שישראל עוסקים בתורה במשך כל היום (זה לומד בשעה זו וזה לומד בשעה זו), הרי גם הקב"ה עוסק בתורה במשך כל היום, ואעפ"כ אמרו שבג' שעות ראשונות (דוקא) הקב"ה יושב ועוסק בתורה. ונקודת הביאור בזה³¹, דזה שכל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו היא המשכה מלמעלה שע"י אתערותא דלתתא (עסק התורה דהאדם), ולכן, ההמשכה היא לפי ערך האתערותא דלתתא. דזהו שאמרו כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו, דזה שהקב"ה קורא ושונה הוא כנגדו, לפי הלימוד דהאדם. וזה שבג' שעות ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה היא המשכה מלמעלה מצד עצמה, ממקום שאין אתעדל"ת מגעת לשם. והמשכה זו היא נתינת כח לאדם שיוכל לעסוק בתורה ושע"י עסק התורה שלו יהי' הקב"ה קורא ושונה כנגדו. וזהו יערוף כמטר לקחי תול כטל אמרתי³², דהחילוק בין טל ומטר הוא, דירידת מטר תלוי בעבודת האדם (כמ"ש³³ והי' אם שמוע גו') (ואז דוקא³⁴) ונתתי מטר ארצכם גו'), וטל אינו תלוי בעבודת האדם (כמארו"ל³⁵ טל לא מיעצר), דכמו"כ הוא ברוחניות, דמטר היא ההמשכה שע"י אתעדל"ת וטל היא ההמשכה מלמעלה מצד עצמה. והטעם שהתורה נמשלה לטל ולמטר הוא, כי בתורה שני הענינים³⁶. הדרגא

(31) אוה"ת שבהערה 15 ע' קכא ואילך. סה"מ תרכ"ו ס"ע

רפג. תרכ"ז ע' תכט ואילך. תרנ"ח ע' עג ואילך.

(32) האזינו לב, ב.

(33) עקב יא, יג-יד.

(34) וכמו שממשיך בכתוב (שם, טו-טז) וסרתם ועבדתם גו'

(ואז) ולא יהי' מטר.

(35) תענית ג, א.

(36) בהבא להלן ראה סה"מ תרכ"ז ע' תכט ואילך. המשך

(25) לקו"ת ויקרא (הוספות) נ, סע"ד. ד"ה אשרנו תרצ"ו

(ס"ה"מ תרצ"ו ע' 50 ואילך), ובהנסמן שם (ע' 49) הערה 1. ועוד.

(26) ברכות כח, ב.

(27) ס"ט ויו"ד (לעיל ע' קעו ואילך).

(28) ע"ז ג, ב.

(29) סה"מ תרכ"ו ע' רעט. תרכ"ז ע' תלו. תרנ"ח ע' סח.

(30) תדא"ר רפ"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד.

דתורה שנמשכת ע"י עסק התורה דהאדם – יערוף כמטר לקחי, והדרגא דתורה שהמשכחה היא מלמעלה (בדרך אתעדל"ע מצד עצמה) – תזל כטל אמרתי. וזוהי השייכות דהקב"ה יושב ועוסק בתורה לג' שעות ראשונות כי שורש הגשם (מטר) הוא בז' תחתונות דעתיק [כידוע בענין שבעתים כאור שבעת הימים]³⁷, דשבעתים הוא ארבעים ותשע, ושבעתים כאור שבעת הימים, מ"ט פעמים ז', בגימטריא גשם³⁸. דמזה מובן, שגשם שייך לשבעת הימים שהם ז' תחתונות דעתיק], ושורש הטל הוא בג' ראשונות דעתיק. וזוהי השייכות דהקב"ה יושב ועוסק בתורה (טל דתורה) לג' שעות ראשונות, כי ג' [שעות] ראשונות הם ג' ראשונות דעתיק.

(ו) והנה כמו שטל (כפשוטו) יורד ונמשך למטה, כמו"כ הוא גם בטל תורה, שהוא נמשך ומתגלה למטה בתורה שהאדם לומד. דנוסף על זה דזה שהקב"ה יושב ועוסק בתורה (בחינת טל תורה) הוא נתינת כח לאדם שיוכל לעסוק בתורה ושע"י עסק התורה שלו יהי' הקב"ה קורא ושונה כנגדו, הנה גם הענין דטל תורה עצמו נמשך ומתגלה למטה בהתורה שהאדם לומד. דבהמשכת התורה דלמעלה בהתורה שהאדם לומד, שני ענינים. התורה כמו שהיא בז"ת דעתיק, מטר דתורה. והמשכת בחינה זו היא ע"י עסק התורה דהאדם, דכיון שז"ת דעתיק מתלבשים באריך שורש ההשתלשלות, לכן עסק התורה דהאדם הוא אתעדל"ת שמעורר וממשיך בחינה זו. והתורה כמו שהיא בג"ר דעתיק, טל תורה. והמשכת בחינה זו היא מלמעלה, ועסק התורה דהאדם הוא רק כמו כלי שבו נמשך ומתגלה הטל דתורה. ויש לומר, דזה שלימוד התורה דהאדם הוא כלי לטל תורה הוא בעיקר בהלימוד דפנימיות התורה. דכיון שפנימיות התורה (גם כמו שנמשכה למטה) היא אילנא דחיי שלמעלה מענין הבריורים³⁹, לכן היא כמו כלי לעצם התורה שלמעלה משייכות להשתלשלות (ג"ר דעתיק שאינם מתלבשים באריך), טל תורה.

ועפ"ז יש לבאר הקשר דשני הגירסאות במארוז"ל⁴⁰ כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו, שהגירסא בגמרא היא אור תורה והגירסא בילקוט⁴¹ היא טל תורה, דיש לומר, שאור תורה הוא פנימיות התורה, ולימוד פנימיות התורה הוא כלי לטל תורה⁴².

(ז) ועד"ז הוא בתפלה, דהגם שבכללות היא העלאה מלמטה למעלה, יש בה גם ענין ההמשכה מלמעלה למטה. והענין הוא⁴³, דהתחלת תפלת שמו"ע [שהיא עיקר התפלה] הוא בפסוק⁴⁴ אד' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך, דאמירת פסוק זה הוא (לא רק הקדמה לתפלה, אלא) התחלת התפלה עצמה, כדאיתא בגמרא⁴⁵ שהוא כתפלה אריכתא.

וככה תרל"ז פס"ז. סה"מ תר"ס ע' צח ואילך.

(41) שמעוני ישע"י רמז תלא.

ע"ד שני הענינים דטל ומטר שבתורה – ראה גם לקו"ת האזינו עה, סע"ד ואילך. אלא שבלקו"ת שם, דטל שבתורה הוא שהקב"ה קורא ושונה כנגדו.

(42) ובסה"מ תר"ס ע' קד, שאור תורה וטל תורה הם רזין ורזין דרזין.

(43) בהבא להלן ראה אוה"ת שם ע' קכב. סה"מ תרכ"ו ע' רפד ואילך. תרכ"ז ע' תלא ואילך. תמב ואילך. סה"מ תרנ"ח ע' עד ואילך.

(38) ראה פרש"י ד"ה יהי' שבעתים – פסחים סח, א.

(44) תהלים נא, יז.

(39) אגה"ק סכ"ו.

(45) ברכות ד, ב.

(40) כתובות קיא, ב.

והנה בתרגום עה"פ אד' שפתי תפתח פירש, ספתי פתח באוריינתא. היינו, דהבקשה שבפסוק זה שבתחלת התפלה היא, שהתפלה (ופי יגיד תהלתך) תהי' כמו תורה (אד' שפתי תפתח באוריינתא). דכמו שבתורה, התורה שהאדם לומד הוא דבר ה', דברי אשר שמתי בפ"ך⁴⁶, והאדם הוא כעונה אחר הקורא⁴⁷, כמו"כ גם התפלה תהי' באופן דופי יגיד תהלתך, שתפלת האדם תהי' (לא התפלה שלו, אלא) רק שעל ידה תומשך (יגיד מלשון המשכה) תהלתך, תפלתו של הקב"ה.

וביאור הענין בפרטיות יותר, יובן ע"פ מה דאיתא בגמרא⁴⁸ שכששמע רבי מאלי' הנביא שר' חייא ובניו הם דוגמת האבות, העמיד אותם רבי לפני התיבה, אמר משיב הרוח ונשיב זיקא, מוריד הגשם ואתא מיטרא, כי מטי למימר מחי' המתים רגש עלמא. וכתב האלשי"ך⁴⁹ שהבקשה אד' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך שבהתחלת תפלת שמו"ע היא, שתפלתנו תהי' כמו תפלת ר"ח ובניו. ואינו מובן, איך שייך לומר שתפלתנו תהי' כתפלת ר"ח ובניו [ובפרט ע"פ מה דאיתא בגמרא שם שר"ח ובניו היו כמו האבות]. גם צריך להבין, דר"ח ובניו היו מתפללים בכל יום, ואעפ"כ ההמשכה שע"י תפלת ר"ח ובניו (נשיב זיקא, אתא מיטרא, רגש עלמא) היתה דוקא כשהעמיד אותם רבי לפני התיבה. דע"י שהתפללו לפני התיבה והיו שלוחי ציבור, הי' בתפלתם כח הציבור, דבתפלת רבים (תפלת ציבור) כתיב⁵⁰ הן א-ל כביר ולא ימאס. והגם שתפלת ציבור ישנה בכל יום, וזה שע"י תפלה זו דוקא נשיב זיקא וכו' הוא מפני מעלת ר"ח ובניו שהיו דוגמת האבות, מ"מ, גם בתפלת ר"ח ובניו בכדי שיהי' נשיב זיקא וכו' הוא דוקא כשהיו שלוחי ציבור.

ולכאורה הי' אפשר לבאר זה ע"פ הידוע⁵¹, דמזה שבכל בקשה שבשמו"ע חותמין ברוך אתה ה', מוכח, שגם בתפלת יחיד אין שום ספק כלל שהקב"ה ממלא את בקשתו. אלא שבתפלת יחיד אפשר להיות שההשפעה תומשך לו למעלה, או שתומשך (גם למטה, אבל רק) ברוחניות⁵², והמעלה דתפלת ציבור (שהיא רצוי' ומקובלת לעולם⁵³) היא, שההשפעה נמשכת גם למטה בגשמיות. והנה בתפלת ציבור, יש כמה חילוקי דרגות, וכל שהבקשה היא גדולה יותר, ובפרט כשהציבור המתפללים אינם כלים ראויים לזה, צריך לתפלה גדולה יותר, וגם שהשליח ציבור יהי' זקן (או המופלג שבציבור) בכדי שתהי' תפלתו נשמעת⁵⁴. ועפ"ז הי' אפשר לבאר לכאורה בנוגע לר"ח ובניו, דזה שע"י תפלתם כשהיו שלוחי ציבור נשיב זיקא ואתא מיטרא (בגשמיות) הוא (בעיקר) מצד המעלה דתפלת רבים, אלא שגם בתפלת ציבור (ובפרט בבקשה גדולה שאין הציבור ראוי לזה), צריך שהשליח ציבור יהי' מי שתפלתו נשמעת. אבל ביאור זה אינו מספיק, דמזה שאמרו שר"ח

(46) ישע"י נט, כא.

(47) ראה תו"א יתרו, סו, סע"ג ואילך. ד"ה בחורש השלישי ה'תשכ"ט ס"ב (לקמן ס"ע רצט), ובהנסמן שם הערה 11.

(48) ב"מ פה, ב.

(49) לתהלים עה"פ אד' שפתי תפתח.

(50) איוב לו, ה. וראה ברכות ה, א.

(51) אוה"ת שם ע' קכב. וראה גם אגה"ת פי"א (ק, א). וראה

הערה הבאה.

(52) ויש לומר, דמ"ש באגה"ת שם שאין שום ספק כלל הוא, כי כל הענין דסליחת עוונות (שבזה מדובר באגה"ת שם) הוא ברוחניות.

(53) לשון אדה"ז בשו"ע או"ח ר"ס נב.

(54) ראה שו"ע אדה"ז שם סנ"ג ס"ט. וש"נ.

ובניו היו דוגמת האבות, משמע, דזה שע"י תפלתם נשיב זיקא ואתא מיטרא הוא מפני גודל העילוי שלהם (שתפלתם נשמעת כתפלת האבות), ואעפ"כ, זה שנשיב זיקא וכו' הי' דוקא כשהיו שלוחי ציבור. והענין הוא, דזה שההמשכה שע"י תפלה היא בגשמיות [ועד שע"י ההמשכה נעשה שינוי בהנבראים, לרפאות החולים ולברך השנים, ודלא כההמשכה שע"י תורה ומצוות שהיא (בעיקר) למעלה⁵⁵] הוא כשההמשכה בגשמיות היא משאלות צרכיו דהמתפלל [אלא שגם אז ישנם כו"כ חילוקי דרגות. דנוסף להחילוק שבין תפלת יחיד ותפלת רבים, יש חילוק גם בדרגת האדם המתפלל (היחיד, או השליח ציבור), דישראל מי שתפלתו נשמעת יותר]. וכיון שההמשכות דמשיב הרוח וכו' לא היו משאלות צרכיהם דר"ח ובניו, לכן, ע"י תפלתם (שהתפללו בפני עצמם) המשיכו ענינים אלה ברוחניות (בדוגמת ההמשכה שע"י תומ"צ), וכשהעמיד אותם רבי לפני התיבה ונעשו שלוחי ציבור דכלל ישראל, עי"ז נכללו ענינים אלה במשאלות צרכיהם [נוסף שע"י שהתפללו בתור שלוחי ציבור דכלל ישראל ניתוסף בתפלתם גם המעלה דכח הרבים], ולכן, ע"י תפלתם אז נמשכו הענינים גם בגשמיות.

ועוד ענין בזה, דזה שע"י תפלתם של ר"ח ובניו [גם כשהיו שלוחי ציבור והענינים דמשיב הרוח וכו' נעשו משאלות צרכיהם] נשיב זיקא וכו' הוא לפי שרבי שהי' שר התורה⁵⁶ העמיד אותם לפני התיבה, ועי"ז הי' בתפלתם גם ענין התורה. והענין הוא, דבההמשכה שע"י תפלה שהיא עבודת התחתון, נוגע מצב התחתון, ובכדי שיומשך השפע להתחתון הוא דוקא כשהוא (קצת) כלי לההמשכה⁵⁷. וההמשכה שע"י תורה, כיון שהיא מלמעלה, היא נמשכת למטה מטה, גם כשהמטה אינו כלי (כלל) לההמשכה⁵⁸. ולכן, זה שע"י תפלת ר"ח ובניו היתה ההמשכה בעולם (אף שהעולם אז לא הי' כלי לזה) הוא עי"ז שבתפלתם הי' (גם) ענין התורה (ע"י שרבי העמיד אותם לפני התיבה). וזה שההמשכה היתה דוקא ע"י תפלתם של ר"ח ובניו (ולא ע"י רבי), הוא, כי בכדי שיהי' שינוי בהגשמי הוא על ידי המשכת אוא"ס שלמעלה מהשתלשלות, דהמשכת אור זה הוא דוקא ע"י העלאת מ"ן דתפלה⁵⁹. ובענין זה, היו ר"ח ובניו גדולים מרבי. כי המעלה דתפלה, שהיא העלאת מ"ן להמשיך אוא"ס שלמעלה מהשתלשלות, הוא הביטול שבתפלה, שהאדם המתפלל הוא כעבד בפני רבו⁶⁰, ור"ח ובניו היו דוגמת האבות, שהיו מרכבה לאלקות⁶⁰, דמרכבה הוא ביטול בתכלית. ולכן, תפלתם של ר"ח ובניו היתה העלאת מ"ן להמשיך אור נעלה ביותר, שע"י המשכה זו נעשה שינוי בהנבראים, עד להשינוי דתחיית המתים. אלא שבכדי שתהי' ההמשכה בעולם (אף שהעולם אינו כלי לזה) הוא ע"י שבתפלתם הי' (גם) ענין התורה, המשכה מלמעלה.

(59) שבת י, א. רמב"ם הל' תפלה פ"ה ה"ד. טושו"ע (וראדה"ז) שם סי' סג סעיף ו (ז).

(60) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו. וראה תניא פכ"ג (כח, ב). רפל"ד.

מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"א ע' רטו. וש"נ.

(55) תניא קו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קכה, א).

(56) כ"ה בסה"מ תרכ"ז ע' תמג. תרכ"ו ע' רפה.

(57) סה"מ עטר"ת ע' קלו.

(58) סה"מ עטר"ת שם. ולהעיר גם מלקו"ת פ' ראה כח, ב.

וזוהו שהבקשה בפסוק אד' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך היא שתפלתנו תהי' כמו תפלת ר"ח ובניו, דבהמעלה שבתפלת ר"ח ובניו, שני ענינים. המעלה דהתפלה (שלהם) עצמה, שהעלאת מ"ן דהתפלה שלהם היא נעלית הרבה יותר מהעלאת מ"ן דתפלה סתם, ושבתפלתם הי' גם ענין התורה. ובהבקשה שבפסוק הנ"ל, שני הענינים. דהבקשה ופי יגיד תהלתך היא שהתפלה שלו תהי' כעונה אחר הקורא אחר תפלתו דהקב"ה ותפלתו דהקב"ה לא גרעא⁶¹ מתפלת ר"ח ובניו. והבקשה אד' שפתי תפתח באורייתא היא שבתפלתו תהי' גם המעלה דתורה, המשכה מלמעלה למטה.

(ח) **והנה** ע"י ההתכללות דתורה ותפלה [שבתורה שהיא המשכה מלמעלה למטה, הענין דאוא"ס למטה עד אין תכלית, יש גם ענין ההעלאה מלמטה למעלה, ובתפלה שהיא העלאה מלמטה למעלה, הענין דאוא"ס למעלה עד אין קץ, יש גם ענין ההמשכה מלמעלה למטה], עי"ז מתגלה דשני הענינים [דלמעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית] בשרשם הם כולא חד. וכנ"ל (סעיף ה) שהטעם להסתכלות דשני הענינים הוא, כי ביכולת העצמות, היכולת להאיר והיכולת שלא להאיר, הם ענין אחד. אלא, שעכשיו, גילוי השרש דשני הענינים כמו שהם ביכולת העצמות הוא רק בזה שהם כלולים זה מזה, וזוהי הקדמה לזה שלעתיד לבוא יהי' החיבור והאיחוד דשני הענינים. כי אז יאיר בהם בגילוי ממש שרשם הראשון כמו שהם ביכולת העצמות, שהיכולת להאיר והיכולת שלא להאיר הם חד ממש.

(ט) **וזוהו** על שלשה דברים העולם עומד, על שלשה דברים העולם עומד, דע"י שהתומ"צ נתחלקו לג' סוגים, דבכללות הם ב' קוין דהמשכה והעלאה⁶², וגם לאחר שנתחלקו לב' קוין הם כלולים זה מזה, עי"ז מתגלה שענינו הפנימי דהעולם, העלם, הוא, שיהי' בו גילוי אלקות. ולכן, הגילוי אלקות שנמשך בעולם ע"י העבודה בג' הדברים תורה עבודה וגמ"ח (שכל אחד כלול מכולם) הוא לא כמו דבר נוסף על העולם אלא שזוהו ענינו דהעולם עצמו, העולם עומד.

והמשכה זו היא ע"י העבודה בג' הדברים עכשיו. אלא שעכשיו הוא בהעלם, ולע"ל יהי' זה בגילוי, וכמשנת"ל (במאמר הקודם⁶³) שבמשיח יהי' החיבור דמעלה ומטה, ועל ידו יומשך זה גם בכל העולם, שיהי' מלאה הארץ דיעה את הוי'⁶⁴, שגם הארץ הגשמיית (דומם, מטה מטה) תהי' מלאה דיעה את הוי' (מעלה מעלה), בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

61) כ"ה הלשון בטה"מ תרכ"ו ע' רפה ובטה"מ תרכ"ז ס"ע וראה גם לקו"ת אמור לג, סע"א. ובכ"מ).
62) דתורה וגמ"ח שניהם הם המשכה מלמעלה למטה, והחילוק שביניהם הוא באופן ההמשכה (לקו"ת שלח מט, ב.
63) ד"ה הנ"ל שבהערה 8 דלעיל ס"י (לעיל ס"ע קעו ואילך).
64) ישע"י יא, ט.

בס"ד משיחת ש"פ אחרי קדושים, י' אייר ה'תש"נ.

– תרגום מאידית –

ב'פ' אמור – הציווי¹³ "ונקדשתי בתוך בני ישראל", שמזה לומדים את המצוה דקידוש השם¹⁴. נגוסף על כך שבתחלת הפרשה מדובר אודות קדושת הכהנים, "קדושים"¹⁵ יהיו לאלקיהם גו' כי קדוש אני ה' מקדשכם"¹⁶]. ולהוסיף, שגם תחלת (ושם) הפרשה "אמור" מרמז על כך: אמירה (אמור) הוא לשון חשיבות ושבח¹⁷, כדרשת רז"ל¹⁸ עה"פ¹⁹ "את ה' האמרת גו' וה' האמריך גו'" – "אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת²⁰ בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם", ז.א. בנ"י מוסיפים חשיבות ושבח בהקב"ה (כביכול), כולל – עי"ז שבנ"י מקדשים שם שמים, והקב"ה מוסיף חשיבות ושבח בבנ"י – ע"ד "אתם מתקדשים בי ואני מתקדש בכם (ישראל אשר בך אתפאר)".

ב. הביאור בזה:

בהפסוק "אחרי מות שני בני אהרן בקרבם לפני ה' וימותו", אינו מובן: (א) מה מוסיפה כאן (ענין ו) תיבת "בקרבם לפני ה'" וימותו", לאחר שכבר נאמר לפני"ז "אחרי מות שני בני אהרן"? (ב) יתירה מזו: מה מוסיפה המחצית השני' של הפסוק "בקרבם לפני ה'" – לכאורה ה' מספיק אילו ה' נאמר רק "אחרי מות שני בני אהרן"?

ויוכן זה בהקדים התמי' הידועה בנוגע למיתת בני אהרן בכלל: בפשטות הכתובים מיתת בני אהרן היא עונש על חטא. וצריך להבין: נדב ואביהוא היו בדרגא גבוהה ביותר, כמודגש בזה שמשה רבינו אמר לאהרן (בנוגע למיתת נדב ואביהוא): "הוא⁴ אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד", וכפי

א. בשבת זו קוראים בתורה שלש פרשיות: פ' אחרי קדושים (מחוברין כפרשה אחת) – שקראנו בבוקר (לאחר תפלת שחרית), ו(התחלת) פ' אמור – שנקרא בתפלת מנחה [וההתוועדות מתקיימת בינתיים].

כל דבר הוא בהשגחה פרטית¹, ובודאי – ענינים בתורה, ובפרט – סדרות בתורה שקוראים ברבים ובציבור. מזה מובן, ששלשת הפרשיות הללו (שקוראים בשבת זו²) יש ביניהן שייכות, נקודה משותפת; ובזה גופא – יש בזה מה שאין בזה.

בכל שלשת הפרשיות מדובר אודות קדושה – קדושת השם (קידוש השם) וקדושת ישראל³, וכפי שהם קשורים ותלויים זה בזה:

ב'פ' אחרי – "אחרי מות שני בני אהרן בקרבם לפני ה' גו'", שע"י "בקרבם לפני ה'" ה' "בקרובי אקדש"⁴, "ונקדש בכבודי"⁵, א"ת בכבודי אלא במכובדי כו', שיתקדש הבית במיועדיו של מקום⁶. ובהמשך לזה מדובר אודות העבודה בקודש (הקדשים) ע"י אהרן כהן גדול ביום הקדוש (יום הכפורים).

ב'פ' קדושים – "קדושים תהיו כי קדוש אני" (ובהמשך הפרשה⁷ – "והתקדשתם והייתם קדושים גו' אני ה' מקדשכם", ובסיומה⁸ – "והייתם לי קדושים כי קדוש אני"). וכפי שחז"ל לומדים מפסוק זה, "אמר הקב"ה כו' כשם שאני קדוש כך תהיו קדושים", "אמר¹⁰ הקב"ה לישראל אני מתקדש בך שנאמר כו' ישראל אשר בך אתפאר¹¹, ואתם מתקדשים בי ואני מתקדש בכם", אם¹² מקדישים אתם עצמכם מעלה אני עליכם כאילו קידשתם אותי".

שבפרשה זו כתיב קדושים תהיו משמע שרצונו שאנחנו נהי' קדושים, ובפרשה אמור כתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל הרי שרצון הש"י שהוא יתקדש על ידינו, ולזה פירשו דהכוונה אחת.

(13) כב, לב.

(14) סנהדרין עד, א. רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ה.

(15) כא, ו. ח.

(16) ולהעיר שהרמב"ם (סוף הל' טומאת אוכלין) מביא לשון זה בנוגע לקדושת ישראל בכלל (וראה לקו"ש שמיני תשמ"ט ס"ו).

(17) "כמו יתאמרו כל פועלי און (תהלים צד, ד) – ישתבחו" (רש"י ברכות ו, א – וי"ל דמרמז בזה מעלת אתהפכא (דפועלי און)).

(18) ברכות שם. חגיגה ג, סע"א. ועוד.

(19) תבוא כו, יז-יח.

(20) פ' ציור אחד בעולם, כלומר דבר הניכר שאין כמותו (ערון

ערך אמר. נעתק בגליון על הש"ס ברכות שם).

(1) ראה כתר שם טוב (הוצאת קה"ת) הוספות סקי"ט ואילך. וש"נ.

(2) נוסף על זה שסדרות אלו באים בהמשך אחד בתורה, והם כולם חלק מספר ויקרא, ספר הקרבנות.

(3) בהשייכות בזה בין פ' אחרי וקדושים – ראה גם לקו"ש ח"י ע' 91 ואילך.

(4) שמיני י, ג.

(5) שמות כט, מג.

(6) פרש"י שמיני שם.

(7) כ, ז-ח.

(8) שם, כו.

(9) ויק"ר ר"פ קדושים.

(10) תנחומא באבער שם.

(11) ישע"י מט, ג.

(12) תו"כ ר"פ קדושים. וראה מפרשים שם הטעם לדרש זה,

(עוד יותר מהקירוב דמשה ואהרן)²⁸, ולכן נפעל דוקא על-ידם קידוש השם (הגדול ביותר) ("אקדש").

עפ"ז מתחזקת עוד יותר התמיכה: היתכן לומר שע"י הקרבתם (שעל ידה – "בקרובי אקדש") עשו שני בני אהרן חטא?

ג. ידוע ביאור האורה-חיים הקדוש²⁹, שמיתת בני אהרן באה בגלל דביקותם הגדולה בהקב"ה – "שנתקרבו לפני אור העליון בחיבת הקודש ובוזה מתו, והוא סוד הנשיקה שבה מתו הצדיקים כו', הגם שהיו מרגישים במיתתם לא נמנעו מקרוב לדביקות נעימות עריבות ידידות חביבות נשיקות מתיקות עד כלות נפשם מהם".

ולכן כתוב (לאחרי "אחרי מות שני בני אהרן") "בקרבתם לפני ה' וימותו", שכן, "מות שני בני אהרן" אירע בגלל גודל התקרבותם לפני ה', ומוסיף הפסוק "וימותו" – לרמז³⁰ שהתקרבותם וחיבתם היתה עד כדי כך, "שהגם שהיו מרגישים במיתתם לא נמנעו מקרוב כו'"; החטא (מלשון חסרון³¹) בזה הי' (לא בעצם הקירוב לפני ה', אלא), שה"בקרבתם לפני ה'" הביא³² לכך ש"וימותו" בפועל³³, שגרמו ביודעין לכך שדביקותם להקב"ה תביא לידי כלות הנפש בפועל, שכן ביחד עם זה שיהודי צריך להתמיד בתשוקה וצמאון להתקרב יותר להקב"ה, נדרש ממנו שכאשר הוא במעמד ומצב ד"רצוא", יפעל על עצמו "שוב", לשוב חזרה לעשות את העבודה בתור נשמה בגוף, ובעולם הזה, ע"ד מארז"ל³⁴ "על כרחך אתה חי", ולהשלים הכוונה העליונה של עשיית דירה לו יתברך בתחתונים³⁵.

עפ"ז מובנת גדלותם של שני בני אהרן, "שהם גדולים ממני וממך" – אשר דוקא על-ידם נעשה

שרש"י (פשוטו של מקרא²¹) מפרש: "א"ל משה לאהרן, אהרן אחי יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום והייתי סבור או כי או בכך, עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך" – א"כ כיצד יתכן שהם יחטאו, ובפרט – חטא שבא ע"י הקרבתם, שגילתה את גדולתם – "בקרובי אקדש", "שהם גדולים ממני וממך"?!

כיון שדבר משה אמת (ותורתו אמת)²², מובן בפשטות שדברי משה "שהם גדולים ממני וממך" אינם רק לשם עניויות (והאיש²³ משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה), אלא משום שכן היא האמת. ובפרט ע"פ הידוע²⁴ שעניויות אין הפירוש (כהענין דשפלות) שאינו מכיר את מעלותיו, אלא שהוא מכיר את מעלותיו, ואעפ"כ הרי הוא עניו. וכפי שמוכרחים לומר בנוגע למשה רבינו²⁵, שידע את מעלותיו, כיון שזה הרי נוגע בהלכה ומעשה בפועל – שתלמיד חכם (ועאכ"כ משה רבינו, שקיבל תורה – כל התורה כולה – מסיני) צריך (לדעת את מעלותיו ובהתאם לזה) להתנהג באופן מכוונת²⁶ (מבלי הבט על עניויותו בעצמו), לא בגלל כבודו שלו, אלא בגלל (שהוא מייצג את) כבוד התורה, שזהו כבוד נותן התורה – קידוש השם²⁷.

נוסף לזה: אפילו נאמר, שדבר משה "שהם גדולים ממני וממך" בגלל עניויותו (ואפילו את"ל שזה פעל עליו) – הרי זה רק בנוגע לעצמו ("ממני"), אבל הוא לא הי' יכול לוותר על כבודו של אהרן אחיו ("ממך").

הרי מובן, שהאמת היתה, שמבלי הבט על גודל מעלת משה ואהרן, וגודל כבוד נותן התורה וקידוש השם שבא ע"י משה ואהרן – הרי נדב ואביהוא "גדולים ממני וממך"; דוקא בהם תלוי "בקרובי" (בבחירי) אקדש, בגלל גודל התקרבותם להקב"ה

של האב, אלא שגילוי הדבר הוא בהבן.

(29) ר"פ אחרי.

(30) אוה"ח שם.

(31) ראה פרש"י עה"פ ויצא לא, לט. מלכים-א א, כא. לקו"ת מטות

פב, א. ובכ"מ.

(32) ובלשון האוה"ח שם: הם שוים למיתת כל הצדיקים (שמתו בנשיקה), אלא שההפרש הוא, שהצדיקים הנשיקה מתקרבת להם ואלו הם נתקרבו לה.

(33) רד"ה אחרי מות תרמ"ט. לקו"ש ח"ג ע' 988. – ועפ"ז מבאר שם כפל תיבת "וימותו" (לאחרי שנאמר כבר "אחרי מות"), כי בזה הי' החטא (דלא כפי) האוה"ח שהובא לעיל בפנים, ש"וימותו" מרמז גודל התקרבותם לה'.

(34) אבות ספ"ד.

(35) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא פל"ו. ובכ"מ.

(21) פרש"י בראשית ג, ח. ג, כד. ועוד.

(22) ראה ב"ב עד, א. תנחומא קרח יא. וראה סנהדרין קיא, א. שמו"ר פ"ה, י. ועוד.

(23) בהעלותך יב, ג.

(24) ד"ה וירא את העם תש"י (סה"מ תש"י ע' 236).

(25) ראה סה"מ שם. וראה גם ד"ה זכור תרס"ה פ"ח (סה"מ ע' ריט). ובארוכה – לקו"ש ח"ג ע' 30 ואילך.

(26) רמב"ם הל' יסוה"ת ספ"ה. הל' דיעות פ"ה. ועוד.

(27) רמב"ם הל' יסוה"ת שם. וראה הל' דיעות שם בסוף הפרק.

(28) ומה שאמר משה בהקס"ד "והייתי סבור או כי או בכך" (אף שדבר משה אמת) – יש לומר, מפני שגדלות נדב ואביהוא היתה מפני היותם "בני אהרן", שנמשך בהם מכח אביהם אהרן (ומשה, שנחשב לאביהם – סנהדרין יט, ב. פרש"י במדבר ג, א), כפירוש הידוע ביפה כח הבן מכח האב, שיפה כח הבן גופא נמשך לו מכח האב, מעצם

השלימות –) בתור נשמה בגוף – רצוא ביחד עם שוב. וזהו גם הרמז בשם הסדרה "אחרי" ⁴¹ – שהסדרה (החל מהציווי לאהרן "אל יבוא גו' ולא ימות גו' בזאת יבוא אל הקודש גו'") באה כהמשך ותוצאה מעבודת בני אהרן (לא כדי להזהיר שהנהגת אהרן לא שתהי' כהקרכת בני אהרן, אלא אדרבה –), שעל אהרן ללמוד ולקבל כח מהקרכת בני אהרן, שהם פתחו את הדרך לכניסה אל הקודש והקירוב לפני ה', אם כי – דוקא בתור נשמה בגוף ⁴².

ד. ע"פ הנ"ל מובן גם המשך ושייכות הסדרות, שלאחר פ' אחרי באה פ' קדושים – הציווי לכל יהודי "קדושים תהיו כי קדוש אני", כיון שלאחר (אחרי) שבני אהרן פתחו את הדרך לסדר העבודה של "בקרובי אקדש", וזה מתבטא בפועל בעבודת אהרן – מקבל כל יהודי את הציווי והכח "קדושים תהיו", כולל הקדושה דקדש הקדשים (כהן גדול) ⁴³, עד – קדושה שהיא בדוגמת "קדוש אני", ועד שישינה קס"ד ש"יכול כמוני" ⁴⁴, ויתירה מזו – לפי הפירוש שכך היא גם המסקנא – "יכול כמוני" בניחותא ⁴⁵,

ועי"ז (ש"קדושים תהיו") – הקב"ה מתקדש, "אני מתקדש בך", עד ש"קדושת" ⁴⁶ למעלה (ה"ה תלוי) ⁴⁷ מקדושתכם", עי"ז שיהודי מקדש א"ע למטה, מתנהג כאדם קדוש – "הרי זה קידש את ה' ועליו הכתוב אומר" ⁴⁸ ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר" ⁴⁸.

ובהמשך לזה באה פ' אמור, שבו נאמר הציווי "ונקדשתי בתוך בני ישראל" – מצות קידוש השם. וכמרומו גם בשם הפרשה "אמור" (מלשון חשיבות ושבח) – "אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני

"בקרובי אקדש": ע"י ההקרבה שלהם לפני ה' עד כדי כלות הנפש ממש – מסירת נפש ממש – קידשו שם שמים ³⁶ ("אקדש", "ונקדש בכבודי, במכובדי"), בדוגמת קרבן לה'.

ויש לומר, שהעבודה דקירוב לפני ה' ע"י שני בני אהרן – שזו פעם הראשונה (לאחר מתן תורה, ותיכף לאחר הקמת המשכן) בה מוזכר (בפירוש) בתורה אודות מסירת נפש על קידוש ה' ("בקרובי אקדש") – היתה עבודה חדשה שקודם לכן לא היתה, וזהו פירוש הכתוב ³⁷ "ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אותם" – "אש זרה" למעליותא: בני אהרן הקריבו אש (זרה) חדשה – עבודת המסירות נפש, שהיא זרה להעבודה שנהגה עד אז, של סדר והדרגה, ואילו האש (עבודה) "אשר לא צוה אותם" (למעליותא), התחדש על-ידי עבודת המטה (בני אהרן), ועד שזה (המס"נ) נעלה יותר מציווי ³⁸.

וי"ל שהקרכת בני אהרן ("בקרובי אקדש") גם נתן כח לכל בני" שלאחרי זה, עד סוף כל הדורות, להעבודה דקידוש השם, אבל דוקא בתור נשמות בגופים (ולא כפי שהי' אצל בני אהרן).

לפי"ז מובן גם המשך הכתובים בתחילת פ' אחרי – "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבם לפני ה' וימותו, ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש גו' ולא ימות גו', בזאת יבוא אהרן אל הקודש גו'":

לאחרי עבודת בני אהרן "בקרבתם לפני ה'", אזי ניתן הכח לאהרן שיוכל ³⁹ להכנס אל הקודש ⁴⁰ ולעשות שם את העבודה, באופן של קירוב לפני ה', מסירת נפש על קידוש ה', (אבל – דוקא כפי שזה בתכלית

(42) ו"אחרי" מדגיש שגם המדרגה ד"קרבנתם לפני ה'" ע"י שני בני אהרן אינה סיום ותכלית העבודה, אלא שיש לה "אחרי" (ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 93) – שעבודה זו דקירוב לה' צ"ל נשמה בגוף דוקא, כמו שהי' אצל אהרן.

(43) כפס"ד הרמב"ם (סוף הל' שמיטה ויובל) "לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש כו' אשר נדבה רוחו אותו כו' ה"ז נתקדש קדש הקדשים", דרגת הקדושה דכהן גדול (שנאמר בו (דה"א כג, יג) "ויבדל אהרן להקדישו קדש הקדשים")**. וכפירוש בעה"ט עה"פ (יתרו יט, ו) "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים" – "כהנים גדולים".

(44) ויק"ר פכ"ד, ט. וראה אוה"ת ר"פ אחרי.

(45) מאור עינים עה"פ (מו, ב). לקו"ש ח"ז ע' 321. – וראה התיווך בזה בד"ה ונקדשתי בתוך בני" תשכ"ה (קונטרס י"ג אייר שנה זו).

(46) המשך ל' המדרש שם.

(47) מאור עינים שם (מו, סע"ד. מז, ב-ד).

(48) רמב"ם הל' יסוה"ת שם.

(36) היינו, שהעילוי ד"בקרובי אקדש" הוא לא רק תוצאה מהקרבנות (וההקרבה עצמה היא חטא), אלא גם הקרבנות עצמה היתה ענין הכי נעלה* – חלק מהעבודה ד"אקדש", קידוש ה' שנעשה ע"י התקרבותם לפני ה' [אלא השלימות בזה היא, כשלא מביא ל"וימותו"]. ועפ"ז יומתק מה שאמר משה שבהקרכת בני אהרן נתקיים דבר ה' "ונקדש בכבודי", "והייתי סבור או בי או בך" – דבדואי הכוונה בזה היא לא קידוש ע"י חטא ח"ו, אלא ע"י עבודה נעלית דמסירת נפש.

(37) שמיני י, א.

(38) ראה בארוכה סה"מ תש"ט ע' 121 בהערה.

(39) ראה עד"ו אוה"ח שם.

(40) ועד שאיתא במדרש (ויק"ר פרשתנו פכ"א, ו. שמו"ר פל"ח, י) שאהרן "בכל שעה שהוא רוצה ליכנס יכנס, רק שיכנס בסדר הזה".

(41) ובפרט ששם הסדרה ברובא דרובא הוא "אחרי" (כלי תיבת "מות", המדגיש החסרון בעבודת בני אהרן, רצוא בלי שוב).

(* וראה לקו"ש ח"ב ע' 51 ואילך, שהענין ד"ותצא אש" האמור במיתת אהרן הר"ע של השראת השכינה, גילוי של קדושה, עיי"ש.

(** שבכחו ליכנס אל הקודש בכל שעה, כנ"ל הערה 40.

ועי' ה"ה מקדש השם. כפס"ד הרמב"ם²⁶ בנוגע לקידוש השם, שזה נפעל הן ע"י פרישה והבדלה, והן ע"י הוספה בעבודתו בפועל ובמעשה.

ו. ויובן יותר ע"פ ביאור המשנה בתחלת הפרק דשבת זו – פרק שלישי⁵⁶: "עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה. דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. מאין באת מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא".

וצריך להבין:

(א) מכיון שהמשנה מדברת אודות העבודה ד"סור מרע" (ההסתכלות שמביאה למצב של "אין אתה בא לידי עבירה") – ה"ז צ"ל כתוב הרבה קודם בפרק"א, לפני הענינים ד"עשה טוב" – בהתאם לסדר העבודה "סור מרע ו(אח"כ) עשה טוב"⁵⁷, כידוע המשל לזה, שראשית כל צ"ל כלי נקי וטהור, ולאח"ז אפשר לתת לתוכו משקה ומאכל, באופן שלא יפגמו.

(ב) מדוע מאריך התנא ומחלק מאמרו לג' בבות: (1) ההוראה הכללית – "הסתכל בשלשה דברים", (2) ג' הדברים – "מאין באת כו'", (3) אותם הג' בסיגנון דשאלות יחד עם המענה עליהם – "מאין באת, מטפה סרוחה כו'". לכאורה ה"י יכול לאומרו בקיצור – בהתאם ללשון המשנה שהיא "דבר קצר (וכולל ענינים רבים)"⁵⁸ – בב' בבות: "הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה, מאין באת וכו'", או יותר בקיצור – בבבא אחת: "הסתכל מאין באת מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ואין אתה בא לידי עבירה"?

ז. והביאור בזה:

המשנה – שנותנת הוראה לכל בני" – נחלקת לג' אופנים, כנגד ג' הסוגים שבהם נחלקים בני" בכללות: צדיקים, בינונים ורשעים [ובעולמות: בריאה – שרובו

חטיבה אחת בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם", ע"ד "אתם מתקדשים בי ואני מתקדש בכם", כנ"ל.

ה. עפ"ז מובנת הנקודה המשותפת שבין שלושת הסדרות בקשר עם שבת זו – אחרי, קדושים, אמור, ובכללות הנקודה – שיהודי (כפי שהוא במציאות של נשמה בגוף בעוה"ז הגשמי) צריך לקדש את עצמו, ועל ידי זה – לקדש שם שמים.

שזהו ציווי כללי בכל עניני התורה ומצוותי, ובלשון הרמב"ם⁴⁹: "קדושים תהיו, והתקדשתם והייתם קדושים, הם ציוויים [ציוויים כוללים] לקיים כל התורה, כאילו אמר ה' קדוש בעשותך כל מה שצויתך". וכמאחז"ל⁵⁰ בריש פ' קדושים – "מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל מפני שרוב גופי התורה תלויין בה"⁵¹.

אמנם עדיין צריך להבין: מהו החילוק ומהי ההוספה – בהענין דקדושת ישראל וקידוש ה' גופא – בכל אחת מג' הסדרות?

ויש לומר נקודת הענין בזה: מכיון ש"קדושים תהיו" ו"ונקדשתי בתוך בני" (מצות קידוש השם) ה"ה ציווי תמידי (וציווי כללי בכל התורה) לכל יהודי, ה"ז מקיף וכולל את כל הסוגים שבבני" (צדיקים, בינונים ורשעים) – וכל המעמדים ומצבים.

ובכללות – ציווי זה (קידוש השם שנפעל ע"י קדושת ישראל) נחלק לג' אופנים כלליים: (א) קידוש השם ע"י העבודה דבני" בדברי קדושה (דברים שהם קדושים, עד לקדושת הגוף, ע"ד קדשי המזבח וכיו"ב), ובפשטות – שיהודי מקיים מצוה עם מסירת נפש. (ב) קידוש השם ע"י קדושת ישראל בעניני העולם – באופן של (קדושה מלשון) פרישות והבדלה, "קדושים תהיו – פרושים תהיו"⁵², (ג) באופן של "קדש עצמך במותר לך"⁵³ (שזה נכלל בהחיוב ד"קדושים תהיו"⁵⁴), אשר בזה נכלל הפירוש (שאינו מבדיל או מפריש א"ע מזה, כי אם) שהוא משתמש בדברי הרשות לשם שמים⁵⁵, ועד באופן של קדושה,

(49) בסהמ"צ שלו שורש ד'.

(50) ויק"ר, תו"כ עה"פ – הובא בפרש"י.

(51) וראה ס' השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 432.

(52) תו"כ עה"פ. וראה גם בפרש"י.

(53) יבמות כ, א.

(54) ראה רמב"ן ר"פ קדושים. תניא פ"ל. וראה ס' חרדים סוף חלק מ"ע מה"ת.

(55) ראה לקו"ש אחו"ק ש.ז. הערה 29.

(56) ולהעיר מהשייכות מיוחדת דפרק זה (שלישי) למתן תורה

(שהרי א' מהטעמים ללימוד פרקי אבות בין פסח ועצרת הוא – הכנה למתן תורה וקבלת התורה, כמורגש בתחלת פרק"א – משה קיבל תורה מסיני, וסימו – כל מה שכרא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו, ואין כבוד אלא תורה, ולאחרי זה אומרים – ארחב"ע כו' יגדיל תורה ויאדיר) ששייך במיוחד למספר שלשה – נתינת אוריאן תליתאי לעמא תליתאי ע"י תליתאי בירחא תליתאי.

(57) תהלים לד, טו.

(58) הקדמה לפיה"מ להרמב"ם (ד"ה אח"כ ראה להסתפק).

בקדושה עצמה), רצה הקב"ה שתהי' ליהודי המעלה דבחירה חפשית (שהי' בדוגמת הקב"ה כביכול, "הן האדם הי' כאחד ממנו"⁶⁵), ושיוכיח על-ידי עבודתו הוא מי הוא (נשמתו) – ולכך שלחו את נשמתו לעולם ורשות (בקדושה) שלמטה מדרגת קדושת נשמתו מצ"ע, ששם קיימת אפשרות לבוא "לידי עבירה", עכ"פ להעברה מרשות לרשות בקדושה עצמה, וע"י עבודתו (בחירה) – "אין אתה בא לידי עבירה".

וע"ז באה הוראת המשנה בבבא הא' – האופן שמבאר איך ש"אין אתה בא לידי עבירה" – כאשר "הסתכל בשלשה דברים" סתם (כלי לפרט פרטים):

מכיון שמדברים אודות מי שנשמתו מאירה בגלוי והוא מונח כולו בטוב וקדושה (ואין לו שום שייכות לענינים אחרים) – אין צורך אפוא לפרט ולהסביר במה מתבטאת ההסתכלות בשלשה דברים, כיון שבעולמו לא קיימים דברים (צדדיים) אחרים (שהי' יכול להסתכל בהם), אך ורק עבודת ה' שלו בקדושה, במילא מובן מאליו שה"שלשה דברים" הי"ה בקדושה, בעבודת ה' שלו⁶⁶.

וה"שלשה דברים" מובנים בפשטות: (א) כאשר היהודי הוא – חלק אלוהי ממעל ממש, (ב) בעולם שבו נשמתו נמצאת כעת ועושה שם את עבודתה, אשר, שם תתכן אפשרות להגיע "לידי עבירה", לעבור לרשות בקדושה שאינה מתאימה לדרגתו (קדושת הנשמה), ו(ג) בהקב"ה – המקור דנשמתו, שאתו היא קשורה (אשר הוא בורא את העולם ולשם שלח את נשמתו, בכוונה שע"י עבודתו יוכל לעמוד בתוקף בדרגת הקדושה שלו).

ועל-ידי "הסתכל – הסתכלות בעיון ובפנימיות – בשלשה דברים" אלו, שנשמתו, גם כפי שהיא נמצאת למטה בעולם (הבריאה), הי"ה חלק אלוהי ממעל ממש, קשורה עם הקב"ה – הי"ה מוודא ש"אין אתה בא לידי עבירה", לעבור לרשות דקדושה תחתונה יותר או רשות דהיתר (תאוות היתר וכיו"ב) הנמוכה ושאינה מתאימה לדרגתו, דרגת הקדושה של נשמתו, הקשורה עם "קדוש אני", "יכול כמוני"⁶⁷.

טוב, יצירה – מחצה על מחצה, ועשי' – רובו רע⁵⁹. ובכללות יותר – כנגד ג' סוגי העבודה (אצל כל יהודי): עבודתו בעניני טוב וקדושה – כאשר נשמתו מאירה בו בגלוי. עבודתו מצד הגוף שנמצא בעולם, קשור עם עניני רשות (אכילה ושת' וכו'), שיש בו נטיות לטוב ונטיות להיפך (באופן של בחירה חפשית – מחצה על מחצה). ועבודתו במצב שהרע הוא בהתגברות⁶⁰ – עולם העשי' שרובו רע.

ובכל א' מהאופנים שבמשנה ישנה הוראה לסוג אחר: האופן הא' – לצדיקים, האופן הב' – לבינונים, והאופן הג' לרשעים.

לכל בני ישנו הציווי "קדושים תהיו" ו"ונקדשתי בתוך בני ישראל" (מצות קידוש השם), אלא שב(עיקר) אופן הקיום ישנם חילוקים בין הסוגים שבבני (צדיקים בינונים ורשעים).

אצל הצדיק, שהנשמה מאירה בו בגלוי, ועיקר עבודתו (מצ"ע) בטוב וקדושה, מצ"ע אין לו שום שייכות עם רע (כי אין לו יצה"ר⁶¹), ועד"ז בהעבודה של כל יהודי בעניני טוב וקדושה בכלל – גם אצלו צ"ל הזהירות ש"אין אתה בא לידי עבירה", לא עבירה כפשוטה ח"ו (כיון שאין לו שום שייכות (בענין זה) עם רע), אלא עבירה מלשון העברה מרשות לרשות⁶² – שלא יעבור מרשות נעלית יותר בקדושה (קדושתם של ישראל שהיא בדוגמת קדושת ה', "קדוש אני", בהיותם חלק אלוהי ממעל ממש⁶³) לרשות דקדושה תחתונה יותר או רשות של היתר (רשות) שאינה מתאימה לדרגת קדושתו (הדרגא דעולם הבריאה וכיו"ב).

ובזה גופא – לא עבירה ממש, כי אם "לידי עבירה", ע"ד תאוות היתר, היכולים להביא לידי עבירה [ע"ד בית-יד, שעל ידה אווזים חפץ, שבכמה דינים (דיני טומאה) אי"ז חמור כ"כ כהחפץ עצמו], העברה לרשות בקדושה שנמוכה מהקדושה ד"קדוש אני"⁶⁴.

והטעם ע"ז (שישנה בצדיק אפשרות לבוא "לידי עבירה") הוא, דהגם שמצד טבע הנשמה לא שייך לעשות עבירה (אפילו לא העברה מרשות לרשות

66 כסדר הרגיל בעבודה – "קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים" (ב"מ קז, ב. ו. ש"ג). – אלא שלפעמים צ"ל "חטוף ואכול וחטוף ושתי" (עירובין נד, א), ו"מצוה שבאה לידך אל תחמיצנה" (מכילתא ופרש"י בא יב, יז).

67 ואדרבה – ע"י ירידת הנשמה למטה ועבודתה בתומ"צ, נתעלה הנשמה מבחי' טהורה היא לבחי' קדש (שגבוה מבחי' טהור), והנשמות ששרשן מבחי' קדש מצ"ע, מתעלים לבחי' קדש הקדשים (ע"י העבודה דקדש עצמך במותר לך) – אוה"ת קדושים ע' קי. וראה שם ע' קה.

59 ראה ע"ח שער (מח) הקליפות פ"ג. ובכ"מ.

60 ראה תניא ספ"ו. פכ"ד.

61 תניא פ"א. וראה שם פי"ג.

62 ראה סה"מ עזרת ע' כא. תר"פ ע' קפ. תרפ"ח ע' מז. ובכ"מ.

63 תניא רפ"ב.

64 או י"ל (לפי הפירוש "עבירה" ממש) – שאינו שייך לעבירה ממש, כ"א רק "לידי עבירה", שע"י העברתו מרשות לרשות (דקדושה) למטה מדרגתו, ניתנה אפשרות (לידי) עבירה.

65 בראשית ג, כב. רמב"ם הל' תשובה רפ"ה. לקו"ת אמור לח, ב.

בנוגע להעבודה בעולם העשי, שרובו רע, "עולם הקליפות וסטרא אחרא, ולכן כל מעשה עוה"ז קשים ורעים והרשעים גוברים בו"⁶⁰ – בכדי שתהי' גם המעלה דאתהפכא (נוסף לאתכפאי),

ולכן מוסיף התנא פרטים בנוגע להסתכלות בדרגא זו, פרטים הכוללים גם את הקו ד"סור מרע", בכדי לשבור ולבטל את הקליפות: "דע מאין באת מטפה סרוחה ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה". והענין השלישי – "ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה" – ה"ז לא סתם דין וחשבון (לפני ב"ד שלמעלה, שלמטה, וכיו"ב), אלא "לפני ממה"מ הקב"ה" בעצמו, שזה נותן יותר כח שגם במצב זה "לא בא לידי עבירה"⁷⁰, עם המעלה דאתהפכא חשוכא לנהורא (שגם בעולם שמלא קליפות, ה"ה מתגבר ואינו בא לידי עבירה).

עפ"ז מובן גם מדוע משנה זו לא באה לפני הענינים המדברים אודות "ועשה טוב", כי תוכן משנה זו אינו בנוגע לסור מרע אלא בנוגע לעשה טוב – הקדושה ושלמות בני" בכל הדרגות, צדיקים, בינונים ורשעים⁷¹.

י. ע"פ הנ"ל יובנו יותר ג' הענינים שבקדושת ישראל וקידוש ה' (כמרומו בג' הסדרות, אחרי קדושים ואמור) – ע"ד החילוק בין ג' הבבות שבמשנה:

בפ' אחרי מודגש בעיקר הענין ד"בקרובי אקדש" בעבודת הצדיקים – נדב ואביהוא ואהרן – אצל אחד שבמדרגת "בקרבתם לפני ה'", בתור נשמה בגוף, אבל בכל זאת לא קשור עם עולם הזה. כפי שהי' בכניסת אהרן אל הקודש (ביוהכ"פ), שקירובו לה' הי' דוקא בקודש (ולא מחוץ לזה) ודוקא בזמן מסויים ("אל יבוא בכל עת") ובאופן מסויים ("בזאת יבוא גו'").

בפ' "קדושים" מודגש בעיקר ענין הקדושה בעבודת הבינונים – שהוא נמצא בעולם, בעולם של חול ומרגיש את מציאות העולם, ואעפ"כ "קדושים תהיו" – "היו פרושים מן העריות ומן העבירה". שזוהי קדושה וקידוש ה' (גם) במציאות העולם (שלא כמו "בקרובי אקדש" במשכן), אבל הקידוש הוא בעיקר מצד היהודי (קדושים תהיו), משא"כ בנוגע להעולם – הרי אופן העבודה הוא בעיקר בדרך שלילה – "היו פרושים כו"⁷².

וע"ד העבודה ד"קדש עצמך במותר לך", שהגם שזה מותר (ואינו אסור וקשור בידי החיצונים⁶⁸), הרי זה אצלו "קדש עצמך" – קדושה שהיא נעלית מהדבר המותר.

ח. הבבא הב' במשנה קאי על דרגא (עולם היצירה, מחצה על מחצה) שכבר מורגש בה גם מציאות העולם בפ"ע (שלא כבעולם הבריאה (רק אפשרי המציאות), ששם אלקות – מקור הבריאה – נרגש בגלוי), אבל אי"ז עולם שהוא היפך הקדושה. ובעבודה ה"ז דרגת הבינוני – שאצלו קיימים בתוקף הן היצר טוב והן היצר הרע, והוא מרגיש את מציאות העולם שמחוץ ממנו (בניגוד לצדיק שאין לו יצה"ר ואצלו קיים רק קדושה), שזה נותן מקום ליצה"ר, אלא שהוא מתגבר על היצה"ר כך שהעבודה במחשבה דיבור ומעשה שלו יהיו בשלימות, ואפילו אם נופלת אצלו מחשבה לא טובה, ה"ה דוחה אותה מיד⁶⁹.

והכוונה בירידה זו (שתהי' אפשריות להתגברות היצה"ר) – ה"ז בכדי שהיהודי ע"י עבודתו בזהירות שלא יבוא לידי עבירה (ע"י הסתכלות ב"דע מאין באת וכו'") – יהי' אצלו מעלת האתכפאי.

ומזה מובן, שבנוגע לדרגא זו אי-אפשר להסתפק באמירת "הסתכל בשלשה דברים" מבלי לפרט (כפי שהמשנה אומרת בנוגע למי שאלקות אצלו בגלוי ומציאות אחרת לא קיימת), כיון שאצלו ישנה עוד מציאות (מציאות העולם) מלבד אלקות וטוב וקדושה, ולכן צריכים להבהיר הפרטים במה צריכה להתבטאות ההסתכלות וההתבוננות (כיון שלולי זאת מצ"ע לא ידע מה הם), פרטים שישפיעו עליו (בדרגתו הוא) ויפעלו עליו שלא יבוא "לידי עבירה" (כולל עבירה כפשוטה), רק שהפרטים גופא ה"ה ענינים טובים (ולא למטה מזה, כמו בבבא הג' שבמשנה), מכיון שהוא נמצא בעולם שהוא טוב – "דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן די וחשבון":

כיון שאינו מרגיש את מקורו – צ"ל אצלו הידיעה "מאין באת" – במקור הנשמה שלו, ו"לאן אתה הולך", לאן עבודתו צריכה להוליך אותו, ו"לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון" – וזה יביא לכך ש"לא בא לידי עבירה" (כמשנ"ת במ"א⁷⁰), כולל גם המעלה דאתכפאי שבוה.

ט. לאח"ז באה בבא האחרונה במשנה ששם מדובר

71) וראה לקו"ש ח"ד שם, שגם ההוראה לרשעים הוא באופן דעשי'.

72) או באופן דקדש עצמך במותר לך (כפרוש הרמב"ן) – לפי

68) תניא פ"ו.

69) תניא פ"ב.

70) לקו"ש ח"ד ע' 1202 ואילך. סה"ש תשמ"ח ע' 435.

ביטול המרכבה להרכב עלי, "שכל אבריהם כולם היו קדושים ומובדלים מעניני עוה"ז כו"⁸⁰, ומהאבות נמשך הכח לכל בני" שיהי' אצלם "קדושים תהיו" (בדוגמת ביטול המרכבה), עד באופן דמסירות נפש ("בקרובי אקדש"), (אבל דוקא כפי שזה נמשך בהאמהות עצמן דוקא ע"י רחל), הרגל הרביעי דהמרכבה, כנגד עולם הרביעי⁸¹ (עולם העשי'), שדוקא שם נפעל הענין ד"קדושים תהיו" ו"ונקדשתי בתוך בני", ודוקא נשמות בגופים בעולם העשי' הגשמי.

וכידוע⁸² שדוקא בעולם העשי' הגשמי, אע"פ שהוא עולם הרביעי (האחרון) – נשלמת הכוונה דעשיית דירה לו ית' בתחתונים, לו לעצמותו⁸³, שדירה היא טפלה להדר בה, אמנם ביחד עם זה דירה נאה מרחיבה דעתו של אדם⁸⁴, ז.א. העולם נהי' חדור ובטל להקב"ה, אבל כיון שהוא עוה"ז התחתון, דאין תחתון למטה ממנו, ה"ז מוסיף כביכול הרחבה ועילוי באדם העליון.

והטעם (וכח) לכך שיהי' אצל בני" "קדושים תהיו" (העבודה של אברהם יצחק יעקב רחל) – נפעל ע"י כי קדוש אני". שזהו ע"ד הר"ת הב' ב"אייר", "אני ה' רופאך": "רופאך" מדגיש שמדובר אודות יהודים כפי שהם נשמות בגופים למטה (שדוקא שם שייך ענין החולי והרפואה), והרפואה באה מ"אני ה'", מהקב"ה בעצמו [משם הוי', שם העצם⁸⁵, ומ"אני ה'", בחי' כתר⁸⁶, הדרגא של קדש מלה בגרמי⁸⁷, עד להדרגא של קדושת ה', "יכול כמוני"⁸⁸], שאז היא רפואה באופן ש"לא אשים עליך" מלכתחילה, שזה בא מהקב"ה שהוא תכלית השלימות ותכלית הקדושה, והוא ממשיך משלימותו וקדושתו לבני", "אני ה' רופאך" – שיהודי כאן למטה עומד בתכלית השלימות ובתכלית הקדושה, גופא דילהון קדישא⁸⁹, נוסף ע"ז שנפשא

ב"ונקדשתי בתוך בני ישראל" שבפ' "אמור" מודגש בעיקר איך שבני", במצבם הם. בתוך בני", ה"ה מקדשים שם שמים בעולם (אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם), לא ע"י פרישה מעניני העולם.

יא. ויש לקשר זה גם עם זמן הזה (כשקורין פרשיות אלה בתורה) – באמצע ימי הספירה בחודש אייר, שמיוחדים בכך שבכל יום מחודש זה מקיימים מצוה, מצות "החודש" ספירת העומר⁷³:

בנוסף התפילה אחרי ספירת העומר (שמצות ספירת העומר נאמרה בפ' אמור) אומרים "ולטהרנו ולקדשנו בקדושתך העליונה". שזה נותן עוד יותר כח בעבודה של "קדושים תהיו" (עד "יכול כמוני" בניחותא – "בקדושתך העליונה"), ועי"ז – "ונקדשתי בתוך בני".

ובטהרה וקדושה גופא – בא הוספה מיום ליום בימי הספירה⁷⁴. כפי שזה מודגש בכך שהספירה נספרת לא במספר סידורי (יום שני, יום שלישי וכו'), רק במספר הכולל ("היום שני ימים", "שלושה ימים" וכו'), ז.א. שבכל יום מימי הספירה ישנם "הישגים" (כולל בענין הטהרה והקדושה והקדושה העליונה) מהימים שלפניו, וע"ז מוסיפים עוד יותר, עד שמגיעים להשלימות ותמימות ד"שבע שבתות תמימות תהיינה"⁷⁵.

ויש להוסיף בהקשר בזה גם עם שם החודש – "אייר": ידוע ב' הר"ת בתיבה זו: "אייר" ר"ת אברהם יצחק יעקב רחל⁷⁶, ור"ת "אניי" ה' רופאך⁷⁸ – שבשני הר"ת מודגש הענין דקידוש ה' ("ונקדשתי בתוך בני") וקדושת ישראל למטה ("קדושים תהיו"):

אייר ר"ת אברהם יצחק יעקב רחל מורה על עבודת האבות (אברהם יצחק יעקב שכוללים האמהות) – האבות הן הן המרכבה⁷⁹, תכלית הביטול להקב"ה (כמו

(81) ולהעיר שחיבור פ' אחרי קדושים (בשבת זה) נעשה ע"י חלק הרביעי של הפרשה, שכולל סוף פ' אחרי (שבו מדובר בעיקר על העבודה בקודש, ע"ד עבודת האבות) ותחלת פ' קדושים (שבו מדובר על קדושת ישראל בעולם, פרושים תהיו כו').

(82) ראה בארוכה תניא פל"ו. ובכ"מ.

(83) ראה אוה"ת בלק ע' תתקצו. המשך תרס"ו בתחלתו (ע' ג). ד"ה תקעו תרס"ז (בהמשך תרס"ו). ועוד.

(84) ברכות נו, ב.

(85) כ"מ ה' עכו"מ פ"ב ה"ז. פרס שי"ט. מו"נ ח"א פס"א ואילך. עיקרים מאמר ב' פכ"ח.

(86) ראה אוה"ת יתרו ע' תתקיד. ועוד.

(87) זח"ג צד, ב.

(88) ראה אוה"ת שם ע' קט.

(89) זח"ג ע, ב.

הפירוש שזה קאי על פרישות מדברים גשמיים.

(73) דלא כמו בחודש ניסן שלפניו וחודש סיון שלאחריו, שהמצוה דספירת העומר היא רק בחלק מהימים דחדשים אלה.

(74) וזה גופא – באופן של דילוג, כמובן מזה שימי הספירה הם בהמשך לחג הפסח (וספרתם לכם ממחרת השבת), שענינו – כשמו – על שם הדילוג והפסחה, וכמשנ"ת לעיל (קונטרס משיחת ש"פ תזו"מ ס"ג).

(75) אמור כג, טו.

(76) בית שמואל (שו"ע אה"ע סקכ"ו ס"כ). והוא במאורי אור (א, פד).

(77) בשלח טו, כו.

(78) ראה ח"י חת"ס לשבת קמז, ב. שער יששכר (להרה"צ כו' ממונקאטש) מאמר אייר ס"ג (בשם סה"ק).

(79) ב"ר פמ"ז, ו.

(80) תניא פכ"ג.

ישראל", "שבת אחים גם יחד"¹⁰⁰ – שעי"ז מגיעים לקידוש שם שמים, הדרת מלך של מלך מלכי המלכים הקב"ה.

יג. ההוראה מכל זה בנוגע לפועל – בההשתדלות שצ"ל בנוגע לקידוש שם שמים בכלל, כולל ובמיוחד – בקשר עם ל"ג בעומר, יום שמחתו של רשב"י: כיון שנשארו כמה ימים עד ל"ג בעומר (ביום ראשון הבע"ל), צריכים לדאוג שיעשו את כל ההכנות הראויות לכך, כמו בכל דבר שבקדושה, כיון שזה בעל חשיבות חייבת להיות לזה הכנה, עד "הכנה דרבה"¹⁰¹.

מתחיל עם החלטות טובות בזה בשבת, ואח"כ – הפעולות בזה במשך השבוע הבא, ביום א', ב', ג', ד', ה', ו', ויום השבת – שכאז"ל יעשה התלוי בו שבכל מקום ומקום שנמצאים שם יהודים שיחגגו ל"ג בעומר בשמחה גדולה, ע"י עשיית התועדות וכו' או תהלוכה של ילדים, וברוב עם הדרת מלך.

ובפרט בהתחשב בכך שהתהלוכות מוסיפות באחדות כל ישראל, "שבת אחים גם יחד", ובחינוך ילדי ישראל, "חנוך לנער ע"פ דרכו גו"¹⁰², עי"ז שעושים את התהלוכה בהתאם ל"דרכו" של הילד, עי"ז שהוא הולך "צועד" בגאון ובעוז (עם דגל או שלט), שאפשר לרשום עליהם גם ענינים הקשורים בתומ"צ, ובפרט – ענינים השייכים לרשב"י ולל"ג בעומר, וכיו"ב, שזה נותן חיות וחמימות בילדים יהודים בנוגע לכל עניני תומ"צ, באופן שהרושם-טוב של התהלוכה נשאר אצלם בזיכרון, ויש לזה פעולה נמשכת בחינוך שלהם.

ובכדי שזה יהי' בהצלחה רבה ומופלגה, בעזה"י, דרושים לכך גם ההכנות המתאימות, מתוך פרסום ושטורעם גדול, למשוך כמה שיותר ילדים שישתתפו בזה.

רוחא ונשמתא דילהון קדישא⁹⁸, "קדושים תהיו כי קדוש אני".

ובחודש אייר עצמו ה"ז מודגש יותר בגלוי, ובתוקף יותר – ביום העשירי שבו⁹⁰ – "העשירי יהי' קודש"⁹¹, קדש מלה בגרמ'.

* * *

יב. בזה מתוסף עוד יותר – בעמדנו בימי ההכנה לל"ג בעומר, יום ההילולא ויום שמחתו של רשב"י⁹²: אצל רשב"י הי' בגלוי העבודה של קירוב לפני ה' ("בקרובי אקדש") בתור נשמה בגוף – כמו שאמר (ביום הסתלקותו בל"ג בעומר) "כל יומי⁹³ דאתקטרנא בהאי עלמא בחד קטירא אתקטרנא בי' בקב"ה, נשמתי בי' אחידא בי' להטא, בי' אתדבקת"⁹⁴ – תכלית הביטול לאלקות, כמו שאמר רשב"י "אנא סימנא בעלמא"⁹⁵.

וכך פעל רשב"י גם בתורה: הוא ביטל ותיקן את המחיצות ("מחצתי ואני ארפא"⁹⁶) – ה"גל" (אותיות ל"ג בעומר)⁹⁷ – בין נגלה דתורה ופנימיות התורה, ועי"ז – גם המחיצות בין עליון ותחתון בעולם, שהקדושה של הקב"ה יתגלה בכל העולם כולו.

ומרשב"י נמשך הכח ע"ז בעבודת כל יהודי – מעין ודוגמת העבודה של "בחד קטירנא אתקטרנא כו'", שבכל עניניו יהי' היהודי קדוש, "קדושים תהיו כי קדוש אני", "ונקדשתי בתוך בני".

ויש לומר, שזה מתבטא בהדגשה במנהג ישראל, שבל"ג בעומר חוגגים את יום שמחתו של רשב"י ע"י התועדות, כינוסים ותהלוכות ברבים לכבוד רשב"י ויום שמחתו נכידוע המנהג לצאת לשדה בל"ג בעומר, וכיו"ב, ובמיוחד – קשור עם ילדי בני, ודוקא ברוב עם הדרת מלך⁹⁸, "יחד שבטי ישראל"⁹⁹, "יחד ילדי

93) היינו כל ימי חייו (בתור נשמה בגוף), אלא שהשלימות בזה היתה בשעת הסתלקותו.

94) אדרא זוטא – זח"ג רפח, א. רצב, א.

95) זח"א רכה, א. וראה סה"מ תקס"ד ע' קו. אוה"ת ויחי שנט, א ואילך. המשך תרס"ו ע' קנט. סה"מ תפר"ח ע' מג. ועוד.

96) האזינו לב, לט. וראה המשך והחרים תרל"א ס"ע נד ואילך.

97) ראה סידור עם דא"ח שער הל"ג בעומר (דש, ג ואילך). וראה לקו"ש ח"ה ע' 129 ואילך. ועוד.

98) משלי יד, כח.

99) ברכה לג, ה.

100) תהלים קלג, א. וראה זח"ג נט, ריש ע"ב.

101) ביצה ד, א. ובכ"מ.

102) משלי כב, ו.

90) ולהעיר שזהו יום העשירי (בחודש) היחידי בימי הספירה (כי עשירי בניסן הוא קודם הספירה ועשירי בניסן – לאחר הספירה).

91) ויקרא כז, לב.

92) ראה פנ"ח שער ספה"ע (שכ"ב) פ"ז (וראה עט"ז לשו"ע או"ח סתצ"ג). משנת חסידים מס' אייר וסיון פ"א מ"ו. ובשו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ג ס"ה: נוהגין קצת להרבות בשמחה ביום זה. וראה רמ"א שם ס"ב. וראה אגרות-קודש אדמו"ר הזקן ריש ע' קיז: ואי לזאת שישו ושמחו בה' בכל לב ונפש ולעשות יום משתה ושמחה בחי' אייר הבע"ל לטובה יומא דהילולא דרשב"י כו'.

וראה ד"ה להבין ענין הילולא דרשב"י בסה"מ תקס"ד (ע' קא ואילך, ועם הגהות – באוה"ת ענינים ע' ריח ואילך); סה"מ תרנ"ד (ע' רסא ואילך), ועוד – בטעם שעושים שמחה ביום ההילולא דרשב"י אף שנקבע תענית על מיתת צדיקים. וראה לקו"ש ח"ז ע' 343 בהערה. ורש"י.

שבנ"י נמצאים בגלות, הקב"ה נמצא יחד אתם, "שכינתא בגלותא"¹⁰³, "עמואנכי בצרה"¹⁰⁴, ולכן כתיב¹⁰⁵ "אל ה' וירחמהו לעורר רחמים רבים על שם הוי' השוכן אתנו כדכתיב¹⁰⁶ השוכן אתם בתוך טמאתם"¹⁰⁷, ולכן מבקשים בנ"י שתבוא כבר הגאולה ויתקדש שם שמים, וע"ד מ"ש¹⁰⁸ "לא למענכם אני עושה בית ישראל כי אם לשם קדשי גו' וקידשתי את שמי הגדול המחולל בגויים" ("ואמור להם עם הוי' אלה ומארצו יצאו"¹⁰⁹).

ובנ"י יש בכחם לפעול זאת – "נצחוני בני נצחוני"¹¹⁰, וכמדובר לעיל שעיי"ז שבנ"י מקדשים, מתקדש הקב"ה, ובפרט לאחר ש"כלו כל הקיצין"¹¹¹, וכבר עברו והשלימו הכל – צריכה לבוא כבר הגאולה תיכף ומיד ממש, ואז כל העולם כולו יראה בגלוי כבוד ה' וקדושת שמו, "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו"¹¹², "וקידשתי את שמי הגדול גו' ולקחתי אתכם מן הגויים וקיבצתי אתכם מכל הארצות והבאתי אתכם אל אדמתכם, וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם גו'"¹¹³,

וכאמור ומודגש – תיכף ומיד ממש.

ובפרט בהתאם לר"ת דשנה זו ה'תש"נ – הי' תהא שנת נסים – צריכים לראות שהפרסום והשטורעם של תהלוכות שנה זו יהי' באופן של "ארים נסי על ההרים", יותר מאשר בכל השנים שעברו (שגם אז הי' בהצלחה בלתי-משוערת).

לכן, בטח יעשה בזה כאו"א כל התלוי בו, וכמו"כ להשפיע על אחרים שישתתפו בזה, מתחיל מהוראת דוגמא חי' אישית איך שהוא משתתף בזה בחיות ובשמחה.

ועיי"ז – בודאי יהיו התהלוכות דל"ג בעומר קידוש השם גדול לבנ"י ולכל העולם כולו, ויחזקו עוד יותר את האחדות דבנ"י בכל מקום שהם.

יד. ויהי רצון, שתיכף ומיד ממש – עוד לפני ל"ג בעומר, ובימי ההכנה לזה – יהי' כבר הקידוש ה' הגדול – הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, כפי שבנ"י מבקשים בתפילתם בכל יום, וכמה פעמים ביום, ומבקשים את הגאולה לא (רק) בשביל טובת עצמו, אלא בעיקר – בשביל כבוד המקום, כבוד השכינה – בכדי לקדש שם שמים – כיון שכל זמן

(109) שם, כ.
(110) ב"מ נט, ב.
(111) סנהדרין צז, ב.
(112) ישע' מ, ה.
(113) יחזקאל שם, כג ואילך.

(103) ראה מגילה כט, א.
(104) תהלים צא, טו.
(105) ישע' נה, ז.
(106) פרשתנו (אחרי) טז, טז.
(107) תניא פמ"ה.
(108) יחזקאל לו, כב-כג.

לקוטי שיחות פרשת קדושים כרך ג'

מתורגם ללשון הקודש

שלמים לעולם, כפי שמסיים הפסוק: "ואתם בני יעקב לא כליתם", שלא שייך בהם כל כליון ח"ו.

פירוש נוסף⁷, יש לפסוק "אני הוי' גו' ואתם בני יעקב וגו'" שהוא בתמיהה: כיון ש"אני הוי' לא שנית", מדוע אם כן "ואתם בני יעקב לא כליתם", מדוע אין הידיעה פועלת אצל בני ישראל כלות הנפש?

כיון שכל הפירושים של פסוק יש קשר ביניהם⁸, מרומז גם כאן, שאפילו אדם שנמצא במצב שהידיעה של אני הוי' לא שנית אינה פועלת בו כלות הנפש כלל (פירוש השני), הרי גם אז מחובר הוא למקורו, ובמילא אין שייך בו ביטול וכליון כלל, בין אומות העולם, ח"ו (פירוש הראשון).

אלא שיש להביא התחברות זו לידי גילוי. וכאשר "וראו כל עמי הארץ כי שם הוי' נקרא עליך"⁹ כשיראו את האלקות שבבני ישראל, הרי לא רק ש"עמי הארץ" - שזה כולל את כל עניני העולם - לא יתגדו, אלא אדרבה, "ויראו ממך", ויסייעו לבני ישראל בעבודתם לקונם. שזו היא הרי תכלית כל הבריא, כפי שאומרת המשנה¹⁰: "לא נבראו אלא לשמשני, ואני נבראתי לשמש את קוני".

ג. ההוראה האמורה, שמחובר אינו בטל, נאמרה במשנה לענין ערלה, שענינה הוא תיקון לחטא עץ הדעת¹¹. נאמר בקבלה וחסידות¹², שחטא עץ הדעת גרם לכך שקליפה תתנגד לקדושה. גם לפני החטא היתה מציאות של קליפות, אלא שאז לא היתה מנגדת לקדושה, אדרבה¹³, היא היתה כקליפה השומרת ומגינה על הפירות. רק שעל ידי החטא נעשתה למנגדת.

בקיום ההוראה האמורה מדין ערלה - בהבאה לידי גילוי את החיבור של בני ישראל עם הקב"ה - יתוקן מה שגרם חטא עץ הדעת - לא רק שיהודים לא יאבדו בין אומות העולם, אלא אדרבה, אומות העולם יכירו שכל מציאותם היא כדי לשמש את בני ישראל - כפי שהיה לפני החטא, כש"קליפה" הגינה על ה"פרי" - וכמ"ש¹⁴ "ועמדו זרים ורעו צאנכם", בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(משיחת יב תמוז תשי"ד)

א. בפרשת קדושים מדובר על איסור ערלה (אי אכילת פירות מעץ בשלוש השנים הראשונות). אומרת המשנה¹: "נטיעה של ערלה כו' שנתערבו בנטיעות, הרי זה לא ילקוט, ואם לקט יעלה באחד ומאתיים". הדין בערלה הוא שפירות ערלה שנתערבו בפירות היתר, אם יש בפירות היתר פי מאתיים מפירות ערלה הרי הם בטלים. (רוב איסורי תורה בטלים ברוב (או בששים) וערלה - באחד ומאתיים). דין זה הוא רק בדיעבד, אם כבר נתערבו. אבל לכתחילה אסור לערב פירות ערלה בפירות אחרים כדי לבטלם, - "אין מבטלין איסור לכתחילה"². אומרת המשנה: אם נתערבה נטיעה של ערלה בין מאתיים נטיעות של היתר, ואי אפשר להכיר איזו נטיעה היא של ערלה - אסור ללקט לכתחילה את הפירות מהנטיעות, כי אז הרי מתבטלים פירות הערלה (שבאו מנטיעה שעלתה באחד ומאתיים). והדין הוא שלכתחילה אסור לערב איסור בהיתר כדי לבטל את האיסור. אבל בדיעבד, בטל.

הטעם לכך שפירות הערלה מתבטלים דוקא לאחר לקיטתן, אבל כל עוד הפירות על הנטיעות אין הנטיעה של ערלה בטילה בשאר הנטיעות הוא, משום ש"מחובר לא בטל"³.

ב. כל הענינים של נגלה דתורה, הם הוראה גם בעבודה הרוחנית של האדם:

ישנו כלל בתורה, שמיעוט בטל ברוב. עלול איפוא אדם לחשוב: כיון ש"אתם המעט מכל העמים", איך יתכן שיהיה לבני ישראל הכוח שלא להיטמע ולא להתבולל בין אומות העולם, שביניהם הם נמצאים כבר מאות רבות של שנים?

על כך היא ההוראה: כיון שיהודים בכל מקום, היכן שרק נמצאים, הרי הם מחוברים למקורם, להקב"ה, אינם יכולים להתערב, והם תמיד "עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב"⁴ - עם בפני עצמו.

כשם, שהקב"ה כביכול הוא "אני הוי' לא שנית"⁵, אין בו שינוי כלל, הוא היה הוה ויהיה בשוה⁶, כך גם בני ישראל - על ידי "ואתם הדבקים", החיבור עם הקב"ה -

(1) ערלה פ"א מ"ו (גיטין נד, ב).

(2) ביצה ד, ב. שו"ע יו"ד סי' צט, ה.

(3) ראה מפרשים בערלה וגיטין שם. שד"ח כללים מערכת ב אות פג.

(4) במדבר כג, ט.

(5) מלאכי ג, ו.

(6) וכן בנוגע למקום, ראה שער היחודה"א רפ"ז.

(7) תר"א יתרו סז, א. לק"ת דרושי ר"ה סא, ד.

(8) ראה לקו"ש כרך ג' פרשת תולדות.

(9) דברים כה, י.

(10) סוף קדושין.

(11) ש"ך עה"ת הובא בלקו"ת קדושים (כט, א).

(12) ראה של"ה בהקדמה בית ישראל (יח, ב) הצ"צ לתהלים (נה, יט. סק"י).

(13) ראה סנה' (נט, ב) "שמש גדולי".

(14) ישע"י סא, ה. וראה ברכות לה, ב.

יום ראשון ד' אייר

המוח בלבד, באופן שהיא נקראת "מחשבה טובה", אין לה אז, מצד עצמה, שום שייכות למעשה (למשל: כשאחד מבין בשכלו שעליו לעשות דבר מסוים, אלא שאין לו משיכה של אהבה לאותו דבר, הרי הוא אכן עושה את הדבר, אלא שחסרה בה החיות, כי המחשבה מנותקת מאד

מלתת חיות באותו מעשה) –

ולכן, על הקב"ה לצרף

ולאחר את ה"מחשבה

טובה" למעשה, וזה פועל

שה"מחשבה טובה",

האהבה והיראה

שבמחשבה, תעלה את

התורה והמצוות (הבאות

בסיבתה), לעולם ולמדריגה

של ה"מחשבה טובה".

והנחת רוח – שהוא גורם

להקב"ה בלימוד התורה

ובקיום המצוות, הוא,

כמשל שמחת המלך מפני

שבא אליו בצאתו מבית

ליקוטי אמרים – פרק מד

ואף אם נדמה לו לכאורה שהוא

כח דמיוני לא יחוש מאחר שהוא אמת לאמיתו מצד

עצמו בבחי' אהבה מסותרת רק שתועלת יציאתה אל

הגילוי כדי להביאה לידי מעשה שהוא עסק התורה

והמצוות שלומד ומקיים ע"י זה כדי לעשות נחת רוח

לפניו ית' כבן העובד את אביו. ועל זה אמרו מחשבה

טובה הקב"ה מצרפה למעשה להיות גרפין לפרחא

כנ"ל. והנחת רוח הוא כמשל שמחת המלך מבנו

שבא אליו בצאתו מבית האסורים כנ"ל או להיות לו

דירה בתחתונים כנ"ל והנה גם לבחי' נפשי אויתך

הנ"ל קרוב הדבר מאד להוציאה מההעלם אל הגילוי

ע"י ההרגל תמיד בפיו ולבו שוין. אך אם אינו יכול

להוציאה אל הגילוי כלכו אעפ"כ יכול לעסוק בתורה

ואף אם נדמה לו לכאורה שהוא כח דמיוני – שבאמת אין בו אהבה זו, הוא רק מדמה כך, והרי בעבודת ה' יש להתרחק מדמיונות, בכל זאת – לא יחוש, – אל יחוש מכך, מאחר שהוא אמת לאמיתו מצד עצמו – בלעדי עבודתו, בבחינת "אהבה מסותרת". – מבחינת הנשמה הרי טבועה בה אהבה זו באמת לאמיתו, רק שתועלת – עבודתו המביאה את יציאתה אל הגילוי – הרי זה, כדי להביאה לידי מעשה, – להביא לידי כך שהאהבה תעורר את המעשים שבאדם, שבהיותה מוסתרת ונעלמת אין בכוחה להביא לידי מעשה, שהוא – המעשה הוא עסק התורה והמצוות שלומד ומקיים על ידי זה, – על ידי התגלות האהבה, וזאת כדי

ליקוטי אמרים – פרק מד

ואף אם נדמה לו לכאורה שהוא

כח דמיוני לא יחוש מאחר שהוא אמת לאמיתו מצד

עצמו בבחי' אהבה מסותרת רק שתועלת יציאתה אל

הגילוי כדי להביאה לידי מעשה שהוא עסק התורה

והמצוות שלומד ומקיים ע"י זה כדי לעשות נחת רוח

לפניו ית' כבן העובד את אביו. ועל זה אמרו מחשבה

טובה הקב"ה מצרפה למעשה להיות גרפין לפרחא

כנ"ל. והנחת רוח הוא כמשל שמחת המלך מבנו

שבא אליו בצאתו מבית האסורים כנ"ל או להיות לו

דירה בתחתונים כנ"ל והנה גם לבחי' נפשי אויתך

הנ"ל קרוב הדבר מאד להוציאה מההעלם אל הגילוי

ע"י ההרגל תמיד בפיו ולבו שוין. אך אם אינו יכול

להוציאה אל הגילוי כלכו אעפ"כ יכול לעסוק בתורה

לעשות נחת רוח לפניו ותכרה פניו העובד את אביו. – כדי

לגרום לו נחת רוח, כך מחייבת אהבה גלויה זו, ללמוד תורה ולקיים

מצוות, כדי לגרום נחת רוח להקב"ה שהוא אבינו האמיתי. ומכיוון

שמבחינת הנשמה, האהבה היא באמת, הרי גם כשהיא איננה

בהתגלות מתוך אמת לאמיתו, והיא נראית כדמיונית בלבד – אין

הוא צריך לחשוש מכך, מכיוון שגם היא, הרי, מביאה אותו ללימוד

התורה ולקיום המצוות מתוך אותה כוונה. ועל זה אמרו – חכמינו

ז"ל: "מחשבה טובה – הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה", –

הוא מצרף ומאחד את המחשבה הטובה למעשה, להיות גרפין

לפרחא – להיות "כנפיים" לפרוח בהן, להעלות את התורה

והמצוות למעלה, כנ"ל לעיל. – בפרק ט"ז. כלומר: אם המשמעות

של "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה" היא כמו שמפרשים

בפשטות – שכשאחד חשב לעשות מצוה, ובגלל סיבה (שאין הוא

אשם בה) לא היה בידו לעשותה – נחשב הדבר, כלפי הקב"ה, כאילו

עשה את המצוה, היו חכמינו ז"ל צריכים לומר "מעלה עליו הכתוב

כאילו עשה". מהלשון "מצרפה למעשה" משמע שהמעשה ישנו,

אלא שאין למחשבה הטובה בעצם שום שייכות למעשה – והקב"ה

מצרף ומאחד את המחשבה הטובה למעשה. בפרק ט"ז הוסבר

שכשהאהבה היא גלויה בלב, יש לה בעצם שייכות למעשה, שכן

אהבה גלויה נותנת חיות במעשה המצוות. כמו שאנו רואים במוחש,

כשאחד עושה דבר מתוך אהבה – הוא עושה זאת בחיות. ואילו,

כשהאהבה איננה בהתגלות בלב, והיא באה לידי ביטוי ברעיון

1. קדושינו מ, א. 2. בסוף פרק מ"א. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: " (באהבה דכברא דאשתדל) בזה צריך להיות נעשה כטבע שהוא אבינו – ענין שבהרגש ושל, ולא שייך לגופניות; ולכן מובן יותר שהתעוררות הכוונה (על ידי הקול) תועיל בזה. (באהבה דנפשי אויתך) צריך להיות נעשה כטבע שזהו חייו – ולכאורה אם אין גופו מרגיש זה (כהרגשתו חיי נפשו – לאחר שהי' מעונה בו) מה תועיל בזה כוונת הלב הרוחני?"

ההשגה (שכן, ב"עולם הבריאה" מאירה ספירת הבינה) – עולות או התורה והמצוות לספירות "עולם הבריאה". להלן יסביר רבנו הזקן, שהאהבה של "נפשי אויתך" והאהבה של "כברא דאשתדל" (כבן המשתדל), למרות ששתיהן הן "טבעיות" בנשמתו של יהודי (כפי שלמדנו שהן באות בירושה מן האבות), ולכאורה היה צריך להיות שהתורה והמצוות שמקיים מתוך האהבה והיראה

ליקוטי אמרים – פרק מד

ומצות לשמן ע"י ציור ענין אהבה זו במחשבה שבמוחו ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה כו':

(הכלולה באהבה) – תעלנה ב"עולם היצירה" בלבד, כפי שהדבר באהבה ויראה "טבעיות". הרי אימתי הדבר כך? – דוקא כשהן נשאות בתעלומת הלב, והאדם מגלה אותן רק במוחו. ואילו, בשעה שיהודי מגלה אותן בהרגשת הלב – הן מעלות אז את התורה והמצוות ב"עולם הבריאה". מדוע הדבר כך? – כי, למרות שאהבות אלו הן כמו טבעיות, הן באות אבל, לידי התגלות, דוקא על ידי התבוננות עמוקה במה שהקב"ה הוא "מקור החיים" שלנו והוא "האב האמיתי" שלנו. ועקב התבוננות זו, הן נחשבות כמו אהבה ויראה הבאות מהתבוננות, והן מעלות את התורה והמצוות ב"עולם הבריאה", שהוא עולם ההשגה, ובלשון ה"תניא":

האהבה, אֵל הַגִּלּוּי בְּלִבּוֹ, אֵף עַל פִּי בֶן – מצד האהבה הוא יָבֹול לְעֶסֶק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת לְשִׁמּוֹ, עַל יְדֵי צִיּוּר עֲנִין אֲהֶבָה זֶה בְּמַחֲשָׁבָה שֶׁבְּמִחוּ, – כשבמחשבתו ישנו ציור מענין האהבה – ו"מַחֲשָׁבָה טוֹבָה הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא מְצַרְפָּהּ כּו'": – למעשה,

ועל ידי כך יכולות תורתו ומצוותיו לעלות למעלה בספירות העליונות, כמו שהן עולות כשהוא מקיים תורה ומצוות מתוך אהבה

גלויה בלב. בהתאם למה שלמדנו בפרקים הקודמים, הרי שהאהבה והיראה המביאות לקיום התורה והמצוות, מעלות את התורה והמצוות לספירות של העולמות העליונים. אלא שבכך קיים הבדל: אם היראה והאהבה הן "טבעיות", ולא נוצרות מהתבוננות בגדולת ה', אלא מפני שבנשמה ישנן בטבע אהבה ויראה – הרי כשם שמקומה של מדיריגת יראה ואהבה "טבעיות", הוא ב"עולם היצירה" שהוא עולם המדות – כך מעלות היראה והאהבה את התורה והמצוות לספירות שב"עולם היצירה"; ואם היראה והאהבה הן "שכליות", שנוצרות מהשכל וההבנה בגדולת ה', באופן שיש להן שייכות ל"עולם הבריאה", שהוא עולם

יום שני ה' אייר

הַבָּאוֹת מִחֶמְתָּן וּבִסְתָּתָן. – כלומר: כאשר האהבות האמורות מהוות סיבה לקיום התורה והמצוות, שמכיוון שקיים במוחו "ציור" של אהבה – הביא הדבר לכך שיקיים את התורה והמצוות, אז גם התורה והמצוות הבאות כתוצאה מכך עולות ל"עולם היצירה",

ששם נמצאות האהבות עצמן, כאמור, אֵבֶל בְּשִׁתָּן – שתי האהבות, הַתְּהַלּוּת לָבוֹ – שהתבוננות מעוררת בו את האהבה בהתגלות ובהרגשת הלב, נִקְרָא – אז, "רְעִיּוּתָא דְלִבָּא" בְּזִמְרָה, – לא אהבה טבעית, כי אם "רצון הלב" – דרגה נעלה של אהבה ורצון הלב, וּמְקוֹמָן בִּי סְפִירוֹת דְבְרִיָּא, – ששם מקום המדות השכליות, וְלִשָּׁם הֵן מַעֲלוֹת עֲמִתָּן הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הַבָּאוֹת מִחֶמְתָּן, – שקיים אותן מתוך אהבה זו. טעמו של דבר, מדוע אכן

ליקוטי אמרים – פרק מד

והנה ב' בחי'

אהבות אלו אף שהן ירושה לנו מאבותינו וכמו טבע בנפשותינו וכן היראה הכלולה בהן שהיא לירא מליפד ח"ו ממקור חיינו ואבינו האמיתי ב"ה אעפ"כ אינן נקראות בשם דחילו ורחימו טבעיים אלא כשהן במוחו ומחשבתו לבד ותעלומות לבו ואז מקומן ב"ס דיצירה ולשם הן מעלות עמהן התורה והמצוות הבאות מחמתן ובסיבתן. אבל כשהן בהתגלות לבו נק' רעותא דלבא בזהר ומקומן ב"ס דבריאה ולשם הן מעלות עמהן התורה והמצוות הבאות מחמתן. מפני שייציאתן מההעלם והסתר הלב אל בחי' גילוי היא ע"י הדעת ותקיעת המחשבה בחוץ והתבוננות עצומה מעומקא דלבא יתיר ותדיר בא"ס ב"ה איך הוא חיינו ממש ואבינו האמיתי ב"ה ומודעת זאת מ"ש בתיקונים כי

וְהֵנָּה, ב' בְּחִינֹת אֲהֶבֶת אֵלּוּ, – אהבת "נפשי אויתך" – מה שיהודי אוהב את הקב"ה מתוך רגש שהקב"ה הוא חייו האמיתיים, ואהבת "כברא דאשתדל" – מה שיהודי אוהב את הקב"ה מתוך רגש שהקב"ה הוא אביו האמיתי, אֵף שֶׁהֵן יִרְשָׁה לָנוּ מֵאַבּוֹתֵינוּ

וְכִמוֹ מִבְּעַ בְּנִפְשׁוֹתֵינוּ, וְכֵן הִירָאָה הַכְּלוּלָה בְּהֵן, – היא גם כן ירושה לנו מאבותינו וכמו טבע בנו, שְׁהִיא לִירָא מִלְּפָנֶיךָ חֵם וְשָׁלוֹם מִמְּקוֹר חַיֵּינוּ וְאַבִּינוּ הָאֱמֵתִי בְּרוּךְ־הוּא – מתוך הרגש שהקב"ה הוא מקור חיינו – קיים מורא, המונע את האדם מלעשות עבירות, כדי שלא יהיה נבדל מהקב"ה, מקור חיינו, ומתוך הרגש שהקב"ה הוא אבינו האמיתי – קיים המורא, שלא לעשות עבירה, כדי שלא יכרת מהקב"ה שהוא אבינו

הדבר כך, למרות שכאמור, הן בעצם כמו "טבע" בנשמתם של בני ישראל? – מִפְּנֵי שִׁינְיָאָתָן מִהַהֶעֱלֵם וְהַסְתָּר הַלֵּב אֵל בְּחִינַת גִּלּוּי הִיא עַל יְדֵי תַדְעָת וְתַקִּיעַת הַמַּחֲשָׁבָה בְּחוּץ וְהַתְּבֻנָּה עֲצוּמָה מְעֻמָּקָא דְלִבָּא יִתִּיר וְתִדְרִיר – מתוך עומק הלב במדה מרובה ותדירה בְּאִינְסוּף בְּרוּךְ־הוּא אֵיךְ הוּא – הקב"ה, חַיֵּינוּ מִמֶּשׁ וְאַבִּינוּ הָאֱמֵתִי בְּרוּךְ הוּא. – ומכיוון שזה בא על ידי התבוננות עמוקה וחזקה כזו – וּמוֹדַעַת זֹאת – וידוע הרי, מֶה שֶׁבְּתוֹב

האמיתי – הרי למרות ששתי האהבות והיראה האמורות, הן כמו "טבע" אצלנו – אֵף־עַל־פִּירֵבֶן אֵינָן נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם "דְּחִילוֹ וְרַחֲמֵימוֹ טִבְעִיִּים", – יראה ואהבה טבעיות, אֵלּא בְּשִׁתָּן בְּמִחוּ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ לָבֶד וְתַעֲלוּמוֹת לָבוֹ, – בטרם באו לידי גילוי, וְאִזּוּ – רק אז כשהן בהעלם הלב, מְקוֹמָן בִּי סְפִירוֹת דְבְרִיָּא, – שם המקום והמדיריגה, אליהן שייכות המדות הטבעיות, וְלִשָּׁם – לעשר ספירות "עולם היצירה", הֵן מַעֲלוֹת עֲמִתָּן הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת

הטעמים שיפורטו להלן: ולא עוד, - לא זו בלבד שלשתי האהבות, "נפשי אויתך" ו"כברא דאשתדל", ישנה המעלה האמורה של אהבה הבאה מהתבוננות, אלא - יתירה מזו, שב' פחינות אהבות אלו הנזכרים לעיל - הן כלולות מן פחינות "אהבה רבה", ונדרולה ומעלה מ"דחילו ורחימו שכליים", - מיראה ואהבה שכליות הבאות משכל והתבוננות בגדלות ה', אשר האהבה - הבאה מהתבוננות, נקראת לעיל בשם "אהבת עולם". - כלומר - לשתי האהבות

האמורות ישנה המעלה של "אהבה רבה", שהיא למעלה מעלה מ"אהבת עולם" - ובהתאם לפירושו של הרבי שליט"א, מתבטאת המעלה בכך, שמקומה של אהבה (רבה) זו, היא ב"עולם האצילות" שלמעלה מעלה מ"עולם הבריאה", ששם מקומה של "אהבת עולם", זוהי ההוספה ב"ולא עוד" לגבי מה שלמדנו קודם, שאהבה זו כוללת בתוכה גם מ"אהבה רבה" וגם מ"אהבת עולם" - שלא זו בלבד, שמקומה של אהבה זו, היא "בעולם הבריאה", מחמת שהיא מתגלה על ידי התבוננות, כי אם יש בה ענין נעלה בהרבה, שמחמתה, מקומה היא ב"עולם האצילות". - ובכל זאת, יסביר רבנו הזקן, על האדם להשתדל, להגיע לאהבה הנוצרת מהתבוננות, מפני שאהבה כזו מצטיינת בתשוקה ובשלחנות לאלקות. ובשלשון ה"תניא":

בתקונים: כי בעולם הבריאה מקנא תמן אימא עלאה, - שורת ומאירה בו בחינת "אימא עילאה" שהוא ספירת ה"בינה" של "עולם האצילות", שהיא - בעבודת ה', ההתבוננות באור אינסוף חיותותיהם ברוך הוא, וכמאמר אליהו: - ב"פתח אליהו" שב"תיקוני זוהר":

"בינה - לבא ובה חלב מביין". - "בינה" היא לב, ובה חלב מביין. כלומר: ההתבוננות והשגת המוח מאירות בלב, הרי שההשגה וההתבוננות באור אין סוף הן ענין שיש לו שייכות ל"עולם הבריאה", בו מאירה ספירת הבינה של "עולם האצילות" - ולכן מקומן של אהבות אלו - המתגלות על ידי התבוננות כזו - הוא ב"עולם הבריאה", ולשם הן מעלות את התורה והמצוות. להלן מסביר רבנו הזקן, שלא זו בלבד שבאהבות "נפשי אויתך" ו"כברא דאשתדל" (כבן המשתדל) ישנה מעלת האהבה הבאה מתוך התבוננות, אלא יש בהן גם מעלת האהבה הבאה מלמעלה, הנקראת "אהבה רבה", היות שגם הן הן כמו דבר שניתן מלמעלה, מכיוון שהן באות, כאמור, אלינו בירושה מן האבות. - לכאורה, יכול הרי יהודי, להסתפק בשני סוגי האהבות האמורות, המכילות את שתי המעלות (גם זו שבאה על ידי התבוננות, וגם זו, "אהבה רבה", שבאה מלמעלה) - בכל זאת, על יהודי להשתדל להגיע לאהבה הנוצרת כולה מהתבוננות בגדלות ה', וזאת בגלל

ליקוטי אמרים - פרק מד

בעולם הבריאה מקנא תמן אימא עילאה שהיא ההתבוננות באור א"ס חיי החיים ב"ה וכמאמר אליהו בינה לבא ובה חלב מביין. ולא עוד אלא שב' בחי' אהבות אלו הנ"ל הן כלולות מן בחי' אהבה רבה וגדולה ומעולה מדחילו ורחימו שכליים אשר האהבה נק' לעיל בשם אהבת עולם

יום שלישי ו' אייר

כולה מהתבוננות בגדלות ה' - יש בה יותר להב שלהבת ורשפי אש מאשר לאהבה הבאה בעצם בירושה, למרות שגם התגלותה באה על ידי התבוננות: כי יש יתרון ומעלה לפחינות אהבה ברשפי אש ושלחנות עזה וכו', הפאה מהתבוננות ודעת בגדלות אינסוף ברוך הוא, - כלומר: בהפלאות גדלות ה', על שתי פחינות אהבה הנזכרות לעיל באשר אינן ברשפי אש ושלחנות כו', - אלא הן באות מתוך רגש (או התבוננות) של קרבת הקב"ה לישראל, בהיותו "מקור חיינו" ו"אבינו האמיתי", ומעלה זו של אהבה כרשפי אש, היא: פיתרון ומעלת

רק שאף על פי כן צריך לטרח בשכלו להשיג ולהגיע גם לפחינות "אהבת עולם" הנזכרת לעיל, הפאה מהתבוננות ודעת בגדלות ה', - אהבה זו נוצרת כולה מהתבוננותו של יהודי בגדלות ה', ולא כמו בשתי האהבות האמורות הבאות בעצם בירושה מן האבות, ורק התגלותן היא על ידי התבוננות, וזאת - כדי להגדיל מדרגת אש האהבה ברשפי אש ושלחנות עזה ולהב העולה השמימה, עד ש"מים רבים" - העומדים כנגד אהבה זו, לא יוכלו לפנות וכו' - את האהבה, ונדרות לא ישמפוה וכו'". - וכשהאהבה נוצרת

ליקוטי אמרים - פרק מד

רק שאעפ"כ צריך לטרוח בשכלו להשיג ולהגיע גם לבחי' אהבת עולם הנ"ל הבאה מהתבוננות ודעת בגדלות ה' כדי להגדיל מדרגת אש האהבה ברשפי אש ושלחנות עזה ולהב העולה השמימה עד שמים רבים לא יוכלו לכבות וכו' ונהרות לא ישטפוה וכו' כי יש יתרון ומעלה לבחי' אהבה כרשפי אש ושלחנות עזה וכו' הבאה מהתבוננות ודעת בגדלות א"ס ב"ה על שתי בחי' אהבה הנ"ל כאשר אינן כרשפי אש ושלחנות כו' כיתרון ומעלת הוזהב

4. תיקון ו. 5. הקדמה לתיקוני זוהר יז, א. 6. שיר השירים ח, ז. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: (הסימונים "א", ב" ו-1, 2 - נוספו על ידי המחבר): "ואומר כאן כאשר אינן כרשפי אש, כי מדבר באהבות אלו דוקא באופן שאינן כרשפי אש, אבל אם מביאן לגילוי ע"י התבוננות בגדלות אבינו כו' הרי הן באופן שהן כרשפי אש, ויש בהן ג"כ המעלה, כי יקר תפארת האב מעורר הצמאון וכו'. הנקודה: ב' התבוננות, בכלל: א) בהפלאה - ומביאה - גילוי או הולדה - דצמאון ורשפי אש כו' (במאמרי אדני"ע מוסיף בכ"מ, שכן ג"כ מהתבוננות - בריחוק. ב) בקירוב, ומביאה לקירוב, אהבה כמים כו'. ב' תוצאות אפשריות מהתבוננות (איזו מהנ"ל): 1) אהבה (או יראה) שבהעלם (טבע, ירושה) - מביאה לגילוי. 2) הולדת אהבה (או יראה). ולהעיר: הפלאה הנ"ל צ"ל הפלאה בערך. באם שלא בערך לגמרי - תוצאות" ביטול. וכן בנוגע לריחוק. יעניין בהנסמן בהערה לקונ' עה"ח פ"ב".

הַזֶּהב עַל הַכֶּסֶף וְכו', כְּמוֹ שֵׁיתְבָּאָר לְקַמְנָם.⁸ – מעלת הזהב כנגד הכסף אינה מתבטאת רק בכך שזהב שווה יותר מכסף, אלא המעלה היא בעצם תכונתו של הזהב, שיש בו התנוצצות ה"שובה" את נפש האדם – כך גם האהבה הנוצרת מהתבוננות, שמעלתה מתבטאת בלהב השלהבת וברשפי האש שבה – אין זה אומר שהיא מדריגה נעלה יותר באהבה – שהרי, להיפך, האהבה הבאה מלמעלה נעלה יותר ונקראת "אהבה רבה" – אלא, עצם ענין להב

השלהבת שבאהבה זו, והשתפכות הנפש שהיא יוצרת עד לידי כלות הנפש – זהו יתרונה של אהבה זו. – זהו טעם אחד, מדוע אין לו לאדם להסתפק בשתי האהבות האמורות, שהן בעצם בירושה מן האבות – אלא עליו לטרוח להגיע לאהבה הנוצרת כולה מהתבוננות בגדלות ה'. עוד יסביר רבנו הזקן, טעם נוסף, שאין זה רק מצד האהבה עצמה, רק מצד ההתבוננות המביאה אהבה זו, כי התבוננות זו היא "תכלית" לכשעצמה, שכן בכך מתבצעת כוונת הקב"ה בבריאת העולמות, שהנבראים ישיגו ויכירו בגדלותו של הקב"ה. ובלשון ה"תניא":

וְגַם כִּי זֶה כָּל הָאָדָם וְתַכְלִיתוֹ, – כל תכלית בריאתו של אדם, היא השלהבת שבאהבה זו, והשתפכות הנפש שהיא יוצרת עד לידי כלות הנפש – זהו יתרונה של אהבה זו. – זהו טעם אחד, מדוע אין לו לאדם להסתפק בשתי האהבות האמורות, שהן בעצם בירושה מן האבות – אלא עליו לטרוח להגיע לאהבה הנוצרת כולה מהתבוננות בגדלות ה'. עוד יסביר רבנו הזקן, טעם נוסף, שאין זה רק מצד האהבה עצמה, רק מצד ההתבוננות המביאה אהבה זו, כי התבוננות זו היא "תכלית" לכשעצמה, שכן בכך מתבצעת כוונת הקב"ה בבריאת העולמות, שהנבראים ישיגו ויכירו בגדלותו של הקב"ה. ובלשון ה"תניא":

הרי, לְמַעַן דַּעַת אֶת כְּבוֹד ה' וְיִקַּר תַּפְאֶרֶת גְּדֻלָּתוֹ, אִישׁ אִישׁ כְּפִי אֲשֶׁר יוּכַל שְׂאֵת, – להבין את גדלות ה', כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּרַעֲיָא מִחֵימָנָא פְּרַשְׁתָּ בָּא: "בְּגִין דִּישְׁתַּמּוּדְעוּן לִיה וְכוּ", וְכַנּוּדָּע: – תכלית בריאתו של האדם היא, כדי שיכירו וידעו גדלות ה', וכפי שהדבר ידוע; הרי שבהתבוננות עצמה יש משום מעלה ותכלית, והתבוננות בגדלות ה' ישנה במדה מרובה יותר באהבה הבאה כולה מהתבוננות, מאשר ישנה בשעת

ליקוטי אמרים – פרק מה

עַל הַכֶּסֶף וְכו' כְּמוֹ שֶׁלְקַמְנָם וְגַם כִּי זֶה כָּל הָאָדָם וְתַכְלִיתוֹ לְמַעַן דַּעַת אֶת כְּבוֹד ה' וְיִקַּר תַּפְאֶרֶת גְּדֻלָּתוֹ אִישׁ אִישׁ כְּפִי אֲשֶׁר יוּכַל שְׂאֵת כְּמוֹ שֶׁ"בְר"מ פ' בא בוגין דִּישְׁתַּמּוּדְעוּן לִיה וְכוּ' וְכַנּוּדָּע:

התעוררות שתי האהבות האמורות; שכן, להתעוררות שתי האהבות האמורות נדרשת רק ההתבוננות שהקב"ה הוא חיי החיים והוא החיים האמיתיים – או (באהבה של "כברא דאשתדל") שהקב"ה הוא אבינו האמיתי, ואילו, באהבה הנוצרת כולה מהתבוננות – נדרשת התבוננות גדולה ועמוקה יותר, והבנה יתירה בגדלות ה'. עד שבכך מתבצעת יותר כוונתו של הקב"ה "בְּגִין דִּישְׁתַּמּוּדְעוּן לִיה" – שנבראים תהיה להם השגה בגדלות ה'. והרי בכך טעם נוסף, מדוע שלא להסתפק באהבות הבאות בירושה מן האבות, אלא לטרוח להגיע לאהבה הבאה מהתבוננות בגדלות ה'.

יום רביעי ז' אייר

טובים, שאז הרחמנות על נשמתו – גדולה יותר. ומתוך רגש רחמנות זה על נשמתו, ילמד תורה ויקיים מצוות, שכן, על ידי תורה ומצוות, שבה הנשמה והניצוץ האלקי המחיה אותה, למקורה באור אין סוף ברוך הוא.

עוֹד יֵשׁ דְּרֶךְ יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי אִישׁ, לְעֵסֶק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת לְשִׁמּוֹ, – מתוך רגש פנימי של לב ונשמה, על ידי מִדַּת שֵׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם, שְׁהִיא מִדַּת תְּרַחֲמִים, – והדרך היא: לְעוֹרֵר בְּמַחְשַׁבְתּוֹ תַּחֲלָה – לפני שהוא מקיים תורה ומצוות, תְּרַחֲמִים רַבִּים לְפָנֵי ה' עַל נִיצוֹץ אֱלֹהוֹת הַמַּחֲיָה נִפְשׁוֹ, – האלקית, אֲשֶׁר –

ליקוטי אמרים – פרק מה

פֶּרֶק מַה עוֹד יֵשׁ דְּרֶךְ יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי אִישׁ לְעֵסֶק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת לְשִׁמּוֹ ע"י מִדַּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אַע"ה שֶׁהִיא מִדַּת הַרְחָמִי לְעוֹרֵר בְּמַחְשַׁבְתּוֹ תַּחֲלָה רַחֲמִים רַבִּים לְפָנֵי ה' עַל נִיצוֹץ אֱלֹהוֹת הַמַּחֲיָה 128 נִפְשׁוֹ אֲשֶׁר יֵרֵד מִמִּקּוּרוֹ חַיִּי הַחַיִּים א"ס ב"ה הַמְּמַלָּא כָּל עֲלָמִין וְסוֹבֵב כָּל עֲלָמִין וְכוּלָּא קָמִיה כְּלָא חָשִׁיב וְנִתְלַבֵּשׁ בְּמִשְׁכָּא דְּחוּיָא דְּהַרְחוּק מְאוּר פְּנֵי הַמֶּלֶךְ

הניצוץ האלקי של נשמתו יֵרֵד מִמִּקּוּרוֹ – שהוא, חַיִּי תְּחִיִּים אִין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, הַמְּמַלָּא כָּל עֲלָמִין, – הממלא את כל העולמות ומחיה אותם בחיות פנימית הבאה בהתלבשות ובאופן מותאם לנבראים, וְסוֹבֵב כָּל עֲלָמִין, – מקיף את כל העולמות ומחיה אותם בחיות שלמעלה מן הנבראים, ופועלת בהם בהיותה למעלה מהם, וְכָלָא קָמִיה כְּלָא חָשִׁיב, – הכל לגביו, לא נחשב למאומה. לעומת אין סוף ברוך הוא, נחשב הכל לכולם – הרי במדריגה נעלה זו של אין סוף ברוך הוא, שהוא חיי החיים ומחיה את כל העולמות והנבראים, ולגביו כל העולמות והנבראים נחשבים לכולם – שם הוא מקור הניצוץ האלקי של נשמת יהודי, ומשם ירד הניצוץ, וְנִתְלַבֵּשׁ בְּ"מִשְׁכָּא דְּחוּיָא", – בגוף, הנקרא¹⁰ "משכא

פֶּרֶק מַה בְּפִרְקִים הַקּוֹדְמִים הַסְבִּיר רַבִּינוּ הַזֶּקֶן, כִּיצַד אֲפֻשֶׁר לוֹ לִיהוּדֵי לְקִיִּם תוֹרָה וּמִצְוֹת "בְּלִבְבָךְ", מִתּוֹךְ רַגֵּשׁ מְדוּת הַלֵּב – יֵרָאֵת ה' וְאֵהָבֵת ה'; וְכִשְׂיִשְׁנָה לִיהוּדֵי אֵהָבֵת לְהַקְבִּי"ה וִישׁ בְּרִצּוֹנוֹ לְהַתְדַּבֵּק בְּהַקְבִּי"ה זֶה מְבִיא אוֹתוֹ לַלְמוּד תוֹרָה וְלִקְיִים מִצְוֹת, מִפְּנֵי שֶׁעַל יְדֵי כֵךְ הוּא אֵכָן מִתְדַּבֵּק בְּהַקְבִּי"ה – נַעֲשֶׂה אִזּוֹ

קיום התורה והמצוות באופן של "לשמה"; הדבר נעשה מתוך הרגש נשמת־פנימי, הנותן חיות בלימודו תורה ובקיומו מצוות. או, כפי שלמדנו בפרק הקודם, אפשר שתהיה אהבה להקב"ה באופן כזה, שכתוצאה ממנה, הוא לומד תורה ומקיים מצוות, כדי לגרום נחת רוח להקב"ה, כמו בן המשתדל לעשות ככל

אשר ביכלתו לגרום לאביו נחת רוח. אהבת ה' ויראת ה' הן שתי המדות חסד וגבורה⁹, מדת החסד והאהבה היא מדתו של אברהם אבינו, שנקרא "אברהם אוהבי", ומדת הגבורה והיראה היא מדתו של יצחק אבינו – "פחד יצחק". בפרק מ"ה, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן, שישנו אופן נוסף באפשרותו של יהודי לקיים תורה ומצוות לשמן, – מתוך רגש נשמת־פנימי – והוא, על ידי התעוררות המדה השלישית הראשית של הנפש, מדת הרחמים (שהיא מדת התפארת, מדתו של יעקב אבינו). כלומר, לפני קיומו תורה ומצוות, עליו לעורר ברעיונו את מדת הרחמנות על הניצוץ האלקי של נשמתו, שירד ממצוקו במדריגה הגבוהה ביותר – לדרגה התחתונה ביותר, להתלבש בגוף, המקבל את חיותו מקליפה ורחוק תכלית ריחוק מהקב"ה; ומה גם, אם הוא גרם גלות השכינה על ידי מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו הלא-

8. בפרק נ. 9. "אהבה – הפנימיות, חסד – החיצוניות. וכן ביראה וגבורה – כמבואר באגה"ק טו. כקג, א –" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.
10. כנ"ל פל"א – מהזהר.

דחויא – עור הנחש, שכן, הגוף נקרא "משכא" עור, לבוש לנפש, כמו שכתוב: "עור ובשר תלבישני"; ו"משכא" דחויא היינו, שזהו לבוש המורכב מ"חויא", מנחש, שכן, הגוף, בהעדר זיכוכו על ידי עבודה, הוא משוקץ ומתועב, כפי שהדבר מבואר בפרק ל"א¹¹ –

ובגוף כזה התלבש הניצוץ האלקי, הרהוק מאור פני המלך בתכלית ההרחק, כי העולם הזה הוא תכלית הקליפות הנפשות – העולם הזה הוא הרבה יותר גס מאשר כל הקליפות הגסות של העולמות הרוחניים, כו', – "אולי הכוונה למשכ" בפל"ו" – הערת כ"ק אדמו"ר

שליט"א – שבמלה "כו" מתכוון רבנו הזקן למדובר בפרק ל"ו ב"תניא", שם נאמר שהעולם הזה הוא "תחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו יתברך וחושך כפול ומכופל עד שהוא מלא קליפות וסטרא אחרא שהן נגד ה' ממש כו'". ומכיוון שהגוף מקבל חיות מקליפת נוגה של העולם הזה, הרי שהוא בתכלית הריחוק מהקב"ה, וירידה גדולה בכך לניצוץ האלקי להתלבש בגוף כזה. הירידה עצמה יש בה משום סיבה מספיקה לרחמנות הגדולה שעל הניצוץ האלקי של הנשמה, וזאת גם בשעה שאותו אדם לא חטא במעשה ובדיבור, ואפילו לא במחשבה. ובפרט, – יתמלא ברגש של רחמנות גדולה על נשמתו, פשוט על כל מעשיו ודבוריו ומחשבותיו מיום היותו, אשר לא טובים הם, ו"מלך העולם, אסור ברהמים"¹² – "ברהמי מוחא"¹³, – ברצף המחשבות שבמדות, והם המחשבות וההרהורים הלא טובים העוברים במוח, הרי בהם "קשור" בביכול מלכו של עולם, הקב"ה. כי "עקב חבל נחלתו"¹⁴, – נשמות ישראל הן ה"חבל" של ה"נחלה" שלו. "חבל" מלשון "חבלים", כמו החבל, שצדו האחד קשור למעלה וצדו השני – למטה, וכשמושכים בקצהו התחתון של החבל – נמשך ממילא גם הקצה העליון – כך גם, בביכול, ביחס לנשמתו של יהודי, הנקראת "חבל", כי הראש והחלק העליון ביותר של הנשמה (כמו

הקצה העליון של החבל) קשור במקור, באין סוף ברוך הוא, והחלק התחתון של "חבל" הנשמה, לבוש בגוף – הרי כשמושכים את הנשמה (שבגוף) בגלות של מעשים, דיבורים ומחשבות רעים – יש לכך השפעה גם על ראש "חבל" הנשמה, על מקור הנשמה הקשורה

למעלה, ובמשל המושך בחבל – שכשמושכים בקצה התחתון, נמשך, כאמור, גם החלק העליון – כך גם ביחס ל"חבל" הנשמה של יהודי, וכו', – "אולי כוונתו לאגרת התשובה פ"ה דמבאר בארוכה" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.. והוא סוד גלות השכינה.

– שעל ידי מעשיו, דיבוריו ומחשבותיו הרעים של יהודי, המורידים את נשמתו בגלות הקליפות – משפיע הדבר שגם השכינה (מקור הנשמה) היא בביכול בגלות. – הרי, כשאדם ייזכר על כך ויהרהר בזה, זה יעורר בו רגש גדול ביותר של רחמנות על נשמתו ועל מקור נשמתו, ומתוך רגש זה של רחמנות, ילמד תורה ויקיים מצוות, כדי להעלות על דין את נשמתו ולאחדה באין סוף ברוך הוא. ועל זה – מה שלמדנו, שגם מקור הנשמה נמצא בגלות, ואשר לכן רחמנות גדולה עליו, נאמר¹⁵: "וישוב אל ה' וירחמנו" – שמשמעותו וירחם על ה' – לעורר רחמים רבים על שם ה' השוכן איתנו, ברהמים – כמו שכתוב¹⁶: "השכן אתם בתוך מלאכתם". – שאפילו כשבני ישראל נמצאים חס ושלום במצב של טומאה, גם אז ישנו שם הוי' השוכן אתם, ולכן עליו לעורר רחמנות גדולה על שם הוי'. זהו פירוש הפסוק: "וישוב אל הוי' וירחמנו" – שיעשה תשובה וישוב אל הוי', על ידי "וירחמנו", על ידי שיעורר רחמים על שם הוי' מקור נשמות ישראל, שהרי "חלק הוי' עמו" – בני ישראל הם חלק משם הוי'. להלן יסביר רבנו הזקן, כיצד יעקב אבינו השיג בתפילה ובבכי, רחמים רבים לכל ישראל, בזמן שבני ישראל היו בגלות בגלל מעשיהם, דיבוריהם ומחשבותיהם, יוצאו מהגלות על ידי לימוד תורה וקיום מצוות, ויתאחדו עם אין סוף ברוך הוא:

יום חמישי ח' אייר

הרחמים ד"אצילות", מעורר רחמים רבים על רחל – מקור נשמות ישראל. "וישא את קלו" – למעלה למקור הרחמים העליונים,

– הרחמים של י"ג מדות הרחמים, שהם למעלה בהרבה ממדת הרחמים ד"אצילות", שכן, מדת הרחמים ד"אצילות", היא מדת רחמים של עולם, והרי היא מוגבלת, ואילו, י"ג

וזהו שאמר הכתוב¹⁷: "וישק יעקב לרחל, וישא את קלו ויבך", כי רחל היא ננסת ישראל, מקור כל הנשמות, – מלכות

דאצילות", מקור כל הנשמות, נקראת בשם "רחל", ויעקב כמדת העליונה, שהיא מדת הרחמים שבאצילות, הוא המעורר רחמים רבים עליה, – יעקב, שהוא מדת

ליקוטי אמרים – פרק מה

וזה

וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך. כי רחל היא ננסת ישראל מקור כל הנשמות. ויעקב במדתו העליונה שהיא מדת הרחמים שבאצילות הוא המעורר רחמים רבים עליה. וישא את קולו למעלה למקור

11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: צ"ע בפל"א אם יל"פ שזהו הטעם כאן, אף שהענין אמת, ויותר נ"ל כפשוטו – דנק' משכא – ע"ש שהגוף לבוש להנשמה – איוב י' יא – ודחויא – מפני שהוא בשיקוץ ראה פל"א. וכאן אין כוונתו רק "משכא", למעלייתא כבע"ח וכו' שהרי מדבר לצד ההפכי". 12. שיר השירים ז, ו. 13. "תקו"ז בהוספות ת"ר" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 14. דברים לב, ט. 15. ישעי' נה, ז. 16. ויקרא טז, טז. 17. בראשית כט, יא.

ובפרט מעשה הצדקה וחסד, – שעל ידי שיהודי נותן צדקה ועושה חסד, נעשית התאחדות מיוחדת בין המעשה שלו לבין בחינת המעשה של הקב"ה. דַּחְסָד דְּרוּעָא וְיִמִּינָא, – שכן, מדת החסד היא כביכול למעלה "הזרוע הימנית", והחסד של האדם – כלי ל"דרועא

ימינא" של הקב"ה²¹. והוא פְּחִינַת חֲבוּק מִמֶּשֶׁשׁ²², –

כמו שהדבר באדם, שאחד מביטויי האהבה שלו, הוא "חיבוק", האהבה מחבק את הנאהב – כך כביכול מחבק החסד שלמעלה, את היהודי שעושה צדקה וחסד, כְּמוֹ שְׂכָתוּב²³: "וְיִמִּינוּ תְּחַבְּקֵנִי", – "יד ימינו" של הקב"ה, שהיא בחינת ימין וחסד שלמעלה, מחבקת אותי, וְעַסְק תְּתוּרָה בְּדַבּוּר וּמַחֲשָׁבַת הָעֵינָן – בשכל שבתורה, הן פְּחִינַת נְשִׁיקָן מִמֶּשֶׁשׁ. – שכן, כאן היחוד

הוא בשני האופנים: האופן שבו דיבורו של האדם מתאחד בדיבור שלמעלה, שזהו תורה (שה"יחוד" בא על ידי הדיבור בדברי תורה); והיחוד של "רוחא ברוחא" (רוח ברוח) – מחשבתו ושכלו של האדם מתאחדים במחשבה ובשכל שלמעלה, על ידי הבנת שכל התורה, שהיא חכמתו ושכלו של הקב"ה, וזהו בחינת "נשיקין" ממש²⁴. וְהֵנָּה, עַל יְדֵי זֶה – שיהודי יעורר רחמים על נשמתו, והתעוררות רחמים זו תביא אותו ללימוד תורה ולקיום מצוות – הרי על ידי התעוררות רחמים זו – יָכוֹל לָבֹא לְבַחֲנִית "אַהֲבָה רַבָּה" בְּהַתְגַּלּוּת לָבוֹ, – שירגיש בלבו את האהבה הגדולה להקב"ה, בְּדַבְּרֵי²⁵ – כמו שכתוב: "לְעֵקֶב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אֲבֹרָתָם", – משמעות פסוק זה ברוחניות נפשו של יהודי, היא: בשעה שמדתו של אברהם, מדת האהבה, בהעלם, וצריכים "לפדותה" ולגלותה – הרי יעקב, שהוא מדת הרחמים, הוא הפועל פדיה והתגלות זו, שעל ידי התעוררות רחמים – מגלים את האהבה – מדתו של אברהם, כְּמוֹ שְׁנַחֲמָאָר בְּמָקוֹם אַחֵר:

מדות הרחמים הן למעלה מ"עולם" ואינן מוגבלות: והם מקור הרחמים, גם של הרחמים של "עולם האצילות", הַנִּקְרָא "אֲב הַרְחָמִים" וּמְקוֹרָם, – מדת הרחמים של "עולם האצילות" נקראת "אב הרחמן", האב שהוא רחמן, ומדת הרחמים של י"ג מדות

הרחמים נקראת "אב הרחמים" – האב ומקור הרחמים¹⁸ (שלכן בזמן של עת רצון מיוחד, אומרים "אב הרחמים", ולא "אב הרחמן"). – וזהו פירוש הפסוק: "ישא יעקב וגו'" – יעקב מעלה את מדתו, הרחמים של "עולם האצילות", לרחמים של י"ג מדות הרחמים, "וַיִּבְךְ" – יעקב בכה, כדי לְעוֹרֵר וּלְהַמְשִׁיךְ מִמֶּשֶׁשׁ – מהרחמים העליונים הבלתי מוגבלים, רַחֲמִים רַבִּים עַל כָּל הַנְּשָׁמוֹת וְעַל מְקוֹר בְּנֵסֶת יִשְׂרָאֵל, לְהַעֲלוֹת מְגֻלּוֹתָיו, וְלִיַּחֲדוֹן בִּיחוד העליון אור־אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוא, בְּבַחֲנִית נְשִׁיקָן, שְׁחִיא – בחינת "נשיקין", אֲתַדְבִּקוֹת רֹחָא בְּרֹחָא, – דבקות רוח ברוח, כְּמוֹ שְׂכָתוּב²⁰: "וְנִשְׁקֵנִי מְנִשְׁקוֹת פִּיהוּ", – כנסת ישראל מבקשת מהקב"ה, שה"יחוד" של בני ישראל עם הקב"ה יהיה באופן של "נשיקין". ב"נשיקות פיהו" (מפה לפה) ישנה לא רק הדבקות החיצונית שמפה לפה, אלא גם דבקות של "רוחא" (רוח), של הבל הפה של אחד בהבל הפה של זולתו. – כך הדבר גם ביחוד של "נשיקין" בין נשמה להקב"ה, על ידי תורה ומצוות – דְּהֵינִי, הַתְּקַשְׁרוֹת דְּבוּר הָאֵדָם בְּדַבְּרֵי ה' – זו הַלֵּכָה, – שזהו דיבורו של הקב"ה, וזהו כמו הדבקות של "נשיקין מפה לפה", וְכֵן – אותו דבר גם בהתאחדות מַחֲשָׁבָה – של האדם, כְּמַחֲשָׁבָה, – של הקב"ה, על ידי ההרהור בתורה, וכן גם וּמַעֲשֶׂה – של האדם בְּמַעֲשֶׂה, – של הקב"ה, שְׁחִיא מַעֲשֶׂה הַמְצוֹת, – על ידי עשיית מצוות, מתאחדים המעשה של יהודי בבחינת המעשה שלמעלה.

ליקוטי אמרים – פרק מה

הרחמים העליונים הנק' אב הרחמים ומקורם. ויבך לעורר ולהמשיך משם רחמים רבים על כל הנשמות ועל מקור כנסת ישראל להעלותן מגלותן ולייחדן ביחוד העליון אור א"ס ב"ה בבחי' נשיקין שהיא אֲתַדְבִּקוֹת רֹחָא בְּרֹחָא כמ"ש ישקני מנשיקות פיהו דהיינו התקשרות דבור האדם בדבר ה' זו הלכה וכן מחשבה במחשבה ומעשה במעשה שהוא מעשה המצות. ובפרט מעשה הצדקה וחסד. דחסד דרועא ימינא והוא בחי' חיבוק ממש כמ"ש וימינו תחבקני. ועסק התורה בדבור ומחשבת העיון הן בחי' נשיקין ממש. והנה ע"י זה יכול לבוא לבחי' אהבה רבה בהתגלות לבו כדכתיב ליעקב אשר פדה את אברהם כמ"ש במ"א:

בְּנֵסֶת יִשְׂרָאֵל, לְהַעֲלוֹת מְגֻלּוֹתָיו, וְלִיַּחֲדוֹן בִּיחוד העליון אור־אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוא, בְּבַחֲנִית נְשִׁיקָן, שְׁחִיא – בחינת "נשיקין", אֲתַדְבִּקוֹת רֹחָא בְּרֹחָא, – דבקות רוח ברוח, כְּמוֹ שְׂכָתוּב²⁰: "וְנִשְׁקֵנִי מְנִשְׁקוֹת פִּיהוּ", – כנסת ישראל מבקשת מהקב"ה, שה"יחוד" של בני ישראל עם הקב"ה יהיה באופן של "נשיקין". ב"נשיקות פיהו" (מפה לפה) ישנה לא רק הדבקות החיצונית שמפה לפה, אלא גם דבקות של "רוחא" (רוח), של הבל הפה של אחד בהבל הפה של זולתו. – כך הדבר גם ביחוד של "נשיקין" בין נשמה להקב"ה, על ידי תורה ומצוות – דְּהֵינִי, הַתְּקַשְׁרוֹת דְּבוּר הָאֵדָם בְּדַבְּרֵי ה' – זו הַלֵּכָה, – שזהו דיבורו של הקב"ה, וזהו כמו הדבקות של "נשיקין מפה לפה", וְכֵן – אותו דבר גם בהתאחדות מַחֲשָׁבָה – של האדם, כְּמַחֲשָׁבָה, – של הקב"ה, על ידי ההרהור בתורה, וכן גם וּמַעֲשֶׂה – של האדם בְּמַעֲשֶׂה, – של הקב"ה, שְׁחִיא מַעֲשֶׂה הַמְצוֹת, – על ידי עשיית מצוות, מתאחדים המעשה של יהודי בבחינת המעשה שלמעלה.

יום שישי ט' אייר

יהודי, שתהיה בהתגלות בלבו תוך אהבת להב"שלהבת להקב"ה. ואהבה זו תביא אותו לקיום תורה ומצוות, וכן לעמוד ולנצח את כל הגורמים, הפנימיים והחיצוניים, המפריעים לעניני עבודת ה'. זאת, על ידי התבוננותו – ששם שבטבע האדם, כשמשיחו מגלה לזולת אהבה חזקה – הרי זה מזמין, ממילא, אהבה חזרת מהזולת אליו; ובמיוחד אם זה שמגלה את האהבה הוא אדם גדול ביותר, וזה שכלפיו מגלים את האהבה הוא אדם נחות ביותר, הרי בודאי יעורר הדבר בו אהבה חזרת עמוקה לאדם הגדול – על דרך זה, ובמדה מרובה בהרבה, צריך להיות ביחס לאהבה הגדולה והבלתי מוגבלת שהארה,

פֶּרֶק מו. בפרק הקודם הסביר רבנו חזקן, דרך נוספת, כיצד לקיים תורה ומצוות "בלבבך", מתוך רגש הלב – במדת הרחמים, מדתו של יעקב אבינו: לעורר רחמנות על נשמתו ועל מקור נשמתו, ומתוך רגש זה, לקיים תורה ומצוות, כדי להשיב את הנשמה למקורה ולהוציא את מקור הנשמה מגלות, שהוגלה לשם, עקב מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו הלא־טובים.

בפרק מ"ו, אותו אנו מתחילים ללמוד, יסביר רבנו חזקן, שקיימת דרך נוספת השווה לכל נפש (וקרובה מאד מאד) – לעורר את אהבתו המסותרת של

18. "לקו"ת דברים סב, ד" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הצ"צ (לאיכה ע' כג) שמעתיק ומפרש קטע מפ' זה – מעתיק 'להעלותן מירידתן'". 20. שיר השירים א, ב. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכל הגוף נכלל בימין – אגה"ק סל"ב – בי' למשי"כ ובפרט". 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והדיוק ממש – יל"פ כי גם ע"י תורה נק' חיבוק (לעיל ספ"ד)". 23. שיר השירים ב, ו. 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הדיוק ממש – יל"פ כי בכללות גם ע"י המצוות נשיקין, כדלעיל, וראה ג"כ ספמ"ט". 25. ישע"י כט, כב.

נפש ומאד - במסירות בלתי מוגבלת של עצם הנפש, **מעמקא דלפא** - מעומק הלב, **באמת לאמתו**, ובפרט - מסוגל האדם לעורר אהבה זו, **בשעת קריאת שמע וברכותיה**, כמו **שיתבאר**. - לקמן, השייכות המיוחדת של קריאת שמע וברכותיה להתגלות

אהבה זו. **והוא**, - הדרך לגלות אהבה זו, היא:

כאשר ישים אל לבו - כאשר יתעמק אדם ברצינות, מה **שואמר הכתוב**²⁶: "**במים הפנים לפני, בן לב האדם אל האדם**"; **פרוש**²⁷, **כמו שכתובות וצורת הפנים שהאדם מראה במים, בן נראה לו שם במים אותה צורה עצמה** - כשאדם מסתכל במים, משתקפת במים אותה צורת פנים של האדם המסתכל; ולא רק הצורה החיצונית של הפנים משתקפת במים, אלא גם תווי הפנים המבטאים רגשות ותנועות הנפש הפנימיות, כמו שמחה, עצב וכדומה, **ככה ממש לב האדם הנאמן באהבתו**

לאיש אחר, הרי האהבה זו מעוררת אהבה בלב חברו אליו גם בן להיות אוהבים נאמנים זה לזה, - עצם קיום רגש האהבה בלבד של אחד לשני, מעורר אהבה חוזרת בנאהב, שבלבו משתקפת חזרה אהבה לאוהב הראשון: **בפרט פשרותה אהבת חברו אליו**. - כשאהבתו לשני אינה נשאר ברגשי הלב בלבד, אלא הוא מראה את אהבתו שתראה גם לעיני השני - הרי זה בודאי מעורר אהבה בשני אליו. **והנה, זהו טבע הנהוג במדת כל אדם, אף אם שניהם שוים במעלה**. - לא שהאחד הוא אדם גדול והשני אדם פשוט, אלא שניהם הם באותה מעלה ובאותו מעמד - גם אז טבעי הדבר שאהבתו של האחד מעוררת בשני אהבה חוזרת. **ועל אחת כמה וכמה, אם מלך - איזה מלך? גדול ורב - מלך על מדינות רבות מראה אהבתו - ואיזו אהבה? - הגדולה והעצומה - ולמי הוא מראה אהבה גדולה ועצומה זו? - לאיש הדיוט ונבזה ושפל אנשים ומנוול המוטל באשפה, - כיצד, ובאילו דרכים מראה המלך את אהבתו הגדולה? - ויורד אליו - אל אותו איש הדיוט ונבזה וכו', ממקום פבוז עם כל שריו ויחידו, ומקימו ומרימו מאשפתו ומכניסו להיכל המלך חדר לפני מחדר מקום**

ומראה, הקב"ה לבני ישראל, החל ממה שהקב"ה בחר בהם מכל העליונים ותחתונים, הוציאם ממצרים ונתן להם את התורה והמצוות. אהבה זו מראה הקב"ה לבני ישראל בכל הזמנים - הרי שבודאי על אהבתו זו של הקב"ה, לעורר בבני ישראל אהבה גדולה להקב"ה; וכשם שהקב"ה סילק את כל

המניעות לבריאת העולם, בגלל אהבתו לאדם התחתון, לבני ישראל (כמבואר בארוכה בפרק מ"ט) - כך על בני ישראל לסלק את הגורמים המפריעים לעבודת ה'. כשהחלו ללמוד (בשיעורי ה"תניא" מעל גלי האתר, בארצות הברית) פרק מ"ו, הפנה מחבר הספר את השאלות הבאות אל הרבי שליט"א: אין מובן לכאורה, מדוע מפסיק בפרק מ"ה - בעבודה מצד מדת התפארת - בין אופני עבודה שמצד אהבה? - כי הלא גם האהבה דכמים הפנים (דפרק מ"ו) הוא אופן דהתעוררות אהבה. והאם יש מקום לומר אשר מפני שעד כאן דיבר באופנים שאמר עליהם שהם "קרב מאד", וכאן מדבר באופן שהוא קרוב "מאד מאד" (אשר לכאורה זה גופא צריכים להבין,

איך הוא קרוב "מאד מאד" - מאחר שגם בזה צריכים להתבונן בכמה ענינים של גדולה יתברך ואיך שהיה נחוץ כל הצמצומים וכו')? על כך ענה הרבי שליט"א (והדברים שולבו בהמשך הפרק גם בכל ענין שהדברים שייכים אליו): "**כל משנת ע"ע - שאף שמדרי' האדם נמוכה יותר - בכ"ז גם הוא יכול לעורר אהו"ר וכו'.** כאן מבאר להיפך: שא"צ להתבוננות מיוחדת (שה"ז טבע), שווה לכל - מצד כללות ההתבוננות, וקרוב (אפי' באם היו שווים במעלה) מאד (כיון שא"א בנידון דידן שווים) ומאד נוסף על המאד - כדלקמן. רק באהבה זו - כל שמדרי' והבנת האדם נמוכה יותר, קרוב יותר לעורר את האהבה - כמבואר בהמשל באריכות כו' בדרגות: (1) שווים במעלה, מלך (2) גדול (3) רב, ובקצה השני (2) הדיוט (3) ונבזה (4) ושפל וכו' וכו'".

ויש דרך ישר לפני איש, שנה לכל נפש, וקרוב - ואפשרי, תדבר מאד מאד, לעורר ולהאיר אור האהבה התקועה ומסתרת בלב, - אהבה זו קיימת בלבו של כל יהודי, אלא היא מסותרת - וקרוב הדבר מאד מאד לגלותה, להיות מאירה בתקף אורה באש בוערה בהתגלות לבו ומחו, - עד שהיא תפעל עליו למסור נפשו לה' וגופו ומאדו - ודבר זה יעשה בכל לב ובכל

26. משלי כז, יט. 27. מחבר ספר זה, שאל: מה הכוונה בתיבת "פירוש" אחר שמביא הפסוק "כמים הפנים וגו'": האם זה לשלול פי' התרגום וכו' רק לפרש כמו רש"י והמצודות? או שיש בזה הוספה גם על פירושו? (לכאורה בתיבות "דמות וצורה" מרומז כמו המצודות - "פנים שוחקות וכו'"). על כך ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תיבת 'פירוש' (שאחר הפסוק כמים הפנים וגו') היא לשלול הפי' הפשוט. ועצ"ע איך ליישב הפי' שבתניא בכתוב. - כי ענינו דס' משלי הוא ככתוב בתחלתו: לדעת חכמה ומוסר וגו' - ללמד מוסר ואיך להתנהג וכו'. ובמילא גם כתוב זה פי' הוראה שכמים הפנים לפני, כן (צ"ל) לב האדם אל האדם, ולא לשלם רעה תחת טובה וכו'". וכמו בשאר מוסרי ס' משלי - מהם כמה שבקל יוכל לקיימם, וכמה מהם שצ"ל דוקא עבודה קשה בהם. ואין כל ראי' כלל לנדוד. ומפרש - אדה"ז הפי' שהדמיון "כמים"

נִפְשׁוּ בְּמִים בְּכִלּוֹת הַנֶּפֶשׁ מִשֵּׁשׁ לְאַהֲבַת הַמֶּלֶךְ: - האהבה שתתעורר בלבו למלך, תהיה באופן, שנפשו תשתתף בכללות הנפש אל המלך. להלן יסביר רבנו הזקן, שכל הפרטים האמורים במשל, של מלך בשר ודם, ישנם, ובמדה נעלה ביותר, בנמשל, של מלך

מלכי המלכים, הקב"ה, המלך הגדול של כל העולם, שהראה אהבה גדולה כזו לעם ישראל, בשעה שהיו במצב הנחות ביותר, בהיותם במצרים, והוציאם משם והעלה אותם למדרגות הנעלות ביותר בשעת מתן תורה, שעל ידי תורה ומצוות מתאחדים בני ישראל במדה הנעלה ביותר

של התאחדות. ולא רק אז אלא בכל זמן ובכל שעה, קיים מצב זה בין הקב"ה לבין בני ישראל - ולפיכך ההתעמקות בכל האמור, באופן של "כמים הפנים לפנים" - מעוררת בבני ישראל, אהבה גדולה ביותר להקב"ה. ובלשון ה'תניא":

הוא מכניס אותו חדר לפניו מחדר, - בחדרו הפרטי והאישי, מקום שאין כל עבד ושר נכנס לשם, ומתייחד עמו שם ביחוד וקירוב אמיתי וחובק ונישוק - המלך מחבק אותו ומנשקו, והוא מחבק את המלך ומנשקו, ואתדבקות רוחא ברוחא - והם

מתדבקים ומתאחדים רוח ברוח, ככל לב ונפש -

וכשמלך גדול כזה מראה אהבה גדולה כזו וקירוב גדול כזה לאדם נחות כזה, הרי - על אחת כמה וכמה שתתעורר ממילא האהבה כפולה ומכפלת כלל ההדיוט ושפל אנשים הזה אל נפש המלך²⁸, בהתקשרות

הנפש ממש מלב ונפש מעמקא דלבא - מעומק הלב, לאין קץ, ואף אם לבו - של אותו אדם פשוט, אליו מראה המלך אהבה כזו, הוא כלב האבן - ולא בקלות כל כך מתעורר לבו ברגשי אהבה לזולת - בכל זאת: תמים ימים - לבו, והיה למים, ותשתתף

שבת קודש י' אייר

גדלותו של המלך, הקב"ה, היא למעלה באין ערוך מאשר גדלותו של המלך בשר ודם הגדול; ובהשוואה למשל, שמדובר במלך שהוא לא רק "גדול" אלא גם "ורב", שהוא מולך בהרבה מדינות - גם בנמשל כך, אלא שם זה

במדה גדולה ורבה יותר באין ערוך, שכן - ואיחו ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, - הקב"ה ממלא ומקיף את כל העולמות; ונודע מזהר הקדוש

והאר"י ז"ל, - אודות, רבוי התיכלות - "היכלות" הם מדרגות כלליות בכל עולם מהעולמות העליונים, והעולמות עד אין

והנה, ככל הדברים האלה - שפורטו במשל המלך הגדול וההדיוט ושפל אנשים, וככל התייזון הזה, - באופן האהבה שהמלך מראה לאותו הדיוט, וגדול יתר מאד בכפלי כפלים לאין קץ, -

מכפי שהדברים מופיעים במשל המלך, עשה לנו אלהינו. - הקב"ה הראה

לבני ישראל, אהבה גדולה 130 וגדול יתר מאד בכפלי כפליים לאין קץ, אלהינו כי לגדולתו אין חקר ואיחו ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין ונודע מזה"ק והאר"י ז"ל ריבוי התיכלות

גדולתו של הקב"ה היא למעלה מחקר והבנת השכל, כך - שהדברים הם כמו שהם במשל מלך גדול ורב, אלא שבנמשל

ליקוטי אמרים - פרק מו

והנה ככל הדברים האלה וככל החזיון הזה

אלהינו כי לגדולתו אין חקר ואיחו ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין ונודע מזה"ק והאר"י ז"ל ריבוי התיכלות

- הוא בכל הפרטים, שכמו שכמים הפנים לפנים - וא"א אחרת, כי זהו בטבע, כן "טבע הנהוג במדת כל אדם" (ואפי' לעבודה קלה אין זקוק - ורק שימת לב לזה, משא"כ כשחושב בענין אחר שא"א לחשוב ב' מחשבות). לפי' אדה"ז הפי' וההוראה י"ל בדא"פ: כיון שבטבע כמים גו' כן לב גו' - עליו להשתדל ביותר באהבתו (כיון שע"ז יפעול גם בחבירו) ואפילו אם לע"ע חבירו שונאו - ג"כ ינסה כו' וראה אגה"ק סו"ס ב". 28. בהתאם לכך - לומד הרבי שליט"א (בהערה שהובאה בהתחלת הפרק) יובן, מדוע בדרך זו - "שוה לכל נפש" לאהוב את הקב"ה, ולא זו בלבד שזה "קרוב", אלא "קרוב מאד", ויתירה מזו: "קרוב הדבר מאד מאד" (כפי שרבונו הזקן מתבטא בסוג זה של אהבה). היא "שוה לכל נפש" מצד ההתבוננות הכללית של כמים הפנים, שכן, הרי זה טבע בכל אחד, שאהבה שמראים לו - מעוררת בו אהבה חוזרת; ו"קרוב הדבר" גם כששניהם שווים במעלה, והיא גם קרובה "מאד", מחמת שבענינו בנמשל של הקב"ה ובני ישראל, הרי לא שייך ששניהם יהיו שווים במעלה, אלא, זהו כמו במשל, כשמלך גדול ורב מראה אהבה לאיש שפל, כך הרי ודאי הדבר שעל אהבתו של הקב"ה לישראל, לעורר בהם אהבה להקב"ה; ועוד פעם "מאד" בנוסף ל"מאד" הראשון - שכן, אהבה זו מיוחדת בכך, שכל שבמדרגתו והבנתו של האדם נחותה יותר - קרוב הדבר יותר לעורר את האהבה, שהרי ככל שהוא נחות יותר, מחייבת אותו האהבה שהקב"ה מראה לו - לעורר בו אהבה גדולה להקב"ה. דבר זה מודגש בדרגות השונות הנזכרות במשל: כששניהם שווים במעלה (שגם אז זה מעורר אהבה); "מלך" - כשמעורר האהבה הוא מלך - בודאי שזה מעורר אהבה חוזרת; גדול - עוד יותר, ורב - עוד ועוד יותר. וכך גם בקצה השני, אל מי שמראים את האהבה, נזכרות גם כן דרגות שונות: שלא זו בלבד שאין הוא שווה למלך, אלא, ראשית כל - הוא "הדיוט", יתר על כן - "נבזה", ויתירה מזו - "שפל אנשים", וכך הלאה. על כל פנים, הרי ככל שהוא למטה במדרגתו ובהשגתו - עליה לעורר יותר ויותר את האהבה בו. ולכן זה "מאד מאד", שלא זו בלבד שזה "מאד", שאין היא דומה במעלה, אלא האהבה היא מהקב"ה לאדם - אלא, יתירה מזו, אם הוא נחות יותר - בודאי שזה צריך לעורר בו אהבה חוזרת. זהו החידוש ב"דרך" שבפרק זה, לגבי הדרכים איך לעורר אהבת ה' שלמדנו בפרקים הקודמים. שכן, בפרקים הקודמים דובר שאפילו אם מדרגתו והשגתו של האדם נחותות, בכל זאת יש בכוחו לעורר אהבת ה' ויראת ה' וכו'. ואילו, כאן מוסבר, להיפך,

מהווים תכלית הכוונה של בריאתו של הקב"ה, ולא פחד פכלם כי אם פישר אל עמו, והוציאם ממצרים, ערות הארץ, מקום הקדמא והממא, - שם נמצאו בני ישראל, וזאת בהשוואה למה שנאמר במשל, שהמלך מעלה ומוציא את ה"הדויט ושפל אנשים"

מאשפה - והקב"ה הוציא

אותם ממצרים לא על ידי

מלאך ולא על ידי כו', -

לא על ידי מלאך, שהוא

נברא בעולמות בריאה

יצירה עשיה, ולא על ידי

שליח, שהוא מדריגת "עולם

האצילות", אלא הקדוש

ברוך הוא בכבודו

ובעצמו ירד לשם, כמו

שכתוב³³: "וארד להצילו

וגו", - הקב"ה אומר: אני

עצמי ירדתי למצרים

להצילו. וכמו במשל,

שאחרי שהמלך הרים את

ה"איש הדיוט" מ"אשפה",

הביאו והכניסו להיכלו ושם

התיחד אתו ב"יחוד גמור

וקירוב אמתי בחיבוק

ונישוק" וכו' - כך הדבר גם

בנמשל - בדי לקרנם אליו

בקרוב ייחוד אמתי,

בהתקשרות הנפש ממש - שנפשו של יהודי תהיה קשורה

בהקב"ה, וכך גם לגבי הקב"ה כביכול, אומרת התורה: "אנא נפשי

כתבית ידבית" (ראשי תיבות: אנכי) שהקב"ה כביכול, הכניס את

"נפשי", את הנפש שלו, בתורה בשביל ישראל, בכתבית נשיקין פה

לפה, - שפיו של יהודי יתאחד עם ה"פה" וה"דיבור" שלמעלה,

לדבר דבר ה' זו הלכה, - בשעה שיהודי מדבר ולומד תורה,

מתאחד דיבורו בדיבור שלמעלה, בבחינת "נשיקין" פה לפה; וכשם

שב"נשיקין" ישנו, כאמור בפרק הקודם, יחוד נוסף, פנימי יותר,

שה"רוח" של האחד מתאחדת עם של השני - כך הדבר גם ביחס

לתורה: ואתדבקת רוחא ברוחא, - דביקות והתאחדות "רוח"

האדם עם בחינת "רוח" שלמעלה, היא השגת התורה וידיעת

רצונו וחכמתו, - בשעה שלומדים תורה מתוך השגה, כדי להבין

את שכל התורה, יודעים בכך את רצונו וחכמתו של הקב"ה - פסק

ההלכה של תורה, שדבר זה כשר או פסול, זהו הרצון, שהקב"ה

רוצה שכך יהיה הדבר; וה"שכל" שבאותה הלכה, הוא חכמתו של

הקב"ה, דכלא חד ממש, - רצונו וחכמתו של הקב"ה הם דבר אחד

עם הקב"ה עצמו - ועל ידי תורה, מתאחדים בני ישראל, רוח ברוח,

עם הקב"ה כביכול עצמו. וגם בכתבית חבוק, - ה"יחוד" שיהודי

מתיחד ומתאחד עם הקב"ה, על ידי תורה ומצוות, הוא גם

מספר, ובכל עולם והיכל רבוא רבבות מלאכים לאין קץ ותכלית, וכמו שכתוב בנמרא²⁹: בתיב - כתוב³⁰: "היש מספר לגדודיו", - היש מספר לגדודי המלאכים שלו? וכתוב - ופסוק אחר אומר³¹: "אלף אלפין ישמשוניה, ורבו רבבן קדמוהי בו",

- אלף אלפים משמשים

אותו, וריבוא רבבות עומדים

לפניו; הרי, מוכח מהפסוק

השני, שקיים מספר מוגבל,

אלא שהמספר הוא גדול

ורב ביותר, ואילו בפסוק

הראשון כתוב שאין להם

מספר כלל? ומשני -

והגמרא מתרצת: "אלף

אלפין וכו'" - מספר גדול

אחר, - מה שכתוב בפסוק

השני "אלף אלפין וכו'"

המדובר במספר הפרטים

שבמחנה מלאכים אחד,

אבל לגדודיו - אין מספר,

- בפסוק הראשון מדובר על

"גדודיו" - מחנות, ולזה אין

מספר כלל. וכלם קמיה

כלא ממש השיב, - וכל

אלה האמורים, נחשבים

לכלום לגבי הקב"ה,

ובמילים במציאות ממש,

בכפול דבור אחר ממש לגבי מהות הנפש המדברת ועצמותה,

- הנפש כוללת את כוח הדיבור, בעוד שהיה דבורה - של הנפש,

עדיין במחשבתה או ברצון והמדת הלב, בנזכר לעיל

באריכות: - כפי שנתבאר באריכות בפרקים כ' וכ"א, עד כמה אין

לדיבור אחד ויחיד ערך כלל לגבי הנפש המדברת, גם לאחר

שהאדם כבר ביטא את המלה (שאז היא נראית כמציאות לעצמה),

וכל שכן כשהדיבור נמצא עדיין בתוך הנפש המדברת, ויותר מכך,

- כשהדיבור נמצא עדיין במחשבה, ויותר מכך - כשהדיבור נמצא

עדיין בחמדת הלב (שמכל אלה נובע הדיבור, שכן, אדם מדבר מה

שהוא חושב לפני זה במחשבה ומה שהוא רוצה וחומד לפני כן בלבו

לדבר) ושם - דיבור יחיד ואחד זה בטל לגמרי ואינו נרגש כלל

למציאות; כך גם למעלה, הדיבור, ממנו נוצרים וחיים המלאכים,

העולמות והנבראים - כלול תמיד במקור, וממילא הוא בטל

במציאות לגמרי; וכלם - כל המלאכים, שואלים: "איה מקום

כבודו", - של הקב"ה, ועונים: "מלא כל הארץ כבודו"³² - "כל

הארץ" הכוונה לעולם הזה, התחתון - הם ישר אל עמו, - הקב"ה

מלא את כל הארץ ב"כבודו" - על ידי הימצאותם של בני ישראל

שם. פי הנית הקדוש ברוך הוא את - העולמות העליונים ואת

- העולמות התחתונים, - כלומר: אין העולמות העליונים ותחתונים

שככל שמדריגתו והשגתו של האדם נחותות יותר - בכוחו יותר לעורר את האהבה, שכן, כאמור, אין הוא זקוק ל"התבוננות" מיוחדת, כי אם

ל"שימת לב" לענין של "כמים הפנים", וזה - כאמור - הרי מחייב, שככל שהוא נחות יותר - יותר ויותר זה צריך לעורר את האהבה.²⁹

חגיגה יג, ב. 30. איוב כה, ג. 31. דניאל ז, י. 32. ישעיה' ג, 33. שמות ג, ח.

יִקְיִים אוֹתָהּ מִצּוּה. וְדָרָךְ כָּלֵל נִחְלָקִין – 248 מִצְוֹת־הַעֲשֶׂה, לְשֵׁלֶשׁ בְּחִינּוֹת: יָמִין וְשְׂמָאל וְאַמְצַע, שֶׁהֵן חֶסֶד דִּין רַחֲמִים, – יִשְׁנֵן מִצְוֹת שֶׁהֵן מִבְּחִינַת "יָמִין", וְיֵשׁ מִצְוֹת שֶׁהֵן מִבְּחִינַת "שְׂמָאל", וְכך הֵלָאָה. בְּחִינַת "יָמִין" הִיא חֶסֶד, "שְׂמָאל" – גְּבוּרָה וְדִין, וְ"אַמְצַע" –

רַחֲמִים, הֵקוּ הָאֲמִצְעִי, וְהֵם:

תְּרִין דְּרוֹעֵין וְגוֹפָא וְכוּ'. –

שְׁתֵּי "זְרוּעוֹת" וְגוֹף, חֶסֶד –

זְרוּעַ יְמִנִית, גְּבוּרָה – זְרוּעַ

שְׂמָאלִית, וְרַחֲמִים – גּוֹף.

הָרִי, כֵּשֶׁם שְׁחִיבּוֹקוּ שֶׁל אָדָם

מִתְבַּטָּא בְּכך שֶׁהוּא מִחֻבֵּק

אֶת חֲבֵרוֹ בְּשְׁתֵּי זְרוּעוֹתָיו וּבְגוֹפוֹ, כֵּךְ גַּם לְמַעֲלָה, שֶׁ"תְּרִין דְּרוֹעֵין"

– שְׁתֵּי הַזְרוּעוֹת, וְ"גוֹפָא" – וְהַגּוֹף, שְׁלֵמַעֲלָה, שְׁבִמִצְוֹת, "מִחֻבֵּקִים"

אֶת הַיְּהוּדִי הַמִּקְיִים אֶת הַמִּצְוֹת.

בְּבִחִינַת, "חִיבּוּק", כִּמוֹ לְמַשֵּׁל אָדָם מִחֻבֵּק אֶת חֲבֵרוֹ בְּגוֹפוֹ וּבְזְרוּעוֹתָיו – הוּא קִיּוֹם הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת בְּרַמָּ"ח – 248 אֲבָרִים, – שִׁישְׁנָם בָּאָדָם – שְׁאוֹ, בְּשַׁעַה שִׁיְהוּדִי מִקְיִים מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, בְּרַמָּ"ח אֲבָרִים, יֵשׁ בְּכך מִשּׁוֹם עֲנִין שֶׁל "חִיבּוּק", שְׂרַמָּ"ח הָאֲבָרִים

שְׁלֵמַעֲלָה כְּבִיכּוֹל, מִחֻבֵּקִים

אֶת רַמָּ"ח אֲבָרֵיהֶם דְּרַמָּ"ח

פְּקוּדֵין הֵן רַמָּ"ח אֲבָרֵין

דְּמִלְכָא – 248 מִצְוֹת

הַעֲשֶׂה הֵן 248 אֲבָרֵי

הַ"מֶלֶךְ", שְׁלֵמַעֲלָה כְּבִיכּוֹל,

כְּנֻבֵּר לְעֵיל, – בְּפֶרֶק כ"ג,

שְׁכֵמוֹ שֶׁאֲבָר אָדָם הוּא כְּלִי לְכוּחַ בְּנַפֶּשׁ שְׁלֹ: הָעֵין – כְּלִי לְכוּחַ

הָרְאִיָּה, הָאוֹז – לְכוּחַ הַשְּׁמִיעָה, וְכך הֵלָאָה, כֵּךְ גַּם, כֹּל מִצְוָה הִיא

כְּלִי מִיּוֹחַד לְהַמְשִׁכָּה מִיּוֹחַדֶּת שֶׁל הָרִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן, שְׂרוּצָה שִׁיְהוּדִי

ליקוטי אמרים – פרק מו

קִיּוֹם הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת בְּרַמָּ"ח אֲבָרִים בְּרַמָּ"ח פִּקּוּדֵין הֵן רַמָּ"ח אֲבָרֵין דְּמִלְכָא כְּנוּ"ל. וְדָרָךְ כָּלֵל נִחְלָקִין לְשֵׁלֶשׁ בְּחִי' יָמִין וְשְׂמָאל וְאַמְצַע שֶׁהֵן חֶסֶד דִּין רַחֲמִים תְּרִין דְּרוֹעֵין וְגוֹפָא וְכוּ'.

מתורתו של כ"ק אדמו"ר האמצעי – מאמרים "קונטרסים"

בעז"ה לכללות אנ"ש דמדינתנו מאדמו"ר דובער זצוק"ל נבג"מ זיע"א

תּוֹרַת אֵמֶת בְּהַתְּכַוֵּנּוֹת וּיְדִיעוֹת אֱלֻקוֹת שֶׁהִנְחִילָנוּ כְּבוֹד אַאֲמוּ"ר ז"ל נ"ע בְּכ"ח לְפִוּשִׁי"ד, הֵגֵם שֶׁשְּׁגוֹר הַכֹּל בְּפִיו, אֵךְ מִצַּד הָעֵדֶר יִדְעַת אֹפֶן הַקְּבֵלָה בְּנַפְשׁוֹ, הֵנָּה רַעֲבִים גַּם צִמְאִים אֲבָל בְּלִי אֹזֶר וְחִיּוֹת בְּנַפְשׁוֹ כָּלֵל, עַד שִׁישְׂאָל הַשּׁוֹאֵל אַחֵר שֶׁגִּמֵּר וְסִבֵּר, אִיזָה תּוֹעֵלֶת בְּנַפְשׁוֹ יִבּוֹא מִזֶּה. וְכֵן יֵשׁ לְהִיפּוֹךְ שֶׁהַשְּׁמִיעָה מֵרַחוּק לְגִמּוֹר וּלְסִבּוֹר זֶהוּ אֲצִלוֹ עֵיקֶר הַחֲסִידוֹת, וְהַקְּבֵלָה בְּנַפְשׁוֹ בְּהַתְּפַעֲלוֹת אֵם בְּמוֹחַ וּמִכ"ש בְּלִב [זֶה] אִיסוּר גִּמּוֹר אֲצִלוֹ, עַד שֶׁשּׁוֹאֵל וּמִבְקֵשׁ עֲצָה אֵיךְ לְפַטּוֹר מִהַתְּפַעֲלוֹת שֶׁנַּעֲשִׂית פְּתָאוּם בְּלִי בַּחֲרִירָה כָּלֵל כִּי זֶהוּ נִקְרָ' הֶרְגֶּשֶׁת עֲצֻמּוֹתוֹ (עַר הָעֵרֶט זִיךְ), שֶׁזֶּהוּ אֲצִלוֹ מִן הָעוֹנוֹת הַחֲמוּרִים הַמֵּאֲבִדִים אֶת הַנֶּפֶשׁ כו' כְּדִרְכֵּי הַיִּשּׁוּנִים כו'.

עֵתָה רְאוּ נָא ב' הַפְּכִים כִּאלוֹ מִן הַקְּצָה אֶל הַקְּצָה, וּבִינֵיהֶם נִמְצָא כִּמָּה מִינֵי מִמוּצָעִים בַּחֲלּוּק מְדִרְיָגוֹת וּמִינִים שׁוֹנִים, אֲשֶׁר נִמְצְאוּ גַם בֵּהֶם רַבּוֹי הַטְּעוֹת מְאֹד לְחוּשֶׁךְ מִמֶּשׁ, גַּם בֵּין הַיִּשּׁוּנִים הַבִּקְיָאִים וְרִגְלִילִים [מִכְּמָה מְדִרְיָגוֹת שׁוֹנוֹת וַחֲכָמִים בְּעִינֵיהֶם לְתַכְלִית דַּה"ח וְהַמָּה מוֹטְעִים בְּתַכְלִית. וְלִזְאֵת הַהִכְרָח מְאֹד לְפָרֵשׁ וּלְבַאֵר הַכֹּל לְמַעַן לֹא יִתְּלוּ בִּי בּוֹקִי סְרוּקֵי כו'. וְהָעֵיקֶר לְהַעֲמִיד וּלְקַיֵּים עֵיקֶר תּוֹכֵן וְכוּנוֹת רִצּוֹן הֵק' שֶׁל אַאֲמוּ"ר ז"ל נ"ע בְּאוֹר תּוֹרָתוֹ [אֲשֶׁר] הוֹפִיעַ עֲלֵינוּ זֶה שְׁלִשִּׁים שָׁנָה, וְזֶהוּ כֹל מִגִּמְתִּי מִנְעוּרַי לְכֹל אֶהוּבִי וּמִבְקֵשִׁי דַּה"ח בְּאַמְתִּי, שִׁיּוֹקֵבֵעַ בְּנַפְשָׁם אֹזֶר חַיִּי עוֹלָם לְתַכְלִית הַמְּכוּוֹן, שֶׁהוּא עֲנִין גְּלוּי אֱלֻקוֹת בְּנַפְשָׁם בְּכ"ח לְפִוּשִׁי"ד וְכִידּוּעַ:

[אֲגֵרַת מַאֲדָמוּ"ר לְכֻלּוֹת אַנ"ש דְּמִדִּינַתְנוּ שְׁנַת תַּקַּע"ד לַפ"ק]

בְּהִיּוֹת מְבוֹאֵר בְּמִכְתָּבֵי הָרַאשׁוֹן, מֵאֲשֶׁר רַבִּים מֵאַנ"ש יִשְׁנִים גַּם חֲדָשִׁים נְבוֹכִים וּמוֹטְעִים בְּכִמָּה מִינֵי טְעוֹת בְּדִרְכֵּי קְבֵלַת דַּה"ח בְּאוֹר תּוֹרָה וְעִבּוּדָה שְׁבִמִדּוֹת וּלִב מִן הַקְּצָה אֶל הַקְּצָה מִמֶּשׁ, לֹאֹמֵר לְאוֹר חוּשֶׁךְ וְלַחוּשֶׁךְ אֹזֶר מִצַּד מִיעוּט הַיְּדִיעָה וּמִצַּד מִיעוּט הָעֵסֶק וְהַרְגִּילוֹת. וְ[הָעֵיקֶר מִצַּד הַסְּתַעְפּוֹת הַקְּלָקוּלִים שִׁיצְאוֹן] מִרְבּוֹי הַדְּרָשׁוֹת הַמִּתְחַכְּמִים לְהַתְּהַלֵּל וְאוֹמְרִים רִזִּי לִי כו' כִּי יֵשׁ סוּדוֹת בְּאַמִּיתַת הָעִבּוּדָה, וּמִטְעִים א"ע וְלִזְוֹלָתָם עַד שֶׁנִּפְל טְעוֹת גִּמּוֹר מִן הַקְּצָה כו'. אֲשֶׁר צָר לִי מְאֹד מְאֹד מִזֶּה בְּהִיּוֹת שְׁתוּלִין הַכֹּל בִּי וְשׁוֹאֲלִין מִמֶּנִּי כִּמָּה מֵאַנ"ש דְּבָרִים בִּזֵּה שֶׁאַ"ל לְסִבּוֹל וְלַהֲכִיל דְּבָרֵיהֶם הַמוֹטְעִים שֶׁנִּבְקַע כִּמוֹ הַלְכָה פְּסוּקָה. וְזֶהוּ מִסִּיכַת הַתְּלַמִּידִים שֶׁלֹּא שִׁמְשׁוּ כֹל צִרְכָן שֶׁנִּסְתַּעְפוּ לְשִׁתּוֹת מִים הָרַעִים הַמִּמִּיתִים וּמֵאֲבָדִים אֶת הַנֶּפֶשׁ וּמוֹצִיאִים אוֹתוֹ מְאֹד לְחוּשֶׁךְ [גִּמּוֹר] כו'. ע"כ אֲמַרְתִּי שֶׁמִּצְוָה וְחֻבּוּבָה עָלִי דּוֹקָא לְפָרֵשׁ וּלְבַאֵר הַיִּטֵּב בְּכֹל פְּרָטִי וּפְרָטִי עֲנִינִים הַחֲלּוּקִים בְּכֹל דְּרָכֵי הָעִבּוּדָה בְּמוֹחַ וּלִב כֹּל דְּבַר עַל מִקְוֵמוֹ וּמְדִרְיָגָתוֹ וְאוֹפִינוֹ בְּפְרָטִי פְּרָטִי, לְמַעַן לֹא יִטְעֶה הַטְּעוּעַ בְּדֶרֶךְ וְלֹא יִטְעֶה לְזוּלָתוֹ, וְגַם לְמַעַן הִקִּים בִּנְיָן קְבוֹעַ בְּנַפְשׁוֹ בְּאוֹר תּוֹרָה שֶׁמִּקְבֵּל שִׁיְהִיָּה הַכֹּל נְטוּעַ וּמוֹשָׁרֵשׁ בְּשֶׁרֶשׁ וּקְשֶׁר קִיִּים בִּל יִמוּט לְעוֹלָם כו'. וְהִ"ז דּוּמָה לְקַעֲרָה מִלֵּאָה כֹּל מַעֲדָנִי מֵאֲכָלִים טוֹבִים הַמְּשִׁיבִים אֶת הַנֶּפֶשׁ וְאֵין לוֹ כֵּף בְּמָה לִיקָח אֶל פִּיו, שֶׁתִּצָּא נַפְשׁוֹ בְּתַשׁוּקָתוֹ רֵק מִצַּד הָעֵדֶר כְּלִי הַקְּבֵלָה בְּלִבֵּד כו' כֵּךְ כֹּל

יום ראשון ד אייר, יט לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אמור, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: כג"כח.
תניא: פרק מו. ויש . . . "סה" חבירו אליו.

יום ראשון

מנהג ישראל שלא לגלח ושלא לספר שערות ראש תינוק עד מלאת לו שלש שנים.
גזיות השערות – אָפּשערענעש [תספורת] (של תינוק) – הוא דבר גדול במנהגי ישראל. ועיקרו
הוא בהחינוך דהשארת פיאות הראש. ומיום הגזיזה והנחת פיאות הראש נהגו להדר להרגיל את
התינוק בענין נשיאת ט"ק וברכות השחר וברהמ"ז וק"ש שעל המטה.

יום שני ה אייר, כ לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אמור, שני עם פירש"י.
תהלים: כט"לד.
תניא: והנה זהו . . . "סה" המלך.

יום שני

רבינו הזקן קבל מר' מרדכי הצדיק ששמע מהבעש"ט: עס קומט אַראָפּ א נשמה אויף דער
וועלט און לעבט אָפּ זיבעציג אכציג יָאָהר, צוליב טאָן א אידען א טובה בגשמיות ובפרט אין
רוחניות [יורדת נשמה לעולם הזה וחייה שבעים־שמונים שנה, כדי לעשות ליהודי טובה בגשמיות ובפרט ברוחניות].

יום שלישי ו אייר, כא לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אמור, שלישי עם פירש"י.
תהלים: לה"לח.
תניא: והנה ככל . . . "130" באריכות.

יום שלישי

אמרו"ל: אל יפטר אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה, ופירשו הוד כ"ק אבותינו רבותינו
הקדושים, אזא דבר תורה וואָס מאַכט איהם – דעם הערער – פאר א מהלך [דבר תורה כזה, שעושה
אותו – את המאזין – ל'מהלך']. ענין ההילוך הוא לעלות מדרגא לדרגא בעילוי אחר עילוי, מעלת
הנשמות על מעלות המלאכים, דעלי' זו היא ביותר על ידי עבודה בפועל טוב, טאָן א טובה א
אידען בגשמיות בכלל וברוחניות בפרט [לעשות טובה ליהודי בגשמיות בכלל וברוחניות בפרט].

יום רביעי ז אייר, כב לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אמור, רביעי עם פירש"י.
תהלים: לט"מג.
תניא: וכולם . . . "סו" א"ס ב"ה.

יום רביעי

בעטיפת ט"ג אין צריך לכסות ראשו עד פיו, וכמ"ש בהלכות ציצית אשר בסידור.
אבל נוהגין לכסות בחלקו העליון של הט"ג גם העינים.
נוהגים ללמוד בימי הספירה מס' סוטה – נוסף על שיעורים הקבועים – דף ליום דף ליום.

יום חמישי

ח אייר, כג לעומר

ה'תש"ג

יום

חמישי

שיעורים. חומש: אמור, חמישי עם פירש"י.

תהלים: מד"מח.

תניא: ולכן המשיל . . . יסור בחייהם.

א שלית איז דאך איין זאך מיט דעם משלח, – ע"ד המבואר בענין שהמלאך נקרא בשם ה' ממש כשהוא שלית מלמעלה, ומכל שכן נשמות, ומבואר שבנשמות הוא עוד במעלה יתרה. – והנה חסידים זיינען שלוחים פון רבי'ן, פון אלטען רבי'ן, איז אז מ'טוט, איז מען מקושר, איז דאמאלט איז ער אין אלץ מקושר: עס געהט א חסיד, עסט א חסיד, שלאפט א חסיד.

תרגום חפשי

שלית הוא מאוחד עם המשלח – על־דרך המבואר בענין שהמלאך נקרא בשם ה' ממש כשהוא שלית מלמעלה, ומכל שכן נשמות, ומבואר שבנשמות הוא עוד במעלה יתרה. והנה חסידים הם שלוחי הרבי, של אדמו"ר הזקן, וכשפועלים הרי מקושרים; ואז מקושרים בכל: הולך חסיד, אוכל חסיד, ישן חסיד.

יום ששי

ט אייר, כד לעומר

ה'תש"ג

יום

שישי

שיעורים. חומש: אמור, ששי עם פירש"י.

תהלים: מט"נד.

תניא: וז"ש אסף . . . האצילות.

מורנו הבעש"ט אמר: כל דבר ודבר אשר האדם רואה או שומע, הוא הוראת הנהגה בעבודת השם. וזהו ענין העבודה, להבין ולהשכיל מכל דרך בעבודת השם.

שבת

י אייר, כה לעומר

ה'תש"ג

שבת

קודש

שיעורים. חומש: אמור, שביעי עם פירש"י.

תהלים: נה"נט.

תניא: פרק מז. והנה . . . כמש"ל.

נהגין [אנו נוהגין] להטביל פרוסת המוציא שלש פעמים במלח, ולא לזרוק המלח על הפרוסה.

יום ב דחה"ש תרכ"א בסעודה סיפר הצ"צ: יום ב דחה"ש תקנ"ה בסעודה אמר אאזמו"ר (רבינו הזקן): ביום ב' דחה"ש תקכ"ח בסעודה אמר כ"ק מו"ר (המגיד ממעזריטש) וספרתם לכם, וספרתם הוא מלשון ספירות ובהירות. וספרתם לכם, צריכים לעשות שיהיה הלכם בהיר. וישען כ"ק אאזמו"ר על זרועות קדשו וישורר את הניגון של ד' בבות בדבקות גדולה. אח"כ הגביה את ראשו הק' ויאמר – בניגון של שאלה: ובמה מספרים את הלכם? ותוך כדי דבור אמר – בניגון של תשובה: בשבע שבתות תמימות, בבירור שבע המדות, שכל מדה ומדה תהי' כלולה משבע, ושבע המדות עצמם יהיו שבע שבתות, דשבת אינה צריכה בירור.

יום ראשון ד' אייר ה'תשס"ז

נפש תחת נפש

והדבר יעמיד את המציל בספק סכנה בלבד – יש שכתבו, כי חייב לסכן את עצמו. שכן, ודאי חיי חברו קודם לספק חיי עצמו (כס"מ. ראה לקו"ש חל"ב ע' 124).

ומאדמו"ר הזקן משמע, שאינו חייב להסתכן. הנימוק לכך מפתיע: נאמר "וחי בהם", ועל כן ספק פיקוח נפש דוחה אף את מצות הצלת נפשות (או"ח סי' שכט ס"ח. וראה הלכות נזקי גוי"ג ס"ז).

ההוראה בעבודת ה':

בדורנו, רבים הנמצאים בסכנת טביעה רוחנית. חוב גמור מוטל על כל אחד לחוש ולהחיות את נפשו, באמצעות הפצת התורה והיהדות (לקו"ש שם).

הלכות רוצח פרק א', הלכה י"ד: הַרְוֹאָה אֶת חֲבֵרוֹ מִיָּבֶע בָּיִם. וְיִכּוֹל לְהַצִּילוֹ. . . וְלֹא הָצִיל – עֹוֹבֵר עַל "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ". שאלה גורלית הובאה לפתחם של חכמינו – האם חובה למסור את הנפש למען הצלת נפש הזולת. כמו במאורע הבא (ב"מ סב, א):

שני אנשים צעדו במדבר צחיח. בבעלות האחד היה בקבוק מים, בכמות המספיקה להצלת חייו של איש אחד בלבד. ובכן, מה עליו לעשות – לשתות לבד, לתת הכל לחברו, או להתחלק במים?

אמר על כך רבי עקיבא: בעל המים יכול לשתות הכל, שכן 'חייך קודמים לחיי חברך'! ואולם, במידה ואפשרות ההצלה ודאית ("יכול להצילו"),

יום שני ה' אייר ה'תשס"ז

דין המאבד עצמו לדעת

מיתת בית-דין: לא מדובר במי שכבר הרוג, אלא ב'הורג את עצמו' לשון הוה. לדוגמא: בלע רעל קטלני, וימיו ספורים. במצב ביניים זה, הוא מוגדר כ'טריפה'.

והנה, המכה את חברו במזיד ועשאו 'טריפה', הינו רוצח, וחייב מיתת בית דין (תוס' חולין מב, ב).

לפי זה, יכל להיווצר דין משונה – הפוגע בעצמו באורח סופני, על בית דין להורגו לאלתר, עוד בטרם שימות מפציעו (!).

אפשרות כזו שולל הרמב"ם בכותבו: "ההורג את עצמו – אין בו מיתת בית דין".

הלכות רוצח פרק ב', הלכה ב': הַהוֹרֵג אֶת עַצְמוֹ. . . שׁוֹפֵךְ דָּמִים הוּא, וְעוֹן הָרִיגָה בְּדוֹ; וְחַיֵּב מִיתָה לְשָׁמַיִם, וְאֵין בָּהֶן מִיתַת בֵּית דִּין. צריך להבין: לאחר שהאדם אינו בין החיים, איזו מיתה בידי שמים יש כאן? ומדוע צריך לפוטרו ממיתת בית דין? יש לומר בהסבר הדברים:

מיתה בידי שמים: הכוונה למיתת הנפש, שאין לו חלק לעולם הבא. כמבואר במפרשים, שעונש כרת ומיתה בידי שמים, מתייחסים בעיקר לאבדון הנפש.

ואכן, הפוסקים חקרו מניין לקוחה הדיעה שהמאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעולם הבא. ולאור האמור, דברי הרמב"ם כאן הם המקור לכך.

[כלי חמדה פרשת נח, ס"ק ג]

יום שלישי ו' אייר ה'תשס"ז

טעות שעלתה ביוקר

שמע הצוואה הגיע לאוזניו של יואב. הוא נמלט אל משכן שילה, ונאחז בקרנות המזבח. זאת, על סמך ההלכה הנוכרת, כי המזבח קולט ומציל את הרוצח.

ואולם, שלמה המלך לא שת ליבו לכך. הוא ציוה את בניו להמית את יואב במקום המזבח. וכך היה (מלכים א', פרק ב').

אודות מקרה זה, שנו חכמינו: שלוש טעויות חרצו את גורלו של יואב – הוא אחז בקרנות המזבח, ולא בגגו; היה זה במשכן, ולא בבית המקדש; המזבח קולט רק כהנים, ואילו יואב היה זר (מכות יב, א).

הלכות רוצח פרק ה', הלכה י"ב-ג: הַמִּזְבֵּחַ קוֹלֵט. . . אֵין קוֹלֵט אֱלֹא גִּזְיוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ בֵּית הָעוֹלָמִים בְּלִבָּד; וְאֵינוֹ קוֹלֵט אֱלֹא בָּהֶן.

על טעות בהלכה זו, שילם אדם בחייו. וזה דבר המעשה: בימי מלכות דוד, שימש יואב בן צרויה בתפקיד שר הצבא. בתחבולות ובעורמה, הוא הרג את אבנר ועמשא, שרי הצבא לשעבר של שאול ואבשלום. מעשים אלו אירעו ללא ידיעת והסכמת דוד המלך, והסכו לו עוגמת נפש רבה.

טרם פטירת דוד, קרא לשלמה בנו, וביקשו להמית את יואב בתור עונש על מעשיו. כלשון הצוואה: "ועשית כחכמתך, ולא תורד שיבתו בשלום שאול"!

יום רביעי ז' אייר ה'תשס"ז

עריפת העגלה תפרסם את הרצח

הרוצח. מעמד העריפה הפומבי על כל שלביו המרטיטים, יעלה את הנושא לסדר היום הציבורי, ויעורר את כולם לחקור ולגלות את כל הידוע להם בתחום זה.

אף איסור הזריעה לעולם במקום העריפה, משמש לתכלית זו. שהרי בעל האדמה ינסה למנוע את העריפה, ולא

הלכות רוצח פרק ט', הלכות א-ג: הָרוֹג שְׁנֵמָצָא. . . וּמִוֶּרְדִּין מִמֶּנּוּ אֵל הָעָרִים. . . מִכִּיֹּאֵץ עָנָתָ בְּקֶר. . . וְעוֹרְפִין אוֹתָהּ שָׁם.

פרטי מצות 'עגלה ערופה' ייחודיים למדי, ונאמרו בדבר טעמים מגוונים.

בין המפרשים רווח הטעם, שהמטרה להביא לחשיפת זהות

לפי ה'חזקוני', מדידת הערים נועדה לטובת העגונה והיתומים. שכן, באמצעותה יתפרסם כי אותר חלל בלתי מזהה, ובעקבות זאת, משפחות הנעדרים ישלחו נציגים לזהות אותו. הגילוי יתיר את העגונה, ויאפשר לילדיה לרשת את נכסיו.

ישקוט ולא ינוח, עד שימצא את ההורג (מ"ג ח"ג פ"ב). יתר על כן: מלכתחילה הוא יעשה מאמץ עליון לסכל רצח באחוזותו (בחי דברים כא). כך גם יפנימו כולם את המסר החשוב – רצח הינו מעשה מתועב ושפל, שיש להתרחק ממנו כמו מאש (חנינך מצוה תקד ותקלא).

יום חמישי ח' אייר ה'תשס"ז

אהבת כל יהודי

לקרב לתורה "בחבלי עבותות אהבה". שנית, גם את מי שיש לשנוא, מצוה לאהוב. ואין בכך סתירה, שכן השנאה מופנית רק לרע שבו, והאהבה הינה מצד הטוב הגנוז בו, הנשמה האלוקית (פרק ל"ב, ע"פ שיעורים בספר התניא).

ואפילו ביחס לאפיקורסים – עליהם אמר דוד המלך "תכלית שנאה שנאתים", משום שאין להם חלק באלוקי ישראל – הנה רבותינו נשיאינו נהגו לקרבם לתורה ולמצוות (שיחת י"ב תמוז ה'תש"ז).

הלכות רוצח פרק י"ג, הלכה י"ד: וְהִיאֲךָ יְהִי לְיִשְׂרָאֵל שׁוֹנֵא מִיִּשְׂרָאֵל . . בְּגֹז שְׂרָאֵהוּ לְבָדוֹ שְׁעֵבֶר עֲבָרָה, וְהִתְרָה בּוֹ וְלֹא תֹר – תְּרִי זֶה מְצֻחַ לְשִׁנְאוֹ, עַד שִׁיעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה. בספר התניא, מובאות הסתייגויות בענין השנאה לאדם שחטא:

ראשית, מצוה זו מוגבלת רק למי שחטא במזיד וביודעין, דבר שאפשרי בעיקר אצל בן תורה. ואף זאת, בתנאי שהוכיחו בעבר;

מה שאין כן עם הארץ ומי שאינו שומר מצוות, שזדונותיו כשגגות – מצוה לאהבו, ולא לשונאו. אדרבה, אותו צריך

יום שישי ט' אייר ה'תשס"ז

עדיפותו של קנין חזקה

בקנין חזקה, נעשית פעולה בנוף הדבר הנקנה. בדומה ל'משיכה', שאף היא קונה בלי כסף. ואילו בקניני 'כסף' ו'שטר', הפעולה הינה חיצונית לגמרי. לפי זה יוצא, שאם מעשה החזקה לא בוצע בגוף אותה קרקע, אין הוא מועיל בלי תשלום הכסף. ואכן, מקרה כזה מוזכר בסוף הפרק: המוכר לחבירו עשר שדות בעשר מדינות – כיון שהחזיק באחת מהן, קנה כולן; במה דברים אמורים – שנתן דמי כולן.

[כסף משנה ומגיד משנה]

הל' מכירה פרק א', הלכה ח': בִּיצֵר בְּחֻזְקָה? מָכַר לוֹ בֵּית אִו שְׂדֵה, אִו נָתַן אוֹתוֹ מִתְּנֶה – בֵּין שְׁנַעַל אִו גִּדֵּר אִו פָּרִין . . תְּרִי זֶה קֶנֶה.

בהלכה זו, באה לידי ביטוי עליונותו של קנין 'חזקה': כתיבת חוזה מכירה ('שטר'), אינו מועיל כל עוד התשלום לא הועבר; אף נתינת התשלום לבדה ('כסף'), אין בכוחה להעביר בעלות בטרם שנכתב חוזה, במקום בו הדבר נהוג; ואילו מעשה ה'חזקה', הינו בר תוקף כפי שהוא, בלי תשלום וחווה.

הנימוק לכך:

שבת קודש י' אייר ה'תשס"ז

האם די במשיכת מקצת החפץ?

כל זה אמור במקום בו קנין משיכה מועיל, כמו רשות היחיד. מה שאין כן ברשות הרבים, שמשיכה אינה קונה בו – אפילו משיכה מוחלטת לא תקנה, עד שימשוך הלקוח אל רשות היחיד. ובמקרה שכבר עשה משיכה מלאה בתוך רשות הרבים – או אז, די אם הכניס את מקצת החפץ לרשות היחיד. ואף שחלקו נותר ברשות הרבים, אנו מצרפים את המשיכה הקודמת שנעשתה ברשות הרבים. זהו המצב אודותיו מדובר בהלכה זו.

[מגיד משנה]

הלכות מכירה פרק ד', הלכה ד': דָּבָר הַנִּקְנָה בְּמִשְׁכָּה – אִם הָיָה בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, וּמִשְׁכָּה לְרִשּׁוֹת הַיָּחִיד אִו לְסֻמָּה – בֵּין שֶׁהוּצִיא מִקְצַת הַחֶפֶץ מִרִשּׁוֹת הָרַבִּים, קֶנֶה. הקשה על כך הראב"ד: הרי נפסק, שמשיכה חלקית אינה מספיקה? ויש לומר:

נכון הדבר שלא די בהזזה חלקית, ונדרשת משיכה מלאה, שסוף החפץ יגיע למקום שהיה ראשו לפני כן. בלשון הרמב"ם: "שימשנה כולה, ויוציאה מכל המקום שהיתה בו" (פ"ג ה"ג).

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - ד' אייר-י' אייר התשס"ז

יום ראשון

הלכות חובל ומזיק פרק ז

א. המזיק ממון חברו הזק שאינו נכר - הואיל ולא נשתנה הדבר ולא נפסדה צורתו - הרי זה פטור מן התשלומין, דין תורה; אבל מדברי סופרים אמרו, הואיל והפחית דמיהן, הרי זה חייב, ומשלם מה שהפחית מדמיהן.

ב. כיצד? הרי שטמא אכלין טהורים של חברו, או שדמע [עירב תרומה בחולין] פרוטיו, או ערב לו טפת יין נסך בתוף יינו שהרי אסר עליו הכל, וכן כל פיוצא בזה - שמין מה שהפסיד, ומשלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו, בדרך כל המזיקין.

ג. ודבר זה, קנס הוא שקנסו אותו חכמים, כדי שלא יהיה כל אחד ואחד מן המשחיתין הולך ומטמא טהרותיו של חברו, ואומר: 'פטור אני'. לפיכך, אם מת זה שהזיק הזק שאינו נכר - אין גובין הנזק מנכסיו; שלא קנסו חכמים אלא זה שעבר והזיק, אבל היורש שלא עשה כלום, לא קנסו אותו. וכן המזיק הזק שאינו נכר בשגגה או באנס - פטור, שלא קנסו אלא המתכונן להזיק מדעתו. ד. הפהנים שפגלו [פסלו] את הזבח - במזיד, חייבין לשלם; בשוגג, פטורין. וכן העושה מלאכה בפרת חטאת וכמי חטאת [חטאת - פרה אדומה] - במזיד, חייב לשלם; בשוגג, פטור.

ה. הכניס פרה למרבץ [מקום הדיש] כדי שתינק ותדוש, והסיח דעתו ממי חטאת - פטור מדיני אדם, וחייב בדיני שמים.

ו. המנסף יין חברו לעבודה זרה - לא נאסר היין; שאין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו. ואם היה לו בו שתפות, או שהיה משמד שהרי הוא [נעשה כעת] כגוי, או שהתרו בו וקבל ההתראה, שהרי הוא משמד - הרי זה אוסר את היין, וחייב לשלם. והיאך יתחייב זה לשלם, והרי הוא מתחייב בנפשו? מפני שמעת שהגביהו נתחייב לשלם, ואינו מתחייב בנפשו עד שינסף.

ז. כל הגורם להזיק ממון חברו, חייב לשלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו כשאר המזיקין. אף על פי שאינו הוא המזיק זה הנזק עצמו באחרונה, הואיל והוא הגורם הראשון, חייב. כיצד? הזורק כלי שלו מראש הגג על גבי כרים וכסתות, וכאחר וקדם וסלק את הכרים מעל הארץ, ונחבט הכלי בארץ ונשבר - חייב נזק שלם כאלו שברו בידו; שסלוק הכרים והכסתות גרם לו שישבר. וכן כל פיוצא בזה.

ח. הזורק כלי של חברו מראש הגג על גבי כרים וכסתות של פעל הפלי, וקדם פעל הפלי והסיר הכרים - הזורק

חייב; שזרקתו, היא הגורם הראשון לשכירת הפלי. ואם קדם אחר וסלקן - שניהן חייבין, הזורק והמסלק; ששניהם גרמו לאבד ממנו של זה.

ט. וכן השורף שטרותיו של חברו, חייב לשלם כל החוב שהיה בשטר; שאף על פי שאין גוף השטר ממון, הרי גרם לאבד הממון; וכלבד שיזדה לו המזיק ששטר מקנים [מאומת בב"ד] היה, וכך וכך היה כתוב בו, ומחמת ששרפו הוא שאינו יכול לגבות החוב; אבל אם לא האמינו, אינו משלם לו אלא דמי הנזר בלבד.

י. וכן ראובן שהיה נושה בשמעון, ומכר השטר ללוי, וחזר אחר שמכרו ומחלו לשמעון - הרי נפטר שמעון, כמו שיתבאר במקומו, ונתחייב ראובן לשלם ללוי כל מה שבשטר; שהרי גרם לו לאבד השטר, והרי הוא כמו ששרפו. וכן אם מחלו יורש ראובן, משלם המוחל מן היפה שבנכסיו.

יא. וכן העושה עבדו איפותיקי [נעבדו לחובו], וחזר ושחררו - חייב המשחרר לשלם לבעל החוב; שהרי הפקיע שעבודו, וגרם לאבד ממנו. וכופין את בעל החוב גם הוא לשחרר העבד, כדי שלא יפגע בו ויאמר לו 'עבדי אתה'. וכן הדוחף מטבע חברו, ונתגלגל וירד לים - חייב לשלם. וכן הצורם [פוגם] און הפרה - חייב לשלם, שהרי גרם לפחת דמיה. וכן המרקע [כותש] דיגרי חברו, והעביר צורתן - חייב לשלם משום גורם. וכן כל פיוצא בדברים אלו.

יב. הזורק כלי מראש הגג לארץ, ולא היה תחתיו כלים [כרים וכסתות], וקדם אחר ושבכו במקל כשהוא באויר, קדם שגייע לארץ - הרי זה האחר פטור; שלא שבר אלא כלי שסופו להשבר מיד בודאי; ונמצא כשוכר כלי שבור, ואין זה כגורם. וכן כל פיוצא בזה, פטור.

יג. שור שהיה עומד להריגה מפני שהוא מזיק את הבריות, ואילן שהוא עומד לקציצה מפני שהוא מזיק את הרבים, וקדם אחד ושחט שור זה וקצץ אילן זה שלא מדעת הבעלים - חייב לשלם לבעלים כמו שיצאו הדנים, שהרי הפקיען מלעשות מצוה. ואם טען ואמר: 'אתה אמרת לי להרוג ולקצוץ', הואיל והוא עומד לכך, הרי זה פטור.

יד. וכן מי ששחט חיה או עוף, וכאחר וכסה הדם שלא מדעת השוחט - חייב לתן לו כמו שיצאו הדנים. ויש מי שהורה שהוא נותן קנס קצוב, והוא עשרה זהובים; וכן הורו האוננים, שכל המונע הבעלים מלעשות מצות עשה שהן ראויין לעשותה, וקדם אחר ועשה - משלם לבעלים עשרה זהובים.

טו. שמין למזיק בידו [בעצמו], בדרך ששמן לו אם הזיק ממנו. כיצד? הרי שהרג בהמת חברו, או שבר כלי

עד שִׁירָאָה לוֹ מִמּוֹן פְּלוֹנִי שֶׁהוּא בּוֹרַח מִלְּפָנָיו [מהמלך], וְהָרָאָה לוֹ מִפְּנֵי הָאֲנָס - הָרִי זֶה פְּטוּר; שָׁאֵם לֹא יִרְאָה לוֹ, יִכְהוּ אוֹ יִמִּיתֶהוּ.

ד. נִשָּׂא מִמּוֹן חֲבֵרוֹ בִּידוֹ וְנִתְּנוֹ לְאָנָס - חֵיב לְשֵׁלֵם מִכָּל מְקוֹם, אִף עַל פִּי שֶׁהִמְלִיךְ אָנָסוֹ לְהִבְיָא. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים שָׁאֵם אָנָסוֹ לְהִבְיָא וְהִבְיָא חֵיב? בְּשֵׁלֵא הִגִּיעַ הַמִּמּוֹן לְרִשּׁוֹת הָאֲנָס. אָכֵל אָנָס שָׁאֵם יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁהָרָאָהוּ, וְעַמֵּד הָאֲנָס עַל הַמִּמּוֹן וְנִעֲשֶׂה בְּרִשּׁוֹתוֹ, וְאָנָס אֵת יִשְׂרָאֵל לְהוֹלִיכּוֹ לוֹ לְמְקוֹם אַחֵר, וְאֶפְלוּ הוֹלִיכּוֹ זֶה הַמוֹסֵר שֶׁהָרָאָה - הָרִי זֶה פְּטוּר מִלְּשֵׁלֵם; שְׂפִינָן שְׂעָמֵד הָאֲנָס בְּצַד הָאוֹצָר, כְּכָר אָבֵד כָּל מַה שֵּׁישׁ בּוֹ וְכֹאֵלוּ נִשְׂרָף. ה. בְּעֲלֵי דִין שֶׁהִיתָה בִּיגִיחָן מְרִיבָה עַל הַקֶּרֶע אוֹ עַל מִטְּלָטְלִין, זֶה אוֹמֵר 'שְׁלִי' וְזֶה אוֹמֵר 'שְׁלִי', וְעַמֵּד אַחֵד מֵהֶן וּמִסְרָה בִּיד גוֹיִים - מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּחְזֹר הַדָּבָר לְכֻמוֹת שֶׁהִיא וְיִסְלַק יָד הָאֲנָס מִבִּיגִיחָן, וְיַעֲשֶׂה דִין בְּיִשְׂרָאֵל.

ו. מִי שֶׁנִּתְפַּשׁ עַל [מִפְּנֵי חוֹב שֶׁל] חֲבֵרוֹ, וְלָקְחוּ גוֹיִים מִמּוֹן בְּגִלְל חֲבֵרוֹ - אֵין חֲבֵרוֹ חֵיב לְשֵׁלֵם. וְאֵין לָךְ מִי שֶׁנִּתְפַּשׁ עַל חֲבֵרוֹ וְיִהְיֶה חֲבֵרוֹ חֵיב לְשֵׁלֵם לוֹ, חוּץ מִן הַנִּתְפַּשׁ מִפְּנֵי הַמַּס הַקָּצוּב עַל כָּל אִישׁ וְאִישׁ בְּכָל שָׁנָה, אוֹ הַנִּתְפַּשׁ עַל הַתְּשׁוּבָה [מִתְּנָה] שֶׁנִּתְּנָה כָּל אִישׁ וְאִישׁ לְמִלְכָּה בְּעֶבְרִי עֲלֵיהֶם הוּא אוֹ חִילוּתָיו - הָרִי זֶה חֵיב לְשֵׁלֵם לוֹ. וְהוּא, שֶׁיִּקְחוּ מִמּוֹן בְּפִירוּשׁ בְּגִלְל פְּלוֹנִי בְּפָנֵי עֲדִים. ז. מִי שֵׁישׁ עָלָיו עֲדִים שֶׁמֹּסֵר מִמּוֹן חֲבֵרוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָרָאָה מַעֲצָמוֹ, אוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְנִשָּׂא וְנָתַן בִּיד, וְלֹא יִדְעוּ הָעֲדִים כְּמָה הַפְּסִידוֹ בְּמִסִּירָתוֹ, וְהַנִּמְסֵר טוֹעֵן 'כָּף וְכָף הַפְּסִידִנִי', וְהַמוֹסֵר כּוֹפֵר בְּמָה שֶׁטָּעְנוּ - אִם תִּפְשׁ הַנִּמְסֵר, אֵין מוֹצִיאִין מִידוֹ, אֲלֹא נִשְׁבַּע בְּנִקְיִטַת חֶפֶץ [קְדוּשָׁה], וְזוֹכָה בְּמָה שֶׁתִּפְשׁ; וְאִם לֹא תִפְשׁ, אֵין מוֹצִיאִין מִן הַמוֹסֵר אֲלֹא בְּרָאָה בְּרוּרָה.

ח. וְאֵין מִשְׁבִּיעִין אֵת הַמוֹסֵר שֶׁהָרָאָה מַעֲצָמוֹ, לֹא שְׁבוּעָה חֲמוּרָה וְלֹא שְׁבוּעַת הַסֵּת [דְּרַבְנָן], מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָשָׁע, וְאֵין לָךְ פְּסוּל יָתֵר מִזֶּה. אָכֵל הַמוֹסֵר שֶׁאֲנִסוּהוּ לְהִרְאוֹת אוֹ לְהִבְיָא, וְנִשָּׂא וְנָתַן בִּיד - אִף עַל פִּי שֶׁהוּא חֵיב לְשֵׁלֵם, אֵינוֹ רָשָׁע, אֲלֹא בֶּן תְּשׁוּבוֹת הוּא בְּלִבָּד, וּמִשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ כְּשֶׁאֵר כָּלל הַכְּשָׁרִין.

ט. אֲסוּר לְמַסֵּר יִשְׂרָאֵל בִּיד גוֹיִים, בֵּין בְּגוּפוֹ בֵּין בְּמִמּוֹנוֹ, וְאֶפְלוּ הִיא רָשָׁע וְכַעַל עֲבֻרוֹת, וְאֶפְלוּ הִיא מִצַּר לוֹ וּמַעֲצָרוֹ. וְכָל הַמוֹסֵר בִּיד גוֹיִים, בֵּין בְּגוּפוֹ בֵּין בְּמִמּוֹנוֹ - אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.

י. מִתֵּר לְהִרְגַּם הַמוֹסֵר בְּכָל מְקוֹם, וְאֶפְלוּ בְּזֶמַן הַזֶּה שֶׁאֵין דִּנֵּין דִּינֵי נַפְשוֹת. וּמִתֵּר לְהִרְגוֹ קֹדֶם שֶׁיִּמְסֵר, אֲלֹא כְּשֶׁאִמַּר 'הִרְיֵנִי מוֹסֵר פְּלוֹנִי בְּגוּפוֹ אוֹ בְּמִמּוֹנוֹ', וְאֶפְלוּ מִמּוֹן קָל - הָרִי הַתֵּיִר עֲצָמוֹ לְמִיתָה, וּמִתְרִין בּוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: 'אֵל תִּמְסֵר'. אִם הָעוֹ פָּנִי וְאָמַר: 'לֹא כִי, אֲלֹא אֶמְסְרֶנּוּ' - מִצְוָה לְהִרְגוֹ; וְכָל הַקּוֹדֶם לְהִרְגוֹ, זָכָה.

יא. עֲשֵׂה הַמוֹסֵר אֲשֶׁר זָמַם וּמִסֵּר - יִרְאָה לִי שֶׁאֲסוּר

- שְׁמִין כְּמָה הִיתָה הַבְּהִמָּה שֶׁנָּה וְכְמָה הַנִּבְלָה שֶׁנָּה, וְכְמָה הִיא הַכְּלִי שֶׁנָּה וְהוּא שְׁלֵם וְכְמָה שֶׁנָּה עֲתָה; וּמִשְׁלֵם הַפֶּחֶת לְנֹזֶק עִם הַנִּבְלָה אוֹ הַכְּלִי הַשְּׁבוּר, כְּדֶרֶךְ שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּשׁוּרוֹ שֶׁהָיָה; שְׂדִין אַחֵד הוּא. דֶּרֶךְ עֲנָבִים שֶׁל חֲבֵרוֹ [וְנִעֲשׂוּ יֵין], שְׁמִין לוֹ הַזֶּקֶל. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

טז. כְּשֶׁגּוֹבִיחַ הַפֶּחֶת מִן הַמִּזִּיק, גּוֹבִיחַ מִן הַמִּטְּלָטְלִין שְׁלוֹ; אִם אֵין לוֹ מִטְּלָטְלִין, גּוֹבִיחַ מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסָיו. וְכֵן הָאוֹנָס וְהַמִּפְתָּה וְהַמוֹצִיא שֵׁם רַע, כֵּלָן מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסָיו גּוֹבִיחַ מֵהֶן.

יז. כָּל הַמִּזִּיק מִמּוֹן חֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה הָיָה - הָרִי הַנֶּזֶק נִשְׁבַּע בְּתַקְנַת חֲכָמִים, וְנוֹטֵל כְּמוֹ שִׁטְעוֹן הַנֶּגֶז; וְהוּא שִׁטְעוֹן דְּכָרִים שֶׁהוּא אֲמוּד בָּהֶן [מִשׁוּעַר שִׁישׁ לוֹ], כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּגִנְזָל.

יח. בִּיצֵד? לָקַח כִּיס חֲבֵרוֹ וְהִשְׁלִיכוֹ לַיָּם אוֹ לְאֵשׁ, אוֹ שֶׁמִּסְרוֹ בִּיד אָנָס וְאָבֵד - בְּעַל הַכִּיס אוֹמֵר: 'זֶהוּבִים הִיא מְלֹא', וְהַמִּזִּיק אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הִיא בּוֹ, שָׁמָּה עָפָר אוֹ תָבָן הִיא מְלֹא' - הָרִי הַנֶּזֶק נִשְׁבַּע בְּנִקְיִטַת חֶפֶץ, וְנוֹטֵל; וְהוּא שִׁטְעוֹן דְּכָרִים שֶׁהוּא אֲמוּד בָּהֶן, אוֹ אֲמוּד לְהַפְקִידֵן אֲצִלוֹ, וְדֶרֶךְ לְהַנִּיחַן בְּכִיס וְכִיּוּצָא בּוֹ; אָכֵל אִם אֵין דֶּרֶךְ לְהַנִּיחַן בְּכָלִי זֶה, הוּא פָּשַׁע בְּעַצְמוֹ. בִּיצֵד? הָרִי שֶׁחִטֵּף חֲמַת [נוד עור] אוֹ סַל מְלֵאִים וּמַחֲפִים, וְהִשְׁלִיכֵם לַיָּם אוֹ שָׂרָפָם, וְטָעַן הַנֶּזֶק שֶׁמִּרְגְּלִיּוֹת הָיוּ בְּתוֹכָם - אֵינוֹ נֶאֱמָר, וְאֵין מִשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ עַל כָּף; שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ מִרְגְּלִיּוֹת בְּסָלִים וּבְחִמְתוֹת. וְאִם תִּפְשׁ, אֵין מוֹצִיאִין מִידוֹ, אֲלֹא נִשְׁבַּע שֶׁמִּרְגְּלִיּוֹת הָיוּ בָּהּ, וְנוֹטֵל מִמָּה שֵׁישׁ אֲצִלוֹ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

יט. יוֹדֵעַ הַמִּזִּיק שֶׁהַכִּיס הִיא בּוֹ וְהוּבִים, אָכֵל אֵינוֹ יוֹדֵעַ כְּמָה הִיא, וְהַנֶּזֶק אוֹמֵר: 'אֲלֹף הִיא' - נוֹטֵל אֲלֶיהָ בְּלֹא שְׁבוּעָה, וְהוּא שִׁיחָהּ אֲמוּד; שֶׁהָרִי זֶה הַמִּזִּיק מִחֵיב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁבַּע, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעֶנְיַן הַפְּקוּדוֹן.

הַלְכוֹת חוֹבֵל וּמִזִּיק פָּרֶק ח

א. הַמוֹסֵר מִמּוֹן חֲבֵרוֹ בִּיד אָנָס [גוֹי], חֵיב לְשֵׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסָיו; וְאִם מֵת, גּוֹבִיחַ מִיּוֹרְשָׁיו כְּשֶׁאֵר כָּל הַמִּזִּיקִין. בֵּין שֶׁהִיא הָאֲנָס גּוֹי, בֵּין שֶׁהִיא יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה הַמוֹסֵר חֵיב לְשֵׁלֵם כָּל מַה שֶׁלָּקַח הָאֲנָס, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשָּׂא [לָקַח] הַמוֹסֵר וְלֹא נָתַן בִּידוֹ, אֲלֹא הִרְגִּיל [הַלְשִׁין] בְּלִבָּד.

ב. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָרָאָה הַמוֹסֵר מַעֲצָמוֹ [אֵת מְקוֹם הַמִּמּוֹן]. אָכֵל אִם אֲנִסוּהוּ גוֹיִים אוֹ יִשְׂרָאֵל אָנָס לְהִרְאוֹת, וְהָרָאָה - הָרִי זֶה פְּטוּר מִן הַתְּשׁוּבוֹת. וְאִם נִשָּׂא וְנָתַן בִּיד - אִף עַל פִּי שֶׁהוּא אָנוּס, הָרִי זֶה חֵיב לְשֵׁלֵם; שֶׁהַמִּצְוָה עֲצָמוֹ בְּמִמּוֹן חֲבֵרוֹ, חֵיב לְשֵׁלֵם.

ג. בִּיצֵד? הָרִי שֶׁגִּזַּר הַמֶּלֶךְ לְהִבְיָא לוֹ יֵין אוֹ תָבָן וְכִיּוּצָא בְּדְּכָרִים אֲלוֹ, וְעַמֵּד מוֹסֵר וְאָמַר: 'הָרִי יֵשׁ לְפָלוֹנִי אוֹצָר יֵין אוֹ תָבָן בְּמְקוֹם פְּלוֹנִי, וְהִלְכּוּ וּלְקַחְהוּ - חֵיב לְשֵׁלֵם. אָנָסוֹ הַמֶּלֶךְ לְמוֹסֵר זֶה עַד שֶׁיִּרְאָה לוֹ אוֹצְרוֹת יֵין אוֹ תָבָן, אוֹ

ב. מצוה ביד גואל הדם, שנאמר: "גאל הדם, הוא ימית את הרצח"; וכל הראוי לירשה, הוא גואל הדם. לא רצה גואל הדם, או שלא היה יכול להמיתו, או שאין לו גואל דם - בית דין ממיתין את הרוצח בסיף.

ג. האב שהרג את בנו - אם היה להרג בן - הרי זה הורג אבי אביו, מפני שהוא גואל הדם; ואם אין לו בן - אין אחד מן האחים נעשה גואל הדם להמית את אביו, אלא בית דין ממיתין אותו. ואחד הנזכר ואחד הנקבה בגאלת הדם.

ד. ומזהרין בית דין שלא לקח כפר [פדיון נפשו] מן הרוצח, ואפלו נתן כל ממון שבעולם, ואפלו רצה גואל הדם לפטור; שאין נפשו של זה הנהרג קנן גואל הדם, אלא קנן הקדוש ברוך הוא - שנאמר: "ולא תקחו כפר לנפש רוצח". ואין לה דבר שהקפידה תורה עליו כשפייכות דמים, שנאמר: "ולא תחניפו את הארץ אשר אתם בה, כי הדם הוא יחניף את הארץ" וגו'.

ה. רוצח שהרג בנדון - אין ממיתין אותו העדים ולא הרואים אותו, עד שיבואו לבית דין וידינוהו למיתה, שנאמר: "ולא ימות הרצח, עד עמדו לפני העדה למשפט". והוא הדין לכל מחייבי מיתת בית דין שעברו ועשו, שאין ממיתין אותם עד שיגמר דינם בבית דין.

ו. כמה דברים אמורים? בשעבר ועשה העון שחייב עליו מיתת בית דין; אבל הורדף אחר חברו להרגו, אפלו היה הורדף קטן - הרי כל ישראל מצוין להציל הנרדף מיד הורדף, ואפלו בנפשו של רודף.

ז. ביצד? אם הוזהרו, והרי הוא רודף אחריו - אף על פי שלא קבל עליו התראה, כיון שעדיין הוא רודף - הרי זה נהרג. ואם יכולים להצילו באבר מאברי הרודף - כגון שיכני אותו בחץ או באבן או בסיף, ויקטעו את ידו או ישרו את רגלו או יסמו את עינו - עושין. ואם אינן יכולין לכונן ולא להצילו אלא אם כן תרגוהו לרודף - הרי אלו הורגין אותו, ואף על פי שעדיין לא הרג, שנאמר: "וקצתה את פפה, לא תחוס עינך".

ח. אחד מבושיו [ביציו] ואחד כל דבר שיש בו סכנת נפשות, אחד האשה שאחזה את האיש ואחד האיש שאחז את האשה - ענין הכתוב, שכל החושב להכות חברו הנכא הממיתה אותו, מצילין את הנרדף בכפו של רודף; ואם אינן יכולין אותו אף בנפשו, שנאמר: "לא תחוס עינך";

ט. הרי זו מצות לא תעשה, שלא לחוס על נפש הורדף. לפיכך הורו חכמים, שהעברה שהיא מקשה לילד - מתר לחתף העבר במעיה, בין בסם בין ביד; מפני שהוא כרודף אחריה להרגה. ואם משהוציא ראשו, אין נוגעין בו, שאין דוחין נפש מפני נפש, וזה הוא טבעו של עולם. י. אחד הורדף אחר חברו להרגו, או רודף אחר נערה מארשה לאנסה - שנאמר: "כי באשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש, כן הדבר הזה". והרי הוא אומר: "צעקה

להרגו; אלא אם כן החזק [ג'9] למטר - הרי זה יהרג, שמה ימטר אחרים. ומעשים בכל זמן בערי המערב להרג המוסרים שהחזקו למטר ממון ישראל, ולמטר את המוסרים ביד הגוים להרגן ולהכותם ולאסרם כפי רשעם. וכן כל המצר לצבור ומצער אותם, מתר למסרו ביד גוים להכותו ולאסרו ולקנסו; אבל מפני צער יחיד, אסור למסרו. ואסור לאבד ממונו של מוסר, ואף על פי שמותר לאבד גופו, שהרי ממונו ראוי ליורשיו.

יב. רודף שהיה רודף אחר חברו להרגו, או לדבר עברה, ושבר את הכלים, בין של נרדף בין של כל אדם - פטור מן התשלומין, מפני שהוא מתחייב בנפשו; שפיון שרדף, התיר עצמו למיתה.

יג. נרדף ששבר כלים של רודף, פטור; לא יהא ממונו חייב מגופו. ואם שבר כלי אחרים - חייב; שהמציל עצמו בקמון חברו, חייב.

יד. מי שרדף אחר הרודף להושיע הנרדף, ושבר את הכלים בין של רודף בין של כל אדם - פטור; ולא מן הדין, אלא תקנה היא שלא ימנע מלהציל, או יתמקמה ויעיץ [להיזהר מלהזיק] בעת שירדף.

טו. ספינה שחשבה להשבר מכבד המשאוי, ועמד אחד מהן והקל ממשאה והשליך בים - פטור; שהמשא שבה כמו רודף אחריהם להרגם, ומצוה רבה עשה שהשליך והושיעם.

ברוך רחמנא דסייען

הלכות רוצח ושמירת נפש

יש בכללן שבע עשרה מצוות - שבע מצוות עשה, ועשר מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לרצח; (ב) שלא לקח כפר לנפש רוצח, אלא יומת; (ג) להגלות הרוצח בשנגה; (ד) שלא לקח כפר למחייב גלות; (ה) שלא יומת הרוצח כשירצח, קדם צמידה בדין; (ו) להציל הנרדף בנפשו של רודף; (ז) שלא לחוס על הרודף; (ח) שלא לעמד על דם; (ט) להפריש ערי מקלט, ולכונן להם הדרך; (י) לערף את העגלה בנחל; (יא) שלא יעבד באותה ערקע ולא תורע; (יב) שלא לשום דמים; (יג) לעשות מעקה; (יד) שלא יכשיל תמים בדרך; (טו) לפרק עם מי שנכשל בדרך; (טז) לטען עמו; (יז) שלא יניחנו בדרך נבזה במשאו וילך לו. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק א

א. כל הורג נפש אדם מישראל - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תרצח". ואם רצח בנדון בפני עדים - מיתתו בסיף [בחרב], שנאמר: "נקם ינקם"; מפי השמועה למדו, שזו מיתת סיף; בין שהרג את חברו בברזל, בין ששרפו באש - מיתתו בסיף.

האדם, באדם דמו'שפף" - זה ההורג בעצמו שלא על ידי שליח; "את דמכם לנפשותיכם אדרש" - זה ההורג עצמו; "מיד כל חיה אדרשנו" - זה המוסר חבירו לפני חיה לטרפו; "מיד האדם, מיד איש אחיו, אדרש את נפש האדם" - זה השוכר אחרים להרג את חבירו. ובפרוש נאמר בשלשון לשון דרישה [ענישה] - הרי דינם מסור לשמים.

ד. ובכל אלו הרצחנין וכיוצא בהן שאינן מחייבים מיתת בית דין - אם רצה מלך ישראל להרגן בדין המלכות ותקנת העולם, הרשות בידו. וכן אם ראו בית דין להרג אותן בהוראת שעה - אם היתה השעה צריכה לכך, הרי יש להם רשות כפי מה שיראו.

ה. הרי שלא הרגם המלך, ולא היתה השעה צריכה לכך לחזק הדבר - הרי בית דין חייבין מכל מקום להכותם מכה רבה הקרובה למיתה, ולאסר אותם במצור [כלא] ובמצוק [רעב] שנים רבות, ולצערם בכל מיני צער; כדי להפחיד ולאיים על שאר הרשעים, שלא יהיה הדבר להם לפוקה ולמכשול לכב, ויאמר: 'הריני מסבב להרג אויבי בדרך ששעה פלוני, ואפטר'.

ו. אחד ההורג את הגדול או את הקטן בן יומו, בין זכר בין נקבה - הרי זה נהרג עליו אם הרג בזדון, או גולה אם הרג בשגגה; והוא, שכלו לו חידשיו [של היריון מלא]; אבל אם נולד לפחות מתשעה חודשים - הרי הוא כנפל עד שישקה שלשים יום, ונהורגו בתוך שלשים יום אינו נהרג עליו.

ז. אחד ההורג את הכריא, או את החולה הנזטה למות. ואפלו הרג את הגוסס, נהרג עליו. ואם היה גוסס בידי אדם, כגון שהכניסו עד שנזטה למות ונהרי הוא גוסס - ההורג אותו, אין בית דין ממיתין אותו.

ח. ההורג את הטרפה [מי שימות תוך שנה] - אף על פי שאוכל ושותה ומהלך בשוק, הרי זה פטור מדיני אדם. וכל אדם בחזקת שלם הוא, ונהורגו נהרג עליו - עד שיודע בודאי שזה טרפה, ויאמרו הרופאים שמכה זו אין לה תועלת [רפואה] באדם, ובה ימות אם לא ימיתנו דבר אחר.

ט. אדם טרפה שהרג את הנפש - נהרג, שנאמר: "ובערפת הרע מקרפך"; והוא שיהרג בפני בית דין. אבל בפני עדים, פטור; שמה יזמו העדים, ואם הנימו אינן נהרגין, שהרי לא זממו להרג אלא טרפה, וכל עדות שאינה ראויה להזמה, אינה עדות בדיני נפשות.

י. אחד ההורג את ישראל, או ההורג עבד כנעני - הרי זה נהרג עליו; ואם הרג בשגגה, גולה.

יא. ישראל שהרג גר תושב [שקבל ד' מצוות] - אינו נהרג עליו בבית דין, שנאמר: "וכי יזיד איש על רעהו"; ואין צריך לומר שאינו נהרג על הגוי. ואחד ההורג את עבד אחרים או ההורג עבדו - הרי זה נהרג עליו, שהעבד ככר קבל עליו מצוות ונוסף על נחלת ה'.

הנערה המארשה, ואין מושיע לה; הא יש לה מושיע [מציל] - מושיעה בכל דבר שיכול להושיעה, ואפלו בהריגת הרודף.

יא. והוא הדין לשאר כל העריות, חוץ מן הבהמה; אבל הזכור, מצילין אותו בנפש הרודף בשאר עריות. אבל הרודף אחר הבהמה לרבעה [להזדווג עמה], או שרדף לעשות מלאכה בשבת, או לעבד עבודה זרה - אף על פי שהשבת ועבודה זרה עקרי הדת - אין ממיתין אותו עד שיעשה, ויביאווהו לבית דין וידינוהו, וימות.

יב. רדף אחר ערוה, ותפשה ושכב והערה - אף על פי שלא גמר ביאתו, אין ממיתין אותו עד עמדו בדין. רדף אחר ערוה, והיו אחרים רודפין אחריו להצילה, ואמרה להם: 'הניחוהו, כדי שלא ירגנו' - אין שומעין לה, אלא מבהילין אותו ומונעין אותו מלבעל באבריו; ואם אינם יכולים למנועו באבריו - אפלו בנפשו, כמו שבארנו.

יג. כל היכול להציל באבר מאבריו, ולא טרח בכך, אלא הציל בנפשו של רודף, ונהרגו - הרי זה שופך דמים, וחייב מיתה; אבל אין בית דין ממיתין אותו.

יד. כל היכול להציל, ולא הציל - עובר על "לא תעמד על דם רעך". וכן הרואה את חבירו טובע בים, או לקטים באים עליו, או חיה רעה באה עליו, ויכול להצילו הוא בעצמו, או שישכר אחרים להצילו, ולא הציל, או ששמע גוים או מוסרים מחשבים עליו רעה או טומנין לו פח, ולא גלה און חבירו והודיעו, או שידע כגוי או באונס שהוא קובל על חבירו, ויכול לפסו בגלל חבירו ולהסיר מה שבלבו ולא פסו, וכל כיוצא בדברים אלו - העושה אותם עובר על "לא תעמד על דם רעך".

טו. הרואה רודף אחר חבירו להרגו, או אחר ערוה לבעלה, ויכול להציל, ולא הציל - הרי זה בטל מצות עשה, שהיא "וקצתה את כפה"; ועבר על שני לאוין, על "לא תחוס עינך" ועל "לא תעמד על דם רעך".

טז. אף על פי שאין לוקין על לאוין אלו, מפני שאין בהן מעשה, חמורים הם; שכל המאבד נפש אחת מישראל, כאלו אבד את העולם כלו; וכל המקים נפש אחת מישראל, כאלו קים כל העולם כלו.

יום שני

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ב

א. כל ההורג חבירו בידו, כגון שהכהו בסיף או באבן המיתה, או שתנקו עד שמת, או שרפו באש - הואיל ונהרגו מכל מקום הוא בעצמו - הרי זה נהרג בבית דין. ב. אבל השוכר הורג להרג את חבירו, או ששלח עבדיו ונהרגוהו, או שפפת חבירו והניחו לפני הארי וכיוצא בו ונהרגתו הסיה, וכן ההורג את עצמו - כל אחד מאלו שופך דמים הוא, ועון הריגה בידו; וחיוב מיתה לשמים, ואין בהן מיתת בית דין.

ג. ומנין שפן הוא הדין? שהרי הוא אומר: "שופך דם

ה. המכה את חברו בלא כלי והמיתו, כגון שהכהו בידו או ברגלו או נגפו [הכהו] בראשו והמיתו - משערין כח המכה, וכח הנהרג, ומקום המכה; אינו דומה דוחף חברו באצבעו, לבועט בו ברגלו בכל כחו; ואינו דומה מכה על לבו, למכהו על מתניו; ואינו דומה חלש המכה את הכריא החזק, לכריא חזק המכה חלש או חולה.

ו. ומניין שמשערין בכל אלו? שנאמר: "או באיכה הכהו בידו, וימת - מות יומת המכה"; אף על פי שנאמר "בידו", הצריך הכתוב להיות ההכיה "באיכה" - מפלל, שמשערין כח ההכיה.

ז. וכן הדוחף את חברו מראש הגג, ונפל ומת - משערין גבה המקום שהפילו מעליו, וכח הדוחף; שאינו דומה בן יומו שנפל לגדול שנפל. ומניין שמשערין גבה המקום? שנאמר: "ואם בשנאה יהדפנו". ויראה לי, שכל מקום שאין בגובהו עשרה טפחים - אין בו כדי להמית, כמו שאמרנו בבור לענין בהמה.

ח. אחד המכה את חברו באבן או בעץ, או שהכהו בגוש של אדמה או בגוש של מלח וגפרית, או בסל מלא עפר או צורות, ואפלו בפלח של דבילה, שנאמר: "אשר ימות בה" - כל שהוא ראוי להמית. והכבד הוא שממית.

ט. הדוחף את חברו לתוך המים או לתוך האש, אומדין אותו: אם יכול לעלות משם, פטור ממיתת בית דין; ואם אינו יכול לעלות, חייב. וכן אם כבש [לחץ] עליו [ומנוע ממנו לצאת] בתוך המים או בתוך האש, עד שלא נשאר בו כח לעלות ומת - חייב, אף על פי שאינו הוא הדוחף בתחלה. והוא הדין למניח ידו על פי חברו וקטמו עד שהניחו מפרפר ואינו יכול לחיות, או שכפתו והניחו בצנה או בחמה עד שמת, או שבנה עליו מקום עד שמנוע ממנו הרוח, או שהכניסו למערה ובית ועשן עליו עד שמת, או שהכניסו לבית של שיש והדליק עליו גר עד שהמיתו ההכל - בכל אלו נהרג עליו, שזהו כמי שחנקו בידו.

י. אבל הכופת את חברו והניחו ברעב עד שמת, או שכפתו והניחו במקום שסוף הצנה או החמה לבוא לשם, ובאה והמיתתו, או שכפה עליו גיגית, או שפרע [הסיר] עליו את המעזיבה [טיח התיקרה ומת מקור], או שהשיך בו את הנחש, ואין צריך לומר אם שסה בו פלג או נחש - בכל אלו אין בית דין ממיתין אותו; והרי הוא רוצח, ודורש דמים [הקב"ה] דורש ממנו דם.

יא. וכן הדוחף את חברו לבור, והיה שם סלם בבור שיכול לעלות עליו, או שזרק בו חץ, והיה תריס בידו להגן עליו, ובא אחר וסלק את הסלם והסיר את התריס - שניהם אינן נהרגין בבית דין. אפלו היה הדוחף עצמו הוא שחור וסלק את הסלם - פטור ממיתת בית דין; ונדרש ממנו דם.

יב. הזורק צרור [אבן] בכהל, וחרצה האבן לאחוריה וחרצה - חייב מיתת בית דין; ששמחו היא באה. וכן אלו

יב. מה בין עבדו לעבד אחרים? שעבדו, יש לו רשות להכותו. לפיכך, אם הכה עבדו הכאה שיש בה כדי להמית, ונטה למות, ועמד ארבע ועשרים שעות, ואחר כך מת - אינו נהרג עליו, אף על פי שמת מחמת המכה, שנאמר: "לא יקם, כי כספו הוא". ומה הוא "יום או יומים"? יום שהוא כיומים, שהוא מעת לעת.

יג. אבל המכה עבד שאינו שלו - אפלו מת לאחר כמה ימים מחמת המכה - הואיל והכהו כדי להמית, הרי זה נהרג עליו כשאר בני חורין.

יד. יראה לי, שהמכה את עבדו בסכין או בסוף או באבן ואגרוף וכיוצא בהן, ואמדהו למיתה, ומת - אינו בדין "יום או יומים" [אפילו מת אחר כ"ד שעות חייב]; ואפלו מת לאחר שנה, נהרג עליו. לך נאמר "בשכט" - שלא נתנה לו תורה רשות להכותו אלא בשכט ורצועה וכיוצא בהם, לא הכית רציחה.

טו. המוכר את עבדו, ופסק [התנה] עמו שישמשו שלושים יום, והכהו אחד מהם בתוך השלושים יום, והמיתו - הרי זה נהרג עליו, ואינו בדין "יום או יומים": הראשון, לפי שאינו "בכספו" המיוחד לו; והשני, לפי שאינו תחתיו.

טז. וכן מי שחציו עבד וחציו בן חורין. ועבד של שני שתפין - אינו בדין "יום או יומים", שהרי אינו לא אחד מהם "בכספו" המיוחד לו; ולפיכך נהרג עליו כשאר העם.

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ג

א. המכה את חברו בידו בידו באבן או בעץ, והמיתו - אומדין דבר שהכהו בו, ומקום שהכהו עליו, אם ראוי אותו חפץ להמית באבן זה, או אינו ראוי, שנאמר: "באבן יד אשר ימות בה הכהו... או בכלי עץ יד אשר ימות בו הכהו", עד שיהיה בו כדי להמית. ואינו דומה מכהו על לבו למכהו על ירכו;

ב. הואיל ונאמר "אשר ימות בה", מכאן שאומדין מקום המכה. כשם שאומדין החפץ שהכה בו ומקום המכה, כך אומדין כח ההכיה - שנאמר: "באבן יד", מכאן שמשערין את היד; אינו דומה זורק אבן בחברו ברחוק שתי אמות לזורק בו ברחוק עשר, שברחוק עשר יהיה כחה יתר; ואינו דומה זורק ברחוק עשר לזורק ברחוק מאה אמה, שברחוק המקום ביותר יתמעט כח ההכיה.

ג. וכן משערין המכה עצמה; ומשערין כח ההרג, וכח הנהרג - אם הוא גדול או קטן, או חזק או חלש, או כריא או חולה, וכן כל כיוצא בזה, שנאמר: "אשר ימות בה" - מיתתו של זה, משערין כל סבוכיה.

ד. כלי ברזל, לא נתנה לו תורה שעור - שנאמר: "ואם בכלי ברזל הכהו וימת, רוצח הוא", ואפלו במחט; והוא שיהיה לו חד כמו מחט או שפור או סכין וכיוצא בהם; אבל אם הכהו בעשש [גוש] של ברזל וכיוצא בה, אומדין אותה כדרך שאומדין האבן או העץ.

פטורין. ורוצח שלא נגמר דינו, שנתערב ברוצחים אחרים שנגמר דינם - כלן פטורין מן המיתה; שאין גומרין דינו של אדם אלא בפניו; ואוסרין [במאסר] את כלן.

ח. ההורג נפשות, ולא היו העדים רואין אותו באחת, אלא ראוהו האחד אחר האחד, או שהרג בפני שני עדים בלא התראה, או שהכחשו העדים בבדיקות ולא הכחשו בבקירות - כל אלו הרצחנין, כונסין אותם לכפה ומאכילין אותם לחם צר ומים לחץ עד שיצרו [יתכווצו] מעיהן, ואחר כך מאכילין אותם שעורים, עד שפרשם נבקעת מכבד החלי.

ט. ואין עושין דבר זה לשאר מחיבי מיתות בית דין; אבל אם נתחייב מיתה - ממיתין אותו, ואם אינו חייב מיתה - פוטרין אותו; שאף על פי שיש עונות חמורין משפיות דמים, אין בהם השחתת ישובו של עולם כשפיות דמים. אפלו עבודה זרה, ואין צריך לומר עריות או חלול שבת - אינן כשפיות דמים; שאלו העונות הם מעברות שבין אדם להקדוש ברוך הוא, אבל שפיות דמים מעברות שבינו לבין חברו. וכל מי שיש בידו עון זה, הרי הוא רשע גמור, ואין כל המצוות שעשה כל ימיו שקולין כנגד עון זה, ולא יצילו אותו מן הדין - שנאמר: "אדם עשק בדם נפש" וגו'. צא ולמד מאחאב עובד עבודה זרה, שהרי נאמר בו: "רק לא היה כאחאב"; וכשנסדרו עונותיו וזכותיו לפני אלהי הרוחות, לא נמצא לו עון שחייבו כליו ולא היה שם דבר אחר ששקול כנגדו אלא דמי נבות, שנאמר: "ותצא הרוח, ותעמד לפני ה'", זה רוח נבות; ונאמר לה: "תפתה וגם תוכל". והרי הוא הרשע לא הרג בידו, אלא סבב [גרם]; קל וחמר להורג בידו.

י. המניין, והם עובדי עבודה זרה מישראל, או העושה עברות להכעיס, אפלו אכל נבלה או לבש שעטנז להכעיס, הרי זה מין, והאפיקורסין, והן שפופרין בתורה ובנבואה מישראל - מצוה להרגן; ואם יש בידו כח להרגן בסוף בפרהסיא, הורג; ואם לאו, יבוא עליהן בעלילות עד שישבב הריגתן. כיצד? ראה אחד מהם שנפל לבאר, והסלם בבאר - קודם ומסלק הסלם, ואומר לו: 'הרי אני טרוד להוריד בני מן הגג ואחזירנו לך'. וכיוצא בדברים אלו.

יא. אבל הגויים שאין ביניהם מלחמה, ורועי בהמה דקה מישראל וכיוצא בהן - אין מסבבים להן המיתה. ואסור להצילן אם נטו למות; כגון שראה אחד מהם שנפל לים - אינו מעלהו, שנאמר: "לא תעמד על דם רעף", ואין זה רעף.

יב. במה דברים אמורים? בישראל בעל עברות העומד ברשעו ושונה בו תמיד, כגון רועי בהמה דקה שפקרו [מזלזלו] בגזל, והם הולכים באולתן. אבל ישראל בעל עברות שאינו עומד ברשעו תמיד, אלא עושה עברות להנחת עצמו, כגון אוכל נבלות לתאבון - מצוה להצילו, ואסור לעמד על דמו.

שמשיקין בכדור שהתירו בהם והרגו - בתוך ארבע אמות, פטורין; חוץ לארבע אמות, אפלו לסוף מאה אמה - חייבין; והוא שיש בה כדי להמית, כמו שבארנו.

יג. זרק אבן למעלה, והלכה לצדדין והרגה - חייב. הכופת את חברו, והניחו במקום שאינו יכול לברח, והציף עליו מים, ומת - הרי זה נהרג עליו; והוא שימות מכת ראשון הבא ממעשיו.

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ד

א. המתכונן להרג את זה, והרג את זה - פטור ממיתת בית דין, ומן התשלומין, ומן הגלות; לפי שאין ערי מקלט קולטות אותו, כמו שיתבאר. לפיכך, הוזרק אבן לתוך עדה מישראל, והרג אחד מהן - פטור ממיתת בית דין.

ב. נתכונן להכות חברו על מתניו, ולא היה בכלי כדי להמית על מתניו, והלכה לה האבן על לבו, והיה בה כדי להמית על לבו, ומת, או שנתכונן להכותו על לבו, והיה בה כדי להמית על לבו, והלכה לה האבן על מתניו, ולא היה בה כדי להמית על מתניו, ומת - פטור ממיתת בית דין, ואינו גולה; שאין ההורג ככונה גולה. אבל אם נתכונן להכותו על מתניו, והיה בה כדי להמית על מתניו, והלכה לה על לבו, ומת - הרי זה נהרג. וכן כל פיוצא כזה.

ג. המכה את חברו באבן או באגרוף וכיוצא בהן, אומדין אותו: אם אמדוהו לחיים, נותן חמשה דברים ונפטר; ואפלו חלה המכה, והכביר [חוליו] ומת מחמת המכה - הרי זה פטור. ואם אמדוהו למיתה - אוסרין את המכה בבית הסהר מיד, וממתניין לזה; אם מת, הורג המכה. ואם הקל, ונתרפא רפואה שלמה, והלך בשוק על רגליו כשאר הבריאים - משלם המכה חמשה דברים, ונפטר.

ד. זה שנאמר בתורה "על משענתו" - אינו שיהלך והוא נשען על המטה או על אחר, שאפלו הנוטה למות יכול להלך על המשענת; לא נאמר "משענתו", אלא שיהיה מהלך על משענת כחו, ולא יהיה צריך כח אחר להשען עליו.

ה. אמדוהו למיתה, והקל ממה שהיה, ולאחר מכאן הכביר ומת - הרי זה נהרג; ואין אומדין אותו אמד שני כשהקל, שרגלים לדבר.

ו. הכוהו עשרה כני אדם בעשר מקלות, ומת - בין שהכוהו בזה אחר זה, בין שהכוהו באחת, כלן פטורין ממיתת בית דין, שנאמר: "כל נפש אדם", עד שיהיה אחד שהרג כל הנפש. והוא הדין למי שדחפוהו שנים או שפכשוהו שנים לתוך המים, או שהיו רבים יושבין ויצא חץ מביניהן והרג - כלן פטורין.

ז. זרקו בו עשרה אבן זה אחר זה, וכל אחת מהן אין בה כדי להמית, וזרק אחד אבן באחרונה, ויש בה כדי להמית ומת - הרי זה האחרון נהרג עליו. רוצח שנגמר דינו, ונתערב באחרים, ולא נודע מי הוא מהן - כלן

יום שלישי

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ה

א. כל ההורג בשגגה - גולה ממדינה [מעיר] שהרג בה לערי מקלט, ומצות עשה להגלותו, שנאמר: "וישב בה עד מות הפהן הגדול". והזהירו בית דין שלא לקח כפר [פדיון נפשו] מן הרוצח בשגגה כדי לישוב בעירו, שנאמר: "ולא תקחו כפר לנוס אל עיר מקלטו".

ב. אין הרוצח בשגגה גולה, אלא אם כן מת הנהרג מיד; אבל אם חבל בו בשגגה, אף על פי שאמדהו למיתה, וחלה ומת - אינו גולה; שמא הוא קרב את מיתת עצמו, או הרוח נכנסה בחבורה והרגתהו. אפלו שחט בו כל שני הסימנים [קנה ווושט], ועמד מעט - אינו גולה על ידו. לפיכך, אם לא פרס כלל, או ששחטו במקום שאין הרוח מנשכת בו, כגון בית סתום של שיש - הרי זה גולה. וכן כל פיוצא בזה.

ג. ישראל שהרג בשגגה את העבד או את גר תושב וגוי שקיבל ז' מצוות - גולה. וכן העבד שהרג בשגגה את ישראל או את גר תושב, וכן גר תושב שהרג את גר תושב או את העבד בשגגה - גולה, שנאמר: "לכני ישראל ולגר ולתושב בתוכם".

ד. גר תושב שהרג את ישראל בשגגה - אף על פי שהוא שוגג, הרי זה נהרג; אדם מועד לעולם. וכן גר תושב שהרג גר תושב מפני שעלה על דעתו שמתר להרגו, הרי זה קרוב למזיד, ונהרג עליו, הואיל ונתפון להרגו. וגוי שהרג את הגוי בשגגה - אין ערי מקלט קולטות אותו, שנאמר: "לכני ישראל".

ה. הפן שהרג את אביו בשגגה, גולה. וכן האב שהרג את בנו בשגגה, גולה על ידו; במה דברים אמורים? בשהרגו שלא בשעת מוד, או שהיה מלמדו אמנות אחרת שאינו צריך לה. אבל אם יסר [הכה] את בנו כדי ללמדו תורה או חכמה או אמנות, ומת - פטור.

ו. וכן הרב המפה את תלמידו, או שלוח בית דין שהכה את בעל דין הנמנע מלבוא לדין, והמיתו בשגגה - פטורין מגלות, שנאמר: "לחטב עצים", לדברי הרשות; יצא האב המפה את בנו, והרב הרודה את תלמידו, ושלוח בית דין - שהרי שגגו והרגו בשעת עשיית המצוה.

ז. בפתחלה, אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט; ובית דין של אותה העיר שהרג בה שולחין ומביאין אותו משם, ודנין אותו - שנאמר: "ושלחו זקני עירו, ולקחו אתו משם". מי שנתחייב מיתה - ממיתין אותו, שנאמר: "ונתנו אתו ביד גאל הדם"; מי שנפטר - פוטרים אותו, שנאמר: "והצילו העדה את הרצח מיד גאל הדם"; מי שנתחייב גלות - מחזירין אותו למקומו, שנאמר: "והשיבו אתו העדה אל עיר מקלטו".

ח. כשמשיבין אותו, מוסרין לו שני תלמידי חכמים; שמא יתרגנו גואל הדם [קרוב משפחתו] בדרך; ואומרין

להן: 'אל תנהגו בו מנהג שופכי דמים; בשוגג בא מעשה לידו'.

ט. רוצח בשגגה שהרגו גואל הדם חוץ לתחום עיר מקלטו - פטור, שנאמר: "ולו אין משפט מות",

י. אחד ההורג בדרך קדם שיכנס לעיר מקלט, או שהרגו בחזירתו עם השנים ששומרין אותו. נכנס לעיר מקלטו, ויצא חוץ לתחומה בידון - הרי זה התיר עצמו למיתה, ורשות לגואל הדם להרגו; ואם הרגו כל אדם - אין חיבין עליו, שנאמר: "אין לו דם".

יא. יצא חוץ לתחום עיר מקלטו בשגגה - כל ההורגו, בין גואל הדם בין שאר אדם - גולה על ידו; הרגו בתוך תחום עיר מקלטו, אפלו גואל הדם - הרי זה נהרג עליו.

יב. המזבח קולט [מציל כעיר מקלט] - שהרי נאמר בהורג בידון: "מעם מזבחי תקחנו למות", מפלל שההורג בשגגה אינו נהרג במזבח. לפיכך, ההורג בשגגה, וקלטו מזבח, והרגו שם גואל הדם - הרי זה נהרג עליו, כמי שהרגו בתוך עיר מקלטו.

יג. אין קולט אלא גגו של מזבח בית העולמים בלבד; ואינו קולט אלא כהן, ועבודה בידו. אבל זר, או כהן שאינו עובד עבודה כשעה שנהרג, או שהיה עובד ולא היה על גגו אלא סמוך למזבח, או אויחו בקרנותיו - אינו נקלט.

יד. וכל מי שקלטו המזבח, אין מניחין אותו שם; אלא מוסרין לו שומרין, ומגלין אותו לעיר מקלט. במה דברים אמורים? במחייב גלות. אבל מי שפחד מן המלך שלא יתרגנו בדין הפלכות, או מבית דין שלא יתרגוהו בהוראת שעה, וברח למזבח ונסמך לו, ואפלו היה זר - הרי זה נצול; ואין לוקחין אותו מעל המזבח למות לעולם, אלא אם כן נתחייב מיתת בית דין בעדות גמורה והתראה, כשאר כל הרוגי בית דין תמיד.

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ו

א. שלשה הם ההורגים בלא כונה:

ב. לש הורג בשגגה והעלמה גמורה, וזה הוא שנאמר בו: "ואשר לא צדה". ודינו - שיגלה לערי מקלט וינצל, כמו שבארנו.

ג. ויש הורג בשגגה, ותהיה השגגה קרובה לאנס; והוא שיארע במיתת זה מארע פלא [נדיר], שאינו מצוי ברוב מארעות בני אדם. ודינו - שהוא פטור מן הגלות; ואם הרגו גואל הדם, נהרג עליו.

ד. ויש הורג בשגגה, ותהיה השגגה קרובה לזדון; והוא שהיה בדבר כמו פשיעה, או שהיה לו להזהר ולא נזהר. ודינו - שאינו גולה; מפני שעונו חמור, אין גלות מכפרת לו; ואין ערי מקלט קולטות אותו, שאינן קולטות אלא המחייב גלות בלבד. לפיכך, אם מצאו גואל הדם בכל מקום, ונהרגו - פטור.

ה. ומה יעשה זה? ישב וישמר עצמו מגואל הדם. וכן

כל שימנות בהולכה, שהיא הגבקה מלפניו וירידה מאחוריו - אינו גולה עליו; וכל שימנות בחזרה, שהיא עליה מאחוריו וירידה לפניו - גולה. זה הפלל: כל שבדרך ירידתו, גולה; שלא בדרך ירידתו, אינו גולה; ואפלו בירידה שהיא צרף עליה, אינו גולה.

יד. כיצד? היה עולה בסלם, ונשמטה שליכה [מזריגה] מתחת רגלו, ונפלה והמיתה - פטור מן הגלות. וכן המתפנן לזרק בצד זה, והלכה לה לצד אחר, או שהיתה אכן מנחת לו בחיקו ולא הכיר בה מעולם, ועמד ונפלה והמיתה, וכן הסומה שהרג בשגגה - כל אלו פטורין מן הגלות, מפני שהן קרוב לאנס.

טו. היתה אכן בחיקו והכיר בה ושכחה, ועמד ונפלה והמיתה - גולה, שנאמר: "בשגגה", מכיל שהיתה לו ידיעה. נשמט הכרזל מקתו, והרג - הרי זה גולה. נשמט הכרזל מן העץ המתבקע - אינו גולה, מפני שאין זה מכחו אלא מכח כחו, ונמצא כמו אנס. וכן הזורק אכן לתמר להפיל תמרים, ונפל מן התמרים על תינוק, והרגוהו - פטור, מפני שהן באין מכח כחו. וכן כל פיוצא בזה משאר הסבות.

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ז

א. תלמיד שגלה לערי מקלט, מגלין רבו עמו, שנאמר: "וחי" - עשה לו כדי שיחיה, וחי בעלי חכמה ומבקשים בלא תלמוד - כמיתה חשובה. וכן הרב שגלה, מגלין ושיבתו עמו.

ב. עבד שגלה לעיר מקלט - אין רבו חיב לזונו; ומעשה ידיו לרבו. אשה שגלת לעיר מקלט - בעלה חיב לזונה; ואינו יכול לומר לה: "שאי מעשה ידיך במוזנותיך", אלא אם כן היו מספיקין לה.

ג. רוצח שנגמר דינו להגלותו, ומת קדם שיגלה - מוליכין עצמותיו לשם; ורוצח שמת בעיר מקלט, קוברין אותו שם. ובצעת שימנות הפהן הגדול, מוליכין עצמות הרוצח משם לקברי אבותיו.

ד. שאר הלזים השוכנים בעיר מקלט - כשימנות אחד מהן, אינו נקבר בעיר ולא בתוך התחום, שנאמר: "ומגריהם יהיו לכהמתם ולרכשם ולכל חיתם" - לחיים נתנו, ולא לקבורה.

ה. רוצח שהרג בשגגה בעיר מקלט - גולה בה משכונה לשכונה, ואינו יוצא מן העיר. וכן לוי שהרג במדינתו [בעירו] - גולה למדינה אחרת מערי הלזים, לפי שכלן קולטות, כמו שיתבאר; ואם הרג חוץ מערי הלזים, וברח לעירו - הרי זה קולטתו.

ו. עיר מקלט שרבה רצחנים, אינה קולטת - שנאמר: "ודבר באני וקני העיר ההיא את דבריו", ולא ששוו דבריהם לדבריו. וכן עיר שאין בה זקנים [דיינים] - אינה קולטת, שנאמר: "קני העיר ההיא".

ז. רוצח שגלה לעיר מקלט, ורצו אנשי העיר לכבדו -

כל הרצחנין שהרגו בעד אחד, או בלא התראה, וכיוצא בהם - אם הרגו גואל הדם, אין להן דמים; לא יהיו אלו חמורים מההורג בלא כוונה.

ו. כיצד? הזורק אכן לרשות הרבים והרג, או הסותר בתלו לרשות הרבים ונפלה אכן והמיתה - בין שסתרו ביום, בין שסתרו בלילה - הרי זה קרוב למזיד, ואינו נקלט; מפני שזו פשיעות היא, שהרי היה לו לעצן ואחר כך יורק או יסתר.

ז. סתרו לאשפה בלילה - אם הרבים מצויין בה תמיד - הרי זה קרוב למזיד, ואינו נקלט; ואם אין הרבים מצויין בה כלל - הרי זה קרוב לאנס, ופטור מן הגלות.

ח. היתה האשפה עשויה להפנות בה בלילה, ואינה עשויה להפנות בה ביום, ונקרה אדם וישב שם, ונפלה עליו אכן בשעת סתירה ומת - הרי זה גולה. ואם אחר שנפלה האכן, בא זה וישב ונפלה עליו ומת - הרי זה פטור מן הגלות.

ט. וכן הזורק את האכן, ואחר שיצאת מידו הוציא הלה את ראשו ונקלה - פטור מן הגלות, שנאמר: "ומצא את רעהו", פרט לממציא עצמו.

י. השונא שהרג בשגגה - אינו נקלט, שנאמר: "והוא לא אויב לו"; חזקתו שהוא קרוב למזיד. ואיזה הוא שונא? זה שלא דבר עמו שלשה ימים מפני האבה; וכן אם נכנס לקרן זוית והמיתו שם בשגגה, או שדחפו בגופו, או שנתפנן לזרק [למרחק של] שתים [אמות] וזרק ארבע, או שעלה על דעתו שמתר להרג, או שנתפנן להרג את זה והרג את זה, אפלו נתפנן להרג גוי או בהמה ונמצא ישראל - הרי כל אלו קרובין למזיד, ואינן נקלטין.

יא. הנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות, והרגו בעל הבית בשגגה - פטור מן הגלות, שנאמר: "ואשר יבא את רעהו ביער" - מה יער שיש רשות לנהרג להכנס לשם, אף כל פיוצא בו. לפיכך, הנכנס לחנות הנגר שלא ברשות, ונתזה בקעת, וטפחה לו על פניו, ומת - פטור מגלות; ואם נכנס ברשות, הרי זה גולה.

יב. מי שהיה דולה את החבית [מהבור] להעלותה לגג, ונפסק החבל ונפלה על חברו והרגתה, או שהיה עולה בסלם, ונפל על חברו והרגו - פטור מן הגלות; שזה כמו אנוס הוא, שאין זה דבר הקרוב להיות ברב העתים, אלא כמו פלא הוא. אבל אם היה משלשל את החבית, ונפלה על חברו והרגתה, היה יורד בסלם, ונפל על חברו והרגו, היה מעגל [מחליק טיח הגג] במעגילה, ונפלה על חברו והרגתה - גולה, שנאמר: "ויפל עליו, וימת", שיפל דרך נפילה. שהרי דרך נפילה מצוי ברב העתים להזק, ודבר קרוב הוא להיות, שהרי טבע הכבד לירד למטה במהרה; והואיל ולא ורו עצמו ותקן מעשיו יפה בשעת ירידה - גולה. וכן כל פיוצא בזה.

יג. קצב שהיה מקצב והגביה ידו בקופים [סכין גדולה] לאחוריו, והחזירו לשבר העצם בדרך שהקצבים עושים -

ש'לש שבארץ כנען. ולמה הכדילן? אמר: 'הואיל וכאם מצוה לדי, אקמנה'.

ד. בימי המלך המשיח, מוסיפין שלש אחרות על אלו השש, שנאמר: "ויספת לך עוד שלש ערים, על השלש האלה". והיכן מוסיפין אותן? בערי הקיני והקנזי והקדמוני, שנקברת לאברהם אבינו עליהן ברית, ועדין לא נקבשו; ועליהן נאמר בתורה: "ואם ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר נשבע לאבותיך, ונתן לך את כל הארץ אשר דבר לתת לאבותיך, ויספת לך עוד שלש ערים, על השלש האלה".

ה. וחיבין בית דין לכוון [ליישר] הדרכים לערי מקלט, ולתקן אותן ולהרחיבן; ומסירין מהן כל מכשול וכל תקלה, ואין מניחין בדרך לא תל [גבעה] ולא גיא [בקעה] ולא נהר, אלא עושין עליו גשר כדי שלא לעכב את הבורח לשם, שנאמר: "תכין לך הדרך". ורחב דרך ערי מקלט, אין פחות משלשים וששים אמות. ומקלט 'מקלט' היה כתוב על פרכת דרכים, כדי שיכירו הרצחנין ויפנו לשם.

ו. בחמשה עשר באדר בכל שנה, בית דין מוציאין שלוחים לתקן הדרכים; וכל מקום שמצאוהו שנתקלקל, מתקנים אותו. ובית דין שנתרשלו בדרך זה, מעלה עליהם הכתוב כאלו שפכו דמים.

ז. וכן מושחין [מחידין] בין כל עיר ועיר מערי מקלט בתחלת הפרשתן, עד שיהיו משלשות בשנה - שנאמר: "תכין לך הדרך, ושלשפת את גבול ארצך".

ח. ערי מקלט - אין עושין אותן לא עירות קטנות, ולא כפרים גדולים, אלא עירות בינוניות. ואין מושיבין אותן אלא במקום שוקים, ובמקום המים; ואם אין שם מים, מכניסין לתוכן מים. ואין מושיבין אותן אלא במקום אכלוסין. נתמעטו אכלוסיהן, מוסיפין עליהן; נתמעטו דיריהן, מכניסין לתוכן כהנים לזים וישואלים. ואין פורשין בתוכן מצודות [לציד חיות], ואין מפשילין בתוכן חבלים, כדי שלא תהיה רגל גואל הדם מצויה שם.

ט. כל ערי הלזים קולטות, וכל אחת מהן עיר מקלט היא, שנאמר: "ועליהם תתנו ארבעים וששים עיר, הערים אשר תתנו ללזים - ארבעים ושמה עיר"; הקישן כפתוב פלן זו לזו לקלט.

י. ומה הפרש יש בין ערי מקלט שהכדילו למקלט, ובין שאר ערי הלזים? שערי מקלט קולטות בין לדעת בין שלא לדעת, הואיל ונכנס בהן נקלט; ושאר ערי הלזים, אין קולטות אלא לדעת. ורוצח הדר בערי מקלט, אינו נותן שכר ביתו; והדר בשאר ערי הלזים, נותן שכר לבצעל הבית.

יא. כל עיר הקולטת, תחומה קולט כמוה. אילן שהוא עומד בתוך תחום ערי מקלט, ונפול נטף חוץ לתחום - משיגיע תחת הנוף, נקלט; והיה עומד חוץ לתחום, ונפול

יאמר להם: 'רוצח אני'; אמרו לו: 'אף על פי כן' - יקבל מהן.

כ. הגולה אינו יוצא מעיר מקלטו לעולם, ואפלו לדבר מצוה או לעדות, בין עדות ממון בין עדות נפשות; ואפלו להציל נפש בעדותו, או להציל מיד הגיס [צבא], מיד הנהר, מיד הדלקה, ומיד המפלת. ואפלו כל ישראל צריכין לתשועתו כיוצא בן צרויה - אינו יוצא משם לעולם, עד שימות הפהן הגדול. ואם יצא, התיר עצמו למיתה, כמו שבארנו.

ט. אחד פהן גדול המשותף בשמן המשחה, ואחד המרבה בכגדים, ואחד הפהן הגדול העובד [כעת], ואחד הפהן שעבר - כל אחד מארבעתן שמת, מחזיר את הרוצח. אבל משום מלחמה אינו מחזיר, מפני שהוא כפהן הדיוט.

י. רוצח שנגמר דינו לגלות ולא היה שם פהן גדול, וההורג פהן גדול ולא היה שם פהן גדול אחר, וכהן גדול שהרג ולא היה שם פהן גדול אחר - הרי אלו גולים, ואינן יוצאין מעיר מקלט לעולם.

יא. נגמר דינו לגלות, ואחר כך מת הפהן הגדול קדם שיגלה הרוצח - הרי זה פטור מן הגלות. ואם עד שלא נגמר דינו מת הפהן הגדול, ומנו פהן אחר תחתיו, ואחר כך נגמר דינו - הרי זה חוזר במיתתו של שני שנגמר דינו בפניו.

יב. נגמר דינו, ונמצא הפהן הגדול בן גרושה או בן חלוצה - בטלה כהנה, וכאלו נגמר דינו בלא פהן גדול, ואינו יוצא משם לעולם.

יג. רוצח ששכב לעירו אחר מות הפהן הגדול, הרי הוא כשאר כל אדם; ואם הרגו גואל הדם - נהרג עליו, שפכר נתכפר לו בגלותו.

יד. ואף על פי שנתכפר לו, אינו חוזר לשורה שהיה בה לעולם, אלא הרי הוא מורד מגדלתו כל ימיו, הואיל וכאם תקלה זו הגדולה על ידו.

טו. אף על פי שהחביל באביו בנדון, חיב מיתת בית דין כמו ההורג שאר אדם, אם חבל באביו או באמו בשגגה, אינו חיב גלות; שלא חיבה תורה גלות אלא להורג נפש אדם בשגגה בלבד, כמו שבארנו.

יום רביעי

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ח

א. מצות עשה להפריש ערי מקלט, שנאמר: "שלוש ערים תבדיל לך"; ואין ערי מקלט נוהגות אלא בארץ ישראל.

ב. ושש ערים היו: שלש הבדיל משה רבנו בעבר הירדן, ושלש הבדיל יהושע בארץ כנען.

ג. אין אחת מערי מקלט קולטת, עד שיבדילו פלן - שנאמר: "שש ערי מקלט תהינה לכם". והודיענו משה רבנו, שאין שלש שבעבר הירדן קולטות, עד שיבדילו

שָׁלֶהֶם, וְאֵלּוּ נִתְּנוּ לָהֶן חִלְקֵם מִתְּנָה; לְפִי שְׂאֵי אִפְשָׁר לְצַמְצֵם [גדדיק], וְאִפְלוּ בִיּוֹדֵי אֲדָם.

ט. מִהֵיכָן מוֹדֵדִין? מִחֻטְמוֹ. נִמְצָא גּוֹפוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד, וְרָאִישׁוֹ בְּמָקוֹם אֲחֵר - מוֹלִיכִין הַגּוֹף אֶצְל הָרֹאשׁ, וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ בְּמָקוֹמוֹ. וְכֵן כָּל מֵת מִצָּנָה - מוֹלִיכִין גּוֹפוֹ אֶצְל רֹאשׁוֹ, וְנוֹקְבֵר בְּמָקוֹמוֹ.

י. נִמְצָאוּ מֵתִים רַבִּים זֶה בְּצַד זֶה, מוֹדֵדִין מִחֻטְמוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן; וְאִם הֵיכְלָה עִיר אַחַת קְרוּבָה לְכָלֵן, מְבִיאָה עֲגֻלָּה אַחַת עַל כָּלֵן. נִמְצָאוּ זֶה עַל גִּבִּי זֶה, מוֹדֵדִין מִן הָעֵלְיוֹן כְּמוֹת שֶׁהֵן מִנְחִין.

יא. נֹאמַר: "כִּי יִמְצָא חֵלֶל" - לֹא חֲנוּק וְלֹא מִפְרָפֵר, שְׂאֵין זֶה נִקְרָא 'חֵלֶל'. "בְּאֲדָמָה" - לֹא טְמוֹן בְּגֹל. "נוֹפֵל" - לֹא תְלוּי בְּאֵילָן. "בְּשֶׂדֶה" - לֹא צֶפֶן עַל פְּנֵי הַמַּיִם. "לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ" - הָאֵם אִם נוֹדַע, לֹא הָיוּ עוֹרְפִין;

יב. אִפְלוּ רָאָה [את] הַהוֹרֵג עַד אֶחָד - אִפְלוּ עֶבֶד, אוֹ אִשָּׁה, אוֹ פֶסוּל לַעֲדוּת בַּעֲבֻרָה - לֹא הָיוּ עוֹרְפִין. לְפִיכָּה, מְשֻׁרְבוּ הַרְצָחִים בְּגִלּוּי, בְּטִלָּה עֲגֻלָּה עֲרוּפָה.

יג. עַד אֶחָד אוֹמֵר: 'רִאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג', וְעַד אֶחָד הַכְחִישׁוּ וְאָמַר לוֹ: 'לֹא רִאִיתִי' - הָיוּ עוֹרְפִין. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁבְאוֹ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת. אֲבָל אִם אָמַר אֶחָד: 'אֲנִי רִאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג' - הָרִי זֶה נֶאֱמַר כְּשֵׁנִים לַעֲנֹן זֶה, וְאִם כָּאֲחֵר כֶּף עַד אֶחָד וְהַכְחִישׁוּ וְאָמַר לוֹ: 'לֹא רִאִיתִי' - אֵין מְשֻׁנְחִין עַל דְּבָרֵי הָאֲחֵרוֹן, וְאֵין עוֹרְפִין.

יד. כָּאוּ שְׁנַיִם אַחֵר שֶׁהִעִיד הָאֶחָד, וְהַכְחִישׁוּהוּ וְאָמְרוּ לוֹ: 'לֹא רִאִיתִי' - הָרִי הֵם כְּשִׁתִּי עֲדִיּוֹת הַמַּכְחִישוֹת זֶה אֶת זֶה, וְעוֹרְפִין. אִשָּׁה אוֹמֶרֶת: 'רִאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג', וְאִשָּׁה אַחֶרֶת מְכַחֶשֶׁת אוֹתָהּ וְאוֹמֶרֶת לָהּ: 'לֹא רִאִיתִי' - הָיוּ עוֹרְפִין, בֵּין שִׁבְאוֹ שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת, בֵּין שִׁבְאוֹ זֶה אַחֵר זֶה. שְׁנַיִם אוֹמְרִים: 'רִאִינוּ', וְאֶחָד אוֹמֵר לָהֶם: 'לֹא רִאִיתִם' - אֵין עוֹרְפִין; אֶחָד אוֹמֵר: 'רִאִיתִי', וְשְׁנַיִם אוֹמְרִים לוֹ: 'לֹא רִאִיתִי' - הָיוּ עוֹרְפִין.

טו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁהְיוֹ שְׁלֹשֶׁתם כְּשֵׁרִים אוֹ פְסוּלִים. אֲבָל אִם אָמַר עַד אֶחָד: 'רִאִיתִי הַהוֹרֵג', וְשִׁתִּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְסוּלִים אוֹמְרִים לוֹ: 'לֹא רִאִיתִי' - אֵין עוֹרְפִין.

טז. שְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְסוּלִים אוֹמְרִים: 'רִאִינוּ הַהוֹרֵג', וְעַד אֶחָד מְכַחֶשֶׁם וְאוֹמֵר: 'לֹא רִאִיתִם' - עוֹרְפִים; שְׁאִפְלוּ מֵאָה נָשִׁים אוֹ מֵאָה פְסוּלִים, וְעַד אֶחָד מְכַחֶשֶׁם אֶת כָּלֵם - הָרִי אֵלּוּ כְּעַד אֶחָד וְעַד אֶחָד.

יז. שְׁלֹשׁ נָשִׁים אוֹ שְׁלֹשָׁה פְסוּלִים אוֹמְרִים: 'רִאִינוּ הַהוֹרֵג', וְאַרְבַּע נָשִׁים אוֹ אַרְבַּע פְסוּלִים אוֹמְרִים: 'לֹא רִאִיתִם' - עוֹרְפִין. זֶה הַכָּל: בְּפְסוּלִין, חֵלֶף אַחֵר רַב הַמִּנְיָן בְּכָל מָקוֹם.

הַלְכוֹת רוֹצֵחַ וְשֹׁמֵרֵת נֶפֶשׁ פָּרֶק י

א. אֵין דִּין עֲגֻלָּה עֲרוּפָה נוֹהֵג אֲלֵא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֵן בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן.

נוֹטָה לְתוֹךְ הַתְּחוּם - מְשִׁיגִיעַ לְעֶקְרוֹ [גזעו], נִקְלָט. וְהַהוֹרֵגוֹ שָׁם, נִהְרַג עָלָיו. וְאִף עַל פִּי שֶׁהַתְּחוּם קוֹלָט, אֵין הַרוֹצֵחַ דֵּר בּוֹ, שְׁנֹאמַר: "וַיֵּשֶׁב בָּהּ" - "בָּהּ", וְלֹא בַתְּחוּמָּה.

הַלְכוֹת רוֹצֵחַ וְשֹׁמֵרֵת נֶפֶשׁ פָּרֶק ט

א. הָרוֹג שֶׁנִּמְצָא נוֹפֵל [מוֹשְׁלָךְ] בְּאֶרֶץ, וְלֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ - מְנִיחִין אוֹתוֹ בְּמָקוֹמוֹ, וְיוֹצֵאִין חֻמְשָׁה זְקָנִים מִבֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִירוּשָׁלַיִם, שְׁנֹאמַר: "וַיִּצְאוּ זְקֵנֶיךָ וּשְׁפָטֶיךָ", וּמוֹדֵדִין מִמֶּנּוּ אֶל הָעִירִים שֶׁסְּבִיבוֹת הַחֵלֶל [הַהוֹרֵג]. אִפְלוּ נִמְצָא בְּצַד עִיר זֶה, שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ בְּיָדָיו שֶׁהָיָה הַקְּרוּבָה - מִצָּנָה לְמָדָר.

ב. אַחֵר שֶׁמוֹדֵדִין, וְנוֹדַעַת הָעִיר הַקְּרוּבָה - קוֹבְרִין אֶת הַהוֹרֵג בְּמָקוֹמוֹ, וְחוֹזְרִין זְקֵנֵי יִירוּשָׁלַיִם לְמָקוֹמָן. וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר מְבִיאִין עֲגֻלָּת בָּקָר מִשָּׁל אִנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר; וּמוֹדֵדִין אוֹתָהּ אֶל נֶחַל שֶׁהוּא שׁוֹטֵף בְּחֻזְקָה, וְזֶה הוּא "אֵיתָן" הָאֲמוֹר בַּתּוֹרָה.

ג. וְעוֹרְפִין אוֹתָהּ שָׁם בְּקוֹפִים [סְכִין גְּדוֹלָה] מֵאַחֲזָרֶיהָ. וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר, עִם כָּל זְקֵנֵי הָעִיר, אִפְלוּ הֵן מֵאָה - הַכָּל רוֹחֲצִין אֶת יְדֵיהֶם שָׁם, בְּמָקוֹם עֲרִיפְתָּהּ שֶׁל עֲגֻלָּה. וְאוֹמְרִין שָׁם בְּתוֹךְ הַנֶּחַל בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: "יִדְּיֵנוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה, וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ"; כְּלוּמַר, שְׁלֹא כָּאֲנִינוּ הַנִּהְרָג הַזֶּה, וּפְטָרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוּת; וְלֹא רִאִינוּהוּ וְהַנִּחְנוּהוּ בְּלֹא לִוְיָהּ. וְהַכְּהֵנִים אוֹמְרִים בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: "כִּפּוֹר לַעֲמֹךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ, הִי, וְאֵל תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל", וְהוֹלִכִין לָהֶן. וְהַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא מְכַפֵּר עַל הַדָּם, שְׁנֹאמַר: "וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם".

ד. כְּשֶׁמוֹדֵדִין מִן הַחֵלֶל, מְדַקְדְּקִין בַּמִּדָּה, וְאֵין מְקַדְּדִין [מוֹדֵדִין] בָּהּ. וְאֵין מוֹדֵדִין אֲלֵא לְעִיר שְׁיֵשׁ בָּהּ בֵּית דִּין שֶׁל עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה; וְאֵין מוֹדֵדִין לִירוּשָׁלַיִם, שְׂאֵין יִירוּשָׁלַיִם מְבִיאָה עֲגֻלָּה עֲרוּפָה, לְפִי שְׁלֹא נִתְחַלְקָה לְשִׁבְעִים, וְנֹאמַר: "בְּאֲדָמָה אֲשֶׁר הִיא אֲלֵהֶיךָ נוֹתֵן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ".

ה. נִמְצָא קְרוֹב לִירוּשָׁלַיִם, אוֹ לְעִיר שְׂאֵין בָּהּ בֵּית דִּין - מְנִיחִין אוֹתָהּ, וּמוֹדֵדִין אֶל שָׂאֵר הָעִירוֹת הַסְּמוּכוֹת לוֹ. נִמְצָא סְמוּךְ לְסָפֵר [גְּבוּל], אוֹ לְעִיר שְׁיֵשׁ בָּהּ גּוֹיִים - אֵין מוֹדֵדִין כָּל עָקֵר, שֶׁהָרִי זֶה בְּחֻזְקָת שֶׁהִרְגוּהוּ גּוֹיִים.

ו. אֵין הָעִיר הַקְּרוּבָה מְבִיאָה, אֲלֵא בְּזִמְן שֶׁמִּנְיָן הָעַם שָׁבָה כְּמוֹ מִנְיָן הָעִיר הַרְחוּקָה מִמֶּנּוּ; אֲבָל אִם הָיוּ אֵלּוּ שְׁבָרְחוּקָה מִרְבִּין עַל אִנְשֵׁי הַקְּרוּבָה מִמֶּנּוּ - הוֹלִכִין אַחֵר הָרֵב, וְהַמִּרְבִּין מְבִיאִין הָעֲגֻלָּה;

ז. אִף עַל פִּי שֶׁהוֹלִכִין אַחֵר הָרֵב מִן הַתּוֹרָה, וְהוֹלִכִין אַחֵר הַקְּרוֹב - הָרֵב עֲדָךְ.

ח. נִמְצָא הַהוֹרֵג מְכֻנֵּן [בְּדִיוֹק] בֵּין שְׁתֵּי עִירוֹת, וְאִנְשֵׁי זֶה כְּאִנְשֵׁי זֶה בְּשֶׁנָּה - יָבִיאוּ עֲגֻלָּה אַחַת בְּשִׁתְּפוּת, וְיִתְּנוּ וְיִאֲמְרוּ: 'אִם זֶה הָיָה הַקְּרוּבָה, הָרִי הָיָה שְׁלֵהֶן, וְאֵלּוּ נִתְּנוּ לָהֶם חִלְקֵם מִתְּנָה; וְאִם אֵלּוּ הֵם הַקְּרוּבִים, הָרִי הָיָה

יום חמישי

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק יא

א. מצות עשה לעשות אדם מעקה לגגו, שנאמר: "ועשית מעקה לגגך"; והוא, שיהיה בית דירה [מגורים]; אבל בית האוצרות [מחסן תבואה] ובית הבקר וכיוצא בהן, אינו זקוק לו. וכל בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, פטור מן המעקה.

ב. בית של שני שתפין, חייב במעקה, שנאמר: "כי יפל הנפל ממנו", לא תלה אלא בנופל. אם כן למה נאמר "גגך"? למעט בתי כנסיות ובתי מדרשות, לפי שאינן עשויין לדירה. היתה רשות הרבים גבוהה מגגו - אינו זקוק למעקה, שנאמר: "כי יפל הנפל ממנו", ולא לתוכו.

ג. גבה המעקה - אין פחות מעשרה טפחים, כדי שלא יפל ממנו הנופל. וצריך להיות המחיצה חזקה, כדי שישיען האדם עליה ולא תפל. וכל המניח גגו בלא מעקה - בטל מצות עשה, ועבר על לא תעשה, שנאמר: "ולא תשים דמים בביתך". ואין לזקין על לאו זה, מפני שאין בו מעשה.

ד. אחד הגג ואחד כל דבר שיש בו סכנה וראוי שיכשיל בו אדם וימות, כגון שהיתה לו באר או בור בחצרו, בין שיש בו מים בין שאין בו מים - חייב לעשות להן חליה [תל עפר] גבוהה עשרה טפחים, או לעשות לה כסוי כדי שלא יפל בה אדם וימות. וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות - מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה, שנאמר: "השמר לך ושמר נפשך". ואם לא הסיר, והניח המכשולות המביאין לידי סכנה - בטל מצות עשה, ועבר על "לא תשים דמים".

ה. הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהן סכנת נפשות; וכל העובר עליהן ואמר: 'הריני מספן בעצמי, ומה לאחרים עלי בכך', או 'איני מקפיד על כך' - מפני אותו מכת מרדות.

ו. ואלו הן: לא יניח אדם פיו על הסילון [צינור] המקלח מים וישתה, ולא ישתה בליקלה מן הנהרות ומן האגמים, שמא יבלע עלוקה, והוא אינו רואה. ולא ישתה מים מגלין - שמא שתה מהן נחש וכיוצא בו מזוהלי עפר, וימות.

ז. ואלו הן המשקין האסורין משום גלוי: המים, והיין ואפלו מזוג, ואפלו התחיל להשתנות טעמו לחמץ, והחלב, והדבש [ומי ממאכל], והציר; אבל שאר כל המשקין - אין מקפידין על גלוי, שאין בעלי ארס שותין מהן.

ח. השום שנתרסק ואבטיח שנחתך, ונתגלה - אסור; וכן כל כיוצא בזה. יין מבשל, אין בו משום גלוי; וכן יין תוסס, והוא היין משעת דריכתו עד שלשה ימים, ויין או מים או חלב שהיו חמין, כל זמן שההכל עולה מהן, וכן משקין שהיה המשקה יורד מלמעלה לתוכן טפה אחר

ב. עגלה ערופה, בת שתי שנים או פחות; אבל אם היתה בת שתי שנים ויום אחד, פסולה. ואין המומין פוסלין בה; ואף על פי כן, אם היתה טרפה - פסולה; "בפרה" נאמר בה, כקדשים.

ג. כל העבודות פוסלות את העגלה, כמו שפוסלין בפרה אדמה - שנאמר: "אשר לא עבד בה, אשר לא משכה בעל". ולמה נאמר "על" אחר שנאמר "אשר לא עבד בה", שהוא כולל העל עם שאר עבודות? שהעל פוסל בין בשעת מלאכה, בין שלא בשעת מלאכה; כיון שמשכה בעל טפח - נפסלה, אף על פי שלא חרש בה ולא עשה בה מלאכה. ושאר עבודות, אינן פוסלין אלא עד שעת מלאכה.

ד. כל מלאכה שהיא לצרפה, כגון שפרש טליתו עליה מפני הזבובים - אינו פוסלה; וכל שהוא שלא לצרפה, כגון שפרש טליתו עליה לנשאה - פסולה. וכן כל כיוצא בזה, כמו שבארנו בהלכות פרה אדמה.

ה. אין עורפין את העגלה אלא ביום, לפי שנאמר בה "בפרה" כקדשים; וכל היום כשר לעריפת העגלה. ואין עורפין שתי עגלות כאחת, שאין עושין מצוות חבילות חבילות [כמה בבת אחת].

ו. עגלה ערופה אסורה בהניה, ונקברת במקום עריפתה. ומשתרד לנחל - תאסר בהניה, אף על פי שעדין לא נערפה; ואם מתה או נשחטה אחר ירידתה - הרי זו אסורה בהניה, ותקבר.

ז. נמצאו עדיה זוממין, הרי זו מתרת בהניה. כיצד? כגון שאמר עד אחד: 'אני ראיתי את ההורג', וכאו שנים והכחישוהו ואמרו לו: 'לא ראית', והפרישו את העגלה, והורידוה לנחל לערפה על פיהם, ואחר כך הוזמו השנים - הרי זו מתרת בהניה.

ח. נמצא ההורג עד שלא תערף העגלה - תצא ותרעה בעדר. נמצא אחר שנערפה - תקבר במקומה; שעל הספק באה מתחלתה, בפרה ספקה, והלכה לה. ואף על פי שנמצא הרוצח אחר עריפתה - הרי זה יהרג, שנאמר: "ואתה תבער הדם הנקי מקרבך".

ט. הנחל שנערפה בו העגלה - אסור בזריעה ועבודה לעולם, שנאמר: "אשר לא יעבד בו, ולא יזרע". וכל העובד שם עבודה בגופה של קרקע, כגון שחרש או חפר או זרע או נטע וכיוצא באלו - לוקה. ומתר לסרק שם פשתן ולנקר [לסתת] שם אבנים - שזה כמי שארג בגד שם או תפרו, שאינה מלאכה בגוף הקרקע; לכך נאמר: "לא יעבד בו, ולא יזרע" - מה זריעה בגופה של קרקע, אף כל עבודה שנאסרה שם אינה אלא בגופה של קרקע.

י. אנשי עיר קרובה שנתאחרו ולא הביאו עגלה ערופה - כופין אותן ומביאין, ואפלו לאחר כמה שנים; שחייבי עגלה ערופה שעבר עליהן יום הפפורים, חייבים להביא לאחר יום הפפורים.

טרפה, הרי אלו אסורין משום סכנה, שמא אחד מזוחלי עפר נשכן; עד שיבדקו. כיצד בודקן? צולה אותן בתנור: אם לא נתחתך [נתפרק] הבשר, ולא נשתנה משאר הצלי - הרי אלו מתרין.

ב. וכן נקורי [נקבין] תאנים וענבים והקשואין והדלועין והאבטיחין והמלפפונות - אפלו היו גדולים ביותר, בין תלושין בין מחברין, ואפלו היו בתוך הכלי - כל שיש בו לחה ונמצא נשוח, אסור; שמא נחש וכיוצא בו נשכו. ואפלו ראה צפור או עכבר יושב ומנקר - הרי אלו אסורין, שמא במקום נקב נקב.

ג. תאנה או ענב שנשל העקץ שלהן, אין בהן משום גלוי; לפיכך, אוכל אדם תאנים וענבים בליה, ואינו חושש. תאנה נקורה שיבשה ונעשית גרוגרת, והתמרה נקורה שיבשה - שתייהן מתרות.

ד. אסור לאדם לתן מעות או דינרין לתוף פיו; שמא יש עליהם רק יבש של מפי שחין או מצרעין, או נעה - שפל ועת האדם סם המות, חוץ מועת הפנים.

ה. וכן לא יתן אדם פס [כף] ידו תחת שחיו - שמא נגע בידו במצרע או בסם רע, שהידים עסקניות. ולא יתן התבשיל תחת המטה, אף על פי שהוא עוסק בסעודה, שמא יפל בו דבר המזיק, והוא אינו רואה.

ו. וכן לא ינעץ הספין בתוף האתרוג או בתוף הצנן - שמא יפל אדם על חדה, וימות. וכן אסור לאדם לעבר תחת קיר נטוי, או על גשר רעוע, או להפנס להרבה; וכן כל כיוצא באלו משאר הספנות, אסור לעמד במקומן.

ז. וכן אסור ליהודי להתיחד עם הגויים, מפני שהן חשודין על שפיכות דמים. ולא יתלוה עמקן בדרך; פגע בגוי בדרך, מחזירו לימינו [מפנהו]. היו עולין במעלה או יורדים בירידה - לא יהיה ישראל למטה והגוי למעלה, אלא ישראל למעלה והגוי למטה; שמא יפל עליו להמיתו. ואל ישח [יכוף] לפניו, שמא ירץ [ירוצץ] את גלגלתו.

ח. אם שאלו: 'לאן אתה הולך?' ירחיב לו את הדרך [יאמר לו מקום מרוחק], בדרך שהרחיב יעקב לעשו, שנאמר: "עד אשר אבא אל אדני שעירה".

ט. אסור לקח רפואה מן הגוי, אלא אם כן נתיאשו ממנו שיחיה; ואסור להתרפאת מן המין, ואף על פי שנתאשו ממנו - שמא ימשכו אחריו. ומתן לקח רפואה מן הגויים לבהמה, או למכה שבגוף מבחוץ, כגון מלוגמה ורטיה [תחבושות שונות]; ואם היתה מכה של סכנה, אסור לקח ממנו. וכל מכה שמחללין עליה את השבת, אין מתרפאין מהן.

י. ומתן לשאל לרופא גוי, ויאמר לו: 'סם פלוני יפה לך, וכך וכך תעשה'; אבל לא יקח ממנו.

יא. ואסור להסתפר מהן ברשות היחיד, שמא יהרגנו. ואם היה אדם חשוב - מתן, מפני שהוא מתנער להרגו. ואם דמה לגוי שהוא אדם חשוב, כדי שייפחד ממנו ולא

טפה, והוא שיהיה טורד ויורד - כל אלו אין בהן משום גלוי; שזוחלי עפר מתנראין מבצבוע המשקה ומן ההכל, ואין שותתין ממנו.

ט. מי כבשין [זיתים], ומי שלקות [ירקות], ומי תורמוסין [צמחים מרים] - אין בהן משום גלוי. מים ששקה בהם כבשין ושלקות ותורמוסין - אם נשתנה טעמן, אין בהן משום גלוי; ואם אין בהן נותן טעם, אסורין. וכן מים שהדיח בהן פרישים ודרמוסקין [סוגי פירות] לחולה - אסורין משום גלוי.

י. יין שערב בו דברים חדין [חרופים] כפלפלין, או דברים מרים כאפסנתין, עד שנשתנה טעמו - אין בו משום גלוי; והוא הדין בשאר המשקין.

יא. כל המשקין האסורין משום גלוי שנתגלו, בין ביום בין בלילה - אסורין; ואפלו היה בצדן אדם ישן, אין אימת ישן על הזוחליו. וכמה ישהו ויהיו אסורין? כדי שיצא הרחש [רמש] מתחת און כלי, וישתה ויחזיר למקומו.

יב. שעור המים שיאסרו אם נתגלו, כדי שיהיה הסם נכר [נרגש] בהן ומזיק. אבל אם היו המים מרבין כדי שתאבד בהן המרה - הרי אלו מתרין, בין בקרקעות בין בכלים. וכן הדין בשאר המשקין.

יג. מעין המושף [זורם] כל שהוא, אין בו משום גלוי. לגין [כדי יין] מגלה שהניחו בשדה תבה ומגדל, או בתיק שלו, או בבור, אפלו עמק מאה אמה, או במגדל גבוה מאה אמה, או בטרקלין מיפה ומסיד - הרי זה אסור. בדק את התבה או את המגדל, ואחר כך הניחו בו - הרי זה מתן. ואם היה בהן נקב, אסור; כמה יהיה בנקב? כדי שתפנס אצבע קטנה של קטן.

יד. חבית שנתגלתה - אף על פי ששתו ממנה תשעה ולא מתו, לא ישתה עשירי; מעשה היה, ואמרו ששתה עשירי ומת, מפני שארס הנחש שוקע למטה. ויש סם חמת זוחלי עפר [נחשים] שעולה וצופה למעלה, ויש סם שהיא נתלית באמצע המשקה; ולפיכך הכל אסור, ואפלו סגנו במסננת. וכן אבטיח שנתגלה - אף על פי שאכלו ממנו תשעה ולא מתו, לא יאכל עשירי.

טו. מים שנתגלו - לא ישפכם לרשות הרבים, ולא ירפץ בהן את הבית, ולא יגבל [יערב] בהן את השיט, ולא ירחץ בהן פניו ידיו ורגליו, ולא ישקה מהן בהמה, בין בהמתו בין בהמת חבירו; אבל משקה אותן לחתול.

טז. עסה שנלושה במים מגלין, אפלו היא של תרומה - תשרף; ואפלו נאפית, הרי הפת אסורה.

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק יב

א. בהמה חיה או עוף שנשכן נחש וכיוצא בו, או שאכלו סם הממית האדם - קדם שישתנה בגופן, הרי אלו אסורין משום סכנת נפשות. לפיכך, בהמה חיה או עוף שנמצאו חתוכי רגלים - אף על פי שהן מתרין משום

שהיא כפגיעה [כראיה פנים בפנים] - שהרי נאמר "כי תראה", ונאמר "כי תפגע". וכמה? שצרו חכמים, משיהיה ביניהם מאתים ושלש ושלשים אמה ושני שלישי אמה, שהוא אחד משבעה ומחצה במיל; היה רחוק ממנו יתר מזה, אינו זקוק לו.

ז. מצוה מן התורה לפרק עמו בחנם. אבל לטען עליו - הרי זו מצוה, ונוטל שכרו; וכן בשעה שמדדה עמו עד פרסה, יש לו שכר.

ח. מצא בהמת חברו רבוצה תחת משא - אף על פי שאין הפעלים עמה, מצוה לפרק מעליה ולטען עליה, שנאמר: "עוב תעוב", "הקם תקים" - מכל מקום. אם בן למה נאמר "עמו"? שאם היה בעל הבהמה שם, והלך ונשב לו ואמר לזה שפגע בו: 'הואיל ועליך מצוה, אם רצית לפרק לבדך, פרק' - הרי זה פטור, שנאמר: "עמו". ואם היה בעל הבהמה זקן או חולה, חייב לפרק ולטען לבדו.

ט. בהמת הגוי והמשא של ישראל - אם היה הגוי מחמר אחר בהמתו, אינו זקוק לה; ואם לאו, חייב לפרק ולטען, משום צער ישראל. וכן אם היתה הבהמה של ישראל, והמשאוי של גוי - חייב לפרק ולטען, משום צער ישראל. אבל בהמת הגוי ומשא - אינו חייב להטפל בהן אלא משום איבה [שנאה].

י. חמורין שרגליו של אחד מהן [מהחמורים] רעועות - אין חבריו רשאים להקדים ולעבר מעליו; נפל האיש, רשאים לעבר מעליו.

יא. היה אחד טעון ואחד רוכב, ודחקם הדרך [הגיעו לדרך צרה] - מעבירין את הרוכב מפני הטעון. אחד טעון ואחד ריקן, מעבירין את הריקן מפני הטעון. אחד רוכב ואחד ריקן, מעבירין את הריקן מפני הרכוב. שניהן טעונין, שניהן רכובין, שניהן ריקנין - עושין פשרה ביניהן.

יב. וכן שתי ספינות שהיו עוברות בנהר ופוגעות זו בזו, אם עוברות שתייהן בבת אחת טובעות, ואם עברו זו אחרי זו עוברות, וכן שני גמלים שהיו עולים במעלה גבוהה ופגעו זה בזה, אם עוברין שניהן בבת אחת נופלין, ואם בזה אחר זה עולין - פיחד הן עושין? טעונה ושאינה טעונה, תדחה שאינה טעונה מפני הטעונה; קרובה ורחוקה [לנמל מוצאם], תדחה קרובה מפני שאינה קרובה. שתייהן רחוקות או שתייהן קרובות, שתייהן טעונות - הואיל וכלן בדחק אחד, הטל פשרה ביניהן, והן מעלות שכר זה לזה. ובה וכו' נאמר: "בצדק תשפט צמיחך".

יג. הפוגע בשנים - אחד רובץ תחת משאו, ואחד פרק מעליו ולא מצא מי שיטען עמו - מצוה לפרק בתחלה משום צער בעלי חיים, ואחר כך טוען. במה דברים אמורים? בשהיו שניהן שונאין או שניהן אוהבים; אבל אם היה אחד שונא ואחד אוהב - מצוה לטען עם השונא

והרגנו - הרי זה מתר להסתפר ממנו.

יב. אסור למכר לגויים כל כלי המלחמה, ואין משחזין להן את הזין [סכין]. ואין מוכרין להן לא סכין, ולא קולרין, ולא כבלים [מיני שרשרות], ולא שלשלאות של ברזל הנדנאה [מהודון], ולא דבים ואניות, ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים; אבל מוכרין להן תריסין [מגינים], שאינן אלא להגן.

יג. וכשם שאסרו למכר לגוי, כך אסרו למכר לישראל שמוכר לגוי. ומתר למכר הזין לחיל של בני המדינה, מפני שהן מגינן על ישראל.

יד. כל שאסור למכר לגוי - אסור למכרו לישראל שהוא ליסטים, מפני שנמצא מחזק ידי עובדי עברה ומכשילן. ולא אלו בלבד, אלא כל המכשיל עור בדבר, והשיאו עצה שאינה הוגנת [נכונה], או שתזק ידי עובדי עברה, שהוא עור ואינו רואה דרך האמת מפני תאוות לבו - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "ולפני עור, לא תתן מכשול"; הבא לטל ממך עצה, תן לו עצה ההוגנת לו.

טו. ואסור להשיא עצה טובה לגוי, או לעבד רשע. ואפלו להשיאו עצה שייעשה דבר מצוה, והוא עומד ברשעו - אסור; ולא נתנסה דניאל אלא על שהשיא עצה לנבוכדנאצר לתן צדקה, שנאמר: "להן מלפא, מלכי ישפר עלך".

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק יג

א. מי שפגע בחברו בדרך, ובהמתו רובצת תחת משא - בין שהיה עליה משא הראוי לה, בין שהיה עליה יתר ממשא - הרי זה מצוה לפרק מעליה; וזו מצות עשה, שנאמר: "עוב תעוב עמו".

ב. ולא פרק ויניחנו נכהל [לחזין] וילך, אלא יקים עמו ויחזר ויטען משאו עליה - שנאמר: "הקם תקים עמו", זו מצות עשה אחרת. ואם הניחו נכהל, ולא פרק ולא טען - בטל מצות עשה, ועבר על מצות לא תעשה, שנאמר: "לא תראה את חמור אחיך".

ג. היה בהן, והבהמה רובצת בבית הקברות - אינו מטמא לה, כשם שאינו מטמא להשיב אבדה. וכן אם היה זקן [תלמיד חכם] שאין דרכו לטען ולפרק - הואיל ואינה לפי כבודו, פטור.

ד. זה הכלל: כל שאלו היתה שלו, היה טוען ופורק - הרי זה חייב לפרק ולטען בשל חברו. ואם היה חסיד ועושה לפנים משורת הדין - אפלו היה הנשיא הגדול, וראה בהמת חברו רובצת תחת משא של תבן או קנים וכיוצא בהן, פורק וטוען עמו.

ה. פרק וטען, וחזרה ונפלה - חייב לפרק ולטען פעם אחרת, אפלו מאה פעמים, שנאמר: "עוב תעוב", "הקם תקים עמו". לפיכך צריך להדדה [לידר] עמו עד פרסה, אלא אם בן אמו לו בעל המשא: 'איני צריך לך'.

ו. מאימתי יתחייב לפרק ולטען עמו? משיראהו ראיה

בצאתו חפשי; (ז) שלא יצא ריקם; (ח) לפדות אמה עבירה; (ט) למעדה; (י) שלא תמכר; (יא) לעבד בעבד פנעני לעולם, אלא אם הפיל לו אדוניו אחד מראשי איבריו; (יב) שלא להסגיר עבד שפירח מחוצה לארץ לארץ ישראל; (יג) שלא להונות עבד זה הנצול אלינו. נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שמונה עשרה - שש מהן מצוות עשה, ושתיים עשרה מצוות לא תעשה.

הלכות מכירה

יש בכללן חמש מצוות - אחת מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) דין מקח וממכר; (ב) שלא יונה במקח וממכר; (ג) שלא יונה בדברים; (ד) שלא יונה גר צדק בממונו; (ה) שלא יונהו בדברים. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות מכירה פרק א

א המקח אינו נקנה בדברים, ואפילו העידו עליהם עדים. כיצד? בית זה אני מוכר לך, וזוהי אני מוכר לך, עבד זה אני מוכר לך, ופסקו הדמים [וסיכמו מחיר], ורצה הלוקח ואמר 'קניתי', ורצה המוכר ואמר 'מכרתי', ואמרו לעדים: 'היו עלינו עדים שמכר זה ושלקח זה' - הרי זה אינו כלום, וכאלו לא היה ביניהם דברים מעולם. וכן בנותן מתנה ומקבלה.

ב אבל אם נקנה המקח באחד מדברים שהוא נקנה בהן - קנה הלוקח, ואינו צריכין עדים כלל; ואין אחד מהן יכול לחזור בו.

ג ובמה יקנה המקח? הקרקע נקנית באחד משלושה דברים - בכסף, או בשטר, או בחזקה.

ד כיצד בכסף? מכר לו בית או שדה, ונתן לו הדמים - קנה. במה דברים אמורים? במקום שאין כותבין את השטר; אבל במקום שצרכם לכתב שטר מכר, לא קנה עד שכתב את השטר. ואין קרקע נקנית בפחות משנה פרוטה.

ה התנה הלוקח ואמר: 'אם רציתי אקנה, בכסף אקנה, או בשטר אקנה', ונתן הכסף על תנאי זה - הרי זה קים, ואין המוכר יכול לחזור בו מפני התנאי; והלוקח יכול לחזור בו עד שכתב את השטר. וכן אם התנה המוכר פזה. ו האומר לחבירו: 'תן מנה לפלוני ויקנה ביתי לך' - פיון שנתן, קנה הבית מדין ערב.

ז כיצד בשטר? כתב לו על הנזיר או על החרש או על העלה: 'שדי נתונה לך', 'שדי מכורה לך' - פיון שהגיע השטר לידו, קנה; אף על פי שאין שם עדים כלל, ואף על פי שאין השטר שוה כלום. במה דברים אמורים? במוכר שדהו מפני רעתה [שמעוניין למכור]; אבל בשאר הקרקעות - אף על פי שהגיע השטר של מכר לידו, ואפילו היו בו עדים - לא קנה עד שיתן את הדמים.

ח כיצד בחזקה? מכר לו בית או שדה, או נתן אותו

תחלה, כדי לכף את יצרו הרע.

יד. השוגא שנאמר בתורה - הוא מישראל, לא מאמות העולם. והיאך יהיה לישראל שוגא מישראל, והכתוב אומר "לא תשגא את אחיך בלבבך"? אמרו חכמים, כגון שראוהו לבדו שעבר עברה, והתרה בו ולא חזר - הרי זה מצוה לשגאו, עד שיעשה תשובה ויחזור מרשעו. ואף על פי שעדיין לא עשה תשובה - אם מצאו נכהל במשאו - מצוה לפרק ולטען עמו, ולא יניחנו נוטה למוות; שמה שנתנה בשביל ממונו, ויבוא לידי סכנה, והתורה הקפידה על נפשות ישראל, בין רשעים בין צדיקים, מאחר שהם נלויים אל ה' ומאמינים בעקר הדת, שנאמר: "אמר אליהם, חי אני נאם ה' אלהים, אם אחפץ במות הרשע, כי אם בשוב רשע מדרכו, וחי".

ברוך רחמנא דסייען.

נגמר ספר אחד עשר, ומנין פרקיו, שנים וששים: הלכות נזקי ממון, ארבעה עשר פרקים; הלכות גובה, תשעה פרקים; הלכות גזלה ואבדה, שמונה עשר פרקים; הלכות חובל ומזיק, שמונה פרקים; הלכות רוצח ושמירת נפש, שלושה עשר פרקים.

בשם ה' אל עולם.

ראשית חכמה - קנה חכמה, ויכל קנינו קנה בינה.

יום שישי

ספר שנים עשר והוא ספר קנין

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות מכירה, הלכות זכיה ומתנה, הלכות שכנים, הלכות שלוהין ושפתין, הלכות עבדים.

הלכות מכירה, יש בכללן חמש מצוות - אחת מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) דין מקח וממכר; (ב) שלא יונה במקח וממכר; (ג) שלא יונה בדברים; (ד) שלא יונה גר צדק בממונו; (ה) שלא יונהו בדברים.

הלכות זכיה ומתנה. ענין אלו ההלכות, לידע דין זוכה מן ההפקר היאך יקנה ובמה יקנה, ודין נותן מתנה ומקבל, ואיזו מתנה חוזרת ואיזו מתנה אינה חוזרת.

הלכות שכנים. ענין אלו ההלכות, לידע דין חלוק הקרקעות בין השפתין, והרחקת נזקי כל אחד משכנו ומבעל המצר שלו, ודין בעל המצר.

הלכות שלוהין ושפתין. ענין אלו ההלכות, לידע דין שלוהו של אדם ושפתו, ומשפטיהן במקחן וממכרן ובהפסדן ושכרן.

הלכות עבדים, יש בכללן שלש עשרה מצוות - חמש מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) דין קנין עבד עברי; (ב) שלא ימכר ממכר עבד; (ג) שלא יעבדנו בפרך; (ד) שלא ינתי גר תושב לרדות בו בפרך; (ה) שלא נעבד בו עבדות עבד; (ו) להעניק לו

יח כשם שהקרקע נקנית בכסף ובשטר ובחזקה - כך שכירות הקרקע נקנית בכסף לבדו, או בשטר לבדו, או בחזקה; ואין אחד מהן יכול לחזור בו.

יט המוכר לחברו עשר שדות בעשר מדינות - כיון שהחזיק באחת מהן, קנה כלן. ואפלו היתה אחת מהן הר גבוה, והשניה מצולה [עמק], שהרי תשמיש זו אינה תשמיש זו - אף על פי כן כיון שהחזיק באחת מהן, קנה השאר.

כ במה דברים אמורים? שנתן דמי כלן. אבל אם לא נתן דמי כלן, לא קנה אלא פנגד מעותיו; לפיכך אם היה הכל במתנה, קנה כלן. וכן בשכירות - כיון שהחזיק באחת מהן, קנה כלן כל זמן השכירות. היו מקצת הקרקעות במכר, ומקצתן בשכירות - כיון שהחזיק בין בשכורה בין במכורה, קנה הכל.

הלכות מכירה פרק ב

א עבד פנעני - הרי הוא קרקע לקניה, ונקנה בכסף ובשטר או בחזקה.

ב ומה היא החזקה בקנין עבדים? שישתמש בו כדרך שמשתמשין בעבדים, בפני רבו. כיצד? התיר לו מנעלו, או שהנעיל לו מנעלו, או שהולידו פליו אחריו לבית המרחץ, או שהפשיטו, או סכו, או גרדו, או הלבישו, או הגביה את רבו - קנה; וכן אם הגביה הרב את העבד, קנהו.

ג תקפו והביאו אצלו [בעל כרחו] - קנהו; שהעבדים נקנין במשיכה כזו. אבל אם קרא לעבד וקא אצלו, או שאמר לו רבו הראשון: 'לך אצל הלוקח', והלך אצלו - לא קנה; עד שימשכנו בתקיפה, או ישתמש בו כמו שבארנו. ואם החזיק בו שלא בפני הרב, צריך שיאמר לו: 'לך חזק וקנה'.

ד עבד קטן - הרי הוא כבהמה, וקונין אותו בדברים שקונין בהן הבהמה ובדברים שקונין בהן העבדים; לפיכך נקנה במשיכה, אף על פי שלא תקפו.

ה הבהמה, בין דקה בין גסה - נקנית במשיכה; אף על פי שאפשר להגביה אותה, לא הצריכוהו להגביה, מפני שמתחבטת בארץ. ואם הגביה, קנה. וההגבהה, קונין בה בכל מקום. אבל המשיכה, אין קונין בה אלא בסמטה, או בחצר של שניהם; ואין קונין בה ברשות הרבים, ולא בחצר שאינה של שניהם.

ו כיצד קונין הבהמה במשיכה? אין צריך לומר אם משיכה והלכה או שרכב עליה והלכה בו, שקנה; אלא אפלו קרא לה ובאה, או שהפשיה [הכה אותה] במקל ורצתה לפניו - כיון שעקרה יד ורגל, קנה; והוא שימשך בפני הבעלים, אבל אם משך שלא בפני הבעלים - צריך שיאמר לו קדם שימשך: 'לך משך וקנה'.

ז המוכר עדר לחברו, או שנתנו לו במתנה - כיון שמסר לו משוכית, והיא הבהמה המהלכת בראש העדר והכל

מתנה - כיון שנעל או גדר או פרץ כל שהוא, והוא שיועיל במעשיו - הרי זה קנה. במה דברים אמורים? בשחזיק בפני המוכר; אבל שלא בפני המוכר או הנותן, צריך שיאמר לו: 'לך חזק וקנה'; ואחר כך אם החזיק - קנה, אף על פי שאינו בפני הבעלים.

ט והמוכר בית לחברו, ומסר לו את המפתח - הרי זה כמי שאמר לו: 'לך חזק וקנה', אף על פי שאינו בפני הבעלים; וכשיחזיק, קנה. וכן המוכר את הבור - כיון שמסר לו דליו [חדלי שלו], הרי זה כמי שאמר לו: 'לך חזק וקנה'; וכשיחזיק, קנה.

י כיצד המחזיק בנעילה קנה? כגון שמכר בית או חצר, והיה הפתח פתוח, ונעל הלוקח את הפתח וחזר ופתחו - הרי זה החזיק וקנה, שהרי נשתמש בו שמוש המועיל.

יא כיצד המחזיק בגדיה כל שהוא קנה? כגון שהיה שם גדר, והיו עולין לו בנחת, והוסיף עליו כל שהוא והשלימו לעשרה, ונמצא שאין עולין לו אלא בדחק - הרי זה הועיל, וקנה. וכן אם היתה שם פרצה והיו נכנסים בה בדחק, והרחיב בה כל שהוא עד שנמצא הנכנס נכנס ברוח - הרי הועיל, וקנה.

יב נתן צרור [אבן] והועיל, כגון שחבר בו המים לשדה, או נטל צרור והועיל, כגון שפתח בנטילתו המים לשדה - הרי זה קנה. וכן כל פיוצא כזה.

יג המוכר שדה לחברו בצד שדהו, או שנתנה לו במתנה - כיון שדש את המצר [השווה את אדמת הגבול] שבין שתי השדות ונעשו שתייהן שדה אחת, קנה. אבל אם הלך בה לארקה ולרחבה, אין הלוקח זה מועיל כלום; ואם שביל פרמים מכר לו - הואיל ונעשה להלוקח, קנה בהלוקח.

יד וכמה שעור רחב הדרך שיקנה בהלוקח? אם היה מסים במחיצות, קנה כדי שיגביה רגל ויניח רגל בצדה; ואם אין שם מחיצות, קנה ברחב כדי שתהיה על ראשו חבילה של שריגים ויסב בה.

טו היתה הקרקע צחיח [יבש] סלע שאין בה לא גדידה ולא פרצה, ואינה בת זריעה - הרי החזקה שקונה אותה בה, שטיחת הפרות, או העמדת הבהמה שם, וכיוצא בזה משאר התשמיש.

טז המוכר שדה לחברו, ונכנס בה הלוקח וזרעה או גרה [חרש], או שאסף פרות האילן או זמרו [כרת ענפים], וכל פיוצא בדברים אלו - הרי זה קנה, שהרי החזיק; ואין אחד מהם יכול לחזור בו. וכן אם אסף המוכר סל של פרות ונתן ללוקח - קנה לוקח מיד בחזקה, שהרי גלה דעתו שהקנה לו שדה זו קנין גמור, ונעשו פרותיה שלו. יז הגוי אינו קונה בחזקה, אלא בשטר הוא שקונה עם נתינת הכסף. וישאל האבא מחמת הגוי - הרי הוא כגוי, ואינו קונה אלא בשטר. כל המחבר לקרקע - הרי הוא קרקע, ונקנה בכסף ובשטר או בחזקה; ואם אינו צריך לקרקע, כגון ענבים העומדות להבצר - הרי זה כמטלטלין לקניה, ויש להן אוניה.

שניגביה, או משוף דבר שאינו בן הגביה, או נמסר המוכר ללוקח דבר שאין דרכו להמשוף. וכיון שהגביה, או משוף דבר שאין דרכו להגביה, או נמסר לו דבר שאין דרכו להמשוף - קנה, ואין אחד משניהן יכול לחזור בו; וכו' פין את הלוקח לתן את הדמים.

ה ולמה תקנו חכמים דבר זה במטלטלין? גזרה, שמה יתן הלוקח דמי החפץ, וקדם שינקחו יאבד באנס, כגון שנפלה דלקה ונשרף, או באו לסטים ונטלוהו; אם יהיה ברשות הלוקח, יתמקמה המוכר ולא יצילו. לפיכך העמידוהו חכמים ברשות המוכר, כדי שישתדל ויציל החפץ, שאם אבד, יהיה חייב לשלם.

ו נמצאת אומר, שאם נתן דמי המקח ונאנס קדם שינקחו, ואמר לו הלוקח: 'יתן לי מקחי או החזר לי את מעותי', ואף על פי שיש עדים שאבד באנס, ולא היה במוכר כח להצילו ולא נתחשל בדבר זה - הרי זה מחזיר את הדמים, שהרי תקנו חכמים משיכה. לפיכך, אם היה ביתו של לוקח שיש בו החפץ הנמכר משכר למוכר, לא תקנו לו חכמים משיכה; שהרי המקח ברשות הלוקח הוא, ומשנתן את הדמים - נקנה המקח, ואין אחד מהן יכול לחזור בו.

ז וכן השוכר את המקום שאותן המטלטלין הנמכרין מנחין בו - קנה, ואין אחד מהן יכול לחזור בו; ואף על פי שלא הגביה ולא משוף ולא נמסרו לו, שהרי נעשה ברשותו. וכבר בארנו ששכירות קרקע נקנית בכסף או בשטר או בחזקה.

ח המקנה קרקע ומטלטלין כאחד - פיון שקנה הקרקע בכסף או בשטר או בחזקה, נקנו המטלטלין עמהם; בין שהיו שניהן במכר או במתנה, בין שמכר המטלטלין ונתן הקרקע, בין שמכר הקרקע ונתן המטלטלין - פיון שקנה הקרקע, קנה המטלטלין.

ט כמה דברים אמורים? בשהיו המטלטלין צבורין באותה קרקע; אבל אם היו במקום אחר, צריך שיאמר לו: 'קנה המטלטלין על גבי הקרקע'. אפילו היו המטלטלין במדינה אחרת, ואמר לו: 'קנה אותן על גבי קרקע פלונית' - פיון שקנה הקרקע, נקנו המטלטלין, ואף על פי שאינן צבורין בתוכה; ואם לא אמר לו: 'קנה על גבי קרקע', לא קנה. וקרקע כל שהוא, קונין על גבה כל מטלטלין שירצה.

י הקנה השדה לאחד והמטלטלין לאחר - אף על פי שאמר לו: 'קנה המטלטלין על גבי הקרקע', והחזיק האחד בקרקע - לא קנה השני המטלטלין. ואם תפשו אחר שחזר בו המקנה - אין מוציאין אותו מידו, שהרי תפשו אחר שקנה חברו הקרקע שנקנו אלו על גבה.

יא המקנה עבדים וקרקעות כאחד - החזיק בעבדים, לא קנה הקרקעות. החזיק בקרקעות, לא קנה העבדים, עד שיהיו עומדין בתוך הקרקע; ואף על פי שאמר לו: 'קנה

נמשכים אחריה - אין צריך לומר לו 'משוף וקנה'; שמסירת בהמה זו, כמי שאמר לו: 'לך משוף וקנה'. וכיון שמשוף לו העדר - קנהו, אף על פי שמשוף שלא בפניו.

ח האומר לחברו: 'משוף ותקנה', או 'חזק ותקנה', וכיוצא בדברים אלו, והלך ומשוף או החזיק - לא קנה; שמשמע 'תקנה להבא', ועדין לא הקנה לו. אלא צריך המוכר או הנותן לומר לו: 'משוף וקנה', או 'חזק וקנה', וכיוצא בדברים אלו, שמשמען שיקנה עתה בעת שימשוף או יחזיק.

ט האומר לחברו: 'משוף פרה זו, ולא תקנה אלא לאחר שלשים יום', ומשוף - לא קנה. ואם אמר לו: 'קנה מעכשיו ולאחר שלשים יום' - קנה, ואפילו היתה עומדת באגס [מקום מרעה] ביום שלשים; שזה כמו שהקנה מעתה על תנאי, נעשה התנאי - נתקנס הקנין. וכל האומר 'על מנת', כאומר 'מעכשיו'.

י המוכר בהמה לחברו, או נתנה לו במתנה, ואמר לו: 'קנה אותה בדרך שבני אדם קונין' - אם משוף או הגביה, קנה. אבל אם רכב עליה - אם בשדה, קנה; ובעיר, לא קנה, לפי שאין דרך בני אדם לרכב בעיר.

יא לפיכך, אם היה אדם חשוב שדרכו לרכב בעיר, או אדם מזלזל ביותר [ולא ערו עמין] שאינו מקפיד על הלכות בעיר רוכב, כגון המטפלין בגדול הבהמות והעבדים, או שהיתה אשה, או שהיה ברשות הרבים שהרבים דוחקין שם - הרי זה קונה ברכיבה; והוא שתהליך בו.

הלכות מכירה פרק ג

א אחד הבהמה, ואחד שאר כל המטלטלין - נקנין במעות, דין תורה; ומשנתן את המעות - קנה, ואין אחד מהן יכול לחזור בו. אבל חכמים תקנו שלא יקנו המטלטלין אלא בהגביה, או במשיכת דבר שאין דרכו להגביה.

ב כיצד? המקבץ עצים או פשתן וכיוצא בהן, ועשה מהן טעון [מטען] גדול שאי אפשר להגביהו - אינו נקנה במשיכה, שהרי אפשר להתיר האגד ולהגביהו עץ עץ. וכן כל פיוצא בזה. אבל אם היה הטעון של פלפלין או אגוזים וישקדים וכיוצא בהן, והיה גדול שאין אחד יכול להגביהו - הרי זה נקנה במשיכה; שאם יתירו, יתפרד ויהיה לו בו טרח גדול. וכן כל פיוצא בהן.

ג. הספינה - הואיל ואי אפשר להגביהה, ויש במשיכתה טרח גדול, ואינה נמשכת אלא לרבים - לא הצריכהו משיכה, אלא נקנית במסירה; וכן כל פיוצא בזה. ואם אמר לו המוכר: 'לך משוף וקנה' - אינו קונה הספינה, עד שימשכנה בלה ויוציאנה מכל המקום שהיתה בו; שהרי הקפיד המוכר שלא יקנה זה אלא במשיכה.

ד נמצאת למד, שהלוקח מטלטלין - אף על פי שנתן כל הדמים, יכול לחזור בו; וכן המוכר יכול לחזור בו, עד

אין כליו של מוכר קונה ללוקח, אף על פי שהוא ברשות הלוקח.

ג מסירה אינה קונה אלא ברשות הרבים, ובחצר שאינה של שניהם. והמשכנה אינה קונה אלא בסמטה, או בחצר של שניהם. וההגבהה קונה בכל מקום.

ד דבר הנקנה במשיכה - אם היה ברשות הרבים, ומשכו לרשות היחיד או לסמטה - בינו שהוציא מקצת החפץ מרשות הרבים, קנה.

ה טעון של פרות שהיה מנח ברשות הרבים, ומשכו הלוקח לרשותו או לסמטה, אחר שפסק הדמים - קנה, אף על פי שעדין לא מדד; וכן אם מדד הלוקח ברשות הרבים, קנה ראשון ראשון בהגבהה.

ו היה המוכר מודד לתוף כליו של לוקח - לא קנה, שאין כליו של לוקח קונה לו ברשות הרבים. היו הפרות ברשות הלוקח - בינו שקבל עליו המוכר למכור - קנה לוקח, ואף על פי שעדין לא מדד. היו ברשות המוכר, או ברשות שהן מפקדין אצלו - לא קנה לוקח עד שנגביה הפרות, או עד שיוציאן מרשותו בשכירות מקומן וכיוצא בו, כמו שבארנו.

ז היו הפרות בסמטה או בחצר של שניהם, ואפלו היו ברשות לוקח, והיו בתוף כליו של מוכר, וקבל עליו המוכר למכור, והתחיל המוכר למדד לתוף כליו של מוכר - אם אמר לו: 'כור בשלשים סלע אני מוכר לך', יכול לחזור בו ואפלו בסאה אחרונה, הואיל ועדין הפרות בכליו, ולא גמר כל המדה, וכליו של מוכר אינו קונה ללוקח אף על פי שהוא ברשות הלוקח. ואם אמר לו: 'כור בשלשים סאה בסלע', ראשון ראשון קנה; שבינו שפסקו הדמים על כל סאה וסאה, כל סאה שנגביה המוכר ויערה אותה נגמרה מכירתה, הואיל ואין הפרות ברשות המוכר ולא ברשות הרבים; ואלו לא היו הפרות בכליו של מוכר, בינו שהן ברשות לוקח, קנה משפסק, ואף על פי שלא מדד, כמו שבארנו.

ח וכן המוכר יין או שמן לחברו בסמטה או בחצר של שניהם, או ברשות לוקח, והיתה המדה של סכסור [מתווך] - עד שלא נתמלאת המדה הרי למוכר; משנתמלאת המדה - הרי הן ברשות לוקח, ואין אחד מהם יכול לחזור בו. ט וכן פרות שהיו צבורין בסמטה או בחצר של שניהם, והמדה אינה של אחד מהן, והיה המוכר מודד - עד שלא נתמלאת המדה, הרי היא ברשות מוכר; ומשנתמלאת המדה, הרי היא של לוקח.

י היתה המדה של אחד מהן, והיה בה רשמי לידע חציה, ושלישיה, ורביעיה, וכיוצא בהן - בינו שהגיע לרשם מן הרשמי, קנה ראשון ראשון, ואף על פי שלא נתמלאת המדה; שכל רשם מהן כמדה בפני עצמה - שהרי של אחד מהם היא המדה, והוא סומך על הרשמי שבה.

יא זה כלל גדול יהיה בידך: הקונה את המטלטלין - אם פסק הדמים ואחר כך הגביה, קנה. ואם הגביה תחלה

עבדים על גב הקרקע, לא קנה עד שיהיו בתוכה - שהעבד מהלך לדעת עצמו.

יב המקנה עבדים ומטלטלין כאחד - משוף המטלטלין, לא קנה העבדים. החזיק בעבדים - לא קנה המטלטלין, אלא אם כן היו המטלטלין על גב העבד; והוא שיהיה בפות, שהרי אינו יכול להלך.

יג המקנה בהמה וכלים שעל גבה כאחד - אף על פי שמשוף הבהמה וקניה, לא קנה הכלים שעליה; עד שנגביה, או ימשוף הכלים עצמן אם אין דרכן להגביה - שהבהמה כחצר המתהלכת היא, ואין מה שבתוכה קנוי לבעליה. לפיכך, אם היתה הבהמה בפותה, קנה אף כלים שעליה.

יד אמר לו המקנה: 'משוף בהמה זו וקנה כלים שעליה' - הואיל ולא הקנה לו גוף הבהמה, אף על פי שמשכנה והיא כפותה, לא קנה כלים שעליה, עד שימשוף הכלים עצמן.

טו היה עציץ נקוב לאחד, והיו הנרעים שבו לאחד - הקנה העציץ לבעל הנרעים - בינו שמשוף, קנה; הקנה הנרעים לבעל העציץ - לא קנה, עד שיחזיק בנרעים עצמן.

טז היה העציץ והנרעים שבו לאחד, והקנה הכל לאחד - החזיק בעציץ לקנות הנרעים, אף העציץ לא קנה; החזיק בנרעים, קנה העציץ. וזו היא ששנו: 'נכסים שאין להם אחריות נקנים עם נכסים שיש להן אחריות', שהנרעים שבעציץ נקוב בנרעים בארץ, וכל המחפר לקרקע - בקרקע, כמו שבארנו.

יז כבר בארנו, שכל העומד להבצר - הרי הוא כבצור, ואינו נקנה אלא בהגבהה או בשאר דברים שנקנין בהן המטלטלין.

יח פשתן שהוא מחבר לקרקע, ויבש ואינו צריך לקרקע, ואמר לו: 'פה [תקן] לי קרקע כל שהוא, וקנה כל מה שעליה' - בינו שתלש כל שהוא, קנה הכל מפני תנאי זה; אבל אם הקנה לו הפשתן הזה במכר או במתנה - לא קנה אלא מה שתלש, שהרי הגביהו. וכן כל כיוצא בזה.

שבת קודש

הלכות מכירה פרק ד

א כליו של אדם - כל מקום שיש לו להניחו, קונה לו; ובינו שנעשו המטלטלין בתוף הפלי, אין אחד מהן יכול לחזור בו, והרי זה כמו שהגביהו, או כמו שהנחו בתוף ביתו. לפיכך, אין כליו של אדם קונה לו ברשות הרבים, ולא ברשות המוכר, אלא אם אמר לו המקנה: 'לך וקנה בכלי זה'. וכן אם קנה הפלי תחלה והגביהו, ואחר כך הניחו שם ברשות המוכר, וחזר וקנה ממנו הפרות - בינו שנעשו בתוף הפלי הזה, קנה אותן; שפגני הנאת המוכר במכירת הפלי, אינו מקפיד על מקומו.

ב כשם שאין כליו של לוקח קונה לו ברשות מוכר - כך

'מכר אותן לי בחמשים וזו שיש לי בידך דמי המכר', ואמר לו: 'הן' - קנה ראובן המטלטלין בכל מקום שהן, ואף על פי שלא משף ולא הגביה; שגם זה דבר שאינו מצוי הוא, ולא הצריכו בו משיכה. אבל אם היה לו חוב עליו שלא מחמת המכר, ואמר לו: 'מכר לי מטלטלין בחוב שיש לי אצלך', ורצו שניהם - לא קנה; עד שגביה, או ימשף דבר שאין דרכו להגביה, או יקנה באחד מן הדרכים שהמטלטלין נקנין בהן.

ה הקרקעות והעבדים והבהמה ושאר כל המטלטלין - כל אחד מהן נקנה בחליפין, והוא הנקרא 'קנין'. ועקר הדבר הזאת, שיתן הקונה למקנה כלי כל שהוא, ויאמר לו: 'קנה כלי זה חלף החצר או היין או הבהמה או העבד שמכרת לי בכך וכך'; כיון שהגביה המוכר את הכלי, וקנהו - קנה הלוקח אותו הקרקע או אותן המטלטלין, אף על פי שעדין לא משכן ולא נתן הדמים; ואין אחד מהן יכול לחזור בו.

ו אין קנין אלא בכלי, ואף על פי שאין בו שוה פרוטה; ואין קנין בדבר שהוא אסור בהנחה, ולא בפרות, ולא במטבע. ואין קנין בכליו של מוכר, אלא בכלי הלוקח.

ז הקנה אחד כלי למוכר כדי שיקנה הלוקח אותו המכר, וזה הלוקח; ואף על פי שהקנה לו הכלי על מנת להחזירו, נקנה המקח וזכה בו הלוקח, שהמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה. אף על פי שלא תפס המוכר כל הכלי שקנהו חלף ממכרו, אלא אחז מקצתו ואחז המקנה לו מקצתו - קנה הלוקח; והוא שיאחז ממנו כדי שעור כלי, או יאחזנו אחיזה שהוא יכול לנתק את כל הכלי מיד המקנה לו. לפיכך, אם הקנה לו במקצת הבגד, צריך שיאחז מן הבגד כדי שלש אצבעות; שאם יפסק במקום שאחז, הרי הוא כלי בפני עצמו - ששלש אצבעות מן הבגד קרוי כלי, כמו שבארנו בענין טמאת בגדים. וכן אם אחז פחות משלש, והיה יכול לנתק כל הכלי - קנה.

ח זה שכותבין בשטרות: 'וקנינו מפלוני בכלי הפשר לקנות בו' - 'בכלי', להוציא הפרות וכיוצא בהן; 'הפשר', להוציא אסורי הנגה; 'לקנות בו', להוציא כליו של מוכר.

ט זה הקנין, אינו צריך להיות בפני עדים, אלא אם היה בינו ובין חברו, קנה; שלא הצריכה תורה עדים בדיני ממונות אלא לכופר [למכחיש]; אבל המוכר או הנותן או השוכר או המשאיל וכיוצא בהן, אינו צריך עדים. וכיון שקנה הקונה בדרך מן הדרכים שקונין בהן - בין בהגבהה, בין במשיכה ומסירה, בין בקנין, בין בכסף או בשטר או בחזקה - קנה, ואף על פי שאין שם עדים.

י המוכר או הנותן שקנו מידו - יש לכל אחד מהן לחזור בו כל זמן שעוסקין באותו ענין, ואף על פי שהקנין בפני עדים; הפסיק הענין - אין אחד מהן יכול לחזור בו, אף על פי שאין ביניהם עדים. וכשם שחוזר המוכר והנותן, כך חוזר הלוקח והמקבל כל זמן שעוסקין באותו ענין, מה שאין כן בשאר דרכי ההקניה.

והניח, ואחר כך פסק הדמים - לא קנה באותה ההגבהה; עד שגביה אחר שפסק, או ימשף דבר שאין דרכו להגביה.

יב היה דבר הנמכר דמיו קצובין וידועין, והגביהו - קנהו, אף על פי שפסק אחר שהגביה. והוא הדין בשאר דברים שקונין בהם המטלטלין, שצריך לקנות בהן אחר שיפסק הדמים, אלא אם כן היו דמיו קצובין, כמו שבארנו.

יג לפיכך, המושף חמרים ופועלים והכניסן לתוך ביתו, ומדר עד שלא פסק הדמים - אפלו היה הלוקח הוא המודר, או שפסק הדמים ואחר כך מדר המוכר - שניהן יכולין לחזור בהן. פרקן הלוקח, והכניסן לתוך ביתו - אם פסק הדמים, ואחר כך מדר המוכר - אין שניהן יכולין לחזור בהן, שהרי סמכה דעתו למכור. ואם מדר עד שלא פסק - שניהן יכולין לחזור בהן, שהרי לא סמכה דעתו עדן למכור, ואפלו מדר הלוקח.

יד הנוטל כלי מן האמן על מנת לבקרו [לבדוק] - אם היו דמיו קצובין ונאנס בידו [ונשבר], חבב בדמיו; הואיל ודמיו קצובין, מצת שהגביהו נעשה ברשותו; והוא שגביהו כדי לקנות את כלו, ויהיה אותו החפץ הנמכר חביב על הלוקח. אבל חפץ שהמוכר קץ [מאס] בו, והוא מבקש ורודף למכרו - הרי הוא ברשות המוכר עד שיפסק הדמים, ויגביהו הלוקח אחר שפסק.

טו אחד המושף או המגביה או המחזיק בעצמו, או שאמר לאחר להגביה או למשף לו או להחזיק לו - הרי זה זכה לו. וכן בשאר דרכי ההקניה.

הלכות מכירה פרק ה

א כל המטלטלין קונין זה את זה. כיצד? החליף פרה בחרמור, או זין בשמן - אף על פי שמקפידין על הדמים ושערו כמה שוה זה וכמה שוה זה, ואחר כך החליפו - כיון שמשף האחד או הגביהו, קנה השני המטלטלין האחרים בכל מקום שהם, ונעשו ברשותו, ואף על פי שעדין לא משכן.

ב החליף חמור בפרה וטלה, ומשף את הפרה ועדין לא משף את הטלה - לא קנה, שאין כאן משיכה גמורה. וכן כל כיוצא בהן.

ג דמים שאין מקפידין עליהן - הרי הן כשאר מטלטלין, וקונין. כיצד? הרי שחפן [אסר] מעות בלא משקל ולא מנין, אלא נטלן אכסרה [באומדן], ואמר לו: 'מכר לי פרתך או זין זה באלו', ונתן לו את הדמים - קנה, ואין אחד מהן יכול לחזור בו; שזה דבר שאינו מצוי הוא, ולא הצריכו בו משיכה.

ד וכן ראובן שמכר מטלטלין לשמעון בחמשים וזו, וקנה שמעון המטלטלין ונתחייב בדמים, ואחר שנתחייב שמעון בחמשים וזו אלו, היה לו זין או בהמה ועבד וכיוצא בהן משאר המטלטלין, והיה רוצה למכרן, ואמר לו ראובן:

חדש, חדש; ואם ישן, ישן. אבל אם נתן לו דינר של כסף בשלשים אסר - לא קנה, עד שיקח האסרות של נחשת; וכל אחד מהן יכול לחזור בו.

ו וכן מעות הרעות שפסלתן המלכות או המדינה, או הדינרין שאינן יוצאין [נחלו להשתמש בהם] באותה המדינה, ואין נושאין ונותנין בהן עד שמשנין אותן למטבע אחר - הרי הן כפרות לכל דבר, ונקנין בקנין, וקונין את המעות, ואין המעות קונות אותן כשאר כל הפרות.

ז המטבע - אין לו דרך שיזכה בו מי שאינו ברשותו, אלא על גבי קרקע; כגון שיקנה הקרקע ועל גבה המעות, או שישכור את מקום המעות - כיון שזכה בקרקע בכסף או בשטר או בחזקה או בקנין, וזכה במעות. והוא שיהיו אותן המעות קנין, כגון שהיו מפקדין במקום אחר. אבל ראובן שהיה לו חוב על שמעון, והקנה ללוי קרקע ועל גבה חוב שיש לו אצל שמעון - יראה לי שלא קנה החוב.

ח היו עומדים שלשפן, ואמר לו: 'מנה שיש לי בידך, בין פקדון בין מלוה, תנהו לזה' - קנה לוי, ואין אחד משלשפן יכול לחזור בו. ודבר זה אמרו חכמים שהיא הלכה שאין לה טעם, לפיכך אין למדין ממנה לדין אחר. ט היה ראובן חייב לשמעון מאה זוז, ואמר ללוי: 'תן לשמעון מאה זוז שאני חייב לו, עד שאאתן לך או עד שאעשה עמך חשבון', ואמר לו: 'הן', וקבל שמעון - כל אחד משלשפן יכול לחזור בו, ואפלו פרע לוי לשמעון מקצת חובו; לפיכך אם לא פרע לוי לשמעון, חוזר שמעון ותובע את ראובן בשאר חובו.

י המוכר שטר חוב לחבירו, או נתנו לו במתנה - אינו נקנה במסירת השטר לידו; שלא מבר אלא הראיה שבו, ואין הראיה נתפשת ביד.

יא וכיצד קנה השטר? שיכתב לו המקנה: 'קנה שטר פלוני וכל שעבוד שבו', וימסר לו השטר; ונמצא שנקנה בכתיבה ומסירה. ואינו צריך עדים לענין קנייתו, אבל צריך עדים לענין תביעה, שהרי הנתבע אומר לו: 'מי יאמר שבעל דברים שלי כתב ומסר לך? !'.

יב קנין השטרות בדרך הזאת, מדברי סופרים; אבל מן התורה, אין הראיות נקנות, אלא גוף הדבר הקנוי בלבד. לפיכך, המוכר שטר חוב לחבירו - עדין יכול למחול, ואפלו יורשו מוחלו.

יג האשה שהכניסה שטר חוב לבעלה - אינה יכולה למחול אלא מדעת בעלה, מפני שידה כידו.

יד המקנה לחבירו קרקע כל שהוא, והקנה לו על גבה שטר חוב - הרי זה קנה השטר בכל מקום שהוא, בלא כתיבה ובלא מסירה; ויראה לי, שגם זה יכול למחול אחר שמכר. וכן המוכר קרקע, וכתב השטר ואין הלוקח עמו - כיון שהחזיק הלוקח בקרקע, נקנה השטר בכל מקום שהוא.

יא יש דברים הרבה שאין צריכין קנין, ואין לקנין בהן טעם - כגון המשחרר את עבדו, או המגרש את אשתו, או העושה שליח, או המוסר מודעה, או המבטל מודעה, או המוחל לחבירו חוב או פקדון שיש לו בידו, וכל כיוצא בדברים אלו.

יב נהגו רב המקומות להקנות למקצת אלו הדברים וכיוצא בהן, ואומרים: 'וקנינו מפלוני שעשה פלוני שליח', או 'שמחל לפלוני חוב שיש לו אצלו', או 'שבטל המודעה שמסר על גט זה', וכיוצא באלו, ואף על פי שאינו צריך.

יג קנין זה שנהגו להקנות באלו הדברים - אינו מועיל כלום, אלא להודיע שאינו אומר דברים אלו כמשחק ומהתל, אלא שגמר בלבו ואחר כך אמר; לפיכך אם אמר: 'קבל שלם אני אמרתי, וגמרתי לעשות דבר זה' - אין צריך דבר אחר כלל.

יד הדברים שאין בהן ממש, אין הקנין מועיל בהן. כיצד? הרי שכתב בשטר: 'קנינו מפלוני שילך בסחורה עם פלוני', או 'שיחלקו החצר שביניהן', או 'שישתתפו שניהן באמנות', וכיוצא בדברים אלו כלן - הרי זה קנין דברים, ואינו מועיל כלום; שהרי לא הקנה לחבירו דבר מסים וידיע, לא עקר ולא פרות עקר הידוע.

הלכות מכירה פרק ו

א הפרות - אף על פי שאין קונין בהן כמו שבארנו, הרי הן נקנין בקנין כשאר המטלטלין. אבל המטבע - כשם שאין קונין בו, כך אינו נקנה בקנין; נמצא המטבע אינו נקנה בקנין, ואינו נעשה הוא עצמו קנין לקנות בו שאר הדברים.

ב לשונות [חתיכות] של זהב ושל כסף - הרי הן כעשיות של ברזל או של נחשת, והכל כשאר מטלטלין הן, ונקנין בקנין, וקונין זה את זה בהחלפה כמו שבארנו. אבל המטבעות של כסף, או דינרין של זהב, או המעות של נחשת - הרי כלן דמים כנגד שאר מטלטלין, והנותן את אחד מהן דמי מטלטלין לא קנה עד שימשוך או יגביה כמו שבארנו; ואין אחד מהן נקנה בקנין, ולא נעשה קנין. ג במה דברים אמורים? בזמן שקונה שאר מטלטלין באחד ממניי מטבעות אלו, או עבדים וקרקעות. אבל הדינרין של זהב לגבי מטבעות של כסף, הרי הן כפרות; וכן המעות של נחשת, כמו פרות לגבי מטבע של כסף.

ד כיצד? נתן לו דינר של זהב בעשרים וחמשה דינר של כסף - נקנה הכסף אף על פי שעדין לא בא הכסף לידו, וחיב לתן לו חמשה ועשרים דינר של כסף כשפסק [כפי שקבע] עמו: אם חדשים, חדשים; ואם ישנים, ישנים. אבל אם נתן לו עשרים וחמשה כסף בדינר זהב - לא קנה, עד שיקח הדינר של זהב; וכל אחד מהן יכול לחזור בו. ה נתן לו שלשים אסר של נחשת בדינר כסף - נקנה הדינר של כסף, וחיב לתן לו כמו שפסק עמו: אם דינר

השטר' - אף על פי שהחזיקו לו בשדה, חוזר בזה וכו', עד שיגיע שטר המתנה לידי מקבל המתנה.

טו האומר: 'זכו בשדה זו לפלוני, וכתבו לו את השטר', והחזיק הזוכה לו בקרקע - יש לנותן לחזר בשטר עד שיגיע לידי בעל המתנה, אף על פי שאינו יכול לחזר בשדה.
טז אמר להם: 'זכו לו בשדה, על מנת שתכתבו לו את

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ד' אייר-י' אייר התשס"ז

יום ראשון

הלכות שוטה פרק ג

א. ביצד סדר השקאת שוטה? הבעל בא לבית דין שבעירו, ואמר להן: 'אשתי זו קנאתי לה בפני פלוני ופלוני שלא תסתור עם פלוני, ונסתרה עמו, ואלו עדי, והיא אומרת שהיא טהורה, ואני רוצה להשקותה לבדק הדבר'. ובית דין שומעין דברי העדים, ומוסרין לו שני תלמידי חכמים לשמרו שמא יבוא עליה קדם שתיה, שהרי נאסרה עליו עד שתשתה; ומשלחין אותו לירושלים, שאין משקין את השוטה אלא בית דין הגדול של שבעים וזקנים במקדש.

ב. הגיעו לירושלים, בית דין הגדול מושבין אותה ביניהן, ומאמינן עליה שלא בפני בעלה, ומפחידין אותה פחד גדול שלא תשתה. ואומרים לה: 'בתי, הרבה יין עושה, הרבה שחוק עושה, הרבה ילדות עושה, הרבה שכנים הרעים עושים; אל תגרמי לשם הגדול שנכתב בקדשה, שימחה על המים'. ואומרים לה: 'בתי, הרבה קדמוך ונשטפו, ואנשים גדולים ויקרים תקף יצרן עליהן ונכשלו'; ומגידין לה מעשה יהודה ותמר בלתי, ומעשה ראובן בפילגש אכיו על פשטו, ומעשה אמנון ואחותו, כדי להקל עליה עד שתודה. אם אמרה: 'הן נטמאתי', או 'איני שוטה' - יוצאה בלא כתובה, והולכת לה.

ג. עמדה בדבורה שהיא טהורה - מביאין אותה לשער מזרחי של צורה, שהוא כנגד קדש הקדשים; ומעלין אותה ממקום למקום, ומקיפין בה, כדי ליגעה עד שתקצר נפשה - אולי תודה.

ד. אם עמדה בדבורה - מביאין אותה כנגד שער המזרח מבחוץ, ומעמידין אותה שם. היתה מתכסה בלבנים, מכסה בשחורין; ואם היו השחורין נאים לה, מתכסה בכגדים שאין לה בהן נואי. ומסירין כל חלי כסף וזהב שעליה.

ה. ומקבצין עליה קבוץ גדול של נשים, שפל הנשים הנמצאות שם חבכות לראותה, שנאמר: "ונוסרו כל הנשים, ולא תעשינה (כמזמתכנה) [בזמתכנה]"; וכל איש שיחפץ לבוא ולראותה, יבוא ויראה. והיא עומדת ביניהן, בלא רדיד ולא מטפחת, אלא בכגדיה וכפח שעל ראשה, כמו שהאשה בתוך ביתה.

ו. ואין מניחין שם לא עבדיה ולא שפחותיה, מפני שהיא מפרת אותן, ודעתה מתישבת בהן.

ז. ואחר כך משביעה הפהן בלשון שהיא מפרת, ומודיעה בלשונה שלא גרם לה אלא קנאי וסתירה שקנא

לה בעלה ונסתרה; ואומר לה בלשון שהיא מפרת: "אם לא שכב איש אותך, ואם לא שטית טמאה תחת אישך - הנקי ממי המרים המאריים האלה. ואת, כי שטית תחת אישך וכי נטמאת, ויתן איש בך את שכבתו מבלעדי אישך יתן ה' אותך לאלה ולשבועה בתוך עמך בדת ה' את ירכך נופלת ואת בטנך צבה. וכו' המים המאריים האלה במעיה, לצבות בטן ולנפיל גרף"; והיא אומרת: "אמן אמן" בלשון שהיא מפרת. ומודיעה שהבטן תלקה תחלה והגרף בסוף, כדי שלא להוציא לעז על המים.

ח. ואחר כך מביא מגלה של עור טהור, כמו ספר תורה, וכותב עליה בלשון הקדש בדיו שאין בו קלקלות, לשמה של אשה כמו הגט; כותב כל הדברים שהשביע אותה בהם, אות באות ומלה במלה, וכותב את השם בכתבו, ואינו כותב "אמן אמן".

ט. ואחר כך מביא כלי חרס שלא נעשה בו מלאכה מעולם, ולא יראה בכלי בולה מאריך הזמן; ואם החזירו לכבשן עד שנתחדש, פשר. ונותן לתוכו חצי לג מים מן הפיור, ובחצי לג שהיה במקדש היה מודדו; ונקנס בו להיכל.

י. ומקום היה שם אמה על אמה לימין הנקנס, ובו טבלה של שיש וטבעת קבועה בה; מגביה הטבלה, ולוקח עפר משרקע המשכן, ונותנו על פני המים, כדי שיראה על פני המים. ונותן לתוכן דבר מר, כגון לענה וכיוצא בה, שנאמר: "מי המרים". ומוחק לתוכן המגלה, לשמה; וימחק יפה יפה, עד שלא ישאר במגלה רשם הנזר.

יא. ואחר כך כהן אחר בא אליה, מכהני העזרה, ואוחז בכגדיה מכנגד פניה, וקורע עד שהוא מגלה את לבה; ומגלה שערה, וסותר מחלפות ראשה כדי לנולה. ומביא חבל מצרי, כדי להפירה מעשה מצריים שעשת, ואם לא מצאו מצרי, מביא חבל מכל מקום; וקושרו למעלה מדדיה, כדי שלא יפלו הכגדים ונמצאת ערמה, שהרי נקרעו.

יב. ואחר כך מביא עשרון קמח שעורים משל בעל, ונותנו בקפיפה מצרית, והחבל והקפיפה באין משירי הלשכה; ונותנו על ידיה, כדי ליגעה.

יג. ואחר כך לוקח המנחה מן הקפיפה, ונותנה לכלי שרת, ואינו נותן עליה שמן ולא לבונה; ואם נתן - לוקח על השמן בפני עצמו ועל הלבונה בפני עצמה, שנאמר: "לא יצק עליו שמן, ולא יתן עליו לבונה".

יד. ובכל הזמן שפורע ראשה ונותן העשרון על ידיה - יהיו המים בפלי ביד הפהן, ויראה אותה את המים, שנאמר: "וביד הפהן יהיו מי המרים המאריים".

שקנא לה עמו דרף איבריין - אין המים בודקין אותה, שנאמר: "והיא לא נתפשה" - פרט לאנוסה, שהרי נתפשה בדוקה; "ותמעל מעל באישה" - פרט לשוגגת; "ושכב איש אותה שכבת זרע" - פרט לכא עליה דרף איבריין.

יום שני

הלכות שוטה פ"ד

א. בחמשה עשר באדר נפנין בית דין לצרכי הרבים, ובודקין על הראויה לשותות להשקותה, ועל הראויה לקנא לה ולהוציאה בלא כתבה לקנא לה ולהוציאה; ובכל זמן משקין את הסוטות.

ב. ואין משקין את השוטה אלא ביום, וכל היום פשוט להשקות שוטה; ואין משקין שתי סוטות באחת, שנאמר: "והעמיד אותה".

ג. שוטה שאמרה 'איני שוטה' מחמת יראה ופחד - יש לה לחזור ולומר 'הריני שוטה'; אבל אם אמרה 'איני שוטה', והיא בריאה, ואינה יראה ולא פחדת - אינה יכולה לחזור ולומר 'הניני שוטה'.

ד. אמרה 'איני שוטה' קדם שתמחק המגלה - הרי מגלתה נגזרת, ואינה פשוטה להשקות בה שוטה אחרת; ומנחתה מתפזרת על הדשן. ואם אמרה 'איני שוטה' אחר שנמחק המגלה - מערערין אותה ומשקין אותה בעל כרחיה.

ה. ומאמיין עליה שתשתה; ואומריין לה: 'בתי, אם ברור לך הדבר שטהורה את, עמדי על בריך ושתי, ואל תפחד, לפי שאין המים דומין אלא לסם יבש מנח על פשוט חזי: יש שם מכה, מחלחל ויורד; אין שם מכה, אינו עושה כלום'.

ו. אמרה: 'טמאה אני' - אף על פי שנמחק המגלה - המים נשפכין, מפני שאין בהן קדושה; ומנחתה מתפזרת על הדשן.

ז. מגלת שוטה שכתבה בלילה - פסולה, שנאמר: "וכתב והשקה והקריב" - כלשם שקרבנה ביום, כך כתיבת המגלה והשקיתה ביום. כתבה למפרע - פסולה, שנאמר: "האלה", על הסדר. כתבה קדם שתקבל עליה השבועה - פסולה, שנאמר: "והשביע וכתב".

ח. כתבה אגרת - פסולה, שנאמר: "בספר". כתבה על שני דפיין - פסולה, שנאמר: "בספר" - ספר אחד, ולא שנים ושלשה. ואינו כותב לא על הנזר, ולא על הדפתרא, אלא במגלת ספר, שנאמר: "בספר"; ואם כתבה על גזר או דפתרא, פסולה.

ט. "וכתב הפה"ן - הא למדת שאם כתבה ישראל או כהן קטן, פסולה. אינו כותבה לא בקמוס, ולא בקלקנתוס, ולא בכל דבר שרשומו נפר ועומד - אלא בדיו שאין בו קלקנתוס, שנאמר: "וכתב ומחה", כתב שהוא יכול להמחות; ואם כתב בדבר המתקיים, פסולה.

י. נשאר במגלה רשם כתב נפר - פסולה, עד שימחק יפה

טו. ואחר כך משקה אותה. ואחר שתשתה, לוקח כלי השרת שיש בו המנחה ונותנו על ידיה, וכהן מניח ידו תחתיה, ומניפה במזרח כשאר כל התנופות, מוליך ומביא ומעלה ומוריד; ואחר שפניו, מגיש המנחה לקרן דרומית מערבית של מזבח, כשאר מנחות של יחיד. וקומץ, ומקטיר הקמץ; והשאר נאכל לכהנים.

טז. אם טהורה היא - יוצאה והולכת לה, והרי היא מתרת לבעלה. ואם טמאה היא - מיד פניה מוריקות, ועיניה בולטות, והיא מתמלאה גידים גידים. והן אומרים: 'הוציאוה! הוציאוה!' כדי שלא תפרש נדה, והנדות מטמאות עזרת נשים; והן מוציאין אותה מעזרת הנשים שהיא עומדת בה. ובטנה צבה בתחלה, ואחר כך תפל ירכה ותמות.

יז. באותה השעה שתמות היא, ימות הנזאף שהשקה על ידו בכל מקום שהוא; ויארע לו מארעות שארעו לה, "לצבות בטן ולנפיל גרף". וכל הדברים האלו - בשלא חטא הבעל מעולם; אבל אם בעל בעילה של אסור - אין המים בודקין את אשתו, כמו שבארנו.

יח. ואם עבר והשקה את אשתו - הרי זה מוסיף על חטאתו פשע: שגורם לשם המפרש שימחה במים לבטלה, ומוציא לעז על מי שוטה - שאשתו אומרת לאחרות שזנת ולא בדיקו בה, והיא לא תדע שמעשי הבעל גרמו.

יט. לפיכך, משרבו המנאפין בגלוי בבית שני, בשלז הסנהדרין את מי המרים, וסמכו על הכתוב בקבלה: "לא אפקד על בנותיכם כי תננינה, ועל בנותיכם כי תנאפנה".

כ. שוטה שהיה לה זכות תלמוד תורה - אף על פי שאינה מצויה על תלמוד תורה - הרי זו תולה לה, ואינה מתה לשעטה; אלא נמוקת והולכת, וחללים כבדים באין עליה, עד שתמות אחר שנה או שתיים או שלש, לפי זכותה; והיא מתה בצבית בטן ובנפילת איבריין.

כא. שוטה ששתת מי המרים ולא מתה מיד - הרי היא מתרת לבעלה, ואפלו היה כהן; ואף על פי שהתחילו החללים לבוא עליה, וחלו שאר אבריה, הואיל ולא צבתה בטנה והתחיל ירכה לנפל, הרי זו מתרת. אבל משתתחיל בטנה לצבות וירכה לנפל - הרי זו אסורה ונדאית.

כב. שוטה ששתת והיתה טהורה - הרי זו מתחזקת, ופניה מזהירות; ואם היה בה חלי, יסור; ותתעבר ותלד זכר; ואם היה דרכה לילד בקשי, תלד במהרה; היה דרכה לילד נקבות, תלד זכרים.

כג. באו עדי טמאה אחר ששתת - הרי זו תצא בלא כתבה, ואסורה לבעלה, ואפלו לא ארע לה דבר מדברים האלו; מפני שאין המים בודקין אלא מי שאין לה עדים שמודיעין זנותה; ועוד, שמא בעלה אינו מנקה מעון, ולפיכך לא בדיקו המים את אשתו. אבל אם בא עד אחד והעיד שהיא טמאה - הרי זו תשב תחת בעלה, שהרי ששתת.

כד. אשה שזנת באנס או בשגגה, או שבא עליה זה

אותן המאצעות; לכה נאמר: "אמן אמן" - "אמן" מאיש זה, "אמן" מאיש אחר; "אמן" נשואה, "אמן" ארוסה; "אמן" לשעבר, "אמן" להבא.

יח. מצות חכמים על בני ישראל לקנות לנשותיהן, שנאמר: "וקנא את אשתו"; וכל המקנא לאשתו, נכנסה בו רוח טהרה. ולא יקנא לה לא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך שיחה בטלה, ולא מתוך מריבה, ולא להטיל עליה אימה; ואם עבר וקנא לה בפני עדים מתוך אחד מכל הדברים האלו, הרי זה קנוי.

יט. אין ראוי לקפץ ולקנות בפני עדים תחלה, אלא בינו לבניה בנחת ובדרך טהרה והזקרה, כדי להדריכה בדרך ישרה, ולהסיר המכשול. וכל שאינו מקפיד על אשתו ובניה ובני ביתו, ומזהיר, ופוקד ודרכיהם תמיד, עד שיגיע שהם שלמים מכל חטא ועון - הרי זה חוטא, שנאמר: "וידעת כי שלום אהלך; ופקדת נוך, ולא תחטא".

ברוך המקנא דסייען. נגמר ספר רביעי, בעזרת שדי. ומגן פרקים של ספר זה - שלשה וחמשים: הלכות אישות - חמשה ועשרים פרקים; הלכות גרושין - שלשה עשר פרקים; הלכות יבום וחליצה - שמונה פרקים; הלכות נערה בתולה - שלשה פרקים; הלכות שוטה - ארבעה פרקים.

בשם ה' אל עולם.

פעמי הכן באמרתך, ואל תשלט בי כל און.

יום שלישי

ספר חמישי והוא ספר קדשה

הלכותיו שלש, וזה הוא סדורן: הלכות אסורי ביאה, הלכות מאכלות אסורות, הלכות שחיטה.

הלכות אסורי ביאה

יש בכללן שבע ושלשים מצוות - אחת מצות עשה, ושש ושלשים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לבא על האם; (ב) שלא לבא על אשת אב; (ג) שלא לבעל אחות; (ד) שלא לבעל בת אשת אב; (ה) שלא לבעל בת הבן; (ו) שלא לבעל בת; (ז) שלא לבעל בת הפת; (ח) שלא לשא אשה ובתה; (ט) שלא לשא אשה ובת בנה; (י) שלא לשא אשה ובת בתה; (יא) שלא לבעל אחות אב; (יב) שלא לבעל אחות אם; (יג) שלא לבעל אשת אחי האב; (יד) שלא לבעל אשת הבן; (טו) שלא לבעל אשת אח; (טז) שלא לבעל אחות אשתו; (יז) שלא לשכב עם בהמה; (יח) שלא תביא אשה בהמה עליה; (יט) שלא לשכב עם זכר; (כ) שלא לגלות ערות אב; (כא) שלא לגלות ערות אחי האב; (כב) שלא לבעל אשת איש; (כג) שלא לבעל נדה; (כד) שלא להתחתן בגוים; (כה)

יפה. כתב אות אחת ומחקה, וחזר וכתב אות שניה ומחקה, עד שהשלים - פסולה, עד שתהיה כלה כותבה. יא. כתבה שלא לשמה, או שמחקה שלא לשמה - פסולה. כתב שתי מגלות לשתי סוטות, ומחקן לתוף כוס אחד, או לתוף שני כוסות וערבן בכוס אחד, והשקה לשתייהן - פסולה, שכל אחת לא שתת מגלתה. מחקן לשני כוסות וערבן, וחזר וחלקן לשני כוסות - לא ישקה אותן; ואם השקה, כשר. נשפכו המים - הרי זה כותב מגלה אחת, ומביא מים אחרים. נשפכו ונשתפיר מהן - לא ישקה את השאר; ואם השקה, כשר.

יב. מי שוטה שלנו, נפסלין בלינה. הקדים עפר למים, פסל. לא היה שם עפר בהיכל - מביא עפר מבחוץ, ומניחו בהיכל, ולוקח ממנו, ונותן על פני המים; ואינו מביא אפר, אכל מביא רקבובית שהיא כעפר.

יג. ולא יחפר בקרדם בהיכל ויוציא עפר, שנאמר: "אשר יהיה בקרקע המשפן"; ואם חפר והוציא עפר, כשר.

יד. הקריב את מנחתה ואחר כך השקה - כשרה. נטמאת מנחתה קדם שנייחנה בכלי שרת - הרי זו תפדה ככל המנחות שנטמאו קדם שיתקדשו בכלי שרת, ויביא מנחה אחרת. נטמאת המנחה אחר שקדשה בכלי שרת - הרי זו תשרף. וכן אם אמרה 'טמאה אני' קדם שתקמן המנחה, או שאמרה 'איני שותה', או שלא רצה בעלה להשקותה, או שביאו עדי טמאה, או שמת הוא, או שמתה היא - הרי המנחה כלה נשרפת; ואם ארע אחד מאלו אחר שקרב הקמן, אין השירים נאכלין.

טו. היה בעלה כהן - אין שירי מנחתה נאכלין, מפני שיש לבעל חלק בה; ואינה עולה כלה לאשים במנחת זכרי כהנה, מפני שיש לה חלק בה; אלא הקמן קרב לעצמו, ושירים מתפזרין על בית הדשן. נמצאו עזיה זוממין, מנחתה תצא לחלין.

טז. המקנא לאשתו על ידי אנשים הרבה, ונסתרה עם כל אחד ואחד מהן - הרי זה מביא מנחה אחת על ידי כלן כשמשקה אותה, שנאמר: "מנחת קנאות" - מנחה אחת לקנויין הרבה.

יז. יש לבעל לגלגל עליה בשבועה, שלא זנתה עם איש זה שקנא לה בו, ולא עם איש אחר, ושלא זנתה תחתיו משנתארסה קדם שתנשא, ולא אחר שנשאת; אכל אינו מגלגל עליה שלא זנתה קדם הארוסין, ולא אחר שגדשה, אם גרשה והחזירה - שאם זנתה בעת זה, לא תאסר עליו, וכל שתבעל ולא תהיה אסורה לו, אינו מתנה עמה. לפיכך, אם פנס ויבמתו, אינו מגלגל עליה שלא זנתה כשהיתה שומרת יבם; אכל מגלגל עליה שלא זנתה תחת אחיו, שאם זנתה תחת אחיו, הרי זו אסורה עליו. וכן אם גרשה והחזירה, מגלגל עליה שלא זנתה תחתיו בנשואין הראשונים. וכן יש לו לגלגל עליה בלהבא, שלא תזנה תחתיו, ושלא תזנה אחר שיחזירה, אם יגרש ויחזיר; לפיכך כשתזנה להבא - מים בודקין אותה, ויארעו לה

אינו לוקה; ואם הכו אותן בית דין מפת מרדות כדי להרחיק מן העברה, הרשות בידם.

ט. אנוס פטור מכלום - מן המלקות, ומן הקרן, ואין צריך לומר מן המיתה; שנאמר: "ולנערה לא תעשה דבר". במה דברים אמורים? בנאנס הנבעל; אבל הבועל - אין לו אנס, שאין קשוי [של האבר] אלא לדעת. ואשה שתחלת ביאתה באנס וסופה בריצון - פטורה מכלום; שמשהתחיל לבעל באנס, אין בידה שלא תרצה, שיעצר האדם וטבעו כופה אותו לרצות.

י. המכניס ראש העטרה בלבד - הוא הנקרא 'מערה', מלשון "את מקורה הערה"; והמכניס כל האבר, הוא הנקרא 'זומר'. וכל הביאות האסורות, אחד המערה ואחד הגומר, ואף על פי שלא הוציא שכבת זרע, ואף על פי שפרש ולא גמר; כיון שהכניס ראש העטרה - נתחייב שניהן מיתת בית דין, או כרת, או מלקות, או מפת מרדות. ואחד הבא על האשה בדרך, ואחד הבא עליה שלא בדרך, משערה בה - נתחייבו שניהן מיתה, או כרת, או מלקות, או מפת מרדות; בין שהיו שוכבין, בין שהיו עומדין - על הנכנסת העטרה הוא החיוב.

יא. כל הבא ביאה אסורה בלא קשוי, אלא שהיה האבר שלו מדלדל כמו אבר המתים, כגון החולים, או מי שנוולד כך, כגון סריס חמה [מלידה] - אף על פי שהכניס את האבר בידו - אינו חייב לא כרת ולא מלקות, ואין צריך לומר מיתה; שאין זו ביאה. אבל פוסל הוא מן התרומה, ובית דין מפין את שניהן מפת מרדות.

יב. הבא על ערוה מן העריות כמתעסק [=בלי כוונה], אף על פי שאין פונתו לכך - חייב; וכן בחיבי לאוין ובשניות. אבל הבא על ערוה מן העריות והיא מתה - פטור מכלום; ואין צריך לומר בחיבי לאוין שהוא פטור. והבא על הטרפה [פגוע באבריו הפנימיים שמיתתו קרובה], או ששכב עם בהמה טרפה - חייב; חיי הוא, אף על פי שסופו למות מחלי זה; ואפלו שחט בה שני סימנין ועדין היא מפרקסת - הבא עליה חייב, עד שתמות, או עד שיתיו את ראשה. יג. כל אשה אסורה מאלו, אם היתה בת שלש שנים ויום אחד ומעלה - גדול הבא עליה חייב מיתה או כרת או מלקות; והיא פטורה מכלום, אלא אם כן היתה גדולה. ואם היתה פחותה מזה - הרי שניהן פטורין, שאין ביאתה ביאה. וכן אשה גדולה שבא עליה קטן - אם היה בן תשע שנים ויום אחד ומעלה - היא חייבת כרת, או מיתה, או מלקות; והוא פטור. ואם היה בן תשע שנים ולמטה, שניהן פטורין.

יד. הבא על הזכור, או הביא זכור עליו - כיון שהערה, אם היו שניהן גדולים, נסקלין, שנאמר: "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה", בין שהיה בועל או נבעל. ואם היה קטן בן תשע שנים ויום אחד ומעלה - זה שבא עליו או הביא על עצמו, נסקל; והקטן, פטור. ואם היה הזכור בן

שלא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'; (כו) שלא להרחיק דור שלישי מצרי מלבוא בקהל ה'; (כז) שלא להרחיק דור שלישי אדומי מלבוא בקהל ה'; (כח) שלא יבוא ממזר בקהל ה'; (כט) שלא יבוא סריס בקהל ה'; (ל) שלא לסרס זכר, אפלו בהמה חיה ועוף; (לא) שלא ישא כהן גדול אלמנה; (לב) שלא יבעל כהן גדול אלמנה, אפלו בלא נשואין; (לג) שישא כהן גדול בתולה בנערותה; (לד) שלא ישא כהן גרושה; (לה) שלא ישא זונה; (לו) שלא ישא חללה; (לז) שלא יקרב אדם לאחת מכל העריות, ואף על פי שלא בעל. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות אסורי ביאה פרק א

א. הבא על אחת מכל העריות במזיד - חייב כרת, שנאמר: "כי כל אשר יעשה מכל התועבת האלה - ונכרתו הנפשות העושות מעשר עמם", שניהם הבועל והנבעל; ואם היו שוגגין - חייבין חטאת קבועה. ויש מן העריות שהיא במיתת בית דין, יתר על הכרת השוה בכלן.

ב. אותן העריות שיש בהן מיתת בית דין - אם היו שם עדים והתראה, ולא פרשו ממעשיהן - ממיתין אותן מיתה האמורה בהן.

ג. ואפלו היה העובר תלמיד חכמים - אין ממיתין ולא מלקין, עד שתהיה שם התראה; שלא נתנה התראה בכל מקום, אלא להבחין בין שוגג למזיד.

ד. העריות שיש בהן מיתת בית דין - מהן שמיתתן בסקילה, ומהן בשרפה, ומהן בחנק. ואלו שמיתתן בסקילה: הבא על אמו, ועל אשת אביו, ועל אשת בנו, והיא הנקראת 'כלתו', והשוכב עם זכר, והשוכב עם בהמה, והאשה המביאה את הבהמה עליה.

ה. ואלו הן העריות שמיתתן בשרפה: הבא על בת אשתו בחיי אשתו, ועל בת בתה, ועל בת בנה, ועל אם אשתו, ועל אם אמה, ועל אם אביה, והבא על בתו, ועל בת בתו, ועל בת בנו.

ו. אין לך ערוה בחנק, אלא אשת איש בלבד - שנאמר: "מות יומת הנאף והנאפת"; ומיתה האמורה בתורה סתם, היא חנק. ואם היתה בת כהן - היא בשרפה ובוועלה בחנק, שנאמר: "ובת איש כהן כי תחל לזנות באש תשרף". ואם היתה נערה מארסה - שניהם בסקילה, שנאמר: "כי יהיה נערה בתולה מארשה... וסקלתם אתם באבנים". וכל מקום שנאמר בתורה: "מות יומתו דמיהם כם", הרי הן בסקילה.

ז. ושאר העריות כלן בכרת בלבד, ואין בהן מיתת בית דין; לפיכך, אם היו שם עדים והתראה - בית דין מלקין אותן; שכל חייבי כרתות לוקין.

ח. הבא על אחת מחיבי לאוין במזיד - הוא לוקה והיא; בשוגג - פטורין מכלום. והבא על אחת מן השניות [איסורי עריות בדרגה שניה, מדרבנן] במזיד - מפין אותו מפת מרדות מדבריהם. אבל הבא על אחת מחיבי עשה,

כא. איש ואשה שבאו ממדינת הים, הוא אומר: 'אשתי', והיא אומרת: 'בעלי' - אם החזקה בעיר שלשים יום שהיא אשתו, הורגין עליה; אבל בתוך השלשים יום, אין הורגין עליה משום אשת איש.

כב. האשה שהחזקה נדה בשכונותיה, בעלה לוקה עליה משום נדה. המקנא לאשתו, ונסתרה, וכא עד אחד והעיד שנטמאת, והיה בעלה כהן, וכא עליה אחר כך - הרי זה לוקה עליה משום זונה; אף על פי שעקר העדות בעד אחד, כבר החזקה בו זונה.

כג. האב שאמר: 'בתי זו מקדשת היא לזה', אף על פי שהוא נאמן ותנשא לו - אם זנת, אינה נסקלת על פיו, עד שיהיו שם עדים שנתארסה בפניהם. וכן האשה שאמרה: 'מקדשת אני' - אינה נהרגת על פיה, עד שיהיו שם עדים או תחוק.

יום רביעי

הלכות אסורי ביאה פרק ב

א. אשת אביו, ואשת בנו, ואשת אחיו, ואשת אחי אביו - ארבעתן ערוה עליו לעולם, בין מן הארוסין בין מן הנשואין, בין בחיי בעליהן בין אחר מיתת בעליהן, חוץ מאשת אחיו שלא הניח בן, בין שנתגרשו. ואם בא על אחת מהן בחיי בעלה, חייב שתיים: משום שאר בשר, ומשום אשת איש; שהרי שניהם האסורין באין כאחת.

ב. לפיכך, הפא על אמו שהיא אשת אביו - חייב שתיים; בין בחיי אביו, בין לאחר מיתת אביו, אחת משום אמו ואחת משום אשת אביו. אחד אחי אביו או אחי מאמו, בין מן הנשואין בין מזנות - אשתו ערוה עליו; אבל אשת אחי אביו מן האם, הרי היא שניה כמו שבארנו. ואחד אחות מאביו או מאמו, בין מן הנשואין בין מזנות - כגון שזנתה אמו או אביו עם אחרים, והיתה לו אחות מזנות - הרי זו ערוה עליו, שנאמר: "מולדת בית, או מולדת חוץ".

ג. בת אשת אביו שהיא אחותו - היא הערוה עליו, שנאמר: "ערוה בת אשת אביך מולדת אביך"; אבל אם נשא אביו אשה, והיתה לה בת מאיש אחר - הרי הבת מתרת לו, שאין זו מולדת אביו. והלא משום אחותו הוא חייב עליה, ולמה נאמר "בת אשת אביך"? לחייב עליה אף משום זה.

ד. לפיכך, הפא על אחותו שהיא בת נשואת אביו - חייב שתיים: אחת משום "ערוה אחותך", ואחת משום "ערוה בת אשת אביך". אבל אם אנס אביו אשה או פתה אותה, והוליד ממנה בת, וכא עליה - אינו חייב אלא משום אחותו בלבד, שאין בת האנוסה בת אשת אביו.

ה. אחות אמו, בין אחותה מאביו בין אחותה מאמה, בין מן הנשואין בין שהיתה אחותה מזנות - הרי זו ערוה עליו משום אחות אב; וכן אחות אב, בין מן האם בין מן האב, בין מן הנשואין בין מזנות - הרי זו ערוה עליו

תשע או פחות, שניהן פטורין; וראוי לבית דין להכנות הגדול מפת מרדות, לפי ששכב עם זכור, ואף על פי שהוא פחות מכן תשע.

טו. אחד הפא על הזכור, או הפא על אנדרוגינוס [עם סימני זכר ונקבה] דרך זכרותו - ואם בא עליו דרך נקבותו, פטור. והטמטום, ספק הוא; לפיכך הפא על הטמטום, או אנדרוגינוס דרך נקבותו - מכין אותו מפת מרדות. והאנדרוגינוס מתר לשא אשה.

טז. הפא על הבהמה, או שהביא בהמה עליו - שניהן נסקלין, שנאמר: "ובכל בהמה לא תתן שכבתך"; בין שרבעה, בין הביאה עליו. ואחד בהמה ואחד חיה ועוף - הכל בסקילה; ולא חלק הכתוב בבהמה בין גדולה לקטנה, שנאמר: "ובכל בהמה" - אפלו ביום לדתה, הפא עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה, כיון שהערה בה או הערת בו - חיב.

יז. קטן בן תשע שנים יום אחד שפא על הבהמה או הביאה עליו - היא נסקלת על ידו, והוא פטור; היה בן תשע או פחות, אין סוקלין את הבהמה. וכן קטנה בת שלש שנים יום אחד שבהמה בהמה או חיה עליה - בין בהמה גדולה בין בהמה קטנה, כיון שהערת בה הבהמה, בין כדרכה בין שלא כדרכה - הבהמה נסקלת, והיא פטורה. ואם היתה גדולה, שניהן נסקלין; ואם היתה מפת שלש שנים ולמטה, אין הבהמה נסקלת.

יח. וכן השוכב עם בהמה בשוגגה, והאשה שהביאה את הבהמה עליה בשוגגה - אין הבהמה נסקלת על ידו, ואף על פי שהם גדולים. כל העריות כלן שהיה אחד גדול ואחד קטן - הקטן פטור, והגדול חייב כמו שבארנו. אחד ער ואחד ישן - הישן פטור. אחד מזיד ואחד שוגג - המזיד חייב, והשוגג מביא קרבן. אחד אנוס ואחד ברצון - האנוס פטור, כמו שבארנו.

יט. ואין העדים נזקקין לראות המנאפין שהעירו זה בזה והכניס כמכחול בשפופרת - אלא משיראו אותן דבוקין זה בזה בדרך כל הבעלין, הרי אלו נהרגין בראיה זו; ואין אומרים: 'שפא לא הערה', מפני שחזקת צורה זו שהערה.

כ. מי שהחזק בשר [לקרוב] - דנין בו על פי החזקה, אף על פי שאין שם ראיה ברורה שזה קרוב; ומלקין ושוחרפין וסוקלין וחונקין על חזקה זו. כיצד? הרי שהחזק שזו אחותו או בתו או אמו, וכא עליה בעדים - הרי זה לוקה או נשרף או נסקל; ואף על פי שאין שם ראיה ברורה שזו היא אחותו, או אמו, או בתו - אלא בחזקה בלבד. ומעשה באשה אחת שבאת לירושלים, ותינוק מרכב לה על כתפה, והגדילתו בחזקת שהוא בנה, וכא עליה, והביאה לבית דין וסקלוה. ראיה לדנין זה, מה שדנה תורה במקלל אביו ומבה אביו שיומת - ומנין לנו ראיה ברורה שזה אביו? אלא בחזקה; כך שאר הקרובים בחזקה.

יום חמישי

הלכות אסורי ביאה פרק ג

א. הבא על אשת קטן, אפלו היתה יבמה שפא עליה בן תשע שנים ויום אחד - הרי זה פטור; וכן הבא על אשת חרש ושוטה, ואשת טמטום ואנדרוגינוס, ועל החרשת והשוטה אשת הפקח, ועל אשה שהיא מקדשת בספק או מגרשת בספק - כלן פטורין. ואם היו מזידין, מפין אותן מכת מרדות.

ב. הבא על הקטנה אשת הגדול - אם קדשה אביה, הרי זה בחנק; והיא פטורה מכלום, ונאסרה על בעלה כמו שבארנו בהלכות סוטה. ואם היא בת מאון, מפין אותה מכת מרדות; והיא מתרת לבעלה, ואפלו היה כהן.

ג. בת כהן שזנתה כשהיא אשת איש - בין שהיה בעלה כהן בין שהיה ישראל, ואפלו היה בעלה ממזר או נתין [מז' אומות שישבו בא"י] או שאר מחבבי לאוין - הרי זה בשרפה, שנאמר: "ובת איש כהן, כי תחל לזנות באש תשרף"; ובעלה בחנק. וכן בת ישראל אשת כהן בחנק, כדן כל אשת איש.

ד. הבא על נערה מארשה, שניהן בסקילה. ואינן חביבין סקילה עד שתהיה נערה בתולה מארשה, והיא בבית אביה; היתה בוגרת, או שנכנסה לחפה אף על פי שלא נבעלה, אפלו מסרה האב לשלוחי הפעל וזנת בדרך - הרי זו בחנק.

ה. והבא על קטנה מארשה בבית אביה - הוא בסקילה, והיא פטורה. ונערה מארשה בת כהן שזנתה, בסקילה.

ו. באו עליה עשרה, והיא בתולה ברשות אביה, זה אחר זה - הרי הראשון בסקילה, וכלן בחנק. במה דברים אמורים? שבאו עליה בדרך; אבל אם באו עליה שלא בדרך - עדין היא בתולה, וכלן בסקילה.

ז. נערה מארשה שהיתה משתחררת או גיורת - אף על פי ששפתחררה או נתגירה והיא פחותה מבת שלש שנים, הרי זו בחנק ככל אשת איש.

ח. דין חדש יש במוציא שם רע, ומה הוא החדוש? שאם נמצא הדבר אמת, ובאו עדים שזנתה כשהיתה נערה מארשה, ואף על פי שזנתה אחר שיצאת מבית אביה, ואפלו זנתה אחר שנכנסה לחפה קדם בעילת הפעל - סוקלין אותה על פתח בית אביה; אבל שאר נערות מארשות שלא היה להן דין הוצאת שם רע, שזנו מאחר שיצאו מבית האב - הרי הן בחנק כמו שבארנו. הא למדת, שבאשת איש שלש מיתות: יש אשת איש שהיא בחנק, ויש אשת איש שהיא בשרפה, ויש אשת איש שהיא בסקילה.

ט. והיכן סוקלין את נערה מארשה שזנתה? אם זנת בבית אביה - אף על פי שלא העידו עליה העדים אלא אחר שבאה לבית חמיה ונשאת, הרי זו נסקלת על פתח בית אביה; זנת בבית חמיה קדם שימסר אותה האב - אף

משום אחרות אב.

ו. הבא על אשה דרך זנות, והוליד ממנה בת - אותה הבת ערוה עליו משום בתו; ואף על פי שלא נאמר בתורה 'ערוה בתך לא תגלה', מאחר שאסר בת הבת, שמת (הכתוב) מן הבת; ואסורה מן התורה, ואינו מדברי סופרים; לפיכך הבא על בתו מנשואתו - חייב שתים, משום בתו ומשום ערוה אשה ובתה.

ז. כיון שקדש אדם אשה, נאסרו עליו מקרובותיה שש נשים, וכל אחת מהן ערוה עליו לעולם, בין כנס (לחופה) בין גרש, בין בחיי אשתו בין לאחר מותה; ואלו הן: אמה, ואם אמה, ואם אביה, ובתה, ובת בתה, ובת בנה. ואם בא על אחת מהן בחיי אשתו, שניהן נשרפין.

ח. ואם בא עליה לאחר מיתת אשתו - הרי אלו בכרת, ואין בהן מיתת בית דין, שנאמר: "באש ישרפו אותו ואתהו" - בזמן ששתייהן קימות, שהן אשתו וזו שפא עליה, הרי הוא והערוה נשרפין; ובזמן שאין שתייהן קימות, אין שם שרפה.

ט. וכן אחרות אשתו, ערוה עליו עד שתמות אשתו; בין אחותה מאמה בין אחותה מאביה, בין מן הנשואין בין אחותה מזנות - הרי זו ערוה עליו.

י. עבר ונאף עם אחת משבע נשים אלו, בין בשגגה בין בזדון - אף על פי שהוא והנאפת במיתת בית דין או בכרת, לא נאסרה אשתו עליו; חוץ מאחרות ארוסתו, שהיא אסרת אשתו עליו, כמו שבארנו בהלכות גרושין. יא. הבועל אשה דרך זנות - לא נאסרו עליו קרובותיה, שהן השבע נשים שאמרנו. אבל חכמים אסרו על מי שנאף עם אשה לשא אחת משבע נשים קרובותיה, כל זמן שהזונה קיימת - מפני שהזונה באה לקרובותיה לבקר אותן, והוא מתיחד עמה, ולכו גס בה, ויבוא לידי עברה שיבעל הערוה; ולא עוד, אלא אפלו נטען על אשה - הרי זה לא ישא אחת מקרובותיה, עד שתמות זו שנטען עליה. ואם כנס הקרובה שזנה עם קרובותיה, לא יוציא.

יב. מי שנטען על ערוה, או שיצא לו שם רע עמה - לא ידור עמה במבוי אחד, ולא יראה באותה השכונה. ומעשה באחד שהיו מרגיזין אחריו עם חמותו, והפנו אותו חכמים מכת מרדות מפני שעבר על פתח ביתה.

יג. הבא על אשה ובתה דרך זנות, או על אשה ואחותה, וכיוצא בהן - הרי זה כמי שפא על שתי נשים נכריות; שאין נעשו ערוה זו עם זו אלא בנשואין, לא בזנות. וכן אם אנס אביו או בנו או אחיו או אחי אביו אשה, או פתה אותה - הרי זו מתרת לו, וישאנה; שלא נאמר אלא "אשת", ואין כאן אישות.

יד. אביו או בנו שנשא אשה - הרי זה מתר לשא בתה או אמה, כמו שבארנו. ומתיר לאדם לשא אשת בן אחיו; ונושא אדם אשה ובת אחותה, או בת אחיה כאחת. ומצות חכמים שישא אדם בת אחותו, והוא הדין לבת אחיו, שנאמר: "וימכרך לא תתעלם".

היא לוקה, והוא מביא קרבן; והוא שתהיה גדולה ובעולה ובכזונה, כמו שבארנו - שאין האיש חייב קרבן עד שתתחייב היא מלקות, שנאמר: "בקרית תהיה והביא את אשמו".

יום שישי

הלכות אסורי ביאה פרק ד

א. הנדה, הרי היא כשאר כל העריות. המערה בה, בין כדרבה בין שלא כדרבה - חייב כרת, ואפלו היתה קטנה בת שלש שנים ויום אחד, כשאר עריות; שהכת מטמאה בנדה ואפלו ביום לדתה, וכת עשרה ימים מטמאה בזיבה. ודבר זה מפי השמועה, שאין הפרש בין גדולה לקטנה לטמאת נדות וזיבות.

ב. ואחד הבא על הנדה כל שבועת הימים, ואפלו לא ראתה אלא יום ראשון, ואחד הבא על יולדת זכר כל שבועה, או על יולדת נקבה כל ארבעה עשר, או על הנדה כל ימי זוכה וספירתה, בין שפחה בין משחררת - הפל בכרת, שנאמר בנדה: "שבועת ימים תהיה בנדתה", ובזיבה נאמר: "כל ימי זוב טמאתה, כימי נדתה תהיה", וביולדת הוא אומר: "כימי נדת דותה טמא", וטמאה שבעים בנדתה.

ג. כמה דברים אמורים שהטמאה תלויה בימים? בשבועה במי מקוה אחר הימים הספורים. אבל נדה וזכה ויולדת שלא טבלו במי מקוה - הבא על אחת מהן, אפלו אחר כמה שנים - חייב כרת, שבימים וטבילה תלה הכתוב, שנאמר: "ורחצו בימים" זה בגין אב לכל טמא, שהוא בטמאתו עד שיתטבל.

ד. הגזיזים - אין חייב עליהן משום נדה, ולא משום זבה, ולא משום יולדת. וכתמים גזרו על כל הגזיזים, זכרים ונקבות, שהיו כזבים תמיד, בין ראו בין לא ראו - לענין טמאה וטהרה.

ה. כל דם שתראה היולדת בתוך שלשה ושלשים של זכר, וששה וששים של נקבה - הוא הנקרא דם טהור; ואינו מונע את האשה מבעלה, אלא טובלת אחר שבועה לזכר וארבעה עשר לנקבה, ומשמשת מטתה אף על פי שהדם שותת.

ו. כל חייבי טבילות טבילתן ביום, חוץ מנדה ויולדת, שהרי הוא אומר בנדה: "שבועת ימים תהיה בנדתה", השבועה פלן בנדה וטובלת כליל שמיני; וכן יולדת זכר כליל שמיני, ויולדת נקבה כליל חמשה עשר, שהיולדת בנדה, כמו שבארנו.

ז. נתאחרה ימים רבים ולא טבלה - כשתטבל, לא תטבל אלא בלילה; שאם תטבל ביום, יטעו, ותבוא נדה אחרת לטבל בשביעי.

ח. היתה הנה חולה, או שהיה מקום הטבילה רחוק ואין הנשים יכולות להגיע לו ולחזור בלילה מפני הלסטים, או מפני הצנה, או מפני שנועלין שער המדינה בלילה - הרי

על פי שהעידו עליה אחר שחזרה לבית אביה, הרי זו נסקלת על פתח שער העיר ההיא.

י. באו העדים אחר שבגרה, או אחר שבבעלה בעלה - אף על פי שהעידו שזנתה בבית אביה כשהיתה נערה, הרי זו נסקלת בבית הסקילה.

יא. היתה הורטה שלא בקדשה, ולדתה בקדשה - נסקלת על פתח שער העיר. כל מי שמצותה לסקל אותה על פתח שער העיר - אם היתה עיר שרבה גזיזים, סוקלין אותה על פתח בית דין. וכל מי שמצותה לסקל אותה על פתח בית אביה - אם לא היה לה אב, או שהיה לה אב ולא היה לו בית - הרי זו נסקלת בבית הסקילה; לא נאמר "פתח בית אב" אלא למצוה.

יב. הבא על ערוה מן העריות ביאות הרבה - חייב כרת או מיתת בית דין על כל ביאה וביאה; אף על פי שאין בית דין יכולין להמית אלא מיתה אחת, הרי הביאות נחשבות לו כעברות הרבה. וכן אם בא ביאה אחת שחייבין עליה משמות [לאויס] הרבה - אם היה שוגג, מביא קרבן על כל שם ושם, אף על פי שהיא ביאה אחת, כמו שיתבאר בהלכות שגגות; ואם היה מזיד, הרי זו נחשבת לו כעברות הרבה. וכן יש בא ביאה אחת, ולוקה עליה מלקיות הרבה כמו שיתבאר.

יג. "שפחה חרופה" האמורה בתורה - היא שחציה שפחה וחציה בת חורין, ומקדשת לעבד עברי, שנאמר: "לא יומתו, כי לא חפשה" - הא אם נשתחררה בלה, חייבין עליה מיתת בית דין, שהרי תעשה אשת איש גמורה, כמו שבארנו בהלכות אישות.

יד. ביאת שפחה זו, משנה מכל ביאות אסורות שבתורה - שהרי היא לוקה, שנאמר: "בקרית תהיה"; והוא חייב קרבן אשם, שנאמר: "והביא את אשמו". אחד שוגג אחד מזיד בשפחה חרופה מביא אשם; והבא עליה ביאות הרבה, בין בידון בין בשגגה - מביא אשם אחד. אבל היא חייבת מלקות על כל ביאה וביאה, אם היתה מזידה, כשאר חייבי לאוין.

טו. המערה בשפחה חרופה ולא גמר ביאתו - פטור, עד שיגמר ביאתו. ואינו חייב אלא על הגדולה, הבעולה, המזידה, ובכזונה; אבל אם היתה קטנה, או שלא היתה בעולה, או שהיתה שוגגת או אנוסה או ישנה - פטור. וכן אם בא עליה שלא כדרבה, פטור - שבשפחה חרופה לא השנה ביאה כדרבה לביאה שלא כדרבה, שנאמר: "שכת זרע". אבל כשאר ביאות, לא חלק בין ביאה לביאה, שנאמר: "משפכי אשה", מגיד הכתוב ששני משכבות לאשה.

טז. כל מקום שאמרנו בשפחה חרופה שהוא פטור - הוא פטור מן הקרבן, והיא פטורה מן המלקות; אבל מפני אותן מפת מרדות מדבריהם, אם היו שניהן מזידין וגדולים.

יז. בן תשע שנים ויום אחד שבא על שפחה חרופה -

אחר תשמיש - הכל צריכין שני עדים, אחד לו ואחד לה. אפלו מעברת, ומניקה, וזקנה, וקטנה - לא תשמש אלא בשני עדים, אחד לו ואחד לה. אבל בתולה ויושבת על דם טהר - אינה צריכה עדים, שהרי הדם שותת ממנה.

יז. המשמש מטתו פעמים רבות, אינן צריכין לבדק שני העדים שלהן על כל ביאה וביאה, אלא מקנח בעד שלו והיא בעד שלה אחר כל ביאה וביאה כל הלילה, ולמחר יבדקו העדים. נמצא הדם על עד שלו או על עד שלה - הרי זו טמאה. שמשא מטתה, וקנחה עצמה, ואבד העד - הרי זו לא תשמש פעם שניה עד שתבדק בעד אחר תחלה, שמה דם היה על העד שאבד.

יח. הניחה העד תחת הכר או תחת הכסת ונמצא עליו דם, אם משוף [=מרוח] - טמאה, שחזקתו מן הקנח; ואם היה עגל - טהורה, שאין זה אלא דם מאכלת שנהרגה תחת הכר.

יט. קנחה עצמה בעד הבדוק לה וסתתו בירכה, ולמחר נמצא עליו דם - הרי זו טמאה; ואין אומרים: 'שמה כשטחה אותו בירכה נהרגה מאכלת'. קנחה עצמה בעד שאינו בדוק לה, ולא ידעה אם היה עליו דם קדם שתקנח בו או לא היה, ונמצא עליו דם - אם היה הדם כגריס ועוד, הרי זו נדה; היה פחות מכאן - טהורה, שאינו אלא מן המאכלת.

כ. מי שראתה דם בשעת תשמיש, הרי זו מתרת לשמש כשתטהר פעם שניה; ראתה דם בפעם שניה, משמשת פעם שלישית; ראתה דם כף בשלישית, הרי זו אסורה לשמש עם בעל זה לעולם. במה דברים אמורים? שלא היה שם דבר לתלות בו. אבל אם שמשא סמוך לוסתה, תולה בוסת. היתה בה מכה, תולה במכה; ואם היה דם מכתה משנה מדם שתראה בעת התשמיש, אינה תולה במכה. ונאמנת אשה לומר: 'מכה יש לי בתוך המקור שממנה הדם יוצא', ותהיה מתרת לבעלה, ואף על פי שדם יוצא מן המקור בשעת תשמיש.

כא. מי שראתה דם בשעת תשמיש פעם ראשונה ושניה ושלישית, ואין שם דבר לתלות בו - הרי זו תתגרש, ומתרת להנשא לשני; נשאת לשני, וראתה דם כף בשעת תשמיש שלש פעמים - הרי זו תתגרש, ומתרת להנשא לשלישי. נשאת לשלישי, וראתה דם כף בשעת תשמיש פעם ראשונה ושניה ושלישית - הרי זו תתגרש; ואסורה להנשא עד שתבריא מחלי זה.

כב. כיצד בודקת עצמה לידע אם נרפאת או לא נרפאת? מביאה שפופרת [צינור] של אבר [עופרת] ופיה רצוף [פתח כפול, משני הצדדים] לתוכה, ומכנסת השפופרת עד מקום שהיא יכולה, ומכנסת בתוך השפופרת מכחול ומוף מנח על ראשו, ודופקת אותו עד שיגיע המוף לצנאר הרחם, ומוציאה המוף. אם נמצא דם על ראש המוף, בידוע שהדם שהיא רואה בשעת תשמיש מן המקור. ואם לא נמצא על המוף כלום - בידוע שהדם שרואה מדחק

זו טובלת ביום השמיני, או בימים של אחריו ביום. ט. כל הנשים שיש להן וסת [קביעות בראיית דם] - בחזקת טהרה לבעליהן, עד שתאמר לו: 'טמאה אני', או עד שתחזק נדה בשכונותיה. הלך בעלה למדינה אחרת, והניחה טהורה - כשיבוא אינו צריך לשאל לה, אפלו מצאה ישנה - הרי זה מתר לבא עליה שלא בעונת וסתה, ואינו חושש שמה נדה היא; ואם הניחה נדה - אסורה לו, עד שתאמר: 'טהורה אני'.

י. האשה שאמרה לבעלה: 'טמאה אני', וחזרה ואמרה: 'טהורה אני', ודרך שחוק והתל אמרתי לה תחלה - אינה נאמנת; ואם נתנה אמתלא [הסבר] לדבריה, נאמנת. כיצד? תבעה בעלה, ואחותו או אמו עמה בחדר, ואמרה לו: 'טמאה אני', ואחר כך חזרה ואמרה: 'טהורה אני', ולא אמרתי לה טמאה אני אלא מפני אחותך או אמה, שמה יראו אותנו' - הרי זו נאמנת. וכן כל פיוצא כזה.

יא. היה משמש עם הטהורה, ואמרה לו: 'נטמאתי' - לא יפרש מיד והוא בקשוי, שהנייה לו ביציאתו כביאתו; ואם פרש והוא בקשוי, חיב ברת כמי שבעל נדה. והוא הדין בשאר עריות. אלא כיצד יעשה? נועץ צפוני רגליו בקרקע, ושוהה ואינו מזדעזע [וז] עד שימות האבר, ואחר כך נשקט ממנה.

יב. ואסור לו לאדם שיבוא על אשתו סמוך לוסתה, שמה תראה דם בשעת תשמיש, שנאמר: "והזרתם את בני ישראל מטמאתם". וכמה? אם היה דרכה לראות ביום, אסור לשמש מתחלת היום; ואם היה דרכה לראות בלילה, אסור לשמש מתחלת הלילה.

יג. עבר וסתה ולא ראתה - מתרת לשמש אחר שתעבר עונת הוסת. כיצד? היה דרכה לראות בשש שעות ביום, אסורה לשמש מתחלת היום; עברו שש שעות ביום ולא ראתה - אסורה לשמש עד לערב. וכן אם היה דרכה לראות בשש שעות בלילה, ועברו ולא ראתה - אסורה לשמש עד שתזרח השמש.

יד. דרך בני ישראל ובנות ישראל, לעולם לבדק עצמן אחר התשמיש. כיצד? מקנח האיש עצמו במטלית נכונה לו, ומקנחת האשה עצמה במטלית נכונה לה; ורואין בהן, שמה ראתה דם בשעת תשמיש. ויש לאיש להניח אשתו שתבדק במטלית שלו - מתוך שנאמנת על שלה, נאמנת על שלו.

טו. בגדים אלו שמקנחין בהן - צריכין שיהיו של פשתן, שחקים [שנשחקו ונתרככו] ולבנים; והן הנקראין 'עדים' בענין זה. והבגד שמקנח בו נקרא 'עד שלו'; והבגד שמקנחת היא בו נקרא 'עד שלה'.

טז. הצנועות אינן משמשות עד שיבדקו עצמן תחלה קדם תשמיש. ואשה שאין לה וסת, אסורה לשמש עד שתבדק; לפיכך היא משמשת בשני עדים, אחד לפני התשמיש ואחד לאחר התשמיש. אבל אשה שיש לה וסת, אינה צריכה לפני התשמיש, אלא משום צניעות. אבל

האדם, והשחר, וכקרבן כרפס, וכמימי אדמה, וכיין המזוג.
ח. האדם, כיצד הוא עינו? כעמוד שיצא ראשון מדם הקנה של בני אדם; נותן הדם בכוס, ומקיף לו ורואה. והשחר - כעין הדיו היבש. קרבן כרפס [חלק יפה שבאיריס] כיצד? יביא כרפס לח בגוש האדמה שעליו, ולוקח מן הכור (מובחר) שבו הקנה האמצעי שלו, שכלו כמו קנה הוא, ובכל אחד ואחד שלשה קנים, ובכל קנה שלשה עלים; ומקיף הדם לעלה האמצעי שבקנה האמצעי, ורואה בו. כמימי אדמה כיצד? יביא אדמה מבקעת סיכני וכיוצא בה, שהיא אדמה, ונותן עליה מים בכלי עד שיעלה המים על העפר קלפת השום; ואין שעור לא למים ולא לעפר. ומעבדן [שהיו עבדו] בכלי, ומשער בהן לשעתו ובמקומו כשהן עכורים; ואם צללו, חוזר ומעבדן.

ט. ארבע מראות האלו - אם היה מראה הדם כמראה כל אחד מהן או עמק מהן, הרי זה טמא; היה דוהה ממנו, הרי זה טהור. כיצד? היה הדם שחר יתר מן הדיו היבש, טמא; היה פתוף [מעורב. עם גון אחר] ממנו, כגון שהיה מראהו כעין הזית השחר, או כעין הזפת, או כעין העורב - הרי זה טהור. וכן בשאר השלש מראות.

י. כיין המזוג כיצד? חלק אחד יין מן היין השרוני [מאזור השרון] של ארץ ישראל, חי [=ללא תוסף] וחדש, ושני חלקים מים; היה מראה הדם עמק ממנו או דוהה ממנו - הרי זה טהור, עד שיהיה כמוזג זה בלבד. ונאמנת אשה לומר: 'כמראה זה ראיתי ואבדתי', והתחכם מטמא לה או מטהר.

יא. כיצד מקיף ורואה? לוקח המטלית שיש בה הדם בידו, ומביט בו ובידו, או בעלה של כרפס, או בדם הקנה שבכוס, או במימי אדמה, או במזוג שבכוס, ועורף לפי מה שעניו רואת, ומטמא או מטהר. ואינו מביט בזכוכית של כוס מבחוץ, אלא במשקה שבכוס; ויהיה הכוס רחב, משקלו מנה, ומחזיק שני לגין, כדי שתפנס בו האורה ולא יהיה אפל.

יב. אין בודקין הדם אלא על גבי מטלית לבנה, ובחמה; ועושה צל בידו על הדם, והוא עומד בחמה, כדי שיראה עינו כמות שהיא. ולא כל הרואה צריך לכל אלו הדברים בכל עת שיראה, אלא טביעות עין יש לתכם בדם, ובקעת שיראה מיד טמא או טהר; ואם נסתפק לו במראה מן המראות, צריך להקיף ולעורף לדם או לדיו או לשאר המראות.

יג. המפלת חתיכה, אף על פי שהיא אדמה - אם יש עמה דם, טמאה; ואם לאו, טהורה. ואפלו נקרעה החתיכה ונמצאת מלאה דם - הרי זו טהורה; שאין זה דם נדה, אלא דם חתיכה.

יד. הפילה חתיכה קרועה ודם אגור בתוכה - טמאה. הפילה כמין קלפה, כמין שערה, כמין עפר, כמין יבחושין [יתושים] - אם היה מראה דברים אלו אדם, תטיל למים

הצדין, וטהורה היא; ומתרת להנשא לאחרים, כמו שבארנו בהלכות אישות.

שבת קודש

הלכות אסורי ביאה פרק ה

א. האשה מטמאה באנס, בין לנדה בין לזיבית. כיצד? כגון שקפצה ממקום למקום, או ראת בהמה או עוף מתעסקין זה עם זה וחמדה וראת דם, וכן כל פיוצא בזה - הואיל וראת דם מכל מקום, נטמאת; ומטמאה בכל שהוא - ואפלו ראת דם טפה פתודל, הרי זו כמי שזב ממנה דמים הרבה.

ב. כל הנשים מטמאות בבית החיצון; ואף על פי שלא יצא הדם לחוץ, אלא נעקר מן הרחם ולא שנת, הואיל ויצא מבין השנים - הרי זו טמאה, ואף על פי שעדין הדם בבשרה, שנאמר: "דם יהיה זוכה בבשרה". ועד היכן הוא בין השנים? עד מקום שנגיע אליו האבר בשעת גמר ביאה; ובין השנים עצמו כלפנים.

ג. משל משלו חכמים באשה: הרחם שבו נוצר הולד, והוא הנקרא 'מקור', והוא שדם נדה וזכה יוצא ממנו - קוראין אותו 'חדר', לפי שהוא לפני לפנים. צואר הרחם פלו, והוא המקום הארץ שמתקבץ ראשו בשעת העבור כדי שלא יפל הולד, ונפתח הרבה בשעת לדה - קוראין אותו 'פרודור', כלומר שהוא בית שער לרחם.

ד. ובשעת גמר ביאה, האבר נכנס בפרודור; ואינו מגיע עד ראשו שמבפנים, אלא רחוק ממנו מעט לפי האצבעות. ולמעלה מן החדר ומן הפרודור, בין חדר לפרודור, הוא המקום שיש בו שתי ביצים של אשה, והשכילים שבהן מתפשלת שכבת ורע שלה - מקום זה הוא הנקרא 'עליה'. וכמו נקב פתוח מן העליה לגג הפרודור, ונקב זה קוראין אותו 'לול'; והאבר נכנס לפנים מן הלול בשעת גמר ביאה.

ה. דם הבא מן החדר - פלו טמא, חוץ מדם טהר, שהתורה טהרתו, ודם קשי, כמו שיתבאר; ודם העליה פלו טהור, שהוא כמו דם מכה שבמעעים או בכבד או בפליא וכיוצא בהן. ודם הנמצא בפרודור - אם נמצא מן הלול ולפנים הרי זה טמא, שחזקתו מן החדר; וחיבין עליו על ביאת המקדש, ושורפין עליו תרומה וקדשים. ואין אומרים: 'שמא מן העליה ירד דרך הנקב', שרב הדמים הנמצאין באן, מן החדר. נמצא הדם בפרודור חוץ לנקב, הרי טמאתו בספק - שמא מן החדר בא, או מן העליה שנת דרך הלול; לפיכך אין שורפין עליו תרומה וקדשים, ואין חיבין עליו על ביאת המקדש.

ו. לא כל משקה היוצא מן החדר מטמא, אלא הדם בלבד, שנאמר: "דם יהיה זוכה"; לפיכך אם שנת מן הרחם לבן או משקה ירק, אף על פי שסמיכתו בדם - הואיל ואין מראיו מראה דם, הרי זה טהור.

ז. וחמשה דמים טמאים באשה, והשאר טהור; ואלו הן:

כ. ארבעה לילות שנותנין לנערה שלא ראת דם, אף על פי שהן בסרוגין - בועל לילה, וממתין אפלו שני חדשים או שלשה, ובוכל לילה שניה; והוא שלא חית המכה.

כא. וכן קטנה שנותנין לה עד שתחיה המכה, אפלו לא חית שנה - הרי זה בועל כל השנה, בין בסרוגין בין יום אחר יום.

כב. קטנה שנשאת ונעשת נערה תחת בעלה, ועדין הדם שותת מחמת המכה - כל בעילות שבעל כשהיא קטנה, נחשבת לו כלילה אחת; ומשלימין לו ארבעה ימים בימי הנערות. ואפלו היו השלישה ימים שנותנין לה בימי הנערות בסרוגין, ובעל בכל שני חדשים לילה אחד - הרי זה מתר; והוא שלא תחיה המכה.

כג. כיצד יודעין אם חית המכה או לא חית? היתה רואה הדם בעת שתעמד, וכשתשב לא תראה, ובעת שתשב על הקרקע תראה, ואם תשב על כרים וכסתות לא תראה - עדין לא חית המכה. פסק הדם ולא ראת כלל, בין עומדת בין יושבת על הכל - כבד חיתה המכה; וכן אם לא פסק כלל, אלא תראה הדם ואפלו כשהיא יושבת על הכרים והכסתות - אין זה דם מכה, אלא דם נדה.

כד. היתה רואה בעת תשמיש - הרי זה מחמת המכה; שמשה מטתה ולא ראת דם, ואחר כך ראת דם שלא מחמת תשמיש - הרי זה דם נדה.

כה. הבועל בתולה ולא יצא ממנה דם, וחזר ובעלה ויצא דם - אפלו היתה קטנה, הרי זה דם נדה; שאילו היה דם בתולים, היה בא בתחלה. הבועל פחות מבת שלש יוצא דם - הרי זה דם בתולים.

פושטין: אם נמוחו - הרי זו טמאה, שדם הוא שקפה, וכל הרואה דם יבש, טמאה; ואם שהו בפושטין מעת לעת ואחר כך נמוחו - הרי זו ספק טמאה. ואם לא נמוחו מעת לעת - הרי אלו ממכה, וטהורה היא.

טו. הפילה כמין חגבים, כמין דגים, שקצים, ורמשים - אם יש עמהם דם, טמאה; ואם לא, טהורה.

טז. האשה שהכניסה שפופרת בפרוזדור, וראת הדם בתוך השפופרת - טהורה, שנאמר: "דם? היה זוכה בכשרה", עד שתראה בכשרה כדרך שהנשים רואות; ואין דרך האשה לראות בשפופרת.

יז. האשה שהשתנה מים ויצא דם עם מימי רגלים, בין שהשתנה והיא עומדת, בין שהשתנה והיא יושבת - הרי זו טהורה. ואפלו הרגיש גופה ונודעו, אינה חוששת; שהרגשת מי רגלים היא זו, שאין מי רגלים מן החדר, ודם זה דם מכה הוא בחלחלת [מעי] בחלחלת או בכליה.

יח. דם בתולים - טהור הוא; ואינו לא דם נדה, ולא דם זיבה, שאינו מן המקור, אלא כמו דם חבורה. וכיצד דין הבתולה בדם? אם נשאת קטנה - בין לא ראת דם ממימה, בין שראת דם בבית אביה, הרי זו מתרת לבעלה, עד שתחיה המכה; שכל דם שתראה, מחמת המכה הוא. ואם ראתה דם אחר שתחיה המכה, הרי זו נדה.

יט. נשאת כשהיא נערה - אם לא ראת דם ממימה, הרי זו מתרת לבעלה ארבעה ימים ביום ובלילה, אף על פי שהדם שותת; והוא שלא חית המכה. ואם ראת דם בבית אביה, ואחר כך נשאת - אין לו לבא עליה אלא בעילה ראשונה, ופורש; ויהיה דם בתולים זה כאלו הוא תחלת נדה. ובוגרת שלא ראת ממימה - נותנין לה כל לילה הראשון.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות — ד' איירי' אייר התשס"ז

יום ראשון

מצות עשה רלו.

מצות לא תעשה רפט. רצו.

המצוה הרל"ו — הצווי שנוצטוינו בדין חובל בחברו, והוא אמרו יתעלה: "וכי־יריבן אנשים והכה־איש את־רעהו" (שמות כא, יח). ואלו הם הנקראים: דיני קנסות. ויש כתוב הכולל דיני קנסות כלם, והוא אמרו יתעלה: "כאשר עשה בן יעשה לו" (ויקרא כד, יט). הכונה בזה שלוקחים מממונו (מה שהזיק לו) כדי מה שהזיק, כמו שבא בקבלה: אפלו בישו בלבד — הרי אלו גובים מממונו כדי אותו השעור. ודע שדיני קנסות אלו כלם נזקי אדם באדם. וכן אם הזיקה בהמה

את־האדם או את־הבהמה — הרי כל־הדינים האלה לא ידון בהם ולא יפסוק אלא בית דין הסמוכין בארץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וכבר נתבאר הלכות דין זה בפירק ח' (בבא קמא).

המצוה הרפ"ט — האזהרה שהזהרנו מלרצות זה־את־זה, והוא אמרו: "לא תרצח" (שמות כ, יג; דברים ה, יז). והעובר על לאו זה — נהרג בהפאה (בהתזת ראשו) מן הצואר. אמר יתעלה: "מעם מזבחי תקחננו למות" (שמות כא, יד). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפירק ט' מסנהדרין (עו); ובפירק ב' ממכות.

המצוה הרצ"ו — האזהרה שהזהרנו מלקחת

יום שלישי

מצות עשה רמז.

מצות לא תעשה רצג. רצז. מצות עשה קכב.

המצוה הרמ"ז — הצווי שנגצטוינו להציל הנרדף מיד מי שרודפו להרגו, אפלו בנפשו של רודף, כלומר: שאנו מצוים להרוג את-הרודף, אם לא נוכל להציל את-הנרדף אלא בנפש הרודף, והוא אמרו יתעלה: ("כי ינצו אנשים .. וקרבה אשת האחד להציל .. מיד מכהו .. והחזיקה במבושיו ..") "וקצתה את-כפה לא תחוס עינך" (דברים כה, יב). ולשון ספרי (כי תצא): "במבשיו (במקומות שהוא בוש בהם) — מה מבשיו מיוחד שיש בו סכנת נפשות והרי הוא ב"וקצתה", כך כל-דבר שיש-בו סכנת נפשות הרי הוא ב"וקצתה את-כפה". וקצתה את-כפה — מלמד שאפה חייב להצילו בכפה. מנין אם אין אפה יכול להצילו בכפה, הצילו בנפשה? תלמוד לומר: לא תחוס עינך הנה נתבאר לך ענין צווי זה, ושזה שאמר "אשת האחד" — לא דבר אלא בהנה (במצוי), והפננה היא: להציל את הנרדף באבריו של רודף: ואם אי אפשר להצילו אלא בהריגת הרודף לגמרי — הורגין אותו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ח' מסנהדרין (עג).

המצוה הרצ"ג — האזהרה שהזהרנו מלחוס על נפש הרודף פרוש דבר זה: שזה שאמרנו במצוה שקדמה לזו (לא תעשה רצב), שלא יהרגו העדים את-החוטא (בחטא שחייבים מיתה) עד שידינוהו בית דין במיתה — אין זה אלא אם עבר ועשה המעשה שהוא חייב עליו מיתה וסיים אותו: אבל בשעת חפצו והליכתו לעשות, הרי אז הוא נקרא: רודף — וחובה עלינו למנועו ולעכבו מלעשות את-העברה שילבו מתאנה: ואם התעקש וסרב — אז נלחם בו. ואם נוכל למנועו ממחשבתו בכך שנתסרו אבר מאבריו, כגון שנתחתוך ידו או רגלו או נסמא את-עיניו — הרי זה היותר טוב: ואם אי אפשר למנועו אלא באבוד נפשו — הרי זה נהרג קדם שיעשה. ובאה האזהרה מלחוס עליו ומלהמנע מהריגתו, והוא

כפר לרוצח במזיד, אלא יהרג בהכרח, והוא אמרו יתעלה: "ולא-תקחו כפר לנפש רצח אשר-הוא רשע למות" (במדבר לה, לא). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במכות (כתובות לז).

יום שני

מצות עשה רכה.

מצות לא תעשה רצה. רצב.

המצוה הרכ"ה — הצווי שנגצטוינו להגלות מכה נפש בשגגה מעירו לערי מקלט, והוא אמרו יתעלה: "וישב שם עד-מות הכהן הגדול" (במדבר לה, כה). ולשון ספרי (פרשת שופטים לדברים יט, ד): "וישב שם — אינו יוצא משם לעולם, שנאמר 'שם' — שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו". וכבר נתבאר כל-דיני מצוה זו במסכת מכות (ז, ואילך).

המצוה הרצ"ה — האזהרה שהזהרנו מלקחת כפר מרוצח בשגגה כדי לפטרו מן-הגלות, אלא יגלה בהכרח. אמר יתעלה: "ולא-תקחו כפר לנוס אל-עיר מקלטו" (שם, לב). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בגמרא מכות (כתובות לז).

המצוה הרצ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהרוג את-החוטא בשעה שנראהו שפכר עשה עברה שהוא חייב עליה מיתה (לעומת הדין בשעה שעושה העברה — לא תעשה רצג) קדם שיבוא לבית דין, אלא נביאהו לבית דין בהכרח ונביא עליו עדים לפניהם, ונהיה אנתנו (הרואים את המעשה) עדים בלבד (ולא-דיינים), והם (אחרים) ידינוהו במה-שהוא חייב. והאזהרה שבאה בענין זה היא אמרו יתעלה: "ולא ימות הרצח עד-עמדו לפני העדה למשפט" (שם, יב). ולשון המכלתא: "יכול יהרגו אותו משהרג או משנאף? — תלמוד לומר: ולא ימות הרוצח עד-עמדו". ואפלו בית דין הגדול הם שראוהו שהרג — הרי כלם נעשים עדים ומעידים לפני בית דין אחר, ובית הדין האחר ימיתוהו. ובמכלתא: "הרי עדה (בית דין) שראו אחד שהרג את-הנפש יכול יהרגו אותו עד שלא יעמוד אצל בית דין? — תלמוד לומר: ולא ימות הרצח עד עמדו לפני העדה למשפט".

שאתה חייב להצילו בנפשו? תלמוד לומר "לא-תעמד על-דם רעך". וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת סנהדרין (עג).

המצוה הקפ"ב — הצווי שנצטוינו להבדיל שש ערי מקלט שתהינה מוכנות למכה נפש בשגגה (שיהיו עבורו מקלט מפני נקמתו של "גואל הדם"), ולתקן את-הדרך אליהן ולישר אותה, ולא יניחו בה דבר המעכב את הבורח מלרוץ, והוא אמרו יתעלה: "תכין לך הדרך ושלשף את-גבול ארצך" (דברים יט, ג). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסנהדרין (עז). ומכות (ז). ושקלים (פרק א משנה א) וסוטה. וכבר הזכרנו (מצות עשה קעז) אמרם: "ערי מקלט אין נוהגות אלא בארץ".

יום רביעי

מצות עשה קפא. מצות לא תעשה שט.

רחצ. מצות עשה קפד.

המצוה הקפ"א — הצווי שנצטוינו בעריפת (ראשה של) עגלה. אם נמצא בשדה הרוג שלא נודע מי הרגו, והוא אמרו יתעלה: "כִּי־ימצא חלל באדמה" (דברים כא, א) וזהו דין עגלה ערופה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק אחרון ממסכת סוטה (מד:).

המצוה הש"ט — האזהרה שהזהרנו מלזרוע ומלעבוד את-האדמה בנחל איתן (נחל מים הזורם בחזקה) שנערפה בו העגלה, והוא אמרו: "אשר לא-יעבד בו ולא יזרע" (שם, ד) והעובר על זה-לוקה. ובגמרא מכות (כב.) פשהזכירו מחיבי מלקות אמרו: "והא איכא זרע לנחל איתן ואזהרתיה מהכא: "אשר לא-יעבד בו ולא יזרע". הנה נתבאר שזו אזהרה אחת ושהיא במלקות. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף סוטה (מה: מו:).

המצוה הרח"צ — האזהרה שהזהרנו מלהשאיר מוקשים ומכשולים בערינו ובתוף בתינו כדי שלא יאבדו בהם בני אדם, והוא אמרו יתעלה: "ולא-תשים דמים בביתך" (שם, כב, ח) ולשון ספרי (פרשת תצא שם) "וְעִשִּׂיתָ מַעֲקָה" (שם) — מצות עשה: 'ולא-תשים דמים' —

אמרו: "וקצתה את-כפה לא תחוס עינך" (שם) ולשון ספרי (פרשת תצא שם): "וקצתה את-כפה — מלמד שאתה חייב להצילו (את הנרדף על ידה) בכפה. מנין שאם לא תוכל להצילו בכפה תצילו בנפשה? תלמוד לומר: לא תחוס עינך". ושם אמרו: "מה מבושיו מיתד שיש בו סכנת נפשות והרי הוא ב'קצתה את-כפה". כך כל-דבר שיש בו סכנת נפשות — הרי הוא בקצתה את-כפה". וזה שאמרנו שיהרג הרודף על חפצו — אינו בכל-מי שיחפץ לעשות איזו עברה שתהיה, ואינו אלא באדם הרודף אחר חברו להרגו, ואפלו הוא קטן (הרודף), או הרודף אחר אחת מכל-העריות לגלות ערותה — ובתנאי שלא יהיה בן תשע שנים ויום אחד. ופשוט שהזכור מכלל העריות, אמר יתעלה: "צעקה הנערה המארשה ואין מושיע לה" (שם, כב, כז), הא יש לה מושיע — מושיעה בכל-דבר שהוא יכול להושיעה. והשוה דין רודף אחריה ורודף אחר חברו להרגו, אמר: "כי באשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש בן הדבר הזה" (שם, כו) וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ח' מסנהדרין (עב — עג).

המצוה הרצ"ז — האזהרה שהזהרנו מלהתירשל מהצלת נפש מישראל אם נראנו בסכנת מות ואבדן ויש לנו יכולת להצילו. כגון שהוא טובע במים ואנו גודע לשחות ונוכל להצילו. או שגוי רוצה להרגו ואנו יכולים להסיר מה-שבלבו או לדחות ממנו הזקו ובאה האזהרה מלהמנע להצילו באמרו יתעלה: "לא-תעמד על-דם רעך" (ויקרא, יט, טז). ואמרו שגם הכופר עדותו נכלל באזהרה זו, לפי שהוא רואה את-ממון אחיו או בד והוא יכול להחזירו לו בכך שיגיד את-האמת. וכבר בא עוד בענין זה: "אם-לוא יגיד ונשא עונו" (שם, ה, א) ולשון ספרי (פרשת קדושים): "מנין אם יודע את לו עדות, שאין אתה רשאי לשתוק עליה? תלמוד לומר: "לא-תעמד על-דם רעך". ומנין אם ראיתו טובע בנהר, לסטים באין עליו, חיה רעה באה עליו — חייב אתה להצילו? תלמוד לומר: "לא-תעמד על-דם רעך" ומנין לרודף אחר חברו להרגו

מצות לא-תעשה". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בריש שקלים (מתלמוד) ירושלמי ובכמה מקומות בסדר נזקין (בבא קמא טו, מו, ועוד).

המצוה הקפ"ד — הצווי שנצטוונו לסלק המוקשים והמכשולים מכל-משכנותינו, הינו: שנבנה כהלל מקיף סביב הגגות והבורות והשיחין ודומיהם, כדי שלא יפול משהו בהם או מהם. וכן מקומות הסכנה פלם בונים ומתקנים אותם, כדי שתסור הסכנה, והוא אמרו: "ועשית מעקה לגגך" (שם) ולשון ספרי: "ועשית מעקה לגגך — מצות עשה". וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת בבא קמא.

יום חמישי

מצות לא תעשה רצט.

מצות עשה רב. רג. מצות לא תעשה ער.

המצוה הרצ"ט — האזהרה שהזהרנו מלהכשיל זה-את-זה בעצה (שאינה הוגנת). והוא: שאם ישאלך עצה בדבר שאינו כפי בו. הרי באה האזהרה מלהטעותו ומלרמותו, אלא תורהו על הדבר שאתה חושבו שהוא טוב וישר, והוא אמרו יתעלה: "ולפני עור לא תתן מכשל" (ויקרא יט, יד) ולשון ספרא (פרשת קדושים): "ולפני סומא בדבר — היה נוטל ממך עצה אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו". ואמרו שלא זו כולל גם מי שמסיע לדבר עברה או גורמה, לפי שהוא בא לאותו האדם שסמאה התאנה את-ראיתו ונעשה עור ועוזרו בתעיתו. או יכין לו סבות עברתו ועל דרך זו אמרו על המלוה ברבית והלוה ברבית ששניהם עוברים משום "ולפני עור לא תתן מכשל", לפי שכל-אחד מהם עור לחברו והכשיר לו השלמת העברה. והרבה דברים מסוג זה אומרים בהם: עובר משום: "ולפני עור לא תתן מכשל". ופשטיה דקרא הוא מה-שהזכרנו תחלה.

המצוה הר"ב — הצווי שנצטוונו להוריד את-המשא מעל הבהמה שפשלה במשאה בשדה, והוא אמרו יתעלה: "כי-תראה חמור שנאך רבץ וגו' עזב תעזב עמו" (שמות כג, ה). ולשון המכלתא (פרשת משפטים): "עזוב תעזב —

פריקה". ושם אמרו: "עזב תעזב" — נמצאנו למדין שהוא עובר על עשה ועל לא-תעשה, כלומר: שאנו נצטוונו לפרק מעליה (מצות עשה) והזהרנו מלהניחה רוכצת תחת משאה כמו שיתבאר במצות לא-תעשה (המצוה המשלימה ע"ר): ואם הניחה רוכצת תחת משאה, עובר על עשה ולא-תעשה. הנה נתבאר לך, שזה שנאמר "עזב תעזב" — מצות עשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ב' מן-מבא מציעא (לב).

המצוה הר"ג — הצווי שנצטוונו לטעון את-המשא על הבהמה או על האדם אם הוא לבדו, אחר שהורדנוהו ממנו או שהורידו זולתנו. כי כמו שנצטוונו לפרק ממנו, כך נצטוונו לטעון עמו. והוא אמרו יתעלה: "הקם תקים עמו" (דברים כב, ד). ולשון המכלתא (פרשת משפטים שם): "הקם תקים עמו — טעינה". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ב' מן-מבא מציעא (לב). ושם נתבאר, שמצוה מן-התורה לפרוק ומצוה מן-התורה לטעון.

המצוה המשלימה מאתים ושבעים — האזהרה שהזהרנו מלעזוב את-הלכוד במשאו מעכב בדרך, אלא נעזרהו ונפרק מעליו עד שיתקן משאו, ונגביה עמו את משאו, או על גבו או על בהמתו, כמו שנתבאר בדיני מצוה זו, והוא אמרו: "וחדלת מעזב לו" (שמות כג, ה). ולשון המכלתא (פרשת משפטים שם): "וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו", נמצינו למדין שהוא עובר על עשה ועל לא-תעשה. וכא עוד לאו מיחד בענין זה והוא אמרו במשנה תורה: "לא-תראה את-חמור אחיך וגו'" (דברים כב, ד), ובספרי (פרשת תצא שם): "לא-תראה את-חמור אחיך" וכו' — מצות לא-תעשה, ולהלן הוא אומר: "כי-תראה חמור שנאך" (שמות כג, ה) — מצות עשה. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו בפרק ב' מן-מבא מציעא (לב).

יום שישי, שבת קודש

מצות עשה רמה.

המצוה הרמ"ה — הצווי שנצטוונו בדין מקח וממכר, כלומר: הדרכים שבהן מתקים המקח

שֶׁהָתָנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקְחָ וּמִמְכָּרָ — תִּקְנָהּ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקְוָמוֹ: אָבֵל שְׁאֵר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקְּרָקְעוֹת וְזוֹלָתָן. כְּלוּמַר שֶׁטֶר וְחִזְקָה — הַסְּמִיכוֹן לְפָסוּקִים. וְכִבֵּר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה, כְּלוּמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקִים הַמִּקְח בְּכָל-סוּג וְסוּג, בְּפֶרֶק א' מְקִדוּשֵׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' (מִבְּבֵא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' (מִבְּבֵא) בְּתֵרָא.

וְהַמְּכָר בֵּין הַמוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וְכִבֵּר לְמַדּוֹ עַל אִפְן (קִנְיִן) זֶה מִמֶּה-שֶׁאָמַר יְתַעֲלֶה: "וְכִי-תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתְךָ וְגו'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דְּכִבֵּר הַנִּקְנָה מִיָּד לְיָד, כְּלוּמַר הַמְּשִׁיכָה". וְכִבֵּר נִתְבָּרַר, שֶׁדְּכִבֵּר תוֹרָה מַעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמְּשִׁיכָה בְּמִטְלָטְלִין אֲלֵא תִקְנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהֲגָבָה. וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְנוּ מְשִׁיכָה בְּלוֹקָחִין כֶּף תִּקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוּמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאָר לָךְ, שְׁזֶה

שולחן ערוך ארמו"ר-הזקן הלכות ציצית סימן כ, בא, כב

כ דיני לקיחת ומכירת טלית סעיף ו

חֲשׂוֹד עַל שְׂפִיכַת דָּמִים. וְכֵן אֵין מִמְשַׁכְּנִין וְאֵין מִפְקִידִין טְלִית מְצִיעָא אֲצֵל נִכְרִי, אֲלֵא אִם כֵּן הוּא לִפִּי שְׁעָה, בְּעִנְיַן שְׁאֵין לַחֲיוֹשׁ שְׂמָא יִתְלַנֶּה עִמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ:

ו אֵין מוֹכְרִין טְלִית מְצִיעָא לְנִכְרִי אֲפִלּוּ הוּא תֵּנָר, שְׁלֵא יִתְלַבֵּשׁ בָּהּ הַנִּכְרִי וְיִדְמָה לְיִשְׂרָאֵל הַרּוּאָה אוֹתוֹ שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָרִי הוּא לְבוּשׁ בְּצִיצִית, וְיִתְלַנֶּה עִמּוֹ בְּדֶרֶךְ וְיִהְיֶה הַנִּכְרִי, שֶׁהַנִּכְרִי

כא פדת מה לעשות בציצית שנפסקו בטליתות ישנים ובו ה סעיפים

ב טְלִיתוֹת שֶׁל מִצְוָה שִׁבְלוּ — אָדָם בּוֹדֵל אֶת עֲצָמוֹ מִקֵּן, וְאֵינוֹ מִתֵּר לְקַנֵּחַ אֶת עֲצָמוֹ בִּקְדוּשָׁה, וְלֹא לַהֲשִׁתְּמֵשׁ בָּהֶן שׁוֹם תְּשִׁמִּישׁ מִגִּנָּה, אֲלֵא זוֹרֵקֵן וְהֵן כְּלִין מֵאֲלִיָּהֵן:

ג מִתֵּר לְקַנֵּס בְּטִלִּית מְצִיעָא לְבֵית הַכֶּסֶּא, לִפִּי שְׁאֵין זֶה בְּזוּי לַמִּצְוָה כֹּל כֶּף. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּכֶגֶד שֶׁעָשׂוּ לְמַלְבוּשׁ וְאֵינוֹ מִיָּחִיד לְהַתְפַּלֵּל בּוֹ, אֲבָל בְּטִלִּיתוֹת שֶׁל מִצְוָה שִׁבְלוּ שְׁאֵין מִיָּחִידִים רַק לְהַתְפַּלֵּל בָּהֶן — אֵין נִכּוֹן שִׁיִּכְנֹס בָּהֶם לְבֵית הַכֶּסֶּא. וְכֵן הַהוֹלֵךְ לְפָנֹת בַּיּוֹם הַפְּעוּרִים — צָרִיךְ לְפָשֵׁט אֶת הַקִּיטֵּל, כִּינּוֹן שְׁאֵינוֹ מִיָּחִיד רַק לְהַתְפַּלֵּל:

ד אֲבָל מִתֵּר לִישׁוֹן אֲפִלּוּ בְּטִלִּיתוֹת שֶׁל מִצְוָה, לִפִּי שְׁאֵין זֶה גִּנָּאִי כֹּל כֶּף. וְכֵן מִתֵּר לְתַנֵּם לְכּוֹבֵס אֲפִלּוּ הוּא נִכְרִי:

ה יֵשׁ לְזַהֵר שְׁלֹא יִהְיֶה צִיצִיתוֹתָיו נִגְרָרִים עַל גִּבִּי קִרְקַע, מִשּׁוּם בְּזוּי מִצְוָה:

א צִיצִית — תְּשִׁמִּישׁ מִצְוָה הֵן, כְּלוּמַר שְׁאֵין בְּעֲצָמָן שׁוֹם קִדְשָׁה רַק שֶׁמִּשְׁתַּמְשִׁין בָּהֶן לְשׁוֹם מִצְוָה, לְפִיכֶף אַחֵר שֶׁנִּפְסְקוּ מִן הַטְּלִית — יָכוֹל לְזַרְקֵן אֲפִלּוּ לַאֲשֵׁפָה. אֲבָל כֹּל זְמַן שֶׁהֵן קְבוּעִין בְּטִלִּית — אֲסוּר לַהֲשִׁתְּמֵשׁ בָּהֶן שׁוֹם תְּשִׁמִּישׁ שֶׁל חֵל, כְּגוֹן לְקַשֵּׁר בָּהֶם שׁוֹם דְּכָר וְכִיּוּצָא בְּזוּי מִצְוָה.

וְיֵשׁ אוֹמְרִים דָּאף לְאַחֵר שֶׁנִּפְסְקוּ אֵין לְנַהֵג בָּהֶם מִנְהַג בְּזִיוֹן לְזַרְקֵן בְּאֲשֵׁפָה אוֹ לְכָל מְקוֹם מִגִּנָּה (אֲבָל יָכוֹל לְזַרְקֵן שְׁלֵא בְּמִקְוָם מִגִּנָּה), וְאֵין צָרִיךְ לְגַנְזוֹ, לִפִּי שְׁאֵין בָּהֶם קִדְשָׁה.

וְאָף עַל פִּי שֶׁהִלְכָה כְּסָבְרָא הִרְאִשׁוּנָה, מִכָּל מְקוֹם הַמַּחְמִיר וּמִקְדָּק בְּמִצְוֹת — תְּבוּאָה עָלָיו בְּרָכָה.

וְיֵשׁ בְּעַלֵּי הַנֶּפֶשׁ שֶׁמִּחְמִירִין לְגַנְזוֹ אוֹ לְהַנִּיחַן תוֹךְ סֶפֶר אֶחָד לְסִימָן, הוֹאִיל וְנִעֲשֶׂה בָּהֶם מִצְוָה אַחַת — יַעֲשׂוּ בָּהֶן מִצְוָה אַחֶרֶת:

כב ובו סעיף אחד

הַטְּלַת הַצִּיצִית. וְאִם לֹא בָרַךְ בְּשַׁעַת הַטְּלַת הַצִּיצִית, אוֹ שְׁאֵין בְּכֶגֶד אַרְבַּע כְּנָפּוֹת שְׁאֵינוֹ מְטִיל בּוֹ צִיצִית כָּלֵל — יִכְרֹךְ "שֶׁהַחֲתִינוּ" בַּעַת לְבִישָׁה הִרְאִשׁוּנָה קִדְשׁ שִׁיִּכְרֹךְ לְהַתְעַשֵּׂף בְּצִיצִית. וּבְכֶגֶד שְׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע כְּנָפּוֹת שְׁאֵינוֹ מְטִיל בּוֹ צִיצִית כָּלֵל, אִם לֹא בָרַךְ בְּשַׁעַת קִנְיַת הַכֶּגֶד — יִכְרֹךְ "שֶׁהַחֲתִינוּ" בַּעַת לְבִישָׁה רִאשׁוֹנָה:

א קִנְיַת טְלִית שֶׁהִיא רְאוּיָה לְלִבֵּשׁ כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּשַׁעַת הַקִּנְיָה — מִכְּרֹךְ "שֶׁהַחֲתִינוּ" בַּעַת הַקִּנְיָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּסִימָן רַכָּג, (א) וּבְשַׁעַת עֲשִׂית הַצִּיצִית לֹא יִכְרֹךְ כְּלוּם. אֲבָל אִם קִנְיַת כֶּגֶד וְעִשָּׂה מִמֶּנּוּ מְלָבוּשִׁים — אֵינוֹ מִכְּרֹךְ "שֶׁהַחֲתִינוּ" בְּשַׁעַת הַקִּנְיָה, שֶׁהָרִי צָרִיךְ אֵין לוֹ שְׂמִחָה מִקֵּן, כִּינּוֹן שְׁלֵא נִעֲשֶׂה צִדִּין מְלָבוּשִׁים. אֲלֵא לְאַחֵר שֶׁעָשָׂה מִקֵּן מְלָבוּשִׁים וּמְטִיל בָּהֶן צִיצִית — יִכְרֹךְ "שֶׁהַחֲתִינוּ" בַּעַת הַטְּלַת הַצִּיצִית, בְּכָרִי שֶׁתַּעֲלֶה הַכְּרָכָה גַּם עַל

לפני ה' והקריב אתה אל המזבח. ואח"כ נאמר וקמץ הכהן מן המנחה את אֲזִכְרֹתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ. ומה שאמרה תורה בהמשך ואחר יִשְׂקָה את האשה את המים, וכן בפסוק הבא והשקה את המים וגו', פסוקים אלה באים לדרשה, 'ואחר יִשְׂקָה' בא ללמדנו שאינו משקה אותה אלא לאחר שתימחק המגילה יפה. והפסוק 'והשקה את המים' בא ללמדנו, שאם המגילה נמחקה ואז אמרה האשה 'איני שותה' מכריחים אותה לשתות. רבי שמעון אומר חולק ואומר שהסדר שונה, תחילה מקריב את מנחתה, ואח"כ היה משקה את הסוטה שנאמר (במדבר ט) וְאַחֲרֵי יִשְׂקָהּ אֶת הָאִשָּׁה אֶת הַמִּים לְשִׁטַּת ר"ש לומדים מהפסוק הזה, ומה שאמר לפני כן 'והשקה את האשה' לפני הקרבת המנחה, אומר ר"ש שפסוק זה בא ללמדנו שבדיעבד אם השקה ואחר כך הקריב את מנחתה, כשרה אבל לכתחילה הסדר הוא, תחילה וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֶת מִנְחַת הַקֶּנָּא וְהִנִּיף אֶת הַמִּנְחָה לִפְנֵי ה' וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ. ואח"כ ואחר יִשְׂקָה את האשה את המים.

גמ' אמר ליה רבי אלעזר לרבי יאשיה דדרביה אמורא היה, ובודורו של ר"א בן פדת היה ולחוציא מר' יאשיה שהיה תנא בר פלוגתא של ר' יונתן לא תיבא אפרעך לא תשב על רגליך עד דמפרשת לה להא מילתא עד שתפרש לי את הדבר הזה. מנין למנחת סוטה שפעולה תנופה? ושואל מנא לן? מנין לנו? בתמיה! הרי והניף כתיב בה! אמרה תורה (במדבר ט, טז) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֶת מִנְחַת הַקֶּנָּא וְהִנִּיף אֶת הַמִּנְחָה לִפְנֵי ה' וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ! ועונה בבבליים מנא? מהפסוק אנו לומדים רק שהכהן מניף, והשאלה שלי היא, מניין שתהא האשה מניפה עם הכהן? ועונה אר"י לומדים בגזרה שווה יד יד מְשַׁלְּמִים. כתיב הָכֵא כָּתוּב כֹּאן, בסוטה (במדבר ט) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה, וְכִתִּיב הָכֵם וְכָתוּב שֶׁם בִּקְרָבן שְׁלָמִים (ויקרא י) 'המקריב את זבח שלמיו לה' יִדְּיוֹ תְּבִיאִינָה'. מה כאן בסוטה כהן מניף אף להלן בשלמים כהן מניף. ומה להלן בשלמים כהן מניף עם הכהן אף כאן בסוטה כהן מניף עם הכהן. הא ביצד? מניח ידו תחת ידו הפעלים ומניף.

במשנה הניף והניש קמץ וכו' היה משקה ואחר כך מקריב את מנחתה. ושואל הא אקריב! הרי כבר הקריב אותה קודם שהשקה אותה, שהרי אמר: קמץ והקטיר, ואח"כ אמר: היה משקה! ועונה רבי קאמר כך היא כוונת הדברים סדר מנחות בכללות ביצד? הניף, והניש, קמץ, והקטיר, והשאר נאכל לכהנים. ובהשקאה גופה של הסוטה עצמה פליגי חולקים רבי שמעון ורבנן. ורבנן סברי חכמים סוברים משקה ואח"כ מקריב את מנחתה. ורבי שמעון סבר מקריב את מנחתה ואחר כך משקה, שנאמר (במדבר ט) וְאַחֲרֵי יִשְׂקָהּ. במשנה ואם השקה ואחר כך הקריב את מנחתה כשרה.

דכתיב זאת ויש סברא לומר שהמלה 'זאת' באה למעט שלא יקנא לה בעל זה פעם אחרת. מאידך בשני אנשים ושני בועלין היתה לאה נשואה לראובן וקינא לה והשקה אותה ומת, ונישאה לשמעון וקינא לה שמעון מבוועל אחר דבולי עלמא לא פליגי דהאשה כולם מודים שהאשה שותה ושונה, דכתיב תורת המלה 'תורת' באה לרבות. כי פליגי מתי חולקים? באיש אחד ושני בועלין היתה לאה נשואה לראובן וקינא לה מנפתלי והשקה אותה וחזר וקינא לה מזבולון. או בשני אנשים ובועל אחד היתה לאה נשואה לראובן וקינא לה מנפתלי ומת ראובן ונישאה ללוי וחזר וקינא לה מנפתלי. ת"ק סבר, תורת לרבוני בולחי המלה 'תורת' באה לרבות את שני המקרים שראינו זאת והמלה 'זאת' באה למעוטי איש אחד ובועל אחד. ורבנן פתרא סבר, זאת למעוטי בולחי המלה 'זאת' באה למעט את שני המקרים, והמלה תורת באה לרבוני לרבות שני אנשים ושני בועלין. ור' יהודה סובר זאת למעוטי תרתי, תורת לרבות תרתי זאת למעוטי תרתי איש אחד ובועל אחד, איש אחד ושני בועלין תורת לרבוני תרתי שני אנשים ובועל אחד, שני אנשים ושני בועלין.

הדרך עלך היה מביא.

מתני' היה הבעל נוטל את מנחתה הכוונה למנחת הקנאות מתוך כפיפה מצרית שהיתה בידי הסוטה, כמו ששנינו לעיל 'היה מביא את מנחתה בתוך כפיפה מצרית כדי לייגעה'. ונותנה לתוך כלי שרת ובנתינה זו לכלי שרת היתה המנחה מתקדשת. ונתינה זו נעשתה ע"י הבעל שהרי אין מצות כהונה במנחות אלא מקמיצה ואילך, לכן קידוש כלי ויציקה ובלילה כשרות בור. לעומת זאת, ההגשה היא תחילת קמיצה היא ואינה כשרה אלא בכהן. ונותנה אחר שהמנחה נתקדשה בכלי שרת, נותן הבעל את המנחה על ידה של הסוטה וכהן מניח ידו מתחתיה תחת ידה של הסוטה ומניפה והכהן הניף את המנחה.

הניף הכהן הניף את המנחה והניש לקח את המנחה מידיה של הסוטה והגיש אותה לקרן מערבית דרומית של המזבח קמץ מהמנחה, נוטל את הקומץ בידו והקטיר את הקומץ על המזבח. והשאר שיירי המנחה ומה שנשאר אחר הקומץ נאכל לכהנים כדין כל שיירי מנחה שנאכלים לכהנים.

להלן מחלוקת חכמים ור"ש. חכמים סוברים שהסדר הוא כזה היה משקה את הסוטה ואחר כך מקריב את מנחתה כמו שמצינו בתורה (במדבר ט, טז) וְהִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה אֶת מִי הַמִּקְרִים הַמֵּאָרְרִים וגו'. אח"כ נאמר וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֶת מִנְחַת הַקֶּנָּא וְהִנִּיף אֶת הַמִּנְחָה

היה נוטל. בירושלמי כתוב ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות וכל על ידו הוא מניף ולא על ידה הוא מניף אלא מכאן שהיא נוטלה מתוך כלי חול ונותנה בכלי שרת היינו שממע לה כפירוש רש"י פליש דבעל היה נוטל ומנינו למימר דקידוש המנחה כשירה בזה [בזר] מיהו מלוא

בכהן ליעול המנחה מידה ומאחר שהיה נוטלה היה נותנה כמו כן לתוך כלי שרת: **ובהן** מניח את ידו תחתיה. האי דאליטריך תו למינתי וכהן מניח את ידו תחתיה ולא קתני בכתם ומכנים את ידו לאשמועינן דתנופה בכהן ירושלמי וכהן מניח את ידו תחתיה ואין הדבר כישור מניח מפה ואינו חושך מביא כהן זקן ואפילו תימא כהן ילד שאין ילד הרע מלוא לטעה תני ר' חיאי סוטה גידמת שני כהנים מניפין על ידיה אבל בגמרא דידן אמרינן בסוף פרק ארוסה (לפנין דף כז) לגידמת לא היתה שותה וי"ל

דפליגי אי בעינן קרא כדכתיב: **הניף** והניס. בירושלמי יליף הא דלמחר בפרק כל המנחות (דף עב) והבאת לרבות מנחת העומר להגשה והקריבה לרבות מנחת סוטה להגשה וכתוב בתורה והרים והיכן הוא תנופה כבר קדמה ומסתם יליף נמי דשירה נאכלין דכתיב בתורה והנותנת מן המנחה לאהרן וגו': **ואחר** יסקה מבשי ליה לשרישומו ניכר. פירוש ואח"כ פסקינן מנחתה כבר והוא הדין אי שלא כדן עבוד כהנים ללא מחקו למגילה כלל עד לאחר הקרבה דמוחק לה בזה הכי ונראה ללא דוקא נקט דקרא אחי לרישומו ניכר דכיון דכתיב ומחה ממילא שמעינן אי רישומו ניכר ללא מחוי הוא דהא ממעטינהו הסם לדין מטיילין קנקנתום לתוך הדיו משום דרישומו ניכר ואי כהן שאינו יכול למחוק אלא עיקר קרא לאס הקריב מנחתה ואחר כך השקה כשירה כדדריש רבי שמעון והשקה קמא והכי אמרינן בירושלמי דלרבנן הקריב מנחתה ואח"כ השקה כשירה והסם דריש אלזיביהו דרבנן ואחר יסקה למעריעין וה"ג הסם ואחר יסקה על כרחם שלא בטובתה מודה ר"ש לחכמים שאם השקה ואחר כך הקריב מנחתה שהיא כשירה ומודים חכמים לר' שמעון שאם הקריב את מנחתה ואח"כ השקה שהיא כשירה מה בנייהו מלוא רבנן אמרי מנחת קנאות היא שהיא בודקתה ור"ש אומר המים הן בודקין אותה מאי טעמא דרבנן מנחת זכרון מזכרת עון מאי טעמא דרבי שמעון ובאו זה רבנן אמרי כותב ומחוק ומקריב ר"ש אומר כותב ומקריב ומחוק ומשקה כולי עלמא מודו שמחיקה סמוך להשקאה ותו גרסינן הסם קרבה מנחתה ואמרה איני שותה מערערי אותה ומשקה אותה בעל כרחם כרבי שמעון ברם כרבנן כבר שאת השתא אינן נך למימרא אף על גב דלרבנן דרשין והשקה בתרא לאונס קא סברי לאונס במחיקת מגילה תליא מילתא וקרא יתירא קא דרשי לאונס: ורבי

יהודה דריש זאת למעוטי שאינה שותה ושונה על ידי בעל א' אם חזר וקנא לה ודריש תורת לרבות ששותה פעם שנייה על ידי בעל שני ומדקאמר ר' יהודה דע"י בעל שני חזרת ושותה מכלל דלתנא קמא אפילו בעל א' משקה שני פעמים והיינו דפרכין ותנא קמא דא כתיב זאת ומאי קא ממעט מיניה: דכתיב זאת.

ומסתברא דהא מיהת קממעט שלא יקנא לה בעל זה פעם אחרת: **שני אנשים ושני בועלים.** לאחר שהשקה זה מת ונישאת לאחר וקנא לה מבעול אחר: דכתיב תורת. והא מיהת אתא לרבויה ור' יהודה. סבירא ליה וכו' דאחר שריבה הכתוב ומיעט ולא פירש מה ריבה ומה מיעט על כרחך לא מסרן הכתוב אלא לחכמים לפרש לך לפי חכמתם מה ריבה ומה מיעט ומסתברא דרביבא אשני אנשים קאי ואפילו בבעול אחד ולא אשני בועלים ובעל אחד כיון דקנא לה כבר ונמצאת נקיה נראה הדבר שאדם קנטרן הוא ומתכוין להקניטה הילכך לא שנה מחשד ראשון ולא שנה מאחר:

הדרן עלך היה מביא

היה נוטל את מנחתה. הבעל דהא אמרינן דאין מצות כהונה במנחות אלא מקמיצה ואילך והגשה נמי תחילת קמיצה היא שאין זר קרב למזבח אבל קידוש כלי וזיצקה ובלילה שטענות שמן כשר בזר: **ונותנה על ידה.** להניף: **ובהן מניח ידו מתחתיה.** ובגמרא יליף דתנופה צריכי יד בעלים ויד כהן ובעלים דמנחת סוטה היא האשה: **והניש.** לקרן מערבית דרומית כדתינא (בפרק ג' בסדר מנחות דף יט) וכולוה הך כתיבי במנחת סוטה תנופה והקריבה קמיצה והקטרה: **והשאר נאכל.** שכל הנקמצות שיריקן נאכלין דכתיב תורת בסתם מנחה (ויקרא ו) וזאת תורת המנחה כו' עד והנותנת ממנה וגו': **ואח"כ מקריב.** בגמרא פריך הא תנא ליה והקטיר ומה יקריב עוד לאחר הקטרה: פלוגתא דרבנן ור' שמעון. בגמרא ילפינן לה מקראי: **גמ' לר' יאשיה דרריה.** אמורא הוא ובדורו של ר"א בן פדת (הורו) ועוד היה ר' יאשיה שהיה תנא בר פלוגתא דר' יונתן בבבליה גמרא והיינו דקאמר לר' יאשיה

דרריה דלא תימא לרבי יאשיה הוקן דלאו אורח ארעא למימרא ליה הכי שגדול הוקן ממנו היה: **בבעלים מנא לן.** שתהא האשה מניפה עם הכהן דהא קרא בבזרן לחודיה כתיב ולקח הכהן מיד האשה וגו': **משלמים.** מתנופת חוזה ושוק ואימורין דשלמים: **ידיו תביאנה.** בבעלים כתיב וגבי תנופה כתיב: **מה באן כהן.** בסוטה כתיב כהן בתנופת מנחתה: **הא מקריבה.** קודם השקאה דקתני קמץ והקטיר והדר תניא היה משקה: **הכי קאמר כו'.** הא דתנא רישא הניף והגיש קמץ והקטיר לאו דוקא קודם השקאה נקט ולא איירי בהשקאה כלל אלא איירי בסדר הקרבת מנחת סוטה שכן הוא תנופה והגשה קמיצה והקטרה והכי קאמר בשבא להקריבה היה נוטלה מתוך כפיפה כו' והדר איירי מי קודם או השקאה קודם כל אלה או אם כל אלה קודמין להשקאה ופליגי בה רבי שמעון ורבנן: ה"ג

ורבי יהודה אומר כלבוס של ברזל מטיילין לה לתוך פיה. כפרק ד' מיתות (סנהדרין דף קצ"ב). פליגי ר"י ורבנן במלות הנשרפין לתנן ונתנין כוור קשה לתוך הכרה וכורכר על נוטרו זה מושך אילך זה מושך אילך עד שפותח את פיו וזורק את הפתילה לתוך פיו ר"י אומר אם מת בידים לא היו מקיימין בו

מלות שריפה אלא פותח פיו בבלת וכו' ותימה לר"י מאי שנא הכא דלרבי יהודה בכלבוס והסא בבלת ופי' ר"י להכא נמי היו פותחין פיה בבלת אלא לאחר שפותחין פיה בבלת היו מטיילין לתוכה כלבוס של תוכל לחזור ולקפץ פיה ורבנן מורו נמי [הכא] דאין פותחין פיה על ידי כוורין להסא טעם דרבנן משום דשריפה חמורה מתקן והו' מקריבין מיתתו ע"י חנק וגמור מיתתו בשריפה משום ואסבה לרעד כמון אכל הכא אין לקרב מיתתה:

בפי' ר"ח פי' לפי ג' הספרים וכן פירש הוא שוהסקה בתרא מערערין והסקה קמייחא לגופו מה ת"ל לא שבצרייתא נשנית בתרא וקמא אלא פירוש של בעל הגמרא הוא שוהסקה בתרא בא לגמור שמערערין והסקה קמא לגופיה ורבי עקיבא סבר ליה כרבנן שמשקה ואח"כ מקריב מנחתה ומקשה היכי אמר רבי עקיבא מערערין והא דדוקא ועומדת סבירה ליה ותו מקשה ר' עקיבא כהא מתניתין דפליג עליה רבי שמעון תני מחיקא מעכבא אלמא סבירה ליה שמחיקא והסקאה קודם הקרבת המנחה כרבנן וכל זמן שלא נמחקה המגילה מלי הדרא והכא דפליג בהדי דרבי יהודה תני קומץ מעכבא דאלמא הקרבה קודם השקאה כר' שמעון ושניין תרי תנאי ואליבא דרבי עקיבא ירושלמי ולית ליה לרבי עקיבא מערערין אית ליה בשהתחילה לשנות ולרדק לפרש דאם נמחקה מגילה קודם שקרב הקומץ דלא כדון עבוד כהנים כיון שהתחילה לשנות מערערין אותה:

אלא עד שלא קרב הקומץ יכולה לחזור בה משקרב הקומץ אינה יכולה לחזור בה ולישעמך תיקשי לך היא גופה משקרב הקומץ אינה יכולה לחזור בה והלא בדוקה ועומדת לא קשיא הא דקהדרא בה מחמת רתיתא והא דקהדרא בה מחמת בריותא והכי קאמר כל מחמת בריותא כלל כלל לא שתיא מחמת רתיתא עד שלא קרב הקומץ דאכתי לא אמחוק מגילה אי נמי אמחוק מגילה דשלא כדון עביד כהנים דמחקי מצי הדרא בה משקרב הקומץ דברין עביד כהנים דמחקי לא מצי הדרא בה קשיא

שבועה כתיב: כד' נסבה. שלא לצורך דהא אפילו מיכתב לא כתבין: **במאי** קמפליגי. אמתני' קאי ובריייתא נקט ברישא לאשמועינן מדיכא יליף ר"ש טעמיה וקבעי רבנן השתא הכי דרשי להו לקראי ור"ש הכי דרשי להו לכולהו: **רבנן סברי והשקה קמא**. דקודם הקטרה דוקא הוא ואע"ג דכתיב ואחר ישקה דמשמע דוקא על כרחך מקרא האמור ראשון אינו נדרש אלא לגופו ומקראות יתירות האמורים אחריו ניתנו לדרוש הילכך קמא דוקא לומר שמשקה ואח"כ מקריב את מנחתה וע"כ ואחר ישקה אע"פ שנכתב אחר הקטרה אקודם הקטרה קאי ואחר דקאמר אמחיקא קאי הכתובה למעלה וקאמרי רבנן דאם לא נמחקה יפה לא ישקנה והשקה בתרא נמי אקודם הקטרה קאי ולדרשה אתא ע"כ: **ור"ש סבר ואחר ישקה**. משמע ודוקא הוא ודוקא כתיבא לאחר הקטרה לומר שכולן מעכבין בה הקטרה המנחה ורושם הניכר וכולהו מהבא נפקי דקודמין להשקאה והשקה קמא לאבשורי דאי עביד איפכא: **והשקה בתרא** **שם נמחקה** מגילה. ודוקא אחר הקטרה דברין אימחיק משקין אותה בעל כרחיה והיינו דאיכא בין ר"ע לר"ש דר"ע לית ליה אם השקה ואח"כ הקריב מנחתה כשרה הילכך והשקה קמא דרשי לבעל כרחיה ואע"ג דשלא כדון אימחיק קודם הקטרה ואחר ישקה לרישומי ניכר והשקה בתרא לגופיה לומר שמקריב מנחתה ואח"כ משקה: **בדעיבד לא פתח קרא**. אף דרך הכתוב לומר בתחילת שאל כדרך שצונו אלא בתחילה סדר משפט דבריו ולבסוף מרבה מקראות לדרוש: **כלבוס**. שני שינים יש לו ונתון לתוך פיה קודם: **אלא לבדוקה**. אם טהורה אם טמאה: **והלא בדוקה ועומדת**. דכיון דאמרה איני שותה מודה שהיא טמאה: **יכולה לחזור בת**. ולומר איני שותה ואין אונסין אותה דהא מודה דטמאה היא: **משקרב הקומץ וכו'**. ולקמיה פריך היא גופא קשיא אמאי אינה יכולה לחזור והלא בדוקה ועומדת היא: **דקא הדרא מחמת בריותא**. הא דקתני בדוקה ועומדת דקא הדרא בה מחמת בריותא הוא שאינה רותתת וקאמרה איני שותה דאי טמאה היא ולכך אינה רותתת דסבכא מעיקרא ואמרה כי מטיבא למשתי לא שתינא ולא שנא קרב קומץ ולא שנא לא קרב לא שתיא כדמפרש ואזיל כל מחמת בריותא כלל כלל לא שתיא ואפי' קרב הקומץ והא דמפליג בין קרב ללא קרב דקא הדרא בה מחמת רתיתא שאנו רואין אותה רותתת דאיכא למימר דאינה מאמנת שלא יבדוקה המים ואפילו היא טהורה ורוצה היתה לסמוך על טהרתה ולשתות ולפיכך היא רותתת וכשמגיעת לשתות חוזרת בה הילכך עד שלא קרב בו ובריייתא קמייחא דלעיל דקתני מערערין אותה במחמת ריתותא קאמר: קשיא

ה"ג ת"ר והשקה מזה ת"ל והלא כבר נאמר והשקה שאם נמחקה בו. ולא גרסינן בתרא ברישא וקמא בסיפא ושאיין זה לשון ברייתא ופי' משובש הוא וטעה בוהלא כבר נאמר דמשמע שזה נאמר מתחילה והכי פירוש סדר המקראות כך הוא וכתב ומוח והשקה והנץ [את] המנחה והקריב דהיינו הגשה וקמץ והקטיר

ואחר ישקה את האשה את המים והדר תו כתיב השקאה שלישית והשקה את המים והיתה אם נטמאה וגו' וקאי' עקיבא והשקה את האשה דכתיב קודם הקטרת המנחה מזה ת"ל והלא כבר נאמר אחר הקטרת המנחה והשקה את המים וההוא דוקא הוא ואין הראשון דוקא דמדיכתיב ואחר ישקה את האשה ש"מ השקאה אחר הקטרה היא ומה ת"ל והשקה את האשה אחר המחיקה ללמדך שאם נמחקה המגילה ואמרה איני שותה ולא הודית לומר טמאה אני מערערין אותה כלומר פותחין פיה שלא בטובתה ושופכין את המים לתוך גרונה ואפי' נמחקה מגילה קודם הקטרה דשלא כדון עשו הכהנים דכיון דאינה שותה עד לאחר הקטרה לא היה להם למחוק דכל מה שיש שהות לאחר את המחיקה מאחרין שמה תודה אפילו הכי הואיל ונמחקה ואפילו שלא כדון אין שומעין לה לאמר איני שותה אלא או תשתה או תודה ולכך נאמר והשקה אחר המחיקה ולא תשתה מיד עד לאחר הקטרה אלא הא קמשמע לן שהמחיקה גורמת לה לשתות: **ור"ש אומר ואחר ישקה מזה ת"ל והלא כבר נאמר והשקה**. לא פליג אדרבי עקיבא אלא מר דרשי האי קרא ומר דרשי האי קרא והכי אמר לקמן בשמעתין דתרייהו ס"ל מקריב מנחתה ואחר כך משקה: **והלא כבר נאמר**. פסוק שלישית והשקה את המים לאחר הקטרת מזה ת"ל ואחר ישקה: **אחר כל המעשים כולן האמורים למעלה**. ומה אמור למעלה השבעה וקבלה וכתיבה ומחיקה [וקמייחא] והקטרת המנחה: **מגיד ששלשה דברים**. הללו מעכבין ההקטרה והשבעה ומחיקה ולקמיה פריך פשיטא קודם המחיקה מזה תשתה: **לשרישומו ניכר**. שאם היה רישומו ניכר צריך לחזור ולמחוק עד שלא יתא רישומו ניכר: **הא מיכתב כתיב לה**. כהן למגילה קודם קבלת שבועה בתמידי: **לא עשה כלום**. דכי כתיב וכתב את האלות אחר קבלת

שבועה כתיב: כד' נסבה. שלא לצורך דהא אפילו מיכתב לא כתבין: **במאי** קמפליגי. אמתני' קאי ובריייתא נקט ברישא לאשמועינן מדיכא יליף ר"ש טעמיה וקבעי רבנן השתא הכי דרשי להו לקראי ור"ש הכי דרשי להו לכולהו: **רבנן סברי והשקה קמא**. דקודם הקטרה דוקא הוא ואע"ג דכתיב ואחר ישקה דמשמע דוקא על כרחך מקרא האמור ראשון אינו נדרש אלא לגופו ומקראות יתירות האמורים אחריו ניתנו לדרוש הילכך קמא דוקא לומר שמשקה ואח"כ מקריב את מנחתה וע"כ ואחר ישקה אע"פ שנכתב אחר הקטרה אקודם הקטרה קאי ואחר דקאמר אמחיקא קאי הכתובה למעלה וקאמרי רבנן דאם לא נמחקה יפה לא ישקנה והשקה בתרא נמי אקודם הקטרה קאי ולדרשה אתא ע"כ: **ור"ש סבר ואחר ישקה**. משמע ודוקא הוא ודוקא כתיבא לאחר הקטרה לומר שכולן מעכבין בה הקטרה המנחה ורושם הניכר וכולהו מהבא נפקי דקודמין להשקאה והשקה קמא לאבשורי דאי עביד איפכא: **והשקה בתרא** **שם נמחקה** מגילה. ודוקא אחר הקטרה דברין אימחיק משקין אותה בעל כרחיה והיינו דאיכא בין ר"ע לר"ש דר"ע לית ליה אם השקה ואח"כ הקריב מנחתה כשרה הילכך והשקה קמא דרשי לבעל כרחיה ואע"ג דשלא כדון אימחיק קודם הקטרה ואחר ישקה לרישומי ניכר והשקה בתרא לגופיה לומר שמקריב מנחתה ואח"כ משקה: **בדעיבד לא פתח קרא**. אף דרך הכתוב לומר בתחילת שאל כדרך שצונו אלא בתחילה סדר משפט דבריו ולבסוף מרבה מקראות לדרוש: **כלבוס**. שני שינים יש לו ונתון לתוך פיה קודם: **אלא לבדוקה**. אם טהורה אם טמאה: **והלא בדוקה ועומדת**. דכיון דאמרה איני שותה מודה שהיא טמאה: **יכולה לחזור בת**. ולומר איני שותה ואין אונסין אותה דהא מודה דטמאה היא: **משקרב הקומץ וכו'**. ולקמיה פריך היא גופא קשיא אמאי אינה יכולה לחזור והלא בדוקה ועומדת היא: **דקא הדרא מחמת בריותא**. הא דקתני בדוקה ועומדת דקא הדרא בה מחמת בריותא הוא שאינה רותתת וקאמרה איני שותה דאי טמאה היא ולכך אינה רותתת דסבכא מעיקרא ואמרה כי מטיבא למשתי לא שתינא ולא שנא קרב קומץ ולא שנא לא קרב לא שתיא כדמפרש ואזיל כל מחמת בריותא כלל כלל לא שתיא ואפי' קרב הקומץ והא דמפליג בין קרב ללא קרב דקא הדרא בה מחמת רתיתא שאנו רואין אותה רותתת דאיכא למימר דאינה מאמנת שלא יבדוקה המים ואפילו היא טהורה ורוצה היתה לסמוך על טהרתה ולשתות ולפיכך היא רותתת וכשמגיעת לשתות חוזרת בה הילכך עד שלא קרב בו ובריייתא קמייחא דלעיל דקתני מערערין אותה במחמת ריתותא קאמר: קשיא

מנחתה אעפ"כ בשרה. והשקה בתרא בפסוק כ"ז באה ללמד שאם נמחקה מגילה ואמרה איני שותה, מערערין אותה ומשקין אותה בעל ברהה.

ורבנן? בדיעבד לא פתח קרא הפסוק הראשון אינו מדבר על 'בדיעבד' אלא התורה באה ללמדנו כיצד לנהוג לכתחילה, לכן אינם מפרשים כר"ש.

ושואל וסבר וכי סבר רבי עקיבא משקין אותה בעל ברהה? בתמיה! והתנא, רבי יהודה אומר, בלבוס של פרזל מטילין לתוך פיה, שאם נמחקה מגילה ואמרה איני שותה, מערערין אותה ומשקין אותה בע"כ. ועל זה אמר רבי עקיבא, כלום אנו צריכין אלא לבדקה אם טהורה היא אם טמאה והלא בדיקה ועומדת שכיון שאמרה איני שותה, מודה שהיא טמאה. משמע שלא השקו אותה בע"כ! אלא כך עליו לומר עד שלא קרב הקומץ של מנחת הקנאות יכולה לחזור בה ולומר איני שותה. משקרב הקומץ, אינה יכולה לחזור בה ולשיתנו אין משקים אותה בע"כ.

ושואל ולימעידי ולשיתך שסובר ר' עקיבא שאין משקים אותה בע"כ תיקשי לך היא גופה גוף ההלכה יהיה קשה, מדוע משקרב הקומץ אינה יכולה לחזור בה נגיד גם כאן והלא בדיקה ועומדת שאם חוזרת בה, הרי היא כאילו הודתה שזינתה!

ועונה לא קשיא כלומר, לא תמיד אמר ר' עקיבא שלא משקים אותה בע"כ. הא כאן, מה שאמרת שמשקים אותה בע"כ מדובר דקתדרא בה מחמת רתיא שחזרה בה מחמת פחד, ואין סירובה לשותות מעיד שמודה שזינתה. והא ומה שאמרת שלא משקים אותה בע"כ מדובר דקתדרא בה מחמת בריויתא שאינה פוחדת, ובזה שאמרה איני שותה, ודאי טמאה היא ולכן מסרבת לשותות, שמתחילה אמרה לעצמה, כשאגיע לידי שתייה, לא אשתה והכי קאמר וכך אמר כל שאינה שותה מחמת בריויתא, כלל כלל לא שתיא בין אם קרב הקומץ או לא קרב. וכל שאינה שותה מחמת רתיא יש הבדל עד שלא קרב הקומץ, דאבתי לא אמחוק שעדיין לא נמחקה מגילה, אי נמי אמחוק מגילה, השלא בדין עבדי בתינים דמחקי או אפילו אם נמחקה המגילה, כגון שהכהנים עשו שלו כדון שמחקו את המגילה לפני שקרב הקומץ, כיון שהקומץ לא קרב מצי תדרא יכולה לחזור בה. משקרב הקומץ, דבדין עבדי בתינים דמחקי שהכהנים עשו בראוי שמחקו את המגילה לפי הסדר לא מצי תדרא אינה יכולה לחזור בה.

ת"ר (במדבר ה, כז) והשקה את המים. ושואל מה ת"ל? מדוע כותב זאת כאן והלא כבר נאמר שם בפסוק כד והשקה את האשה? ועונה, בא ללמדנו שאם נמחקה מגילה ואמרה איני שותה, מערערין אותה ומשקין אותה בעל ברהה, דברי רבי עקיבא. ר"ש אומר דורש בדרך אחרת (פסוק כז) ואחר ישקה את האשה. ומדייק מה ת"ל? והלא כבר נאמר והשקה! אלא בא ללמדנו שאינו משקה אותה אלא לאחר שנעשו בה כל מעשים כולן האמורים למעלה. מגיד, שלשה דברים מעבדין את השתייה בה, עד שלא קרב הקומץ, ועד שלא נמחקה מגילה, ועד שלא תקבל עליה שבועה.

והגמרא מסבירה מדוע שלשה דברים אלה מעבדים את השתייה. א. עד שלא קרב הקומץ, ר"ש לטעמיה לשיטתו דאמר, מקריב את מנחתה ואח"כ משקה.

ב. עד שלא נמחקה מגילה ושואל, למה צריך לומר זאת, הרי זה פשוט שאם לא נמחקה המגילה לא תשתה אלא מאי משקה לה? ועונה אמר רב אשי, לא נצרכה לא היה צריך לומר דבר זה לשרישומו ניכר שכל זמן שלא נמחקה כליל אלא נמחקה מעט ועדיין יש רשם מהכתב, אינה שותה.

ג. עד שלא תקבל עליה שבועה. ומדייק, אם לא קיבלה עליה מישתא הוא דלא שתיא אינה שותה, משמע הא מיכתב כתבי לה? בתמיה! אבל כותבים לה את המגילה, וקשה והאמר רבא מגילת סופה שכתבה קודם שתקבל עליה שבועה לא עשה ולא כלום שהרי וכתב את האלות נאמר אחר קבלת שבועה! ועונה, אכן בדי נפקה את הדבר השלישי כתב שלא לצורך, שאין צורך לכתוב זאת. ושואל במאי קמיפלגי? במה חולקים התנאים במשנה? ועונה תלתא קראי פתיכי שלשה פסוקים כתובים והשקה קמא בפסוק כ"ד ואחר ישקה בפסוק כ"ו והשקה בתרא האחרון, בפסוק כ"ז. רבנן סברי, והשקה קמא והשקה הראשון בא לגופו לגוף ההלכה, ללמדנו את סדר הדברים שמשקה, ואח"כ מקריב את מנחתה. המלים 'ואחר ישקה' מיבעי ליה באים ללמדנו לשרישומו ניכר שאם הכתב ניכר על המגילה, לא משקים אותה. והשקה בתרא בא ללמד שאם נמחקה מגילה ואמרה איני שותה, מערערין אותה ומשקה אותה בעל ברהה.

ור"ש סבר המלים 'ואחר ישקה' שבפסוק כ"ו לגופו, שמשקריב את מנחתה ואח"כ משקה. והשקה קמא בפסוק כ"ד בא ללמד שאם בדיעבד עשה שלא כסדר אלא השקה ואח"כ מקריב את

משיהו לה מזונות מרובין ושפע גדול ויהא בעלה פורש הימנה ונתגלגל בכך לומר שתכלית ענינה אינה אלא להיותה עובדת הבעל עד שיהא אוהבה ומיטפל בה ואינה סובלת עול תורה ולי נראה לפרש רוצה שיהא בעלה עם הארץ ואינו יודע אלא מעט בכדי הצורך ההכרחי ושיהא מיטפל עמה משיהו לה תשעת קבין ר"ל חכמה יתירה ושיהא פורש הימנה מתוך חכמתו וכמו שאמרה צפורה אשריהם ואוי לנשותיהם ואחד מן החכמים אמר בנועם מליצותיו כי הנשים יבחרו מאשר אוי להם ואשרי לנשותיהם ומעתה היאך תעמוס עליה עול תורה ואף של בעלה קשה לה. מאירי.

הוא היה אומר, חסיד שוטה וענין חסיד שוטה הוא שמתחסד ביותר מדאי אף במה שחסידותו גורם היזק או לעצמו או לאחר, כגון שמתענה בכל יום, או שרואה אשה טובעת בנהר ואומר איני יורד להצילה כדי שלא אסתכל בערוה או שראה תינוק מבצע בנהר ואומר אחלוץ תפלי קודם שאבנס. ורש"י ערום רשע ערום הוא זה שיועד לתחבל שלא בהיכר לגרום היזק לאחרים להועיל לעצמו או לאחרים. ואשה פרושה אשה מכשפה שעושה עצמה פרושה ומתחסדת לרמות העולם בכשפה לומר שבתפלתה ובחסידותה מזדמן לה כן. ומבואר פרושין אלו שמענים את עצמם דרך התחסדות בהרבה סגופים והכאות כדי להראות חסידותם. הרי אלו מכלי עולם מכלים את העולם. ובמהר"ל כתב, עולם, שהדבר שאין לו מציאות באמת הוא כליון בעולם כי הוא דבר שאין בו ממש.

גמ' א"ר יהודה אמר שמואל משום ר"מ, בשהייתי למד תורה אצל רבי עקיבא, הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו והיה הקנקנתום מעמיד את הדיו ולא אמר לי דבר. בשבאיתי אצל ר' ישמעאל, אמר לי בני, מה מלאכתך? אמרתי לו לבלר אני, אמר לי בני, הוי זהיר, שפלאכתך מלאכת שמים היא, שפא תחסיד אות אחת כגון א' או ה' מהמלים 'אלהים אמת' (ויקרא י) או תתיר אות אחת כגון בראשית בראו אלהים ובמקום בראו נמצאת אתה מחריב את כל העולם כל! אמרתי לו אמר ר"מ לר' ישמעאל דבר אחד יש לי שאני מטיל לתוך הדיו וקנקנתום שמו והאותיות אינן נמחקות. להלן מפרש איזו תשובה היא זו. אמר לי, וכי מטילין קנקנתום לתוך הדיו? התורה אמרה וימחה, כתב שיוכל למחות רבי ישמעאל סובר שלא צריך לכתוב לה פרשה לשמה אלא מוחק לה מן התורה.

דנה הגמרא מאי קא"ל, ומאי קא מתדר ליה? מה אמר לו ר' ישמעאל, ומה ענה לו ר"מ 'דבר אחד יש לי שעושה רושם ואינו נמחק' מה ענין קנקנתום אצל חיסור ויתור אותיות? ומסביר תבי קא"ל כך ענה לו ר"מ. לא מבעיא בחסירות ויתירות דבקי אנא לא רק שבחסירות אני מכיר, ואין לך לדאוג שמה אוסיף אותיות שלא כראוי אלא אפילו למיחש לזכוב דדילמא אתי וייתיב אתגיה דדלית ומחיק ליה ומשני ליה רי"ש אפילו אם תחשוש שמה זכוב יבוא וישב על קוצו של האות ד' וימחק את הדיו והאות ד' תיהפך להיות ר', גם על זה אין לך לחשוש, כי דבר אחד יש לי שאני מטיל לתוך הדיו וקנקנתום שמו ומחוק את הדיו.

ושואל איני! הרי אין הדבר כן! והא תנאי והרי למדנו בברייתא אמר רבי מאיר, בשהייתי למד תורה אצל ר' ישמעאל, הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו, ולא אמר לי דבר לא אסר עלי לתת קנקנתום בתוך הדיו בשבאיתי אצל רבי עקיבא, אמרה עלי קשיא שמוש אשמוש! לעיל אמר ששימש את ר' עקיבא לפני ששימש את ר' ישמעאל, וכאן אמר ששימש את ר"י קודם! וכן קשיא אמרה ואמרה! בשלמא שמוש אשמוש לא קשיא, מעיקרא אתא לקמיה דרבי עקיבא, בין דלא מצי קם אליבית, אתא לקמיה דרבי ישמעאל ונמר גמרא, תדר אתא לקמיה דרבי עקיבא סבר סברא, אלא אמרה ואמרה קשיא! קשיא. תנאי רבי יהודה אומר, אומר תהי"מ לכל מטילין קנקנתום לתוך הדיו,

ושואל קשיא דרבי עקיבא אדרבי עקיבא לכאורה יש סתירה בדברי ר' עקיבא! הנהם שם אמר מחיקה מעקבא המחיקה היא המעכבת את האונס, שכל זמן שלא נמחקה אם אמרה איני שותה יכולה לחזור בה ולא אונסים אותה לשותות, אבל אם נמחקה המגילה, מערערין אותה על כרחא, אפילו אם לא קרב הקומץ. והנהם וכן אמר קומין מעקב שוליו אם הקומץ קרב, שכל זמן שלא קרב הקומץ אין משקים אותה בע"כ אפילו שהמגילה נמחקה! ועונה תרי תנאי ואליבא דרבי עקיבא שני תנאים חלוקים בשיטת ר' עקיבא.

אביעאי! הוה שאלו אמרה איני שותה מחמת ברייתא לא מחמת פחד ותורה ואמרה שותה אני, מהו? בין דאמרה איני שותה כאילו טמאה אני קאמרה, ובין דאמרה נפשתי וכיון שהחזיקה עצמה בטומאה, לא מציא דרבה שוב אינה יכולה לחזור בה! או דילמא שמה נאמר בין דאמרה שותה אני, גליא דעתה דמחמת ביערותא הוה דאמרה כשהסכימה לשותות, גילתה דעתה שמה שאמרה 'איני שותה' זה היה מחמת פחד? תיקון.

אמר אביה דשמואל אבי של שמואל צריך שיתן מר דבר מר לתוך המים. מ"ט? דאמר קרא שאמרה תורה (במדבר י, כג) מי המרים ודורש שפרים ככר שהיו מרים כבר קודם מחיקה. משמע שמחמת דבר אחר הם מרים ולא מחמת המחיקה.

מתני' עד שלא כלומר, לפני שנמחקה המגילה במים אמרה איני שותה אף שלא אמרה טמאה אני, אינה שותה מגילתה נגזרת בצדי ההיכל, שכל כתבי הקדש שאינם ראויים לקרות בהם נגזרים שלא יתבזו ומנחתה מתפזרת נשרפת על הדשן שהוא בעזרה ששורפים שם פסולי קדשי פסולי אימורים, שלפי שהמנחה נתקדשה בכלי שרת, טעונה שריפה בעזרה ואין מגילתה בשרה להשקות בה סוטה אחרת שצריך כתיבה לשמה, שנאמר 'ועשה לה הכהן' לה לשמה.

נמחקה המגילה ואמרה טמאה אני, המים נשפכין שכיון שאמרה טמאה אני, בדוקה ועומדת היא ואין צורך במים המרים שהרי לא באו לא ניתנו אלא לברר את הספק, והספק נתברר כשאמרה טמאה אני ומנחתה מתפזרת על בית הדשן כמו שראינו לעיל, שכיון שנתקדשה בכלי טעונה שריפה בעזרה. נמחקה המגילה ואמרה איני שותה ולא אמרה 'טמאתי' מערערין אותה ומשקין אותה בעל ברחה שמה טהורה היא ומחמת פחד אמרה כשאינה שותה, באים המים לברר את הספק.

אינה מספקת אינה מספיקה לסיים לשותות את כל המים עד שפניה מוריקות צבע פניה משתנה ונעשה צהוב ועיניה בולטות, והיא מתמלאת גידין הגידין שבלחיה מתנפחים ונראית כאילו היא מליאה גידים, וגם בשרה מתנפח והם העומדים שם אומרים הוציאה, שלא תטמא העזרה נראה בגמרא על איזו טומאה מדבר. אם יש לה זכות נראה בגמרא על איזה זכות מדובר היתה תולה לה שלא תיענש מיד. יש זכות תולה שנה אחת, יש זכות תולה שתי שנים, יש זכות תולה שלש שנים. מכאן אומר בן עזאי, חייב אדם ראוי לו לאדם ללמד את בתו תורה, שאם תשעתה כלומר, שאם היא נטמאה ושתתה והמים לא בדקו אותה תדע שהזכות תולה לה.

ריא אומר, כל המלמד בתו תורה באילו לומדה מלמדה תפלות חבור משכב אנשים. שמתוך התורה היא מבינה ערמימות ועושה דבריה בהצנע. כדכתיב (משלי י) אני חכמה שכנת. ר"ע מברטנורא. וז"ל במאירי, כאלו מלמדה תפלות. ר"ל דברים תפלים שמתוך הבנתה ביתר מגדרה היא קונה ערמימות מעט ואין שכלה מספיק להבנה הראויה והיא סבורה שהשיגה ומקשקשת כפעמון להראות את חכמתה לכל. ובתלמוד המערב אמרו דרך גוזמא ישרפו דברי תורה ואל ימסרו לנשים.

ר' יהושע אומר, רוצה אשה בקב ותפלות מתשעה קבין ופרישות רוצה היא במזונות מועטים ושיהא בעלה מטפל עמה,

אליבית. על עיקרי טעמיה שהיה אומר על טמא טהור ומראה לו פנים ועל טהור טמא ומראה לו פנים: **אתא לקמיה דר' וגי' נמר.** המשניות סתומות כמו שחן כדגמיה להו מרבו ורבו מרבו: **והדר אתא לקמיה דר'ע' למיכסר סברא.** לעמוד על עיקר טעמי המשנה מפני מה זה טמא זה טהור זה אסור זה מותר ועל מה כל דבר נסמך ועל איזה מקרא זה תלמוד שהיה בימי התנאים ולהבין דבר מתוך דבר כשהיה דבר חדש נשאל בבית המדרש מהיכן ילמדוהו ולאיהו משנה ידועה:

חזין מפרשת סוטה. ואפי' בס"ת: משמו. של ר"מ: שבמקדש. של כל סוטה וסוטה: מאי בינייהו. כלומר במאי קמפילגי באיזה טעמא: למחוק לה. מפרשת סוטה שבספר תורה לת"ק מחקין לר' יעקב לא מחקין: בי' הני תנאי. דאפילו נמי בכתיבה לשמה: דאיתניק. מכל נשים לשמה של זו: אמר רב נחמן וכו'.

איהו נמי פריך דהני תנאי לאו בי' הני תנאי ופריך לאידך גיסא ואית ליה נמי דרב פפא וד"ק איכא למיפריך להאי גיסא ואיכא למיפריך להאי גיסא: כתב. לה גט לגרש את אשתו ונמלך מלגרשה: בן עירי. ששמו בשמו והוא מאותה העיר: שמי בשמך וכו'. ובני עיר אחת אנהו וגט זה ראוי לי תניהו לי ואגרש בו את אשתי: פסול לזה לגרש בו. דדרשנין לה לשמה דכתיב וכתב לה ספר כריתות וכתב נמי כתיב ועשה לה הכתב: מני. הא דקתני דכין ששתתה נבדקת ר"ש היא דאמר מקריב מנחתה ואח"כ משקה דאי לא אקרבה ברישא לא הוה מיבדקה עד שתקרב מנחתה דכתיב מוזכרת עין: הא אמר אין זכות תולה. במתני' (לקמן ד' כג:) ר"ע ה"א. דאמר לעיל (ד' יט:) משקרב הקומץ אינה יכולה לחזור בה אלמא מקריב לה קודם שתשתה: במחנה לוי. בהר הבית דהא עזרת נשים וגם שער נקבר לא נתקשרו בקדושת עזרה ודרי' קן כשאר הר הבית: עמו במחיצתו. ובמדבר נמי דיי' ג' מחנות לפנים מן הקלעים מחנה שכינה והלויים יחנו סביב למשכן העדות (מכילת א' זה מחנה לוי והדגלים ג' פרסאות זה מחנה ישראל ומשה היה לוי וקאמר עמו: שמא תפרוס נדה. אגב ביתותא דמים המרים והנדה והזב והזבה ובעל קרי אסורים במחנה לוי כדילפינן בפסחים בפרק אלו דברים (ד' סו:) פחדא צמית. דאנה שאינה באה פתאום אלא דואנת שמא יבואו אויבים להורגה צומת את המקור מלהוציא דם ואפי' בשעת וסתה והדאי דנדה דואגה איתמר דקתני הגיע שעת וסתה ולא בדקה טמאה מפני שאורח בזמנו בא ר"מ אומר אם היתה במחנה הגיע שעת וסתה ולא בדקה טהורה אם בדקה אחרי כן ומצאתה טהורה ולא אמר אורח בזמנו בא שחרדה מסלקת את הדמים: ביערותא. הבאה פתאום כגון זו שלא היתה חרידה עד עכשיו ופתאום היא מרגשת בצערה וכן באסתר שבאת לה שמועת מרדכי פתאום: מרפ"א. הדמים פותח את המקור: מני מתני'. דקתני יש זכות תולה ג' נשים: כדי הכרת העובר. דדריש ונקתה ע"י זכות כדי ונזרעה זרע כשיעור שהעובר ניכר במעוברת: הראוי לספר. לחיות ולבא לידי סיפור שבחו של מקום: ואע"פ שאין ראיה. גמורה לדבר דכחות תולה אינה חדש זכר לדבר ולקמן מפרש שמהאמאי רביה ראייה: לזון מלכא מלכי ישפר עליך וגו'. דניאל אמר לנבוכדנצר

כשפתר לו החלום שיהא נטרד מן האנשים ולהיות עם בהמה וזיה לזון מלכא אמנם המלך מלכי ישפר עליך עצתי יטיב בעיניך להאמין לעצתי: והחיד בצידיקה פרוק. חטאך ע"י צדקה פדה: ועייתך במהון. ועוונותך בחינת העניים: חן

לזא כתב וכתב לה אע"ג דנכתבה לשם אשה אחרת דכשר לפוס ליתוי דרב נחמן בר יוחנן א"כ הא דקאמר הכא התם וכתב לה אמר רחמנא אכל הכא לא כתיב אלא וכתב לה כתיב גבי עשייה והא דפרק כל הגט (גיטין דף כד:) מפרש מ"ט פסלין לכל הני גיטין אי כתיב ונתן ספר כריתות ה"א למעוטי האין קמא שנכתב שלא לשם אשה כתב רחמנא וכתב וחי לא כתיב אלא וכתב ה"א למעוטי האי דלא איהו כתב לה אכל יס לו ב' נשים דאיהו קא כתב לה כשר כתב רחמנא וכתב לה דממעטינן היו לו שתי נשים וכו' אלמא דממעטינן התם מוכתב גרידא היכא דנכתב לשם אשה אחרת וי"ל דשאני התם דלא הוה לריד למיכתב אלא ונתן לה ספר כריתות הילכך הוי וכתב קרא יתיירא למעוטי נכתב לשם אשה אחרת אכל הכא לזו יתיירא הוה האי וכתב הילכך לא ממעטינן מיניה אלא היכא דלא אכתיב לשם אלות בשולם כדכתיב וכתב את האלות: ה"א מני ר"ע היא וזכות סבר לה כרבנן. פירש ר"י דאשכחן הכי בספרי ובירושלמי כהניא דסבר ר' עקיבא זכות תולה דגרס בירושלמי תני ר' טרפון אומר כל זכרונות שנאמרו בתורה לטובה חוץ מזה שהיא של פורענות אמר לו ר"ע אינו נאמר מוזכרת עין וזאת הייתי אומר כדכדריך הא אינו אומר מנחת זכרון אלא לטובה אכל אי לא הוי אמר ר"ע כהניא דזכות תולה הוה מוקי לה כרבי דמתני' (לקמן ד' כג:) וסבר לה כרבי שמעון וגרסה דלא הוה מלי לאוקמא כרבי דמלכותא רבי רישא לזו רבי ושור איכא למאן דאמר בפ"ק (גיטין דף יא:) דבמטוננו פליגי רבי ורבנן: לא טמא

מת אלא אפי' מת עולמא. קשיא לר' דהכא משמע דמכנים מת חמור מטמא מת הנכנס ובפרק בתרא דעירובין בסופו (דף קד:) אמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל המנינים טמא שרץ במקדש חייב שרץ עולמו פטור שנאמר מוזר ועד נקבה תשלו מן שרץ לו טהרה במקום ומת נמי אין לו טהרה במקום ויש לתרץ דהתם מייירי במנינים שרץ שלא נגע בו ושרץ לא מטמא במשא ולהכי נקט נמי שרץ ולא נבילה דאם נטמא המנינים תיפוק ליה משום גופא שהיה נכנס טמא שרץ במקדש והכא ה"פ ולא טמא מת בלבד אמרו לאחר שפירש מן הטומאה אלא אפי' מת עולמו דהויא טומאה בחיבורין במכניסין דחמירי טפי מטומאה שלא בחיבורין כדאיתא בפ' שני דמסכת ע"ז (דף יא:) ביערותא מרפ"א. תימא לר"י והא דפרק בתרא דנדה (דף טא.) בגמרא ב"ש אומרים כל הנשים מתות נדות מ"ט דב"ש אגב ביערותא (דמלאכה) דמותר חזיא ובי"ב פליגי עליה וקא מקשה התם אלא הא דתניא ב"ש

אומרים כל הנשים מתים זבין קרי כאן מבשרו ולא מחמת אונסו אלא טעמא דב"ש וכו' אלמא דלא אמרי' ביערותא מרפ"א וי"ל ביערותא דמלאך לא מרפ"א דלא חזי אלא בשעת הולאת הנפש:

יש זכות תולה שנה אחת. ירושלמי יש זכות תולה שנה אחת מנבוכדנצר לקאת ירחין תרין עשר יס זכות תולה שתי שנים מחמתן ויהי לשנתים ימים (שמואל ב' יז)

אמר ר' יוסי כל ארון שלם שנים היה עוסק במלות וכל ארון שתי שנים היה עוסק בתורה: מנחת זכרון כלל מזכרת עין פרט כמלומה הכי פירוש אימא דמנחת זכרון ליכא למילף זכרון זכות אלא זכרון עין ואין בכלל אלא מה שפערס אס אומר אתה כן לא נמנאת מדת הדין מקופחת מה אס מדת הפורענות מעוטה הרי מזכרת מידת הטובה מרובה על אחת כמה וכמה אלא מנחת זכרון יס לה זכות מזכרת עין אין לה זכות:

(מכילת א' כג) יס זכות תולה שלם שנים מחמתא וישבו שלם שנים מחמתא וישבו שלם שנים מחמתא (מכילת א' כג)

שהרישא בשיטת ר"ש והסיפא בשיטת חכמים! ועונה **אמר רב חסדא**, **הא מני?** המשנה בשיטת מיי? בשיטת רבי עקיבא היא, דאמר מקריב את מנחתה ואח"כ משקה, ובזכות סבר לה ברבנן שהזכות תולה במשנה והם אמרים הוציאוה וכו'. מ"מ? מדוע להוציאה? דדילמא מתה. ושואל למימרא האם נוכל ללמוד מכאן דמת אסור במחנה לוי? במדבר היו ג' מחנות, א. לפני מקלעי החצר, נחשב מחנה שכינה. ב. סביב למשכן העדות, זה מחנה לוי. ג. וג' פרסאות של הדגלים, נחשב למחנה ישראל. כנגד המשכן, מחנה שכינה במקדש הוא מפתח עזרת ישראל ולפנים. העזרות במקדש זהר הבית הוא כנגד מחנה לוי, ומפתח ירושלים ולפנים הוא מחנה ישראל. ואת הסוטה השקו בעזרת נשים, נמצא שמת אסור במחנה לוי? והתניא, טמא מת מותר לבינס למחנה לוי? ולא טמא מת בלבד אמרו אלא אפילו מת עצמו, שנאמר (שמות יג) ויקח משה את עצמות יוסף עמו, עמו במחיצתו ומשה היה במחנה לוי.

ועונה **אמר אביי** מוציאם אותה שטמא תפרוס נדה והנדה והזב והזבה ובעל קרי אסורים במחנה לוי. ושואל למימרא, דבעיתותא מרפאי? האם נוכל ללמוד מכאן שהפחד משחרר את זרימת הדם? ועונה אין אכן כן דבתיב (לפסוק 7) ותתחלחל המלכה מאד, ואמר רב שפירסה נדה. ושואל והא אמן תנן והרי אנו למדנו חרדה מסלקת דמים! ועונה פחדא צמית דאגה שאינה באה פתאום אלא דואגת שמה יבואו אויבים להורגה צומת את המקור מלהוציא דם ביעיתותא פחד פתאומי כגון סוטה, שלא היתה חרדה עד עכשיו ופתאום היא מרגשת בצערה. וכן באסתר ששמועת מרדכי באה אליה פתאום מרפאי משחרר.

במשנה יש לה זכות היתה וכו'. ושואל מני מתניתין? בשיטת מי המשנה שאמר יש זכות תולה ג' שנים? לא בשיטת אבא יוסי בן חנן, ולא בשיטת ר"א בן יצחק איש כפר דרום, ולא בשיטת רבי ישמעאל! דתניא, אם יש לה זכות תולה לה שלשה חדשים, כרי הכרת העובר, דברי אבא יוסי בן חנן. רבי אלעזר בן יצחק איש כפר דרום אומר, תשעה חדשים, שנאמר (במדבר 30) ונקתה ונזרעה ורע, ולחלן הוא אומר (תהלים 113) ורע יעבדנו יספר, ורע הראוי לספר כלומר, הראוי לחיות ולבא לידי סיפור שבחו של מקום. רבי ישמעאל אומר שנים עשר חדש, ואע"פ שאין ראיה לדבר וכו' לדבר, דבתיב (מנחם 7) שאמר דניאל לנבוכדנצר אחר שפתר לו את חלומו שיהא נטרד מן האנשים ולהיות עם בהמה והיה להן מלכא מלכי לכן המלך מלבי ישפר עליך ייטב עליך וחסיד בצדקה פרק ואת חטאך פדה בצדקה ועויתך במחן ענין ואת עונותיך בחנינת עניים

חזון מפרשת סוטה בלבד אפילו בס"ת. רבי יעקב אומר משמו, חזון מפרשת סוטה של מקדש שבמקדש של כל סוטה וסוטה. ושואל מאי בינייהו? במה טעם חולקים? א"ר ירמיה, למחוק לה מן התורה איבא בינייהו לת"ק מוחקים, לר' יעקב לא מוחקים.

והני תנאי כי הני תנאי והתנאים האלה בשיטת תנאים אחרים. דתניא, אין מגילתה בשיירה להשקות בה סוטה אחרת שצריך כתיבה לשמה, ותנא זה יסבור שאסור למחוק לה מהתורה. רבי אחי בר יאשיה אומר מגילתה בשיירה להשקות בה סוטה אחרת ותנא זה יסבור שמותר למחוק לה מהתורה. ודוחה אמר רב פפא, דילמא לא היא אולי אינך יכול לדמות, כי עד כאן לא קאמר ת"ק ה"מ לא אמרו חכמים שאסור להשקות בה אישה אחרת אלא בין דאיתיק לשום רחל כיון שהמגילה כביכול התנתקה מכל נשים לשמה של זו לא הדרא מינתקא לשום לאה שוב אינה תתייחד לשם אישה אחרת אבל תורה דסתמא כתיבה שפרשת סוטה נכתבה סתם הכי נמי דסתקינן יודו שניתן למחוק אותה לכל סוטה.

אמר רב נחמן בר יצחק דילמא לא היא אולי אינך יכול לדמות, כי עד כאן לא קאמר רבי אחי בר יאשיה ה"מ לא אמר שם שמותר להשתמש במגילה שנכתבה לסוטה זו עבור סוטה אחרת אלא במגילה, דאיכתוב לשום אלות בעולם כלומר, שהמגילה נכתבה באופן כללי לשם סוטה אבל תורה, דלהתלמד כתיבה שהתורה נכתבה ללמוד מתוכה הכי נמי דלא סתקינן יודה שלא ימחק מהתורה לשם מגילת סוטה.

ושואל ורבי אחי בר יאשיה לית ליה וכי רבי אחי אינו מסכים עם מה שלמדנו כתב לגרש את אשתו ונמלה, מצאנו בן עירי ואמר לו שמי בשמך ושם אשתי בשם אשתך פסול לגרש בו וכשם שבגט אינו יכול לגרש אישה אחרת, הוא הדין במגילת סוטה! ועונה אמרי אמרו על כך ה"מ שם, בגט (דברים 32) וכתב לה אומר רחמנא, בעינן התורה אמרה שצריכים כתיבה לשמה לכן גט שנכתב לאישה אחת, לא ניתן לגרש בו אישה ארת. ושואל. ה"מ נמי גם כאן, במגילת סוטה נאמר (במדבר 30) ועשה לה! ונדרוש לה! לשמה! ועונה מאי עשייה? העשייה במגילת סוטה אינה מתייחסת לכתיבה ושתיה לשמה! אלא מחיקה שהמחיקה תהיה לשם אישה זו.

במשנה אינה מספקת לשמות עד שפניה בו מוריקים. ושואל מני? בשיטת מי המשנה שעוד לפני שסיימה לשמות, פניה מוריקים? ועונה, בשיטת ר"ש היא, דאמר מקריב את מנחתה ואח"כ משקה שאילו לשיטת התנא האחר שסובר שמשקה אותה ואח"כ מקריב את מנחתה, לא היו המים בורקים אותה מיד, כי דכמה שכל זמן דלא קרבה מנחתה, לא ברכי לה מ"מ אין המים בורקים אותה דבתיב (במדבר 30) וברון מוכרת עין המנחה היא זו שמזכירה את העון.

ושואל איבא סיפא נראה מה כתוב בסיפא יש לה זכות, היתה תולה לה. איתא לרבנן והסיפא בשיטת חכמים דאי שם הסיפא בשיטת ר"ש, האמר אין זכות תולה במים המרים וקשה לומר

ומצלא מגינה ומצלת בעידנא דלא עסיק בזמן שאינו עוסק בה אגוני מננא מגינה אבל אצולי לא מצלא אינה מצלת מיצה"ר. מצוה, בין בעידנא דעסיק בה, בין בעידנא דלא עסיק בה בין בזמן שעוסק בה בין בזמן שאינו עוסק בה אגוני מננא, אצולי לא מצלא מגינה אבל לא מצלת.

רבינא אמר, לעולם הזכות שיש לסוטה היא זכות תורה, ודקאמרת ומה ששאלת הרי אינה מצוה ועושה אענה לך נהי דפיקודי לא מפיקא אמנם היא עצמה אינה מצוה, אלא זכות שטורחת בבנה ובבעלה שיעסקו בתורה, זו היא הזכות שלה. ומסביר באנא דמקרינן ומתניין בניהו בשכר שטורחות על בנין להביאם לבית הספר לקרא מקרא ולשנות משנה ונמקין להו לנביריהו עד דאתו מבי מקראשא וממתניות לבעליהן שירצאין לעיר אחרת ללמוד תורה מי לא פלגאן בהדיהו? וכי לא מגיע להן להתחלק בשכר? ושואל מאי פרשת דרכים? במשל שראינו לעיל מביא אבוקה אור ופרשת דרכים. ושואל, מהו פרשת דרכים בנמשל? שהרי אבוקה היא מצוה, עמוד השחר היינו תורה, ופרשת דרכים מאי היא? ועונה א"ר חסדא, זה ת"ח יום מיתה יום המיתה הוא פרשת דרכים, ותלמידי חכם ביום מותו יודע שצדק בדרכו שלא פירש לפרוק מעליו עול תורה.

רב נחמן בר יצחק אמר זה ת"ח ויראת חטא זכה ליראת חטא אחר שזכה לתורה ואז ניצל מכולם, שהתורה למדתו דברי מצוה ודברי איסור וממה שהוא צריך לפרוש, ויראת חטא מונעו מלרדוף אחרי יצור.

מר זוטרא אמר, זה ת"ח דפלגא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא כלומר, כשעלה עמוד השחר ניצול מן החיה כו' זכה לתורה וניצול מיצה"ר ומן החטא ועדיין אינו יודע באיזו דרך מהלך אם יזכה שיסייעוהו מן השמים להתקבל דבריו בין חבריו להורות כהלכה וכמשפט. הגיע לפרשת דרכים, כלומר, אם זכה לכך, ניצול מכולם.

ד"א, עבירה מכבה מצוה כשאדם עושה עבירה, החובה שגורם מבטלת את הזכות שהביא על עצמו כשעשה מצוה. ואין עבירה מכבה תורה ואין אותה חובה גורמת לבטל את הזכות שהביא על עצמו בלימוד תורה. א"ר יוסף, דרשיה רבי מנחם בר יוסי להאי קרא דרש רבי מנחם את הפסוק הזה כי סיני כמו הר סיני ואילמלא דרשוהו ואם דואג ואחיתופל הכי היו דורשים את הפסוק כך לא דרשו בטר לא היו רודפים אחר דוד. דכתיב (ספרי טז, יג) לאמר אלהים עזבו עזבו שבת על אשת איש ואין אנו נעשים עליו, כלומר, אין לו זכות שתצילנו שהעבירה בכתה את זכויותיו. מאי דרשו? מה היתה הטעות שבדרשתם? בפסוק (דברים ג) ולא יראתהו ערות דבר וגו' ואם יראה, רשב מאחרי. והן אינן יודעין, שעבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה וזכות התורה של דוד עמדה לו שלא נעזב.

מאי מה הכוונה של הפסוק (ספרי טז, ט) בזה יבואו לז' אמר עולא, לא כשמעון אחי עזריה, ולא כרבי יוחנן דבי נשיא שנינו במסכת זבחים, שמעון למד תורה בעזרת אחיו שהיה עוסק בפרקמטיא, ולכן הוא נקרא על שם עזריה אחיו. וכן ר' יוחנן למד ע"י הנשיא שהיה מפרנסו. ואומר, עליהם לא נאמר הפסוק הזה אלא בהלל ושבנא. דבי אתא רב דימי כשבא מא"י אמר, הלל ושבנא אחי הוו אחים היו. הלל עסק בתורה, שבנא עבד עסקא עשה עסקים. לכוף א"ל תא נערוכ וליפלוג בא שבנא ואמר להלל בא ונחלוק, כספי תמורת שכר לימודך. יצתה בת קול ואמרה (ספרי טז, ט) אם יתן איש את כל הון ביתו וגו'.

הן תהוה ארכא לשלוחך ואז תהא אורח זמן לשלומך שלא יבאו עליך הפורענות. וכן עשה נבוכדנצר היה מקבץ בכל יום עניי ישראל שהביא בגולה והיו צריכין מזונות ומפרנסם ואף דניאל כשהשיאו עצה זו לכך נתכוין שראה את ישראל בגולה מחזרים על הפתחים. וכתוב (דניאל ז) בלא מטא כל הפורענויות הגיעו על נבוכדנצר מלכא, וכתוב (דניאל ז) לקצת ירחין תרי עשר אחר י"ב חדשים, משמע שהזכות שעשה צדקה תלתא לו י"ב חדשים!

ועונה לעולם המשנה שאמר שזכות תולה ג' שנים, בשיטת רבי ישמעאל שאמר שזכות תולה רק שנה ואשכח קרא דאמר ותני והתנא במשנה מצא פסוק שאמר שזכות תולה כמה פעמים דכתיב (עמוס ה) בה אמר ה' על שלשה פשעי אדום אסלח להם, כלומר, שהפורענות נדחית ג' פעמים. וגם במשנה אמר, שזכות שיש לה שהיא של שנה, תעזור לה ג' פעמים, שנה אחר שנה. ושואל ומאי ומה הכוונה שאמר אע"פ שאין ראיה לדבר, וכן לדבר? הרי יש מכאן ראיה טובה! ועונה דלמא שאני נכרים, דלא מפיק דיןא עליהו אולי שונה ההנהגה אצל הנכרים, שעל ישראל הקב"ה מדרקד יותר. במשנה ויש זכות תולה שלש שנים כו'. ושואל זכות דמאי? על איזו זכות מדבר? אילמא אם תאמר זכות תורה שהיתה עוסקת בתורה? הא אין לימוד תורה עוזר לה שהרי האישה אינה מצוה ועושה היא ואין שכרה גדול כמצוה ועושה!

אלא זכות דמצוה שעושה מצוות. ושואל זכות דמצוה מי מננא בולי האי? וכי זכות מצוה מגן עליה כל כך? והתניא, את זו דרש רבי מנחם בר יוסי (ספרי א, כג) כי נר מצוה ותורה אור. תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור. את המצוה בנר, לומר לה, מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה רק כשהנר דולק אף מצוה, אינה מגינה אלא לפי שעה. ואת התורה באור השמש לומר לה, מה אור מגין לעולם, אף תורה מגינה לעולם. ואומר (ספרי ו) בהתהלךך תנחה אתך וגו' ומסביר את הפסוק בהתהלךך תנחה אתך, זה העולם הזה. בשבבך תשמר עליה, זו מיתה. והקיצות היא תשיחה, לעתיד לבא. משל, לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה, ומתירא מן הקוצים ומן הפחיתים ומן הפרקנים ומתח רעה ומן הליקטין, ואינו יודע באיזה דרך מהלך. נדמנה לו אבוקה של אור ניצל מן הקוצים ומן הפחיתים ומן הפרקנים, ועדיין מתירא מתח רעה ומן הליקטין ואינו יודע באיזה דרך מהלך, בין שעלה עמוד השחר הוא אור התורה ניצל מתח רעה ומן הליקטין, ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך. הגיע לפרשת דרכים ושם הכיר את דרכו ניצל מכולם. דבר אחר הבדל בין זכות תורה לזכות מצוה עבירה מכבה מצוה, ואין עבירה מכבה תורה, שנאמר (ספרי טז, ט) מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה מכל מקום משמע שאין מצוה מגנת על עושה, וקשה איך זכות המצוה מגנת על הסוטה?

ועונה א"ר יוסף, מצוה לעולם מצוה מגינה על הייסורים הרבה, וזה רק בעידנא דעסיק שבזמן שעוסק בה, מננא ומצלא מגינה ומצילה אותו בעידנא דלא עסיק בזמן שאינו עוסק בה, אגוני מננא מגינה עליו מן הייסורים, אבל אצולי להציל אותו מיצה"ר שלא יכשילנו לחטא לא מצלא לא מצילה אותו מזה. לעומת זאת תורה, בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה, מננא ומצלא בין בזמן שעוסק בה בין בזמן שאינו עוסק בה, הלימוד בתורה מגן ומציל.

מתקורף לה רבה, אלא מעתה אם לימוד בתורה מגן ומציל דואג ואחיתופל, מי לא עסקי וכי לא עסקו בתורה? אמאי לא הגינה עליהו? מדוע לא הגינה עליהם?

אלא אמר רבא, תורה, בעידנא דעסיק בזמן שעוסק בה, מננא

הן תהיו ארכא לשלוחיך. ואז תהא אורח זמן לשלומך שלא יבאו עליך הפורענות וכן עשה נבוכדנצר היה מקבץ בכל יום עניי ישראל שהביא בגולה והיו צריכין מזונות ומפרנסם ואף דניאל כשהשיאו עצה זו לכך נתבחר שיראה את ישראל בגולה מחורין על הפתחים: **וכתיב בולא מטא**. כל הפורענות הגיע על

נבוכדנצר: **לקצת ירחין תרי עשר**. אלמא תלה לו הזכות י"ב חדש: **לעולם**. מתני' דקתני ג' שנים ר' ישמעאל היא: **ואשבת קרא דאמר ותני**. שונה בהארכת זמן כלומר מקרא כתוב שהקב"ה מאריך זמן עד ג' פעמים הלכך הוה להו ג' שנים: **דלא מפקיד דינא עליהו**. אן ממחרין מן השמים לפקוד עונותם עליהם בעולם הזה אבל מישראל ממחרת: **ליפרע בעה"ז** ומדקדקין אחריהם: **זכות דמאי**. מגינה כל כך: **זכות דתורה**. שהיתה עוסקת בתורה: **הא לא מפקידא**. דכתיב ולמדתם אותם את בניכם (דברים יא) ולא את בנותיהם וכיון דאינה מצווה אן שברה גדול במצווה ועושה: **היא תשיחך**. תליץ בערך את זכותך: **פחתים**. גומות: **נודמנה לו אבוקה של אור**. כך זכה לקיים מצוה ניצל ממקצת פורענות: ועדיין מתיירא מחיה רעה וזמן הליסטיין. שדרך לילך בלילה פן יפגעו בו דכתיב תשת חושך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער (ספרי קד) **הגיע עמוד השחר**. ואף כאן זכה לתורה ניצל מן החטא ומן היסורין: **ועדיין אינו יודע בו**. שמה יכפנו יצרו ליבטל וישיב עליו יצה"ר ופורענות: **הגיע לפרשת דרכים**. ושם הכיר את דרכו ואף כאן הגיע ליום המיתה ולא פירש מן התורה עד יום מותו ניצל מכולן והכי מפרש לה לקמיה: **עבירה מכבה**. שבר מצוה: **ואין עבירה מכבה**. שבר מי שעסק בתורה קודם לכן אלמא מצוה לא מגנא כולי האי: **לכבות את האהבה**. זו תורה דכתיב (וי' ט) הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה יין סוד: **אמר רב יוסף**. לעולם מגינה על היסורין הרבה ומאי אינה מגינה דקאמר ת"ק מן החטא שלא יתקפנו יצה"ר קאמר: **מצוה בעידנא דעסיק בה**. והיינו לפי שעה דאמר מגנא מן היסורין ומצלא מיצה"ר שלא יכשילנו לחטא: **בעידנא דלא עסיק בה**. משגגמר המצוה ואינו עסוק בה אגוני אגנא מן הפורענות אצולי לא מצלא ודקתני בבביתא עבירה מכבה מצוה לאו מלהגין מן היסורין קאמר אלא מליטול שבר לעתיד: **אמאי לא תגין עליהן**. מיצר הרע שהחטיאם ועשאם רשעים גמורים כלומר אמאי לא תציליהו מן העבירות: **לעולם זכות דתורה**. ולא שעוסקת בתורה אלא שטורחת בבנה ובבעלה שיעסקו: **דמקריאן ומתניאן**. שטורחות על בנייהן להביאן לבית

מצוה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מנלא. ותימה מאי האי דקתני דכתיבתא תלה את הכנסיה בבר מצוה אלא לפי שעה אף מלוה אינה מגינה אלא לפי שעה אי מילר הרע אינה מגינה כלל אי מן הפורענות מגינה לעולם ותורה נמי למה תלאה הכתוב באור מקום דמגינה לעולם אי מן הפורענות מלוה נמי מגנא לעולם ואי מילר הרע דמנלא הא לא מנלא אלא לפי שעה:

זה תלמוד חכם דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא. תימה והיך נילול מכון והלא לא נילול מילר הרע בעידנא דלא עסיק בתורה וי"ל סתם תלמוד חכם תורתו רוממותו ועוסק בה ומהרהר כל שעה ואינו הולך ד' אמות בלא תורה: **והן אינן יודעין** שעבירה מכבה מלוה. תימה והא אמר לעיל בין לרב יוסף בין לרבא מלוה אגוני מגנא מן הפורענות אפילו בעידנא דלא עסיק בה ועבירה מכבה מלוה לאו מלהגין מן היסורין קאמר אלא מליטול שבר לעתיד: **לכא כמו שפרש"י**:

בן

בהתהלך תנחה אותך זה העוה"ז בשכבך תשמור עליך זו מיתה והקיצות היא תשיחך לעתיד לכא משל לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה ומתיירא מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים ומחיה רעה ומן הליסטיין ואינו יודע באיזה דרך מהלך נודמנה לו אבוקה של אור ניצל מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים ועדיין מתיירא מחיה רעה ומן הליסטיין ואינו יודע באיזה דרך מהלך כיון שעלה עמוד השחר ניצל מחיה רעה ומן הליסטיין ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך הגיע לפרשת דרכים ניצל מכולם ד"א עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה שנאמר מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה א"ר יוסף מצוה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא בעידנא דלא עסיק בה אגוני אצולי לא מצלא בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה מגנא ומצלא מתקיף לה רבה אלא מעתה דואג ואחיתופל מי לא עסקי בתורה אמאי לא הגינה עליהו אלא אמר רבא תורה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא מצוה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא רבינא אמר לעולם זכות תורה ודקאמרת אינה מצווה ועושה נהי דפקודי לא מפקדא באגרא דמקרין ומתניין בנייהו ונטרין להו לגברייהו עד דאתו מבי מדרשא מי לא פלגאן בהדיהו מאי פרשת דרכים א"ר חסדא זה ת"ח ויום מיתה רב נחמן בר יצחק אמר זה ת"ח ויראת חטא מר זוטרא אמר זה ת"ח דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא ד"א עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה א"ר יוסף דרשיה רבי מנחם בר יוסי להאי קרא כי סיני ואילמלא דרשוה דואג ואחיתופל הכי לא רדפו בתר דוד דכתיב **לאמר אלהים עזבו וגו'** מאי דרוש ולא יראה כך ערות דבר וגו' והן אינן יודעין שעבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה מאי בזו יבחו לו אמר עולא לא כשמעון אחי עזריה ולא כר' יוחנן דבי נשיאה אלא כהלל ושבנא דכי אתא רב דימי אמר הלל ושבנא אחי הוה הלל עסק בתורה שבנא עבד עיסקא לסוף א"ל תא נערוב וליפלוג יצתה בת קול ואמרה אם יתן איש את כל הון ביתו וגו':

אומר

הספר לקרוא מקרא ולשנות משנה: **ונטרין לגברייהו**. וממתינות לבעליהן שירצאן לעיר אחרת ללמוד תורה: **מאי פרשת דרכים**. מהו מדמה להגיע לפרשת דרכים דהא אבוקה היינו מצוה עמוד השחר היינו תורה אלא פרשת דרכים מאי היא: **ויום המיתה**. והוא תלמיד חכם ביום מותו וידע שלא פירש לפרוק מעליו על תורה: **ויראת חטא**. וזה ליראת חטא אחר שזכה לתורה ניצל מכולן שהתורה מלמדתו דברי מצוה ודברי איסור וממה שהוא צריך לפרוש ויראת חטא מונעו מלרדוף אחרי יצרו: **דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא**. וה"ק עלה עמוד השחר ניצל מן החיה בו זכה לתורה ניצל מיצה"ר ומן החטא ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך אם יזכה שיסייעהו מן השמים להתקבל דבריו בין חביריו להורות כהלכה וכמשפט הגיע לפרשת דרכים כלומר זכה לכן ניצל מכולם: **לאמר אלהים עזבו**. כך היו אמורים עליו אלהים עזבו שבא על אשת איש ואין אנו נענשין עליו רדפו ותפסוהו כי אן מציל אן לו זכות שיצילנו שהעבירה כבתה זכותה: **לא יראה כך**. עבירה ואם יראה ושב מאחריך: **שמעון אחי עזריה**. תנא הוא במשנה קמיתא דבוחים ולמוד תורה על ידי אחיו שהיה עוסק בפרקמטיא כדי שיחלוק בזכות למודו של שמעון לכך הוא נקרא על שם עזריה אחיו וכן ר' יוחנן למד ע"י הנשיא שהי' מפרנסו: **הלל עסק בתורה**. מתוך ענין רב כדמפרש במס' יומא (ק"ה)

לימרה

רבי

לְקַטְּ שִׁכְחָה וּפָאָה וּמַעֲשֵׂר עָנִי וְאִם הָיָה לוֹ מֵאֲתִים זֶז חֶסֶד דִּינָר, אֲפִילוֹ אֶלֶף נוֹתֵנִין לוֹ כְּאֶחָת, הָרִי זֶה יָשׁוּל נִמְצָא זֶה נָתַן לוֹ זֶז וְהַפְסִיד לוֹ כִּמְהָ וְכִמְהָ.

מבוא לביאור הסוגיא

שנינו (כ"ב דף קל"ט) מי שמת והניח בנים ובנות, בזמן שהנכסים מרובים, הבנים ירשו והבנות יזונו. נכסים מועטים, הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים. ופסק בשו"ע אבן העזר סימן קיב סעיף יא: מי שמת והניח בנים ובנות, יירשו הבנים כל הנכסים והם זנים את אחיותיהם עד שיבגרו או עד שיתארוסו. בד"א, כשהניח מספיק נכסים שאפשר שיוזנו מהם הבנים והבנות כאחד עד שיבגרו הבנות, ונקראים נכסים מרובים. אבל אם אין בנכסים די שיוכלו הבנים לפרנס את הבנות עד שיבגרו, מוציאים מהנכסים מזונות לבנות שיספיק להן עד שיבגרו, ונותנים את השאר לבנים. ואם אין שם אלא כדי מזון הבנות בלבד, נזונות מהם עד שיבגרו או עד שיתארוסו, והבנים ישאלו על הפתחים. הגה: וי"א דאסור לבנים למכור אפילו נכסים מרובים, אם לא שהוא לצורך פדיון שבויים וכיוצא בזה; אבל בנכסים מועטים, אפילו בכה"ג אסור.

רבי אסי אמר רבי יוחנן כיצד רשע ערום? זה המשיא עצה ליתומים הזכרים למכור בנכסים מועטים. דאמר רבי אסי א"ר יוחנן, יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטים אם הבנים מכרו קודם שבאו הבנות לבי"ד והעמידו בי"ד את הנכסים בחזקת הבנות מה שקברו מקברו נמצא זה גרם לבנות להפסיד.

אב"י אמר כיצד רשע ערום? זה המשיא עצה למכור בנכסים כרבן שמעון בן גמליאל. דתניא, נכסי לך ואחריו לפלוני, וירד הראשון ומכר ואכל השני מוציא מיד הלקוחות, דבר רבי רשב"ג אומר אין לשני אלא מה ששייר ראשון.

רב יוסף בר חמא אמר רב שש"ת כיצד רשע ערום? זה המקריע אחרים באורחותיהם שאומר ראו ועשו כמוני ולכו בדרכי. ולא נתכוון זה אלא להראות עצמו כחסיד בעיני הבריות ואין תוכו כברו אלא שלא ידקדקו אחריו לבדוק בתועבותיו. רבי יריקא אמר רב הונא כיצד רשע ערום? זה המקל לעצמו ומחמיר לאחרים. עולא אמר כיצד רשע ערום? זה

אומר בן עזאי חייב אדם ללמד את וכו' בתו תורה. ר' אליעזר אומר, כל המלמד את בתו תורה מלמדה תיפלות. ושואל תיפלות ס"ד? וכי תורה נקראת תיפלות? בתמיהה אלא אימא אלא אמור כאלו למדה תיפלות שמתוכה היא מבינה ערמומית ועושה דבריה בהצנע. א"ר אבהו מ"ט דרבי אליעזר? דבתיב (משלי ט) אני חכמה שכנתי ערמה, כיון שנכנסה חכמה באדם נכנסה עמו ערמומית. ושואל ורבנן וחכמים שמתירים ללמד בתו תורה הא אני חכמה מאי עברי ליה? מה ידרשו מהפסוק הזה? ועונה מיכ"ל ליה לברך צריכים את הפסוק לדרשה של יוסי ברבי חנינא. דא"ר יוסי ברבי חנינא, אין דברי תורה מתקיימין אלא כמי שמעמיד עצמו ערום עליהן שפירש מכל עסקים ונעשה עליה עני וחסר כל. ל"א, שמשם עצמו ערום עליה, שמערים שיתקיים תורתו לקבוץ על יד וללמוד מכל אדם שנאמר אני חכמה שכנתי ערמה.

א"ר יוחנן, אין דברי תורה מתקיימין אלא כמי שמשם עצמו כמי שאינו, שנאמר (איוב כח) והחכמה מאין תמצא אין החכמה תמצא אלא במי שעשוי כאין.

רבי יהושע אומר רוצה אשה וכו'. ושואל מאי קאמר? מה כוונת הדברים? ועונה רבי קאמר רוצה אשה בקב ותיפלות עמו, מתשעת קבין ופרישות חפצה לזון במזונות מועטין ויהא תפלותה מצוי לה בתשמיש, מט' קבין ופרישות לפרוש מן התפלות לפיכך אין טוב שתלמוד תורה.

הוא היה אומר חסיד שוטה כו'. היכי דמי חסיד שוטה? כגון דקא מבעה איתתא בנהרא כגון שרואה אישה טובעת בנהר ואמר לאו אורח ארעא לאסתכלי בה ואצולה ואומר שאין זו דרך ארץ להסתכל בה ולהצילה.

היכי דמי כיצד רשע ערום? אמר רבי יוחנן, זה הממעים דבריו לדנין קודם שיבא בעל דין חברו שכיון שנקבעו בלב הדיין שערי זכיותו לדבריו של זה, קשה לו לסלקן והרי ערמומיותו. ורשע הוא שעובר על (סמות כג) לא תשא שמע שוא. ר' אבהו אומר, זה הנותן דינר לעני להשלים לו מאתים וזו וגורם לו שלא יוכל ליטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני. דתנן, מי שיש לו מאתים וזו, לא ישול

המשך ביאור דף כב ע"א

תרגומו כאן, בא"י הסבירו זה ת"ח המכעט כרבותיו שהולך ועושה כנגד דעת רבותיו. ונקרא קטן שלא כלו לו חדשיו כיון שגורם לעצמו שימיו מתקצרים (תנ"ך דף טו). רבי אבא אמר, זה תלמיד שלא הניע להוראה לא למד מספיק ומוזהר להכותו דא"ר אבהו אמר רב הונא אמר רב, מאי דבתיב (משלי יז) כי רבים חללים הפילה ועצמים כל הרגיה? כי רבים חללים הפילה, זה ת"ח שלא הניע להוראה ומוזהר אמנם הפסוק מדבר באישה וזה, ואומר שתלמיד שאינו נוהג עצמו כשורה אף הוא נקרא כך. ועצמים כל הרגיה, זה ת"ח שהניע להוראה ואינו מזהר ועצמים לשון עצם ענינו (שפיעו כג) שסוגרים פיהם ואינם מורים לצרכי הוראה.

אמרה ליה רבי, ולא שכר פסיעות יש לך? ולמד ר' יוחנן מאותה אלמנה שהיתה טורחת עצמה יותר מן הצורך כדי לקבל שכר! ואיך אמרת שהן מבלי עולם? ועונה רבי קאמר על מי אמר שהן מבלי עולם כגון יוחנן בת רמיב' אלמנה מכשפה היתה, וכשמגיע עת לידת אשה היתה עוצרת רחמה במכשפות ולאחר שמצטערת הרבה היתה אומרת אלך ואבקש רחמים אולי תשמע תפילתי והולכת וסותרת כשפיה והולד יוצא. פעם אחת היה לה שכיר יום בביתה והיא הלכה לבית האשה היולדת ושמע השכיר קול הכשפים.

מאי קמן שלא כלו לו חדשיו? מדוע נחשב למבלי עולם? קא

הוא ת"ח.

קרא ולא שנה תרי זה בור. לא קרא ולא שנה עליו הכתוב אומר
(יכמים 6) **וְרָעָתִי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה זָרַע אֲדָם וְרָעָה בְּהֶמָּה.**

(מסלי כד) **וְרָא אֶת ה' בְּנֵי וְמָלַךְ עִם שׁוֹנִים אֶל תַּתְּעָרֵב פִּירוּשׁ הַפְּסוּק,**
ציוה שיירא את ה' בעניני הדת, ואת המלך אשר במשפט יעמיד ארץ בהנהגת הקיבוץ המדיני, ואל תתערב – עם האנשים שרוצים לשנות – את ההנהגת המדינית, ר"ל למרוד במלכם ולהקים תחתיו הנהגה שניה משונה מראשונה, שבזה תפר גם יראת ה' שצוה שתהיה מורא מלך עליו. רלב"ג. **אָמַר רַבִּי יִצְחָק אֵלּוּ שְׁשׁוֹנִים הָלְכוּת** שלא שימשו לתלמידי חכמים ולא הקפידו על טעמי המשניות, ואומר שלא להתערב אתם. והלכות הכוונה למשניות. ושואל **פְּשִׁטָּא!** פשיטא שכך הוא הפשט, ואיזה הסבר אחר יש לך? עונה מהו **דְּתִימָא** הייתי חושב לומר שכוונת הפסוק היא לאלו השונים **בְּחֶמְא**, ובדרך הונא, **דְּאָמַר רַב הוֹנָא**, כיון שבעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו דומה בעיניו היתר קמ"ל בא ללמדנו שהכוונה היא שלא להצטרף לאלה שלא שמשו ת"ח.

תָּנָא, תַּתְּנָאִים הלומדים רק משניות, הם **מְבַלִּי עוֹלָם**. ושואל **מְבַלִּי עוֹלָם** ס"ד? איך יעלה על דעתך לומר כך? וכי מה הם גורמים לאחרים שאתה אומר עליהם שהם מכלי עולם? ועונה **אָמַר רַבִּינָא, שְׁמוֹרִין הָלְכָה מִתּוֹךְ מִשְׁנֵתָן** שמכלים את העולם בהוראות שמקורם בטעות, שכיון שאינם יודעים את טעמי המשנה, פעמים גורמים שמדמים לה דבר שאינו דומה. ועוד יש משניות הרבה שהן דעת יחיד ואין הלכה כמותן. ועוד, לפי שאינם יודעים במחלוקת תנאים הראשונים הלכה כדברי מי, לכן מורים הוראות טעות. **תָּנָא נְמִי הָכִי וְכֵן לַמְדֵּנוּ בְּבִרְיֵיתָא א"ר הוֹשִׁיעַ, וְכִי מְבַלִּי עוֹלָם הֵן? וְהָלֵא מִיִּשְׁבִּי עוֹלָם הֵן, שְׁנֵאמַר** (בבבא קמ"א) **הַלִּיבוֹת עוֹלָם לו!** כל השונה הלכות, עולם שלו בזכותו! **אֵלָּא, שְׁמוֹרִין הָלְכָה מִתּוֹךְ מִשְׁנֵתָן** ומפני כך הם מכלים העולם, שע"ז אין נמצא הלכה כתקנה כאשר מורים הלכה מתוך משנתן, והעולם תלוי בתורה ובמצות. ועוד כי כאשר מורים הלכה מתוך משנתן, הרי אינם פונים אחר החכמה והשכל, ובשביל כך הם מכלים העולם, כאלו אין תורה בעולם כלל, כי התורה הוא השכל העליון, ואף אם המשנה היא יסוד ושורש, דבר זה בודאי הוא כן אבל שיהיה המשנה עיקר הבנין להורות הלכה מתוך המשנה, דבר זה אינו כלל דגמרא היא עומד ברזל ודבר זה נכון. מהר"ל.

אִשָּׁה פְּרוּשָׁה וכו'. ת"ר בתוליה צְלִינִית בעלת תפלה וְאֶלְמָנָה שׁוֹכֶכֶת בעלת שכירות, הולכת ומבקרת שכנותיה תמיד וְקָמָן שְׁלֵא כְּלוּ לוֹ חֲדָשִׁיו נראה להלן הרי אלו מכלי עולם שאינם אלא נואפות ומכשפות ומראות עצמן כצדקניות שלא יבדקו אחריהן. ושואל אִינִי! הרי אין הדבר נכון! והאמר רבי יוחנן, לְמַדְנֵנוּ יִרְאֵת חֲטָא מִבְּתוּלָה, וְקִיבּוּל שְׁכָר מֵאֶלְמָנָה ומסביר יִרְאֵת חֲטָא מִבְּתוּלָה, דְּרַבִּי יוֹחָנָן שְׁמַעְיָה לְהֵימָּא בְּתוּלָה דְּנִפְלָה אִפְּהָ שְׁמַע ר' יוחנן את אותה בתולה שנפלה על פניה בתפלה וְקָמָתָה ואמרה רבש"ע, בְּרָאָתָּ מִן עֵדֶן וְכָרְאָתָּ יְהִנֵּם, בְּרָאָתָּ צְדִיקִים לְחֹלּוֹ ג"ע וְכָרְאָתָּ רָשָׁעִים לְרֶשֶׁת גִּיהֵנָם יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שְׁלֵא יִכְשְׁלוּ בִּי בְּנֵי אֲדָם! להפסיד חלקם על ידי מגן עדן ולרשת גיהנם. וכן למד קִיבּוּל שְׁכָר מֵאֶלְמָנָה, דְּהֵימָּא אֶלְמָנָה דְּהוּאִי בִּי כְּנִישְׁתָּא בְּשִׁבְבוּתָהּ אֵלְמָנָה אחת שהיה בית כנסת בשכונתה כָּל יוֹמָא הָוֵת אֶתְיָא וּמַצְלָה בִּי מִדְּרָשִׁי דְּרַבִּי יוֹחָנָן היתה הולכת להתפלל בכל יום בבית מדרש של ר' יוחנן. אָמַר לָהּ בְּתָא, לֹא בֵּית הַכְּנָסָת בְּשִׁבְבוּתָךְ? ולא בית כנסת יש בשכונתך? מדוע את מטריחה עצמך לבא לבית מדרש שלי?

המשך ביאור בעמוד פא

שְׁקָרָא מקרא ושנה משנה ולא שימש תלמידי חכמים ללמוד סברת הגמרא בטעמי המשנה מה הם. רשע הוא, לפי שאין תורתו על בוריה ואין ללמוד הימנו שע"י הטעמים יש חילוק באיסור והיתר ובדיני ממונות לזכות ולחייב ובטהרות לטמא ולטהר כדאמר בכמה דוכתי מ"ט אמר מר הכי ומר הכי ואמר מאי בינייהו איכא בינייהו כך וכך וערום הוא שהשומע את קולו שונה משניותיו כסבור הוא שבקי בטעמיהם ונוהגים בו כבוד כתלמידי חכמים.

אֶתְמַר, קָרָא וְשָׁנָה ולא שימש תלמידי חכמים, ר' אֶלְעָזָר אֹמַר תְּרִי זֶה עִם הָאָרֶץ וחשוד על המעשרות ועל הטהרות. ר' שְׁמוּאֵל בְּרַי נַחֲמָנִי אָמַר, תְּרִי זֶה בּוֹר גְּרוּעַ מֵעַם הָאָרֶץ. ההפרש שיש בין ע"ה לבור, כי ע"ה נקרא שלא קנה התורה, אבל בור נקרא כמו והאדמה לא תשם (בבבא קמ"א) שתרגומו לא תבור, ור"ל הארץ כאשר היא מעלה קוץ ודרדר, דבר שאין ראוי לה, וזה יותר גרע מן כאשר אין בה דבר. ומי שלא ידע רק המשנה כצורתה הוא כמו שדה בור שנמצא בו דבר שאינו נחשב, וכך מי שלא קנה רק המשנה כצורתה בלבד, הוא קנה מה שאין ראוי לקנות כי יש לו לקנות השכל, וזה שקנה המשנה ולא הבין אותה נקרא בור. מהר"ל.

ר' ינאי אומר, תְּרִי זֶה בּוֹתֵי דִינוֹ כְּבוֹתֵי וְאִסּוּר לֹאכּוֹל פִּיתוֹ וַיִּינוֹ, שכיון שלא שימש חכמים אינו מקפיד על דברי חכמים לדעתם ולא שנה אלא להראות עצמו כת"ח.

רַב אֲחָא בְּרַי יַעֲקֹב אֹמַר, תְּרִי זֶה מְגוֹשׁ מְכַשֵּׁף האוחז את העינים וגונב את הלבבות ואף זה כן.

אָמַר רַב נַחֲמָנִי בְּרַי יִצְחָק, מִסְתַּבְּרָא בְּרַב אֲחָא בְּרַי יַעֲקֹב שאמר הרי זה מגוש דאמרי אינשי שאומרים האנשים רמין מְגוֹשָׁא וְלֹא יָדַע מֵאִי אָמַר לוחש לחשים, מכשף את לחשיו ואינו מבין מה הם ומה פירושם אלא כך מעשיהם, שהמכשפות בא ע"י אותם הלחשים. אף זה שלא שימש ת"ח תְּנִי תָנָא וְלֹא יָדַע מֵאִי אָמַר שונה משנתו ואינו יודע מה היא.

ת"ר, אִיְהוֹה עִם הָאָרֶץ? שנחשד על הטהרות ועל המעשרות ומגעו מוחזק טמא? כָּל שְׂאִינוֹ קוֹרָא ק"ש שְׁחִירִית וְעֶרְבִית בְּבִרְבּוּתָהּ שׁוֹה וְדַאי אִינוֹ יוֹדַע כֻּלּוֹם. אבל יודע לקרות וקורא, אינו ע"ה. וכתב במהר"ל, פ"י כי ע"ה הוא חמרי לגמרי, ולפיכך דווקא אם אינו קורא כלל אז הוא חמרי לגמרי, אבל אם מקבל עליו מלכות שמים שקורא קריאת שמע אינו חמרי, כי נקרא עליו הש"י שהרי מקבל עליו מלכות שמים, והרי אינו חמרי כי החמרי אין לו דביקת כלל אל הקדוש מן החמרי. דְּכִי ר' מֵאִיר.

וְהַכ"א, כָּל שְׂאִינוֹ מִנִּיחַ תְּפִלִּין שאין מצות אלקית על ראשו ששם הנשמה וכנגד לבו ששם דיותו, ובתפילין השם נקרא עליו עד שהנשמה יש לה דביקת במעלה אלקית.

בֶּן עֲזַאי אֹמַר, כָּל שְׂאִין לוֹ צִיצִית בְּבִגְדוֹ שאין מצות אלוקית בבגדיו שהם מכסים גופו, ואף כי דבר זה יותר רחוק מן האדם. ואף גופו צריך שיהיה בהם מצוה אלקית עד שאינו כ"כ חמרי לגמרי ואם לא כן הוא ע"ה.

ר' יוֹנָתָן בֶּן יוֹסֵף אָמַר, כָּל שֵׁשׁ לוֹ בָּנִים וְאִינוֹ מְגַדֵּל לְלִמּוּד תּוֹרָה וְהוֹסִיף רַבִּי יְהוֹנָתָן אֵף אִם יֵשׁ לוֹ אֵל, אִם אֵין מְגַדֵּל בְּנֵי לִת"ת הרי בניו שהם שייכים אל האדם, כי בניו הם כרעיה דאבוה והרי אין מגדלם לת"ת, והנה הוא חומרי מצד בניו כי צריך שיהיה האדם דבק במדריגה נבדלת מכל צד, ואלי"כ נקרא עם הארץ. אֲחֵרִים אֹמְרִים, אֶפְּיֵלוֹ קוֹרָא וְשָׁנָה וְלֹא שִׁמַּשׁ תְּלָמִידֵי חֲכָמִים זֶהוּ עִם הָאָרֶץ ואחרים אומרים אף אם קרא ושנה ואף שיש לו דביקת בכל אשר התבאר לפני זה נקרא עם הארץ, כי צריך שיהיה שכלי לגמרי, וזהו ע"י שמוש ת"ח שהם מתרצים לו הכל עד שהוא עומד על התורה ואז

רבי שמואל בר נחמני אמר ה"ז בור. תימנה כמאן ס"ל לא כאתרים ולא כ' יקורה' לאתרים לא קרו בור אלא לשנה ולא קרא ור' יקורה' אפי' עס הארץ לא משוי ליה לאמר בסוף פרק אלו מליאות (ב"מ דף ז:) דרש ר' יקורה' בר אילעאי שמשו דבר ה' החדשים אל דברו וגו' החדשים אל דברו אלו תלמידי חכמים אחיכם אלו בעלי מקרא שחאכם אלו בעלי משנה מנדיכם אלו עס הארץ אלמא דבעלי משנה או בעלי מקרא לאו בכלל ע"ה נינוה:

בל שאינו קורא ק"ש שחרית וערבית דברי ר"מ. תימנה לר"י לאמר כפ'

הנזקין (ישיב דף ס"א) ובפ' ג' שאכלו (ברכות דף

מ"א) איכא עס הארץ כל שאינו אורח חולין

בטהרה דברי ר"מ ופירש המעשרות ועל המעשרות או

עס הארץ הן ויש שאין מקבלין ממנו

עדות כדאמרין בפ' אלו עובדין (פסחים דף

מ"ט) שש דברים נאמרו בעס הארץ אין

מקבלין מהן עדות וכו' ובפ' חומר בקדוש

(תמיד דף כ"ב) כמאן מקבלין סדוקא מעס

הארץ כר' יוסי ויש כשר לענין עדות

ונחשד על הטירות ועל המעשרות או

לענין זימון או לענין שביעית א"ר לענין

דברים שאין נחקין אלא מן הטומאה

כדאיכא בפ' שני למסכת ע"ז (דף ע"ט)

בירושלמי אשה פרושה זו היא שיושבת

ומלעבה בדברי תורה ותאמר אלי תבא

וישכב עמה בלילה הוא א"ר אבא כביכול

היה במתשבה הוא לבדו יודע שלא עלתה

על דעתה אלא בשביל להעמיד צביון

הוסיפו עליהם בתולתא ליימניה ואלמנה

שזכית [ומי חגלה נכסת שם ביש] ותניק

שהוא עולה לחדשו (בתולה ליימניה

מלימיה אורבת בתוליה ותינק שהיא

עולה לחדשו) ר' חלקיה בשם ר' סימון

זה שהיא גדול בתורה שלא בפירוק ומכאן

את הגדולים ממנו א"ר יוסי זהו שכן

תשע ואבדו נראה ככן י"ב והוא בא על

אחת מכל העריות האמורות בתורה וכן

מתות על ידו והוא פטור רבי פירש

מלימיה אורבת בתוליה מחמת זמנות

בתוליה נטירות אבל מורי אחי הכז ר"מ

פירש עשה חסידה ומתפללת כדגרסין

בגמ' דידן ליימניה וכאילו למה ועושה

תעניות שתיא נענת בתפלתה ואינה עושה

אלא לנגד את העין שלא יבדקו אחריה

ומנזה ואורבת בתוליה:

ועד

כלן לו חדשו הכא תרגמו זה ת"ח המכעט ברבותיו רבי אבא אמר זה תלמיד

שלא הגיע להוראה ומורה דא"ר אבהו אמר רב הונא אמר רב מאי דכתיב כי

רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה כי רבים חללים הפילה זה ת"ח שלא

הגיע להוראה ומורה ועצומים כל הרוגיה זה ת"ח שהגיע להוראה ואינו מורה

ועד

היתה ובשמגיע עת לידת אשה היתה עוצרת רחמה במכשפות ולאחר שמצטערת הרבה היתה אומרת אלך ואבקש רחמים אולי תשמע תפילתי והולכת וסותרת כשפיה

והולד יוצא פעם אחת היה לה שכיר יום בביתה והיא הלכה לבית האשה היולדת ושמע השכיר קול הכשפים מתקשקשין בבלי כמו שהולד מקשקש במעי האם ובא

ופתח את מגופת הכלי והכשפים יצאו והולד נולד וידע כי בעלת כשפים היא: **המכעט ברבותיו**. וקרי ליה קטן שלא כלו לו חדשו על ידי שימיו מתקשר כדאמרין

בפרק קמא דחגיגה (ק"ה ס"א) **כי רבים חללים הפילה**. באשה זרה משתעי ותלמיד שאינו נוהג עצמו כשורה קרי ליה נמי הכי: זה תלמיד שלא הגיע ב' הפילה לשון

נפל שלא כלו לו חדשו: **ועצומים**. לשון עוצם עיניו (שם ס"ב) שסוגרים פיהם ואינם מורים לצורכי הוראה:

שקרא. מקרא: ושנה. משנה: ולא שימש תלמידי חכמים. ללמוד סברת הגמרא בטעמי המשנה מה הם רשע הוא שאין תורתו על בוריה ואין ללמוד הימנו ש"י הטעמים יש חילוק באיסור והיתר ובדיני ממונות לזכות ולחייב ובטהרות לטמא ולטהר כדאמר בבבא דוכתי מ"ט אמר מר הכי ומר הכי ואמר מאי בנייהו איכא

בנייהו כך וכך וערום הוא שהשומע את

קולו שונה משניותיו כסבור הוא שבקי

בטעמים ונוהגין בו כבוד כתלמידי חכמים:

אתמר גרס: ה"ז ע"ה. שחשד על

המעשרות ועל הטהרות: בור. גרע מעם

הארץ: כותי. ואסור לאכול פתו ויינו דכין

שלא שימש חכמים אינו מקפיד על דברי

חכמים לדעתם ולא שנה אלא להראות

עצמו כתידי: מגוש. מכשף האדות את

הענין וגונב את הלכות ואף זה כן רשין.

תרגום חובר חבר (דלסי י"ח) הוא מגוש לוחש

המכשף את לחשיו ואינו מבין מה הם ומה

פירושם אלא כך מעשיהם שהמכשפות בא

ע"י אותם הלחשים: **תני תנא**. ואף זה תנא

שלא שימש בתלמוד שונה משנתו ואינו

יודע מה היא: **איזהו עס הארץ**. שנחשד

על הטהרות ועל המעשרות ומחזק מגעו

טמא: **בל שאינו קורא ק"ש**. דהא דאי

אינו יודע כלום אבל יודע לקרות וקורא לא

ע"ה הוא: **ששונן הלכות**. שלא שימשו

לתלמידי חכמים ולא הקפידו על טעמי

המשניות: **הלכות**. משניות: **פשיטא**. דהכי

הוא אלא במאי נדרשה אי לאו בהכי:

הותרה לו. דומה בעניני היתר: **מבלי עולם**

ס"ל. ומה הם גורמין לאחרים: **שמורין**

הלכה מתוך משנתן. קאמר שמבלין עולם

בהוראות טעות דכין דאין יודעין טעמי

המשנה פעמים גורמין שמדמין לה דבר

שאינו דומה ועוד יש משניות הרבה (משניות)

דאמרין הא מני פלוני הוא וחדידא היא

ולית הלכתא כוותיה ועוד שאין יודעים

במחלוקת תנאים הראשונים הלכה כדברי

מי הלך מורין הוראות טעות: **הליכות**

עולם לו. השנה הלכות עולם שלו בוכות:

צילנית. בעלת תפלה: **ואלמנה שוכנית**.

בעלת שכנות הולכת ומבקרת שכנותיה

תמיד: **הרי אלו מבלי עולם**. שאין אלא

נואפות ומכשפות ומראות עצמן כצדקניות

שלא יבדקו אחריהן: קטן שלא כלו לו

חדשו. לקמן מפרש: **וקיבול שכר**

מאלמנה. שהיתה טורחת עצמה יותר מן

הצורך כדי לקבל שכר כדמפרש ואזיל

למודנו שיטריח אדם עצמו במצוה לקבל

שכר יותר: **בראת צדיקים**. לנחול ג"ע:

בראת רשעים. לירש גיהנם: **שלא יכשלו**

כי בני אדם. להפסיד חלקם על ידי מגן

עדן ולירש גיהנם: **כי קאמר**. מבלי עולם:

בגון יוחני בת רמיב. אלמנה מכשפה

היתה ובשמגיע עת לידת אשה היתה עוצרת רחמה במכשפות ולאחר שמצטערת הרבה היתה אומרת אלך ואבקש רחמים אולי תשמע תפילתי והולכת וסותרת כשפיה

והולד יוצא פעם אחת היה לה שכיר יום בביתה והיא הלכה לבית האשה היולדת ושמע השכיר קול הכשפים מתקשקשין בבלי כמו שהולד מקשקש במעי האם ובא

ופתח את מגופת הכלי והכשפים יצאו והולד נולד וידע כי בעלת כשפים היא: **המכעט ברבותיו**. וקרי ליה קטן שלא כלו לו חדשו על ידי שימיו מתקשר כדאמרין

בפרק קמא דחגיגה (ק"ה ס"א) **כי רבים חללים הפילה**. באשה זרה משתעי ותלמיד שאינו נוהג עצמו כשורה קרי ליה נמי הכי: זה תלמיד שלא הגיע ב' הפילה לשון

נפל שלא כלו לו חדשו: **ועצומים**. לשון עוצם עיניו (שם ס"ב) שסוגרים פיהם ואינם מורים לצורכי הוראה:

ויער כמה. הרי יראי ה' הוראה: **והא רבה אור.** וכל שנותני אינן אלא מ' בדאמרי' ב"ה" (ק"י). רבה ואבני מדיבת עלי קאתו כו'. **בשיון.** אם שוה לגדול העיר בחכמה מותר להורות או שאין זקן ממנו בעיר: פרוש שיכמי פרוש נקפי פרוש קחאי פרוש מדוכיא. כולוה מפרש להו: **מעשה שכם.** שמולו שלא לשם שמים

ועד כמה עד ארבעין שנים אינו והא רבה אורי
בשוי: ומכות פרושין וכו': ת"ר שבעה פרושין
הן פרוש שיכמי פרוש נקפי פרוש קיאי פרוש
מדוכיא פרוש מה חובתי ואעשנה פרוש מאהבה
פרוש מיראה פרוש שיכמי זה העושה מעשה
שכם פרוש נקפי זה המנקה את רגליו פרוש
קיא א"ר נחמן בר יצחק זה המקיז דם לכתלים
פרוש מדוכיא אמר רבה בר שילא דמשפּע כי
מדוכיא פרוש מה חובתי ואעשנה הא מעליותא
היא אלא דאמר מה חובתי תו ואעשנה פרוש
מאהבה פרוש מיראה אמרו ליה אב"י ורבא
לתנא לא תיתי פרוש מאהבה פרוש מיראה
דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם
בתורה ובמצות אפי' שלא לשמה שמתוך שלא
לשמה בא לשמה אמר רב נחמן בר יצחק
דמטמרא מטמרא ודמגליא מגליא בי דינא רבה
ליתפרע מהני דחפו גונדי אמר לה ינאי מלכא
לדביתיה אל תתיראי מן הפרושין ולא ממי
שאינן פרושין אלא מן הצבועין שדומין לפרושין
שמעשיהן כמעשה זמרי ומבקשין שכר כפנחס:
מתני' ר"ש אומר אין זכות תולה במים המרים
ואם אתה אומר הזכות תולה במים המאריין
מדהא אתה את המים בפני כל הנשים השותות
ומוציא אתה שם רע על הטהורות ששתו
שאומרים טמאות הן אלא שתלתה להן זכות
רבי אומר הזכות תולה במים המאריים ואינה
יולדת ואינה משבחת אלא מתנוונה והולכת
לסוף היא מתה באותה מיתה נטמאת מנחתה
עד שלא קדשה בכלי הרי היא ככל המנחות
ותפרדה ואם משקדשה בכלי הרי היא ככל
המנחות ותשרף ואילו שמנחותיהן נשרפות
האומרת

פרוש מאהבה פרוש מיראה. צירוף
פרק הרואה עשה מאהבה ועשה
מיראה עשה מאהבה שחם באת לשון
דע שאתה חורבו ואין חורב שונה עשה
מיראה שחם באת לבטוש ע' שאתה ירא
ואין ירא מבעט: עשה פרושן ע' פרוש
שכמי וכו' פרוש מן הכנייה כ' פרוש
שכמי טעון מלותיה על כתפיה פרוש נקפי
אקוף לי ואני עבד מלוא ומקח חלה
בחדל פרוש מן הכנייה מאי דלות לי אלא
מננה ועבד מלות פרוש אדע חובתי
ואעקנה לי דא חובתי עבדתי לאעבדי
מלות דלותה פרוש יראה כלויב פרוש
אהבה כלבדבהם לבתיב (שמיני מזל) ארע

המנחות. שנטמאו עד שלא קדשה בכלי: **ותפרה**. ותצא לחולין ומהמעות יקנה אחרת: **ותשרה**. שקדשה קדושת הגוף ואינה יוצאה עוד לחולין: וכל

היה קורא בתוספת ברכות (דף ע"ג) כל העוסק בצרות של לשמה וזהו כל שלל נכבד נראה לתוך עוסק של לשמה כגון מיראת היסורין כי הוא ומאסבת קיבול פרס שאינו מתכוין להשלים רצון ויורו שצויר על כך אלא להנאחו כדאמרין בפ"ק דמסכת ע"ז (דף ע"ג) במלתיו חפץ מאלד ולא בשכר מלתיו והיינו דתנן (אבות פ"א מ"א) אל תהיו כעבדים המשמטין את הרב ע"מ לקבל פרס וכי הא דלמור בפ' עגלה ערופה (לקמן מ"ג) ואיתא בניזיר פרק מי שאמר הריני נזיר (דף ע"ג) ובפרק בתרא דהוריות (דף ע"ג) לשולם יעסוק אדם וכו' בשבכר מ"ז קרבות שהקריב בלוק וזה וינאה ממנו רות גם הוא נתכוין להנאחו שהעלה קרבן לשם להשלים חפציו בשכרו ולא לשם שמים ובדלמור פ"ק דר"ה (דף ע"ג) האומר סענו וזו לנקה ע"מ שיהיה בני ה"ז לדיק גמור אכל ההיא של לשמה דתעניתו ומי' ברכות אינו עוסק בצורה כדי לקיים לא מזהבא ולא מיראה אלא להוסיף על הטרחה פשע שעתה שגגות נעשו לו וזוונות שאע"פ שידע שצובר לא מנע מכל תאות לבו כדמפרש התם (ברכות פ"א) תכלית חכמה תשובה עובדים ע"מ אלא אדם קורא וסוגה ומשמש תלמידי חכמים וקועט בצביו ובצמנו וצברו ואז בני צמיו שגדול הימנו שנאמר ראשית חכמה יראה ה' של טוב לכל עובדים ללוויהם לא נאמר אלא לעושים לעושים לשמה: **א"ל** אמתיותהם נשפרות. תימה אמאי לא חשיב נמי מן ארם שחם היה דלמור פ"ק (פני ע"ג) דנשפרת ויורא למימר דוקא היינו לאחר שקידש הקומץ דתני' לעיל אבל הכא לא חשיב אלא הנשפרת משקדשה בכלי דה"ה אם משקדשה בכלי דנשפרת ואידי דקתני סופא קירב הקומץ דנאכלת נקט רישא קידש הקומץ ורבותא נקט אע"פ דבכר קדוש וקירוב להקדשה טפי מקידשה בכלי אפ"ה נשפרת: (שייך לקח הבא) **ושבעלה** בא עליה בדבר. תימה לר"י אמאי נשפרת כיוון דבדרך בא עליה היינו קודם שתקדוש וכיון דלחין תמים בודקין אותה כדלמור וקח האיש מעון בזמן שהאיש מנוקע מעון וכו' חייגלי מילתא למפרע דכי קדוש בטעות קדוש כדאמרין גבי וצברו לה עדים שהיא עמאה דהואיל ולא נלדוק עומדת ולא ראויה למנחה לא היתה ראויה לכלי ואין כלי שרת מדקשין אלא בראוי להן ונראה דדוקא לגבי שצור לה עדים שייך תימור הכי משום דמנחה דלבר עון וכשיש שם עדים לאי העון מבורר ואפ"י ביורא אכל הבא שצור לה עדים בדרך שצריך דלבר אע"פ דלחין תמים בודקין כי קדוש מעמיקא ספיר קדוש מאלף עון וכתבד העון ולא היה כמו שנאמר ונתנו בא מורדות בלבעה קודם לכן ראויה מבורר ואפ"ה מנחה שציר הדוש והאיל דלא חשיב במתני' מנחת ארוסה וסומרת יבב אלמנה לב"מ מפני שידוע פסול שבו שציון נקדשות ואין מצילין אותה לטות:

07779

יפרע מן המתכסים בטליתות ומראים עצמם כפרושים ואינם פרושים. **אמר לה ינאי מלכא לדביתיה** אמר ינאי המלך לאשתו אל תתיראי מן הפרושין שהפרושים היו שונאים אותו לפי שהרג מן החכמים הרבה ונהפך להיות צדוקי (קדושין דף סו) ובשמת היתה אשתו יראה מהם שלא יעבירו את המלוכה מבניה ודייתה אומרת לו לבקש מלפניהם עליה. ואמר לה אל תתיראי מן הפרושין שצדיקים הם ולא יגמלוך רעה ולא לבניך שלא חטאו להם ולא ממי שאינן פרושין היינו מן הצדוקים שהם אדוהי אלא מן הצבועין כלומר, שאין פנימיותם כחיצוניותם, אלא צבועים מבחוץ ואין תוכם כבדם שדומין לפרושי, שמעשיהו כמעשה זמרי שהם רשעים ומבקשין שגר בפניהם אומרים לבריות לכבדם כפנחס. וז"ל במסילת ישרים פרק כ"ב, העונה תלויה במחשבה ובמעשה, כי בתחלה צריך שיהיה האדם עניו במחשבתו, ואחר כך יתנהג בדרכי הענוים, כי אם לא יהיה עניו בדעתו וירצה להיות עניו במעשה, לא יהיה אלא מן הענוים המדומים והרעים שזכרנו למעלה, שהם מכלל הצבועים אשר אין בעולם מתני' ר"ש אומר חולק על חכמים וסובר אין זכות תולדה במים המרים, ואם אתה אומר שאם תאמר הזכות תולדה במים המאריין כמו שאמרו חכמים מדה אהה את המים מכהה את מעם המים המאריים וממעט בערבם לפעול את פעולתם בפני כל הנשים השולות שגם הנשים שנטמאו לא יפחדו לשתות מהמים המאריים שיאמרו זכות תעמוד לנו! ומוציא אותה שם רע על המהורות ששטו, שאומרים הבריות טמאות הן, אלא שתלתה להן זכות. רבי אומר, הזכות תולדה במים המאריים כלומר, אם יש לה זכות בודאי היה תולה לה, אבל הפעולה של המים גורמים לה ואינה יולדת ואינה משפחה, אלא מתנוונה והולכת, לכוף היא מתה באותה מיתה. נטמאת מנחתה אם נטמאה עד שלא קדשה בכלי, הרי היא ככל המנחות שנטמאו עד שלא קדשו בכלי ותפדה ותצא לחולין ובמעות יקנה אחרת ואם מנחתה נטמאה משקדשה אחר שקדשה בכלי, הרי היא ככל המנחות ותשרף שקדשה קדושת הגוף ואינה יוצאה עוד לחולין. ואלו שמנחותיהן נשרפות הואיל ואינן ראיות להיות קרבות, ואין להן פדיון

ועד כמה? ומאמתי נקרא שהוא ראוי להוראה? עד ארבעין שנים מגיל ארבעים. ושואל איני! הרי אין הדבר כך! שהרי והא רבה אורי! והרי רבה הורה הלכה וכל שנותני לא היו אלא ארבעים שנה (רי"ס דף יט) משמע שהתחיל להורות לפני גיל ארבעים! ועונה בשו"ת אם שווה לגדול העיר בחכמה, או שאין זקן ממנו בעיר, מותר להורות גם לפני גיל ארבעים.

ומכות פרושין וכו' ת"ר, שבעה פרושין הן. פרוש שיקמי, פרוש נקפי, פרוש קינאי, פרוש מדוכאי, פרוש מה חובתי ואעשנה, פרוש מאהבה, פרוש מיראה. והגמרא מסבירה. פרוש שיקמי, זה העושה מעשה שכם שמלו עצמם שלא לשם שמים. אף זה מעשיו להנאתו שיכבדוהו בני אדם ולא לשם שמים. פרוש נקפי, זה המגנף את רגליו מהלך בשפלות עקב בצד גודל ואינו מרים רגליו מן הארץ ומתוך כך מנקף אצבעותיו באבנים. פרוש קינאי, א"ר נחמן בר יצחק זה המקפיד לכתלים עושה עצמו כעוצם עיניו שלא יסתכל בנשים ומתוך כך מכה ראשו בכותל והדם יוצא על הכתלים. פרוש מדוכאי, אמר רבה בר שילא דמשפיע כי מדוכאי הולך כפוף כמו בוכנה העשויה כמקבת וראשו כפוף. פרוש מה חובתי ואעשנה שאומר למדוני מה עלי לעשות ואעשה. ושואל הא מעלייתא היא! אם אינו בקי באיסורים וקדוקי מצות ובא ללמוד טוב ששואלו! ועונה אלא, דאמר מה חובתי תו עוד ואעשנה מה לעשות עוד ולא עשיתי ומראה עצמו כאילו קיים את הכל. פרוש מאהבה מאהבת שכר המצות ולא לאהבת מצות הבורא. פרוש מיראה של עונשין. אלא מה על האדם לעשות? מאהבת השם יתברך כאשר צוונו ה' אלהינו, וסוף השכר לבא.

אמרו ליה אבני ורבא לתנא, לא תיתיני אל תשנה את שני אלה פרוש מאהבה פרוש מיראה, דאמר רב יהודה אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

אמר רב נחמן בר יצחק דמטמא מטמא הנסתרות, נסתרות מבני אדם ומטמא מטמא הגלויות גלויות כי דינא רבה ליתפרע מהני דחפו גונדי ומכל מקום לפני ב"ד הגדול כולם גלויות והוא

המשך ביאור דף כה ע"א

חכמים שסוטה אין לה היתר, הרי מצינו שיש לה היתר דאי בעי מחיל ליה לקניניה ובעל! שאם ירצה יכול למחול על הקניו ותהיה מותרת לו! אלא ש"מ לאחר סתירה אינו מחיל, שמע מינה. במשנה מתו בעליהן עד שלא שתי ב"ש בו' אומרים יש לה כתובה, וב"ה אומרים אין לה כתובה. ושואל במאי קמיפלגי? במה חולקים, איזה טעם נותנין לדבריהם? בית שמאי סברי שטר העומד לגבות בגבוי דמי מי שיש לו שטר חוב על חבירו ושיעבד לו בו נכסיו, מוחזק בעל השטר בנכסים יותר מהלוה, וכיון שהנכסים עומדים ברשות הבעל, נמצא שיורשי הבעל הם התובעים, והדין הוא שהמוציא מחבירו עליו הראיה ועליהם להביא ראיה שזינתה בסתירה זו ואבדה כתובתה, וכיון שאין להם ראיה ושהרי אינה שותה! גובה את הכתובה.

פליגי בה חולקים בזה רב אחא ורבינא. חד אמר רק אם מחל קודם סתירה, מחול. לאחר סתירה, אינו מחול. וחד אמר, לאחר סתירה נמי מחול שיכול למחול גם לאחר סתירה. ומסתברא, במאן דאמר אינו מחול וסביר לומר שאינו יכול למחול אחר הסתירה. ושואל במאי? מניין לך זאת? ועונה מדקא מהדרי רבנן ממה שהחזירו חכמים לרבי יוסי. דתנא, רבי יוסי אומר, בעלה נאמן עליה שאסורה לו מקל וחומר. ומה נדה שהיא בכרת, בעלה נאמן עליה שמותרת לו סוטה שהיא בלא, לא כל שכן! אמרו לו חכמים לר' יוסי לא! אם אמרת בגדה שנאמן שכן יש לה היתר אחרי ימי טומאתה תאמר בסוטה שלא נאמן לפי שאין לה היתר? ומדייק ואי אמרת לאחר סתירה מחול לה, משפחה לה דיש לה היתר איך אמרו

סוטה ואחת מנחת נדבה. כיצד? בהנחת, לוייה וישראלית שנשאת לכהן, אין מנחתה נאכלת, מפני שיש לו לכהן בעלה חלק בה מפני שהכהן מקריבה משלו, ודינה כמנחת כהן ואמרה תורה (ויקרא ו) 'כל מנחת כהן כליל תהיה'. מאידך ואינה ומנחה זו שהיא מביאה אינה עולה כליל כמנחת כהן מפני שיש לה חלק בה שהרי המנחה לכפרתה היא באה, ואין מנחת זר ומנחת בת כהן קריבין כליל בלא קמיצה. ומה עושים? אלא כשהיא מביאה מנחה, קומץ ממנה הקומץ קרב בעצמו, והשירים קריבין בעצמן לאחר שקרב הקומץ, אין שיירי המנחה קרבים עם הקומץ, כמנחת כהן, אלא קרבים בפני עצמם.

ושואל איקרי כאן הרי על מקרה זה חלה ההלכה כל שהוא ממנו כל דבר שאתה חייב להקריב חלק ממנו לאישים, הרי הוא ככל תקטירו! אמרה תורה (ויקרא ב) כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה. ולכאורה היה לו לכתוב 'כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו לה', למה כתב 'ממנו' אלא לדרוש, בפני עצמו לא תקטירו כל שממנו עולה כבר אשה לה. כלומר, קרבן שהתורה חייבה להקטיר רק חלק ממנו ובגון קומץ או אימורים יש לאו האוסר להקטיר חלק אחר של אותו קרבן, ויש בכלל לאו זה בשר כל קרבנות חוץ מעולה, ויש בכלל זה שיירי מנחות. וגם כאן, אחר הקטרת הקומץ, איך מקטירים את השירים, הרי על השירים נאמר 'כל תקטירו'!

ועונה אמר יהודה בריה דר"ש בן פזי, דמסיק להו מעלה את השירים לשום עצים כלומר, אינו מעלה אותם על המזבח כקרבן, ואומר כן, אם ראויים הם להקטיר ולא היתה ראויה להיקמץ כדין מנחת כהן, הרי זו הקטרה לשמה וקמיצה לא מעלה ולא מורדת. ואם ראויה היתה להיקמץ ואלו שיריה, הרי הן כשאר עצי המערכה כרבי אילעזר. דתניא, ר"א אומר אברי חטאת שנתערבו באברי עולה, חולקים ר"א וחכמים. ר"א אומר, יתן את התערובת למעלה, ורואה אני את בשר חטאת על המזבח כאילו הן עצים. וחכ"א, תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה, שאסור להקטיר אברי חטאת משום הלאו כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה. ואומר ר"א לריח נחוח אי אתה מעלה, אבל אתה מעליהו לשום עצים כלומר, לא אסרה תורה הקטרתו אלא כשמתכוון לריח נחוח.

ושואל הניחא הדבר יובן לר"א, דאית ליה האי כבדא שיש לו סברא זו, ויכול להעלות את שיירי המנחה בעצים. אלא לרובן דלית להו האי כבדא לחכמים שאינם מתיירים להעלות את שיירי המנחה בעצים מאי איכא למימר? מה יש להם לומר? איך נהג במנחה שמביאות נשות כהנים? ועונה דעבדי להו עושים להן כר"א בר"ש דתניא, רבי אלעזר בר"ש אומר גבי מנחת חוטא כהן שמביא על שמיעת קול או על ביטוי שפתים או על טומאת מקדש וקדשיו הקומץ קרב בעצמו, והשירים מתפזרים על בית הדשן.

האומרת אחר שהמנחה נתקדשה בכלי שרת ממאה אני לה, ושפאו לה עדים אחר שהמנחה נתקדשה בכלי שרת שהיא ממאה, והאומרת אחר שהמנחה נתקדשה בכלי שרת איני שותה, ושפעלה אינו רוצה להשקותה שחור בו אחר שהמנחה נתקדשה בכלי שרת ואינו רוצה להשקותה ושפעלה בא עליה בדרך ולא נודע הדבר אלא אחר שהמנחה נתקדשה בכלי שרת, בכל המקרים האלה אין משקים את הסוטה, וכיון שאין מנחתה ראויה להיות קרבה ומהסיבות שראינו, שאמרה שהיא טמאה וכו' וכיון שאין תקנה למנחה שכיון שנתקדשה בכלי שרת אין לה פדיון, שורפים את המנחה בבית הדשן.

וכל הנשואות לכהנים מנחותיהן נשפחות לפי שאין מנחת כהן נקמצת כשאר המנחות אלא נשרפת כולה שנאמר (ויקרא ו טז) וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל, אפילו אם קרב הקומץ כהלכתו ולא נטמאו, שיירי המנחה נשרפים בבית הדשן. בת ישראל שנשאת לכהן, מנחתה נשפכת אחר שקרב הקומץ, שיירי המנחה נשרפים בבית הדשן ובהנחת בת כהן שנשאת לישראל, מנחתה נאכלת שרק על מנחת כהן נאמר (ויקרא ו) כליל תהיה לא תאכל, אבל כהנת הנשואה לישראל נאכלת. וכן כהנת אלמנה וגרושה שהביאה, מנחתה נאכלת.

מה בין כהן לכהנת? מנחת כהנת נאכלת, ומנחת כהן אינה נאכלת אלא כולה נשרפת. כהנת מתחללת כהנת שנבעלה לפסול מתחללת מן התרומה ומן הכהונה וכהן שנשא גרושה זונה וחללה אין מתחלל. כהנת אם רוצה מממאה למתים, ואין כהן מממאה למתים שנאמר (ויקרא כז ט) אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לגפש לא יטמא בעמיו, ודורשים בני אהרן ולא בנות אהרן. כהן אוכל בקדשי קדשים כגון בשר חטאת ואשם ושיירי המנחה ואין כהנת אוכלת בקדשי קדשים.

מה בין איש לאשה? ישראלים. האיש פורע ופורם כשהוא מצורע, פורע ראשו ופורם בגדיו ואין האשה מצורע פורעת ופורמת. האיש מדיד את בנו קטן בנזיר וחלה הנזירות עליו אפילו לכשיגדל ואין האשה מדרת בנה בנזיר כשאמרה האם על בנה הקטן שיהיה נזיר, אינו נזיר. האיש מגלח על נזירות אביו אם נדר אביו בנזירות והפריש קרבנותיו ומת והיה בנו נזיר, הבן מגלח ביום מלאת ומביא קרבנות שהפריש אביו. ואין האשה מגלחת על נזירות אביה. האיש מקדש את בתו מקבל קידושי בתו קטנה שלא מדעתה ואין האשה מקדשת את בתה, האיש מוכר את בתו לאמה כשהיא קטנה ואין האשה מוכרת את בתה. האיש נסקל ערום, ואין האשה נסקלת ערומה משום כבודה. האיש נתלה אחר שנסקל ואין האשה נתלת שנאמר (דברים כז כב) ותלית אתו על עץ, ודרשו אותו ולא אותה. האיש נמכר בגניבתו, ואין האשה נמכרת בגניבתה.

נמ' ת"ר, כל הנשואות לכהונה מנחותיהן נשפחות אחת מנחת

האומרת טמאה אני. ירושלמי האומרת טמאה אני לא כחטאת שמתה בעליה היא וחטאת שמתה בעליה ילכו המעוות לים המלח דמיה לאשם תלוי אם לאשם תלוי אפי' משקדש בכלי א"ר מתני' דמיה לאשם תלוי שנסחט דתנינן תמן אם משנסחט נטע לו הדם, ישקר והבשר יאל לבית השריפה: **בל** הנשואות לכהנים

מנחות: **בל** הנשואות לכהנים שרפות. פרש"י אחד מנחת סוטה ואחד מנחת נדבה נדבה מה חלק יש לו בה והא אפילו רבי יודא לאומר בפ' אין בין המזלך (מדרים ק"ה) ארס מביא על אשתו כל קרבות שהיא חייבת דווקא שהיא חייבת כדמפרש בספרי כגון אם [הקופה] נזירות בראש וחיילת את השבת דומיה למנחת סוטה שהיא חובה דליף לה מוהביא את קרבנה עליה כל קרבן שעליה אבל מנחת נדבה מודה רבי יודא שאינו מביא וי"ל משום הכי יש לו חלק משום דק"ל מה שקנהא אשה קנה בעלה כדתנן בפ"ד דנזיר (דף ע"ז).

אם שלה היתה בהמה החטאת תמות וקא דייק בגמ' מנח' לה מה שקנהא אשה קנה בעלה הלכך יש לו חלק בה אפילו לרבנן דפליגי אד"ר יודא ואמר דווקא קרבן שמכירה לו מביא עליה דמה שקנה' קנה בעלה מיור בירושלמי דפרק היה מביא משמע דמנחת סוטה איירי והכי איתא התם מנחתה מלמד שהיא קדשה לשמה כשם שהיא קדשה לשמה כך היא קדשה לשמו ותני רבי חייה ופליגי ליקרב כליל אינה יכולה מפני שזפתה של אשה לאכול אינה יכולה מפני שזפתה של איש [ולא] הקומץ לעצמו והשירים קריבין לעצמן ואת אומר מנחתה אלא מה לאישתעי קרא אישתעי מתני' וכו' התם והביא את קרבנה עליה בעלה מהו שיפריש אותה חוץ מדעתה מכיון שיש לו שזפתה במנחה מפריש עליה חוץ מדעתה וא"ת מאחר שיש לו חלק בה א"כ הויא לה מנחת שזפתה ואומר בפ"ק דזבחים (דף ק"ה) הניח מנחה לשני בניו ומת קריבה ואין בה משום שזפתה הא יש בה משום שזפתה אינה קריבה משום דכתיב בה נפש והכי קתני בספרי בהדיא וי"ל כיון דעיקר

כפרה משום דידה נפש קרינן בה דהא הניח מנחתו לשני בניו דמסיק התם (דף ק"ה) דקניא להו אלאה משום דמכפרי קרינא ביה נפש: **הקומץ** קרב בעצמו. וא"ת אמאי לא שדינן לכולה מנחה בטר דידה ויהו שיריה נאכלין כדלמך בפ' אין בין המזלך (מדרים ק"ה) ואיתא בפ"ק דזבחים (דף ק"ה) ובפ"ק דתמורה (דף ק"ה) מתכפר עושה שזפתה והכא היא מתכפרת במנחה זו וי"ל שמיקני מתכפר כולי זבח ואין לו למקדיש חלק בו אבל הכא יש לו לבעל חלק במנחה: **דמסיק** להו לשום עשים. רש"י פי' דנימא הכי אם ראויין הן להקטיר ולא היתה ראוייה לקומץ וכו' ותימה מאי תנאי שייך הא ודאי כאילו מעורבין שיריים והוי כדכרי עולה ואכרי חטאת שנתערבו דפליגי בה ר"א ורבנן (זבחים פ"ג) דלא שייך בה תנאי לזכא שום ספק אלא ודאי מקלנת ראוייה להקטיר ומקלנת לאכול ולהקטיר אחרות מה שנתוכן אין ראוי להקטיר לשם עשים בכל מקום וסוהא ולא שייך שום תנאי ומדמה דרש"י נקט י"י אלא שטיפה דההיא דפרק נושאין על האנוסה (נזירות ק"ה) דתנן כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה נותנין עליהן חומרי ישראל וחומרי כהנים ומפרש בגמרא דמנחתם נקמנת כמנחת ישראל ואינה נאכלת כמנחת כהנים וכולה סוגיא כי הכא והתם ודאי שייך תנאי כשהאחד מקריב מנחה אינו יודע אם כהן הוא או ישראל ואיך להחנות כמו שפירש רש"י כאן והא דתנן בהקומץ רבה (מנחות

ובל הנשואות [לכהנים] מנחותיהן נשרפות. ואפילו קרב הקומץ כהלכתו ולא נטמאו נשרפין שירים בבית הדרן כדמפרש בגמרא: כהנת. בת כהן: מנחתה נאכלת. דכל מנחת כהן כליל תודה לא תאכל כתיב (ויקרא ו) אבל כהנת הנשואה לישראל נאכלת וכן כהנת אלמנה וגרושה שהביאה מנחתה נאכלת: כהנת מתחללת. מן התרומה ומן הכהונה אם

נבעלה לפסול: ובהן אין מתחלל. אם נשא גרושה וזנה וחללה וטעם דכולה מתני' מפרש בגמ' בקדשי קדשים. חטאת ואשם ומנחה בכולם כתיב כל זכר בכהנים (ויאכלנו) מה בין איש לאשה. בישראל נמי קמיייר: איש פורע ופורם. כשהוא מנוגע פורע ראשו ופורם בגדיו: האיש מדיר בנו. קטן בנויר חלה הנזירות עליה אפילו לבשיגדל: מגלח על נזירות אביו. אם נדר אביו בנזירות והפריש קרבנותיו ומת והיה בנו נזיר הבן מגלח ביום מלאת ומביא קרבנות שהפריש אביו: מקדש את בתו. מקבל קידושי בתו קטנה שלא מדעתה: מוכר את בתו. לאמה כשהיא קטנה: גמ' מנחותיהן נשרפות. אחת מנחת סוטה ואחת מנחת נדבה: מפני שיש לו חלק בה. שהוא מקריבה משלו וכתיב כל מנחת כהן וגו': ואינה עולה כליל שיש לה חלק בה. שלכפרתה היא באה ואין מנחת זר ובה כהן קריבין כליל בלא קמיצה: השירים קריבין לעצמן. לאחר שקרב הקומץ: קרי כאן כל שממנו בו'. כי כל שאור וכל דבש לא תקריבו לה' (ויקרא ט) הוה ליה למכתב למה ליה למכתב ממנו אלא למדרשיה נמי באנפי נפשיה לא תקטירו כל שממנו עולה כבר אשה לה' ויש בכלל לאו זה בשר כל קרבנות חוץ מעולה ויש בכלל זה שירי מנחות והכא נמי דלמא את חלק שלה אית לן למיחל והויא הקטרת קומץ כהלכתו ואלו שירים גמורין הם וישנן בבל תקטיר: דמסיק להו לשם עצים. דנימא הכי אם ראויים הן להקטיר ולא היתה ראוייה ליקמץ בדין מנחת כהן הרי זו הקטרה לשמה וקמיצה לא מעלה ולא מורדת ואם ראוייה היתה ליקמץ ואלו שיריה הרי הן כשאר עצי המערכה: בר"א. פלוגתיהו בובחים אברי חטאת שנתערבו

באברי עולה ר"א אומר יתנם למעלה ורואה אני את בשר חטאת על המזבח כאילו הן עצים וחכ"א ונעובר צורתן ויצאו לבית השריפה שאסור להקטיר אברי חטאת משום לאו דכל שממנו לאישים ור"א סבר בהריה דההוא קרא כתיב קרבן ראשית תקריבו אותם לה' שאור ודבש בכורים אתה מביא מן התמרים ומנחת שתי הלחם שהוא ראשית מן השאור ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח קאי נמי אממנו אשה לה' דאוקמינה בבל תקטירו ואשמעינן דלא אסר הקטרתו אלא כשמתכוין לריח ניחוח: בר"א בר"ש. במנחות בפ' אלו מנחות (דף ק"ה) גבי מנחת חוטא כהן שמביא על שמיעת קול או על ביטוי שפתים או על טומאת מקדש וקדשי דבלי דלות ופליגי רבנן עליה דרבי שמעון ואמרי והיתה לכהן כמנחת מנחת חובתו של כהן כליל כמנחת נדבות ואינה נקמצת ור"ש דריש ליה לקרא התם הכי וכי נאמר והיתה לכהן כמנחתו לא נאמר אלא כמנחת חוטא של ישראל מה של ישראל נקמצת אף מנחת חוטא של כהן נקמצת אי מה מנחת ישראל שיריה נאכלין אף זו שיריה נאכלין וי"ל והיתה לכהן כמנחת לכהן כמנחת לענין עבודת כהן שטעונה קמיצה ולא לאישים כמנחה הא כיצד הקומץ קרב לעצמו והשירים קריבין לעצמם ולית ליה כל שממנו לאישים כלל ר"א בר"ש פליג עליה ואמר קומץ קרב לעצמו ושירים מתפורין לאיבה:

ה"ג

קרב נותנה בשיריה או בשיריים של חזיריה לא יקטיר אית לן למימר דסתמא כרבנן דפליגי אדרבי אליעזר:

הקומץ קרב לעצמו והשירים לעצמן. בירושל' בעי אליביה דר"ש אלון שיריים משום מה הם באים משום קומץ או משום שיריים אי תומר משום קומץ אינו נותנו כלילה ואינו נותנו לאחר מיתה ואינו מתחב לכן ואי תומר משום שיריים נותנו כלילה ונותנו לאחר מיתה מהו שיתחב לכן ופשיט לה מדר"א בר"ש דלמך דמתפורין על גבי הדשן שלמטה כדמפרש בפ' ואלו הן מנחות הדא אמרו נותנו כלילה ונותנו לאחר מיתה ומתחב לכן א"ר יוסי בר בון אינו מתחב להו שלא הוכשרו לא לאכילת אדם ולא לאכילת מזבח:

ה"ג ואפי' רבנן לא פליגי עליה אלא במנחת חוטא של כהנים דבת הקרבה היא. דמקשי חובתו לנדבתו דלא בעי קמיצה אבל הא דלאו בת הקרבה היא דלדלמא בתרה דידה אזלינן ושירים גמורים נניחו ואפילו רבנן מודו דמתפורין: **מאי טעמא**. קאמר מתני' מנחת כהנת נאכלת כשאינה נשואה לכהן וכשהיא נשואה לכהן אינה נאכלת כליל מיהא לא היא: לא יחלל זרעו. בכהן הנשוא פסולה לכהונה כתיב ודרשין בקידושין (דף ע"ג.) לא יחלל שני חילולין אחד לה ואחד לזרעו שהכהן מחלל את שתיקן אבל הוא אין מתחלל: בני אהרן. לנפש לא יטמא ולא בנות אהרן באזהרה זו: כל זכר בבני אהרן יאכלנה. במנחה כתיב: **איש**. צרוע הוא: אין לי. שנחלש בטומאת נתיקים אלא איש אשה מנין כשהוא אומר סמוך לו והצרוע אשר בו הנגע ולא איבעי ליה למכתב אלא בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוץ והא כתיב לעיל דבמצורע קמיירי אלא לרבות צרוע שני כגון אשה: ה"ג אי' מה ת"ל איש לענין שלמטה איש פורע ופורס וכו'. מה ת"ל איש מאדור שסופניו לרבות את האשה: לענין שלמטה. לאו למעוטי מטומאה האמורה בפסוק זה בא למעוטי אלא מענין האמור בפסוק שלאחריו דכתיב ביה פריעה ופרימה לומר לך איש פורע ופורס ולא אשה: הלכה היא בניור. הלכה למשה מסיני הוא בהלכות בניור: נתתי לאיש באביה תולית נתנתה: ורגמו אותו. אי נימא אותו ולא אותה והכתיב גבי נערה המאורסה והוצאתם את שניהם וסקלתם אותם אלא הא דממעט אשה לענין ערום דנפיק מהאי קרא מיעוטא דאותו משמע ולא כסותו ולהכי נקט ליה להאי משמעותא דערום בלשון זכר גבי איש למימרא הא אותה בבסותה: נמכר בגניבתו. אם אין לו מה לשלם: הדרן עלך היה נוטל

ארוסה. שקינא לה ארוס: ושומרת יבם.

שקינא לה יבם: לא שותות.

דמעטינהו קרא: ולא נוטלות כתובה. שהיא גרמה לאסור עצמה עליו שנסתרה אחר קינוי דמקניו ואיסור לא אימעט כדמפרש בגמרא ואפילו לית לן דרב המנונא דשומרת יבם שזינתה מותרת ליבמה נהי דמותרת מיהו לא בעי למינסב

אשה זונה והיא הפסידה כתובתה: תחת אישה. ביושבת תחתיה הכתוב מדבר: תנינה

אין של מוכר עשמו דדוקא מכריו בית דין נלעז ואשה הואיל ואין בית דין מוכרין אותה אלא ידענה לאינה נלעזת וכו' כיון דאינה נלעזת ע"י אביה סד"א

בהן ולא כהנת. ירושלמי ר' אבהו בעי קמיה ר"ל והכתיב (ויקרא כב) וכהן כי יקנה נפש קנין כספו מעתה כהן ולא כהנת ר"ל והכהן משתי תחתיו מבניו את שבתו עומד תחתיו ויהא זו שאין בנה עומד תחתיו ה"ל דבפרק הזרוע (חולין דף קכג.) הוה מלי לשנויי נמי הכי ונתן לכהן הזרוע דלא אמר לכהן

ולא לכהנת אלא אפילו לכהנת דהכא טעמא משום דכתיב והכהן המשיח תחתיו מבניו אבל התם דחי ליה משום דלאחרן ובניו כתיב בפרשת מנחה אי נמי משום דהתם הוי מיעוט אחר מיעוט: **מה** בין איש לאשה. בתוספתא (פ"ג) קא חשיב עובר על מלות עשה שהזמן גרמא מה שאין כן בלשה האיש עובר על כל תקיף ועל כל תשחית ועל כל מטמא למתים מה שאין כן בלשה האיש נדון כגון סורר ומורה ונעטר ומספר ואין האשה נעטפת ומספרת האיש נמכר ונשנה ואין האשה נמכרת ונשנית האיש נלעז ונמכר לעבד עברי וקונה לעבד עברי ואין האשה נלעזת ונמכרת וקונה ולא קתני התם כל הני דמתני' אלא דזכאי בבתו משום דמפרש התם בכסף ובשטר ובביאה ותימה אמאי לא חשיב נמי סמיכות תוספות הגזות וקמינות דבין כהן לכהנת וכל הני דתנן בפ"ק דקידושין (דף נ"ג.) ולא קתני נמי שהעברי יולא בשנים ויבובל ובמיתת הארון משא"כ בעבריה הזכר מטמא בראיות ולא הזכה מלרע אסור בתשמיש המטה ולא מלרע כדמפרש בריש פרק מחוסרי כפרה (וכריתות דף ט"ז) מחוץ לאהל ולא מחוץ לאהל: (שייך לע"א במשנה) **האיש** מגלה על נזירות. בפ"ד דנזיר (דף ק"ג.) ובפרק בתרא דכריתות (דף כ"ג) מפ' דדוקא על מעות סחומין ולא על מעות מפורשין: **שנאמר** את בתי. מרישא דקרא יליף ליה ואמר אבי הנערה אל הזקנים משמע למעט אמה לאינה זכאה בבתה לתת:

ותלית אותו ולא אותה. בפרק נגמר הדין (פסוקין דף מ"ג.) נפקא לן מוכי יהיה בלשון אלהים: **בגניבתו** ולא בגניבתה. תימה כיון דאין גנבה אינה נמכרת בגניבתה א"כ אין ב"ד רשאים למוכרה דבית דין אין מוכרין אלא בגניבתו ובפ"ק דקידושין (דף י"ד) ממעטי רבנן מורע את אצו אצו שלו ולא אצו של מוכר עשמו דדוקא מכריו בית דין נלעז ואשה הואיל ואין בית דין מוכרין אותה אלא ידענה לאינה נלעזת וכו' כיון דאינה נלעזת ע"י אביה סד"א תימה מכירה לאבז במקום מכירת בית דין ומרע להכי אינעריך קרא:

הדרן עלך היה נוטל

ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה. ירושלמי יודעת היתה שאין ארוסה שותה ולמה הכניסה ענמה למספר הזה המרובה בשביל לפסולה מכתובתה פ"ח ארוסה אע"פ שאין לה כתובה י"ל מה מנה ומתאים קתני הכא לא נוטלת כתובתה רש"י פ"י דליכא למיפשת מתני' הא דאמר רב המנונא שומרת יבם שנתה אסורה ליבמה דאפילו אי לית לן דרב המנונא מיהו אי לא בעי יבם למינסב אשך זונה אינה נוטלת כתובתה מיהו תימה אי לית לן דרב המנונא קרא מאי אינעריך למעוטי והא תנן בפרק היה מביא (נעלי דף י"ח) כל שתיבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה דמה קינוי שייך היכא דלא מיתסרר בסתירותיה אלא מדאינעריך למעוטי ש"מ דמיתסרר מיהו ליכא למיפשת מהכא משום דמוקין לה בגמרא כגון שבל עליה יבם בבית אחיו דקנאה לפוטרה בגט בלא תלילה אפילו אליבא דשמואל הלכך שייכא נמי אשתו ליאסר עליו בזנות כדברי הכל: **אלמנה** לכ"ג וכו'. האי דלא עריב ותני להו אלו לא שותות ולא נוטלות כתובתה ולתני ארוסה ושומרת יבם אלמנה לכ"ג וכו' מ"ל משום הכי פלגינא משום דחלוקין בטעמם מיהו תימה אמאי לא תנא מעוברת בחר בבא דאלמנה לכ"ג דמיי בטעמא וה"ל למיתני בתחלת הפרק אלו לא שותות ובתר ליתחב ולילז סולחו כל הני דממין להדי כל חד וטפי הוה שייך למיתני אלו בראש כולן ממאי דתני קלת דלא שותות והדר תני אלו:

שאינה

למעט את האשה מענין האמור בפסוק שלאחריו שכתוב בו פריעה ופרימה, לומר לך איש פורע ופורם ולא אשה.

האיש מדיר את בנו בנזיר, ואין האשה מדרת בנה בנזיר. אמר ר' יוחנן הלכה היא בנזיר הלכה למשה מסיני היא בהלכות נזיר. האיש מגלח על נזירות אביו, ואין האשה מגלחת על נזירות אביה. אמר ר' יוחנן הלכה היא בנזיר הלכה למשה מסיני היא בהלכות נזיר.

האיש מקדש את בתו, ואין האשה מקדשת את בתה. דבתיב (דברים כב) את בתי נתתי לאיש הנה באבה נתלית נתינתה.

האיש מוכר את בתו, ואין האשה מוכרת את בתה. דבתיב (סמות כב) כי ימכר איש את בתו.

האיש נקלל ערום בו, מ"ט? (ויקרא כז) ונקמו אותו. ודורש מאי אותו? מה המלה 'אותו' באה למעט? אילימא אם תאמר אותו ולא אותה שאין האשה נסקלת והקתיב הרי כתוב גבי נערה מאורסה (דברים י) והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא! וסקלתם אותו! משמע שדין סקילה נוהג גם באישה! אלא, אותו את האיש סוקל בלא כסותו, ולא אותה ואין סוקל אותה בלא כסותה.

האיש נתלה ואין בו, מ"ט? אמר קרא (דברים כב) ותלית אותו על עץ, אותו ולא אותה.

האיש נמכר בגניבתו, ואין האשה נמכרת בגניבתה. מ"ט? אמר קרא (סמות כב) ונמכר בגניבתו, בגניבתו ולא בגניבתה.

תדרן עלה היה נוטל

מתני' ארוסה שקינא לה הארוס ושומרת יבם שקינא לה היבם לא שותות מים מאררים, שהתורה מיעטה אותן מדיני סוטה, אבל ולא נוטלות בתופה לפי שהיא גרמה לאסור עצמה עליו כשנסתרה אחר שקינא לה שנאמר (במדבר ה) אשר תשטה אשה תחת אישה מדבר באישה היושבת תחת בעלה פרט לארוסה ושומרת יבם שאינן יושבות תחת בעליהן. אלמנה הנשואה לכהן גדול שקידושין תופסים בחייבי לאוין גרושה וחלוצה הנשואה לכהן הדיוט, ממזרת

ואפילו רבנן לא פליגי עליה אינם חולקים על דרכי אלעזר ברכי שמעון ואמרו מנחת חובתו של כהן כליל כמנחת נדבתו, ואינה נקמצת אלא כמנחת חומט של כהנים דבת הקרבה היא שהיא בת הקרבה שמקישים חובתו לנדבתו, מה חובתו אינה טעונה קמיצה, אף כשמביא קרבן מנחה נדבה אינה טעונה קמיצה אכל כהא אבל מנחה זו, מנחת סוטה, שאינה בת הקרבה, אולי נלך אחריה ושירים גמורים הם אפילו רבנן מודו יודו שמתפזרים ע"ג המזבח.

במשנה בת ישראל הנשואה וכו'. מ"ט? מדוע אמר במשנה שמנחת כהנת נאכלת כשאינה נשואה לכהן, וכשהיא נשואה לכהן אינה נאכלת, אבל אינה עולה כליל דאמר קרא שאמרה תורה (ויקרא ו) וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל, כהן ולא כהנת דין זה נאמר בכהן ולא בכהנת.

כהנת מתחללת, כהן אין מתחלל. ושואל מנלן? מנלן לך? ועונה דאמר קרא (ויקרא כב) ולא יחלל זרעו בעמיו, זרעו מתחלל והוא אינו מתחלל הפסוק מדבר בכהן הנושא פטולה לכהונה, ודורשים (קדושין קז טז) לא יחלל, שני חילולין אחד לה ושהיא נעשית חללה ואחד לזרעו ושבו נעשה חללן אבל הוא עצמו אינו מתחלל.

כהנת מטמאה בו, מ"ט? אמר קרא (ויקרא כב) אמר אל הכהנים בני אהרן לנפש לא יטמא. ודורשים בני אהרן ולא בנות אהרן באזרה זו.

כהן אוכל בקדשי קדשים. דבתיב בקרבן מנחה שהיא קדש קדשים (ויקרא ו) כל זכר בבני אהרן יאכלנה.

ומה בין איש בו, ת"ר איש אין לי אלא איש מכאן אני למד שהאיש נחלט לטומאת מצורע כשהכהן רואה אצלו נתק אשה מניין? מנין שגם האשה נחלטת לטומאת נתיקים? כשהוא אומר (ויקרא ז) והצורע אשר בו הנגע, ולכאורה לא היה לו לכתוב אלא 'בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרום' שהרי כבר כתב לעיל שמדבר במצורע! אלא הרי כהן שנים לרבות צרוע שני כגון אשה. ושואל א"ב מאחר שסופינו לרבות את האשה מה ת"ל איש? מדוע כתבה תורה רק איש? ועונה לענין שלמשה, איש פורע וכו' כלומר, המלה 'איש' לא באה למעט את האשה מדיני טומאת צרעת האמורה בפסוק זה, אלא

ביאור דף כה ע"ב

פרו ורבו' אסור לו לקיימן. ור' אלעזר טובר יכול לקיימן ויקיים מצות פרו ורבו' על ידי שישא אישה אחרת אכל איילונית אף על פי שלשית ר' אלעזר ראוי לקיימה דברי הכל לא שותה ולא נוטלת בתופתה, שנאמר (במדבר כב) ונקתה ונזרעה זרע כל האמור בסוטה נאמר רק על מי שדרבה לתוריע וללדת, ועקרה וקנה אף שאינן יכולות ללדת עכשיו, היו יכולות ללדת והעקרה לפני שחלתה, והקנה כשהיתה צעירה! יצאה זו איילונית שהיא לקויה מבטן אמה שאין דרכה לתוריע התורה לא דיברה עליה.

מיתבי, המקנא לארוסתו ולשומרת יבם שלו, אם עד שלא בנסה נסתרה, לא שותה ולא נוטלת בתופתה

ובית הלל כברי שטר העומד לגבות לאו בנבוי דמי והיא התובעת, וכיון שיש ספק שמא נטמאה, נמצא שיורשי הבעל טוענים טענת ודאי ווכסף הכתובה בחזקתם והיא טוענת טענת ספק, והדין הוא שאין ספק מוציא מידי ודאי, ועליה להביא ראיה שלא זינתה, וכיון שאינה יכולה להביא ראיה אינה גובה כתובתה.

במשנה מעופרת תכירו בו' וכן איילונית עקרה וקנה, לחכמים אינן שותות לפי שאינן ראויות לו, ולשית ר' אלעזר שותות לפי שהן ראויות לו כיון שיכול לשאת אישה אחרת. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו, מחלוקת בין חכמים לר' אלעזר רק בעקרה וקניה שלשית חכמים אינן שותות לפי שאינן ראויות לו ואם לא קיים מצות

קנוי ונאסרת עליו ושותה. חוץ מן הקטן פחות מכן תשע שנים ויום אחד. שאין ביאתו ביאה וממנו שאינו איש כגון בהמה, שאם קינא לה שלא תיטנר עם הקטן או עם בהמה וניסתרה, אינה שותה.

ואלו שב"ד מקנין להן כשבעלה אינו יכול לקנא מי שנתקדש בעלה, או נשתמטה, או שהיה חבוש בבית האסורין. לא להשקותה אפרו אין הכוונה שאם קינאו לה ונסתרה חייבת לשנות אלא לפוסלה מכתובתה שאם נסתרה, הפסידה כתובתה. ר' יוסי אומר אף להשקותה ואם בעלה היה בבית האסורים לכשיצא בעלה מבית האסורין ישקנה.

גמ' ומדייק, מה שראינו במשנה 'ואלו לא שותות' משמע מ'שתא' הוא דלא שתיא לשותות אינן שותות הא קנוי מקני' לה אבל מקנא להן להיאסר עליו, והראיה מזה שאמר שאינן נוטלות כתובה. ושואל מנא הני מילי? מנין למד הלכה זו? ועונה דת"ר (במלכ ס') דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם מהמלה 'ואמרת' דורש לרבות ארוסה ושומרת יבם לקינוי.

ושואל ומתני' מני? בשיטת מי המשנה? ועונה, בשיטת רבי יונתן היא. דתניא, תחת אישך אמרה תורה (במלכ ס', ע') והשביע אתה הכהן ואמר אל האשה אם לא שכב איש אתך ואם לא שטית טמאה תחת אישך הנקי ממי המרים המאזניים האלה. מהמלים 'תחת אישך' לומד פרט לארוסה. יכול שאני מוציא אף שומרת יבם? כלומר, ממשמעות הפסוק אתה ממעט את הארוסה לפי שאין מותקיים בה 'תחת אישך' אבל שומרת יבם שאינה מחוסרת אלא חופה, הייתי חושש שמתקיים בה 'תחת אישך' ויהיה לה דין סוטה ת"ל איש איש למעט גם את שומרת יבם דבר רבי יאשיה.

ר' יונתן אומר, תחת אישך פרט לשומרת יבם ר' יונתן סובר שהמיעוט הראשון הוא לשומרת יבם, ולשיטתו ארוסה יותר קרוב להיות 'תחת אישך' משום שהוא עצמו קידשה ואינה באה לו מכח קדושי אחרים. ועוד, שאם זינתה נסקלת על ידו, מה שאין כן בשומרת יבם. מוציא שומרת יבם שאם קינא לה אינה שותה ולא מוציא את ארוסה? כמו שראינו שהיה מקום לומר שארוסה נקראת 'תחת אישך' תלמוד לומר כתבה תורה פסוק נוסף אשר תשטה אשה תחת אישה, פרט לארוסה.

נמצא שאין מחלוקת בין ר' יונתן לר' יאשיה, אלא מר אלימא ליה ארוסה ר' יונתן סובר שארוסה קרובה יותר להיות 'תחת אישה' דקידושי דידה וסוקלין על ידו שהוא קידשה ונסקלת על ידו. ומר אלימא ליה שומרת יבם, דלא מיחסרמא מסידה לחופה ר' יאשיה סובר ששומרת יבם קרובה יותר להיות 'תחת אישה' כיון שאינה מחוסרת מסירה לחופה, שנקנית ליבם בביאה לבדה, ואפילו בא עליה בזנות, קונה אותה להיות כאשתו לכל דבר.

ושואל ורבי יונתן, האי איש איש מאי עביד ליה? בשלמא ר' יאשיה דורש ממלים אלו למעט שומרת יבם, מה ידרוש ר' יונתן? ועונה מ'פעי' ליה לרבות אשת חרש, ואשת שומטה שביד מקנים להן ואשת

ונתנה הנשואה לישראל, וכת ישראל הנשואה לממזר ולנתני כל אלו לא שותות ולא נוטלות כתובה.

ואלו הסוטות שלהן לא שותות את המים המאזניים ולא נוטלות כתובה לפי שהן גרמו שהבעל יהיה אסור עליהן, הפסידו את כתובתן. האמרת אחר שקינא לה ונסתרה הודתה ואמרה טמאה אני בזה נאסרה על בעלה ואינו יכול להמשיך להיות עמה, אינה שותה לפי שאין ספק ואין צורך לשנות את המים, והפסידה כתובתה לפי שהיא הביאה עליה שבעלה נאסר להיות עמה. ושבא לה עדים שהיא טמאה שראו אותה שנטמאה. והאמרת לפני שנמחקה המגילה אני שותה אע"פ שלא מודה שנטמאה.

אמר בעלה, אני משקה אם היא הסכימה לשנות ובעלה מסרב להשקותה, לא היא גרמה שבעלה יאסר עליה. וכן ושבועלה בא עליה, בדרך לירושלים לבי"ד הגדול בא עליה, גם כאן לא היא גרמה שבעלה יאסר עליה, לכן נוטלות כתובה אבל לא שותות כלומר, בגלל שאינן שותות אסורות לבעליהן, אך כיון שלא הן גרמו לבעליהן שיאסר עליהן, לא הפסידו את כתובתן.

מתו בעליהן עד שלא שותו סוטה שהיתה ראויה לשותות, ולא הספיקה לשותות עד שבעלה מת בש"א נוטלות כתובה ולא שותות, ובה"א או שותות או לא נוטלות כתובתן נראה בגמרא טעמם.

מעוברת חבירו ומניקת חבירו מי שעבר על תקנת חכמים ונשא אלמנה או גרושה והיא מעוברת מבעלה הראשון, או שילדה מבעלה הראשון ועדיין מניקה אותה, אם בעלה החדש קינא לה ונסתרה לא שותות כיון שבשעה שקינא לה לא היתה ראויה להיות לו לאישה ולא נוטלות כתובה כשמגרשה, לא מקבלת את כתובתה דבר ר"מ סובר ר"מ לא ישא אדם מעוברת חבירו ומניקת חבירו, ואם נשא יוציא ולא יחזיר עולמית. וחב"א, יכול הוא להפרישה ולהחזירה לאחר זמן נמצא שראויה היא להיות אשתו, שהרי יכול לגרשה ולהחזירה לאחר שתגמול את תינוקה, לכן דינה כסוטה רגילה.

אילונית אישה שאינה מסוגלת ללדת מטבע ברייתה. אישה שהגיעה לגיל עשרים ולא הביאה שתי שערות, הרי זו בחזקת אילונית. ארבעה סימנים נתנו חכמים לאילונית: א. אין לה דדים, ב. קשה לה התשמיש ואינה מתאוית לו, ג. אין לה שיפולי מעיים כשאר נשים, ד. קולה עבה כאיש. יש אומרים שאינה אילונית אלא אם כן יש לה את כל ארבעת הסימנים, ויש אומרים שאפילו בסימן אחד היא אילונית וזקנה שחדל להיות לה אורח כנשים ושאנה ראונה לילד מאיו סובה שהיא לא נוטלות כתובה ולא שותות לפי שאינן ראיות לבעליהן לפי שאינן יכול לקיים עמה מצוות פריה ורביה. ר"א אומר ראיות הן לבעליהן, שהרי יכול הוא לישא אשה אחרת ולפרות ולרבות הימנה. ושאר כל הנשים, או שותות או לא נוטלות כתובה.

אשת כהן שותה ואם נמצאה נקיה ומותרת לבעלה. אשת כרים כגון שנותרס אחר שנשאה שותה. ע"י כל עריות מקנין אם קינא לה מאביה ומאחיה ומאחד מכל העריות שבתורה ונסתרה, הרי זה

נתינה. מן הגבעונים ואסורין לבא בישראל כדאמרין ביבמות (קף ע"ב) דוד גור עליהן: לא שותות. דלא נאמרה פרשה אלא בראיה לקיימה והכי תניא בספרי כי תשטה אשתו בראיה לאיתות הכתוב מדבר פרט לאלמנה לב"ג וכו': ולא נוטלת בתובתה. ואע"ג דשאר אלמנה לב"ג לא קנסה רבנן כתובה כדאמרין

בכתובות בפרק אלמנה נונית (קף ע"ב) זו אן לה דסתירתה גרמה לה ליאסר עליו ואפי' היא ראיה לו הלכך לאו בת כתובה היא דלא עדיפא מכשרה: אמר בעלה איני משקה ושבעלה בא עליה בדרך. שהוא גרם לה שלא תשטה נוטלת כתובתה: מתי בעליהן. של כל סטות הנסתרות וראיות לשותות ולא הספיקו להשקותו כו': ולא שותות. דבעינן והביא האיש את אשתו וגו': וב"ה אומרים או שותות או לא נופלות כתובה. כלומר מתוך שלא שותות לא נוטלות כתובה ובגמ' מפרש פלוגתאיה: מעוברת חבירו. שמת והניחה מעוברת ומניקה או שגירשה והיא מעוברת או מניקה ואסורה חכמים לינשא עד שיהא הולד בן ב' שנים שכך זמן ניקתו והלך זה ונשאה וקניא לה לא שותה שהרי אינה ראיה לו לקיימה: יכול הוא להפרישה. עד כ"ד חדש ולהחזירה הלכך ראיה לאיתות קרינא ביה: איילוניות. דוכריניתא דלא ילדה שממעי אמה נבראת כך ואין לה סימני אשה לא דדים ולא שערות וקולה עבה: ושאינה ראיה לילד. ששת כוס עוקרין ואסורות לקיימה למי שאין לו בנים שהרי נצטוו ישראל על פריה ורביה: אשת כהן שותה ומותרת לבעלה. אם נמצאת נקיה ובגמ' פרק פישטא: אשת סריס. כגון שנסתרס לאחר שנשאה דקדמה שכיבת בעל לבעול: שותה. ובגמ' פרק פישטא: ע"י כל העריות מקנין. אם קינא לה מאביה ומאחיה ומאחד מכל העריות שבתורה ונסתרה הוי קנינו קני ונאסרת עליו ושותה ובגמ' פרק פישטא: חוין מן הקמן. דכתיב ושכב איש אותה: וממי שאינו איש. ובגמ' מפרש לה: ואילו שב"ד מקנין לה. אם רואין אותם מתנהגות בפריצות: לא להשקותה אמרו. הם לא ישקוה דבעינן והביא האיש את אשתו ובעלה נמי לא ישקנה בקינא זה לכשריצה

דבעינן וקניא והביא ורבי יוסי לא בעי וקניא והביא: גמ' הא קניו מקני לה. ליאסר עליו מדקתני לא נוטלת כתובה: ח"ג דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ארוסה ושומרת יבם לקניו. ולא גרס איש איש דלדרשא אחרינא דרשינן ליה לקמן (קף ע"ב) אלא ריבויא מואמרת אליהם וה"נ אמר לקמן בפירוקן ואמרת רביא הוא: יכול שאני מוציא בו. דממשמעות קרא משמע לן ארוסה למעוטי דלא קרינן בה תחת אישך אבל שומרת יבם קרינן בה תחת אישך כדמפרש לקמן דלא מיחסרא מסירה לחופה: ורבי יונתן. משמע ליה מיעוטא קמא לשומרת יבם אבל ארוסה קרינא בה איתות אי לאו דהדר מעטיה קרא אחרינא כדמפרש לקמן משום דהוא קידשה ואינה באה לו מכח קדושי אחרים ועוד שנשקלת על ידו מה שאין כן בשומרת יבם: מר אלימא ליה ארוסה. רבי יונתן חשיבה ליה ארוסה אשה מגורה טפי משומרת יבם: דקדושי דידה. שעי קדושי עצמו באה לה וסוקלין על ידו. אם יזנתה נשקלת בשבילה: דלא מחסריא מסירה לחופה. דנקיט ליבם בביאה גרידא ואפי' בזנות להיות כאשתו לכל דבר כדתנן ביבמות (קף ע"ב) ומיית' לה לקמן בפירקא: לרבות אשת חרש שותה. שב"ד מקנין להן וברייא היא בשילהי פירקין:

שעמום

שאינה ראיה לילד. רש"י פי' שנת כוס עיקרין אבל בפ' אע"פ (כתובות דף ס:) לא משמע הכי דמייתי התם ברייתא ותני בה או שהיתה היא עקרה וקניה ואיילוניות ושאינה ראיה לילד אלמא דשאינה ראיה לילד לאו עקרה ולפד"ש שנת כוס עיקרין היינו עקרה וזה לשון ר"ח התם איכא למישאל היינו איילוניות היינו עקרה היינו

שאינה ראיה לילד ותשובה שאמרנו בפרק יב נוחלין (ב"ב דף קטו:) ניסת לב' יולדת עד מ' ניסת למ' טוב אינה יולדת וה"ה שנוכל לפרש שאינה ראיה לילד ששהתה אחר בעלה עשר שנים ולא היה דעתה לינשא דלמחר בסוף פרק ד' אחים (יבמות דף לז:) אמר רב נחמן שמואל כל ששהתה אחר בעלה י' שנים טוב אינה מתעברת כי אחא רבין אר"י ל"ג אלא שאין דעתה לינשא ואע"ג דלמחר בגמ' בעקרה וקניה ולפי' ר"ח לא הזכיר עקרה במשנה י"ל דלא דק בלינשא מינה תימא אמאי לא תנא נמי במתני' עקרה: וישאר כל הנשים או שותה. תימא הא משנה יתירא מאי קמ"ל הא שמענין ליה מרישא והאומרת איני שותה אינה נוטלת כתובתה ואומר רבי דווקא מעוברת אינה שותה משום דליכא סכנת נפשות כדלמחר בפרק החולץ (יבמות דף מב:) אבל ניסת בתוך ג' חדשים מאי דהוה וכו' ותו לא קנסין ליה להוילא וקרינן בה אשת הרואיה לו ובכאן אפילו לרבנן אינה שותה דמסקין בפ' החולץ (שם לז.) אפילו לרבנן יוליא בגמ': אבל ניסת בתוך ג' חדשים מאי דהוה וכו' ותו לא קנסין ליה להוילא וקרינן בה אשת הרואיה לו ובכאן אפילו לרבנן אינה שותה דמסקין בפ' החולץ (שם לז.) אפילו לרבנן יוליא בגמ'.

ורבי יונתן אף איש איש מאי עביד ליה מיעבי ליה וכו' תימא והא איכו דלמחר בפ' אלו הנחנקין (סנהדרין דף פה:) גבי איש איש דכי יקלל את אביו ואת אמו קאמר דברה תורה כלשון בני"א ולא דריש ליה לדרשה אחריתי וכו' היכא דליכא למדרש אפי' מאן דלית ליה ד"ס מודה הוא דדרשין א"כ מאי פריך דריש פרק השואל (ב"מ דף נז:) אהא דקא בעי אבידה מנגן דשומר שכר חייב דתני' אם

גנב יגנב חין לי אלא גניבה אבידה מנגן ת"ל גנב יגנב מ"מ הניחא למ"ד לא ד"ס אלא למ"ד אמרי' מא"ל והא ה. תימא והא איכו דלמחר בפ' אלו הנחנקין (סנהדרין דף פה:) גבי איש איש דכי יקלל את אביו ואת אמו קאמר דברה תורה כלשון בני"א ולא דריש ליה לדרשה אחריתי וכו' היכא דליכא למדרש אפי' מאן דלית ליה ד"ס מודה הוא דדרשין א"כ מאי פריך דריש פרק השואל (ב"מ דף נז:) אהא דקא בעי אבידה מנגן דשומר שכר חייב דתני' אם

גנב יגנב חין לי אלא גניבה אבידה מנגן ת"ל גנב יגנב מ"מ הניחא למ"ד לא ד"ס אלא למ"ד אמרי' מא"ל והא ה. תימא והא איכו דלמחר בפ' אלו הנחנקין (סנהדרין דף פה:) גבי איש איש דכי יקלל את אביו ואת אמו קאמר דברה תורה כלשון בני"א ולא דריש ליה לדרשה אחריתי וכו' היכא דליכא למדרש אפי' מאן דלית ליה ד"ס מודה הוא דדרשין א"כ מאי פריך דריש פרק השואל (ב"מ דף נז:) אהא דקא בעי אבידה מנגן דשומר שכר חייב דתני' אם

(נחיים)

אלא מעמא דכתיבי הני קראי הא לאו הכי הוה
אמינא ארוסה שתיא והא כי אתא רבי אחא בר
חנינא מדרומא אתא ואייתי מתניתא בידיה
מבלעדי אישך משקדמה שכיבת בעל לבעול ולא
שקדמה שכיבת בעול לבעל אמר רמי בר חמא
משכחת לה כגון שבא עליה ארום בבית אביה
דכוותה גבי שומרת יבם כגון שבא עליה יבם בבית
חמיה הא שומרת יבם קרית לה אשתו מעלייתא
היא דהאמר רב קנה לכל כשמואל דאמר לא קנה
אלא לדברים האמורים בפרשה אי הכי לימא רב
דאמר כרבי יאשיה ושמואל דאמר כרבי יונתן אמר
לך רב אנא דאמרי אפילו לרבי יונתן מדאצטריך
קרא למעוטה מכלל דאשתו מעלייתא היא
ושמואל

עליה הן הן ליקוחי האישות שלו הלכך למדי דאיתמר בוך פרשתא רבינא קרא
נישואין הללו אבל למדי אחרינא לא נישואין ניהו ומה אמור בפרשה פטור
חליצה ע"י יבום וקום על שם אחיו שיושר את נכסי אחיו ואין אחיו חולקן נמו:
לימא רב. דאמר קנה לכל כרבי יאשיה דאמר שומרת יבם שותה ואוקימנא בבא
עליה: **אנא דאמר פאליה כרבי יונתן ב'ל**. וכל שכן כרבי יאשיה והא
דאינטריך לרבי יאשיה לרביי מראש איש ולא דוקא אלא אסמכתא בעלמא
ועיקר קרא לאשת חרש ושטות:

[illegible]

בשמואל לחמר לא קנה אלא לדברים כו'. תימנה כיון דקנה מיהת לדברים האמורים בפרשה לפטורה בגט לדיון שבא עליה הרי היא כאשתו לאותן דברים א"כ מ"ט דרבי יונתן דלחלימא ליה ארוסה משומרת יבם אי משום דארוסה קידושין לדידה שומרת יבם גמי ביאה לדידה היא ונחקה על ידו וכ"ה תקשה לרב לחמר אנא דאמינא אפילו לרבי יונתן והו מאי דוחקיה לתימר כשמואל והא מסיק דאפילו רב הוה אחי מלתייהו אליביה ולענין השקאה קפיד רחמנא דבעינן ביאה לשם אישות וביבימות בפרק הבא על יבמתו (דף נה.) מוקי לה גמי הוה דמין ואמן שלא שטייה ארוסה ונשואה) שומרת יבם וכנסה כגון דבא עליה יבם בבית אחיו וכו' כי הכא ומקשה מידי פירא טעמא אלא לרב האמר רב קנה לכל ולא מתרץ גבי השקאה גזירתה הכתוב דבעינן ביאה לשם אישות. **אמר** ר' אבא דאמרי אפי' לרבי יונתן. לרנא דהכי פירושן לא מביעיא לרבי יאשיהי דמרבא שומרת יבם דאמינא כותיהו והיא דליתטריך לרביי משום דכתיב הלא תחת אישך דמשמע שבא עליה לשם אישות וכו' לא לריבא לתימר דקרא אסמכתא בעטנא הוה כמו שפירש רש"י ואף ע"פ שמואל הוה דליתטריך רבי יונתן למעוטי שומרת יבם אסמכתא בעטנא הוה תימנה נהי דלאו אשתו היא אי לא מעטיה קרא מהכא היתי דבעינן אשתו טפי לענין השקאה מלענין קיטוי אי משום דכתיב והביא האיש את אשתו (אלה) ה"ג גבי קיטוי כתיב וקינא את אשתו ירושלמי ארוסה לא שותה וישקנה גזירת הכתוב הוה והביא האיש את אשתו ולא יקנא לה הוהיה אמרה וקינא את אשתו וקינא את אשתו וקינא את אשתו ר' יודן ציי כמה דתימר תמן וקינא את אשתו וקינא את אשתו אפילו מקנת אשתו כדווקא תחת אישך תחת אישך אפי' מקנת אישך היך עבידה קינא לה ועודה ארוסה וכנסה ונסתרה משקה אותה על קיטוי קינא לה עודה שומרת יבם וכנסה ונסתרה משקה אותה על קיטוי קינא לה ועודה ארוסה וכנסה ונסתרה וידע בה תנא בכתובתה ואם לאו תנא שלא בכתובתה (וקינא לה ועודה שומרת יבם וכנסה ונסתרה וידע בה תנא בכתובתה ולא קינא לה בעלה ומת ונפלה לפני היבם וקינא לה ולא הספיק לכונסה עד שמת ונפלה לפני אחיו אינו משקה אותה שלא נפלה לו אלא מחמת אחיו האישון אבל אם קינא לה היבם וכנסה ומת ונפלה לפני היבם וכנסה ונסתרה משקה אותה על קיטוי.)

שעמום שלוקה בתמהון לב.

ושואל ורבי יאשיה, הא תחת אישה מאי עביר ליה? בשלמא ר' יונתן דורש ממלים אלו למעט שומרת יבם, מה ידרוש ר' יאשיה? ועונה מיבעי ליה להקיש איש לאשה ואשה לאיש להלן נראה כוונת הדברים.

ושואל אלא מעמא דבתיבי הני קראי רק משום שכתבה תורה פסוקים אלה למעט ארוסה הא לאו הכי אבל אם לא היו הפסוקים האלה הוה אמנא ארוסה שתיא הייתי אומר שארוסה שותה! וקשה והא כי אתא רבי אחא בר הנניא מדרומא כשבא ר' אחא מהדרום אתא ואיתי מתינתא בידיה בא והביא ברייתא בידו (פמלכ ס) מפלערי אישך משמע שבעלה נתן בה את שכבתו קודם לסתירה זו. וזה שאומר משקדמה שכיבת בעל לבעל, ולא שקדמה שכיבת בעל לבעל! ואיך שייך קנוי וסתירה בארוסה, הרי אם אכן זינתה, קדמה שכיבת הבעל לשכיבת הבעל! ועונה אמר רמי בר חמא, משכחת לה מצאנו ששיכבת הבעל קדמה לשכיבת הבעל גם בארוסה כגון שבא עליה ארום בבית אביה בזנות דכוותה וכגון זה מצינו גבי שומרת יבם, כגון שבא עליה יבם בבית חמיה.

ושואל הא אם בא עליה, אפילו בזנות שומרת יבם קרית לה? אשתו מעלייתא היא איך אתה קורא לה שומרת יבם הרי אחר שבא

עליה אשתו גמורה היא! דהאמר רב קנה לבל! שלמדנו ביבמות, הבא על יבמתו, בין בשוגג בין במזיד דהיינו בזנות קנה. ואמר רב, מה שאמר קנה, קנה לכל דבר שאם כהן הוא מאכילה בתרומה, ויורשה ומיטמא לה, ומשקה, ופוטרה בגט בלא חליצה! ועונה בשמואל, דאמר שומרת יבם שזינתה עם היבם לא קנה בביאה אלא לדברים האמורים בפרשה דהיינו יבמה לקום על שם אחיו בנחלתו, ולפוטרה בגט, שזה שהיבם קונה בביאה בלבד, זה נלמד מזה שכתב בפסוק יבמה יבא עליה ולא כתב יבמה יקחנה לו לאשה משמע שקונה ביאה בלבד, ובא הפסוק ללמדנו שביאתו עליה הן הן ליקודי האישות שלו. לכן, לא ריבה הכתוב אלא לדברים שנאמרו בפרשה, אבל לדברים אחרים לא תועיל ביאה בלבד. ולא נזכר בפרשה אלא פטור מחליצה ע"י יבום, ויקום על שם אחיו שיורש את נכסי אחיו ואין אחיו חולקים עמו.

ושואל אי הכי, לימא, רב דאמר ברבי יאשיה רב שאמר קנה לכל, יסבור כרבי יאשיה שאמר שומרת יבם שותה, והעמדנו שהיבם בא עליה ושם לא כן נמצא קדמה שכיבת הבעל לבעל ושמאל דאמר ברבי יונתן! אמר לה רב אלא דאמרי אפילו לרבי יונתן, מדיאצטריך קרא למעוטה מזה שהוצרכה התורה למעט אותה מכלל דאשתו מעלייתא היא משמע שאשתו מעולה היא אלא שכאן יש מיעוט מיוחד.

איבעיא להו, עוברת על דת ורצה בעל לקיימה, מקיימה או אינו מקיימה? האם חייב לגרשה, או לא? מי אמרינן בקפידא דבעל תלא רחמנא, והא לא קפיד האם אומרים שהדבר תלוי בקפידת הבעל, ואם אינו מקפיד יכול להמשיך לקיימה. או דלמא, בין דקפיד קפיד? או שמא, כיון שדרך הבעלים להקפיד בכגון זה, קפידא היא אצלו, ואינו יכול להחזיקה.

ת"ש, ואלו שפית דין מקנין להו, מי שנתחדש בעלה, או נשתתפה, או שהיה חבוש בבית האסורין. ומדייק ואי אמרת רצה בעל לקיימה מקיימה, עבדי ב"ד מידי דדלמא לא ניתא ליה לבעל? וכי ב"ד עושים דבר שיתכן שיהיה נגד רצונו של הבעל? אולי הבעל רוצה לקיימה, ומדוע ב"ד מקנאים עבורו וגורמים שתיאסר עליו? ועונה קתמא דמילתא סתמו של דבר בין דעוברת על דת היא, מינה ניתא ליה נוח לבעל שבי"ד יקנאו עבורו.

איבעיא להו, בעל שמחל על קניו, קניו מחול או אינו מחול? כאן הגמרא חשבה שהשאלה היא בין שמחל קודם סתירה בין שמחל לאחר הסתירה. והשאלה היא, אם תימצא לומר עוברת על דת שרצה לקיימה מקיימה, זה רק בלא קניו, אבל במקום שיש קניו וסתירה ורצה למחול, האם יכול לעקור את הקניו ותהיה מותרת לו, או לא? להלן צדדי הבעיה. מי אמרינן בקניו דבעל תלא רחמנא, ובעל הא מחיל ליה לקניו? האם אומרים שהדבר תלוי בקניו של הבעל, וכאן הבעל מחל על הקניו או דלמא, בין דקני ליה מעיקרא, לא מצי מחיל ליה? או שמא, כיון שקינא בהתחלה, שוב אינו יכול למחול על הקניו, ותהיה אסורה לו?

ת"ש, ואלו שבי"ד מקנין להו, מי שנתחדש בעלה, או נשתתפה, או שהיה חבוש בבית האסורין. ואי אמרת ואם תאמר בעל שמחל על קניו קניו מחול, עבדינן מידי דאמי בעל מחיל ליה? וכי חכמים יעשו תקנה לקנא לבעל, אולי רוצה למחול על הקניו ואיך אנו נעשים שולחים לו בדבר שאינו חפץ בו? הרי שנינו (מסות דף יח) אין חבין לאדם שלא בפניו! אלא ודאי משמע שכיון שקינא שוב אינו יכול למחול, ואם יתברר שלא רצה בקניו תהיה זילתא לבי"ד! ודוחה קתמא דמילתא סתמו של דבר אדם מקבים על דעת ב"ד וסומכים על סתם דעת בני אדם ובי"ד מקנא לו, ואם יבא וימחל, מחל ותהיה מותרת להיות עמו!

ת"ש, ומוקרינן לו שני ת"ח, שמא יבא עליה בדרך. ואי אמרת בעל שמחל על קניו קניו מחול, לחלילה לקניניה ולבעול! אם יכול למחול על הקניו, ימחל ויבעל והדבר נעשה כראוי! אלא משמע שאינו יכול לממחול, ולכן שלחו עמו שני ת"ח שישמרו עליו שלא יבוא עליה! ועונה, לעולם יכול למחול, והראיה מאי שניא מדוע שולחים עמו תלמידי חכמים? דגמרי שלמדו שאם לא מחל לה על הקניו היא אסורה לו דאי בעי למיבעל ואם רוצה לבעול אותה אמרי ליה אחליה לקניויה ובעלה אומרים לו, מחול על הקניו, ורק אז תוכל לבעול אותה.

ת"ש, דאמר ר' יאשיה, שלשה דברים קח לי ועירא שהיה מאנשי ירושלים. א. בעל שמחל על קניו קניו מחול. ב. וכן מפרא שהמרה על ב"ד של לשכת הגזית ומיתתו בחנק שרצו בית דין למחול לו, מוחלין לו. ג. וכן סורר ומורה שרצו אביו ואמו למחול לו, מוחלין לו. וקשנאמי אצל חברי שבדרום, על שנים על בעל שמחל על קניו, ועל בן סורר ומורה הודו לי שאפשר למחול ועל וכן מפרא לא הודו לי, שלא ירבו מחלוקת בישראל. ש"מ משמע מכאן בעל שמחל על קניו קניו מחול, ש"מ.

המשך ביאור בדף פה

ושמואל אמר, אנא דאמרי אני אמרתי את דברי אפילו לרבי יאשיה שאמר שהיא שותה, והטעם הוא להפך מדאיצטריך קרא לרבייה מזה שצריכה היתה התורה לרבות אותה לשתיה מכלל משמע דלאו אשתו היא כלל שאינה אשתו ולירשה ולהיטמא לה ולהאכילה תרומה.

איבעיא להו עוברת על דת שאינה צנועה, יוצאה וראשה פרועה, וטוה בשוק, ומדברת עם כל אדם, ואמר בכתובות (דף עט) שיוצאה שלא בכתובה. ושואל, האם צריכה התראה להפסידה בתובתה או אינה צריכה? שמא תחזור, ואם תחזור לא תפסיד כתובתה. או אינה צריכה התראה, שגם בלי התראה תפסיד את כתובתה? מי אמרינן האם אנו אומרים בין דעוברת על דת היא, לא בעיא אינה צריכה התראה. או דלמא או שמא נאמר תיבעי שהיא צריכה התראה, דאי הדרה בה תיחדר בה? שאם חזרה בה, חזרה ולא תפסיד את כתובתה?

ת"ש, ארוסה ושומרת יבם, לא שותות ולא נוטלות בתובתה. ומדייק מישתא הוא דלא שתיא, הא קניו מקני לה למא? למה מועיל הקניו? לאו כנראה להפסידה בתובתה ואם לא היה מקנא, לא היתה מפסידה את כתובתה, משמע שצריכה התראה. וטוה זו עוברת על דת היא, שנסתרה עם אנשים, משמע שעוברת על דת טעונה התראה! ודוחה אמר אביי, לא הקניו יועיל לאוסרה עליו ולא להפסידה כתובתה.

רב פפא אמר הקניו מועיל להשקותה בשתיה נשואה שאם תסתר לאחר נישואין, שותה על ידי קניו של אירוסין, שאינו יכול להשקותה כשהיא ארוסה לפי שלא מתקיים בה 'תחת אישה'. בדתניא, אין מקנין לארוסה להשקותה בשתיה ארוסה, אבל מקנין לארוסה להשקותה בשתיה נשואה.

אמר רבא, ת"ש, אלמנה הנשואה לבתן גדול, גרושה וחלוצה הנשואה לבתן הדיום, מפורת ונתנה הנשואה לישראל, בת ישראל הנשואה לממזר ולנתי, לא שותות ולא נוטלות בתובתה. ומדייק מישתא הוא דלא שתיא, הא קניו מקני להו לשתות אינה שותה, אבל מקנא לה. ושואל ולמא? למה מועיל הקניו? אי לאוסרין עליו אם לאסור את בעלה עליהן? הא אסרין וקרינן! הרי כבר אסורות! אלא לאו כנראה שהקניו מועיל להפסידן בתובתן ואם לא היה מקנא, לא היתה מפסידה את כתובתה, משמע שצריכה התראה. וטוה זו עוברת על דת היא, שנסתרה עם אנשים, משמע שעוברת על דת טעונה התראה! ודוחה אמר רב יהודה מדיסקריתא, לא אין הקניו בא להפסידה כתובתה אלא לאוסרה לבעול כבעל שעי הקניו גם הבעל נאסר עליה. דתנן, בשם שאסורה לבעול כה אסורה לבעול.

א"ר חנינא מפורתא, ת"ש, ואלו שפית דין מקנין להו, מי שנתחדש בעלה, או נשתתפה, או שהיה חבוש בבית האסורין. ולא להשקותה אמרו אלא לפוסלה מבתובתה. ש"מ בעי משמע שלחפסיד את כתובתה צריכה התראה, ש"מ.

ושואל ויכולהו כל האמוראים שהביאו ראיות ונדחו מאי מעמא לא אמרי מהא? מדוע לא הביאו ראיה מכאן? ועונה דלמא שאני התם אולי משם אין ראיה כיון דלית לה אימתא דבעל כלל ששם צריך התראה כיון שאין עליה אימת הבעל כלל ואם ב"ד לא היו מתרים בה, לא היה לנו לקנוס אותה כיון שאין עליה אימת בעלה, אין תימה בדבר אם עוברת על דת, ואין זו פריצות! אבל מי שבעלה אצלה ואינה יראה ממנו ועוברת על דת, פריצות גדולה יש כאן והיה מקום לומר שגם בלי התראה תפסיד את כתובתה.

ושמואל דאמר אנא דאמרי אפי' לרבי יאשיה. דאמר שותה דמדאצטריך לרבוויי לשתיה ש"מ לאו אשתו היא ליורשה וליטמא לה ולהאכילה תרומה וכ"ש לרבי יונתן דאמר אינה שותה משום דלאו אשתו היא והא דאיצטריך למעוטי אסמכתא בעלמא היא ולא דקרא להכי אתא אלא להקיש אשה לאיש כדנשי לעיל: עוברת על דת. יהודית שאינה צנונה יוצאה וראשה פרוצה וטווח בשוק ומדברת עם כל אדם דאמר בכתובות בפרק המדיר (דף עג. עב.) דיוצאה שלא בכתובה: צריכה התראה. שמת תחזור ואם תחזור לא תפסיד כתובתה או אינה צריכה התראה דבלאו התראה מפסדא: למאי. כיון דלא שתיא קניו למאי אהני: לאפסודי כתובתה. ואי לאו

שאני התם דלית לה אימתא דבעל. וא"ת הני דנשי למפסד מארוסה וסומרת יבס לית להו נמי אימתא דבעלה דהא בעלייהו לאו גבייהו ויניהו י"ל אפ"ה אית ליה אימתא פן ירגישו בעליהן בפריעותן. שמע מינה בעל שמחל על קניו קניו מחול. ותפשוט נמי עוברת על דת אם ראה בעלה לקיימה מקיימה אפילו התרה בה.

בית שמאי אומרים נוטלת כתובתה. ואם תאמר מ"ש דאמרי ב"ש נוטלת כתובתה ובפרק מי שמת (ב"ב דף קנח.) גבי נפל הבית עליו ועל אשתו נפל הבית עליו ועל אביו והיתה עליו כתובה אשכח וכו' דאמרי ב"ש יחלוקו ואילו וספק הוא מי מת ראשון וכן בפרק החולץ (יבמות דף תח.) ובכתובות בפרק האשה שנפלו לה נכסים (דף פ.) גבי סומרת יבס שמתה מה יעשו בנכסים הנכנסין והיוצאין עמה בית שמאי אומרים יחלוקו ומפרש בגמרא ב"ש החולץ (יבמות דף תח.)

משום

שנתחרש בעלה או נשתתה או שהיה חבוש בבית האסורין ולא להשקותה אמרו אלא לפוסלה מכתובתה ש"מ בעי התראה ש"מ וכולהו מאי טעמא לא אמרי מהא דלמא שאני התם דלית לה אימתא דבעל כלל איבעיא להו עוברת על דת ורצה בעל לקיימה מקיימה או אינו מקיימה מי אמרינן בקפידא דבעל תלא רחמנא והא לא קפיד או דלמא כיון דקפיד קפיד ת"ש ואלו שבית דין מקנין להן מי שנתחרש בעלה או נשתתה או שהיה חבוש בבית האסורין ואי אמרת רצה בעל לקיימה מקיימה עבדי ב"ד מידי דלמא לא ניחא ליה לבעל סתמא דמילתא כיון דעוברת על דת היא מינח ניחא ליה איבעיא להו בעל שמחל על קניו קניו מחול או אינו מחול מי אמרינן בקניו דבעל תלא רחמנא ובעל הא מחיל ליה לקניו או דלמא כיון דקני ליה מעיקרא לא מצי מחיל ליה ת"ש ואלו שב"ד מקנין להן מי שנתחרש בעלה או נשתתה או שהיה חבוש בבית האסורין ואי אמרת בעל שמחל על קניו קניו מחול עבדינן מידי דאית ליה סתמא דמילתא אדם מסכים על דעת ב"ד ת"ש ומוסרין לו שני ת"ש שמא יבא עליה בדרך ואי אמרת בעל שמחל על קניו קניו מחול לחליה לקנייה ולבעול מ"ש תלמידי חכמים דגמרי דאי בעי למיבעל אמרי ליה אחליה לקנייך ובעלה ת"ש דאמר ר' יאשיה שלשה דברים סח לי זעירא מאנשי ירושלים בעל שמחל על קניו קניו מחול וזקן ממרא שרצו בית דין למחול לו מוחלין לו וכן סורר ומורה שרצו אביו ואמו למחול לו מוחלין לו וכשבאתי אצל חבירי שבדרום על שנים הודו לי ועל זקן ממרא לא הודו לי שלא ירבו מחלוקת בישראל ש"מ בעל שמחל על קניו קניו מחול ש"מ פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר קודם סתירה מחול לאחר סתירה אינו מחול וחד אמר סתירה נמי מחול ומסתברא כמאן דאמר אינו מחול ממאי מדקא מהדרי רבנן לרבי יוסי דתניא רבי יוסי אומר בעלה נאמן עליה מקל וחומר ומה נדה שהיא בכרת בעלה נאמן עליה סוטה שהיא בלאו לא כל שכן אמרו לו לא אם אמרת בנדה שכן יש לה היתר תאמר בסוטה שאין לה היתר ואי אמרת לאחר סתירה מחול לה משכחת לה דיש לה היתר דאי בעי מחיל ליה לקנייה ובעיל אלא ש"מ לאחר סתירה אינו מחול שמע מינה: מתו בעליהן עד שלא שתו ב"ש כו': במאי קמיפלגי בית שמאי סברי שטר העומד לגבות כגבוי דמי וכו'

דקני לא מפסדא אלמא צריכה התראה וזו עוברת על דת היא שנסתרה עם אנשים: להשקותה כשהיא נשואה. ואם תסתר לאחר נישואין שותה על ידי קניו של אירוסין שאינו יכול להשקותה כשהיא ארוסה דבעינן תחת אישה: לאוסרה אבועל. קניו לא מהני אלא לאוסרה על בעולה אם ימות זה או יגרשנה ולא שתת: אלא לפוסלה מכתובתה. מכלל דאי לא אתרו בה לא מפסדא: דבן. לקמן בפרק כשם שהמים בודקין (דף קז. קח.) שאני התם. הא דבעי התראה: דלית לה אימתא דבעל. ואי לא דאתרו בה בי דינא לא היה לן למקנסה דכיון דלית לה אימתא אין תימה בדבר אם עוברת על דת ואין זה פריצותא יתירא אבל מי שבעלה אצלה ואינה יראה ממנו ועוברת על דת פריצותא יתירא אית בה ואיכא למימר דבלאו התראה נמי מפסדא כתובתה: תלא רחמנא. דכתיב וקנא את אשתה: או דלמא כיון דקפיד קפיד. כלומר כיון דאורחיה דבעל למיפקד בהכי על בריחה דהאי נמי הוא קפידא לגביה: עבדינן מילתא דלמא לא ניחא ליה. והיאך אנו נעשים שלוחים לו בדבר שהוא חוב לו שאינו חפץ בו וקיימא לן (מכות דף יא.) דאין חבין לאדם שלא בפניו: שמחל על קניו. והשתא ס"ד דקניו בין שמחל קודם סתירה בין שמחל לאחר הסתירה ואם תימצי לומר עוברת על דת שרצה לקיימה מקיימה הני מילי בלא קניו אבל היכא דאיכא קניו וסתירה ורצה למחול מהו מי עקר קניו ושריא ליה או לאו: עבדינן מידי דאית בעל ומחיל. ואיכא זילותא דבי דינא: סתמא דמילתא אדם מסכים כו'. וסמיכין אסתם דעתיה דאינשי ומקנין לה ואי אתי ומחיל מחיל: מאי שנת תלמידי חכמים. תירוצא הוא והכי קאמר לעולם מחיל ודיקא ליה ממנות' מאי שנת דבעינן תלמידי חכמים משום דגמרי דאסורה ליה בדלא מחיל קניו ואי אתי למיבעל אמרין ליה אחלי לקניך: סח לי זעירא. שהיה מאנשי ירושלים: זקן ממרא. שהמרה על ב"ד של לשכת הגזית ומיתתו בחנק: שהיא בלאו. אחרי אשר הוטמאה לרבות סוטה שנסתרה בפ"ק דיבמות (דף יא. יב.) במאי קמיפלגי. איהא טעם נתנינן לדבריהם: ב"ש סברי שטר העומד לגבות כגבוי דמי. מי שיש לו שטר חוב על חבירו ושיעבד לו בו נכסיו מוחזק בעל השטר בנכסים יותר מן הלזה וחלבי כיון דנכסי ברישותיה קיימי הוו להו יורשי הבעל תובעין והמוציא מחבירו עליו הראיה ועליהן להביא ראיה שזינתה בסתירה זו ואבדה כתובתה: וכו'

משום דזיקת נשואה עושה ספק נשואה אלמא דמספיקא אמרי ב"ש יחלוקו ולא מוקמי לכולהו נכסי בחזקת יורשי האשה מטעם שטר העומד לגבות כגבוי דמי י"ל גבי נפל הבית עליו ועל אביו לא היו לכן נכסים אלא שהיא אומרת האב ראשון מת וירש הבן וישתעבדו לכתובתה התם ודאי נכסי האב לא עמדו מעולם בבית האשה ואעפ"כ כיון דאמר כגבוי דמי הרי הוא ספק אם האב מת ראשון ועמדו הנכסים בחזקתה או הבן מת ראשון ואין לה בואותם נכסים כלום ובחזקת היורשין הן הלכך ספק הוא אם עמד שטר שלה לגבות מאותם נכסים כלל הלכך חולקין וכן נפל הבית עליו ועל אשתו ספק אם היא מתה ראשונה וירשה הבעל

ובית הלל סברי לאו כגבוי דמי. והויא לה היא תובעת מספק דדלמא זנאי הלכך אינהו דאי הדיא ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי ועליה להביא ראיה שלא זינתה: מחלוקת. דפליג ר"א ואמר יכול לישא אחרת ברי: בעקרה וזקינה. דליבא למימר אינה שותה אלא טעמא משום דלא חזיא לקיימה עלה פליג ר"א ואמר ראיה לקיימה היא דיכול לישא אשה אחרת: אבל איילוניות. נהי נמי דראיה לקיימה

וב"ה סברי שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי: מעוברת חבירו כו': אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא מחלוקת בעקרה וזקינה אבל איילוניות דברי הכל לא שותה ולא נושלת כתובתה שנאמר ונקתה ונורעה ורע מי שדרכה להוריע יצאה זו שאין דרכה להוריע מיתבי המקנא לארוסתו ולשומרת יבם שלו אם עד שלא כנסה נסתרה לא שותה ולא נושלת כתובתה מעוברת

מיהו לא שתיא מזהאי טעמא דראיה להריון בעינן ועקרה על ידי מכה וזקינה מינא דבת הריון היא קודם לכן אבל איילוניות מבטן אמה לקיה היא ולא חזיא לא

בפ' החולץ (גז"ט) מפרש מתוך שלא שותה לא נוטלת כתובתה ולא ידענא בנכסי אלא כדל מלי קא סבר ב"ה דבפ' מי שמת (ב"ב דף קנה). גבי נפל הבית עליו ועל אשתו אמרי ב"ה

הנכסים בחזקתן עומדות ופי' נכסי אלא כדל ופליגי אמוראי בגמרא בחזקת מי בחזקת יורשי האשה ובר קפרא תני הללו באין לירש והללו באין לירש יחלוקו אבל הכא שהיא בחיים בחזקתה הן עומדים או דלמא כיון דלחירותם היו על הבעל היו בחזקתו ול"ש ושייכא בפלוגתא דהתם ובנכסי מלוג לא פליג ב"ה דאפי' גבי ספק מוקי לכו בחזקת יורשי האשה וב"ה הכא דאפי' ודאי זינתה לא הפסידתה כדאמר בפרק אלמנה ניוזינה (כתובות דף קא). היוצאת משום שם רע נוטלת מה שבפניה ויוצאה ופי' נכסי מלוג ואם תאמר מ"ש מתנינן מפלוגתא דרב הונא ורב יהודה ורב נחמן ור' יוחנן דפליגי בפ"ק דכתובות (דף יב:) מנה לי בידך והלא אמר איני יודע רב הונא ורב יהודה אמרי חייב רב נחמן ורבי יוחנן אמרי פטור ה"נ היא טוענת כרי אבל הוא אינו יכול לטעון טענת ברי ותהוי תיובתא דרב הונא י"ל מאחר שהתורה עשה ספק עד שתסתה אינה יכולה לטעון טענת ברי ופלוגתא דמתני' התם הנושא את האשה ולא מנא לה בתולים לא שייכא להכא דהתם אפילו ב"ש מורו דשמא אורו שטר מעולם לא עמד לגבות שהרי הבעל טוען מקחו היה מקח טעות והכא לא שייך למימר אליבא דב"ה העמד אשה על חזקתה ואימרו לא זינתה שהרי רגלים [ולדבר] שקינא לה ונסתרה והכתוב הוליהא מאותה חזקה ועשהא ספק.

ב"ה הלל סברי שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי. אי קשיא מהא דאמר בפ' המקביל (ב"מ דף קי.) יתומים אמרו אנו השבחנו וב"ה אומר אביכם השביתו על מי להביא ראיה סבר רב הונא למימר ארעא בחזקת יתמי קיימא ועל ב"ה להביא ראיה אמר ליה הווא סבא הכי אמר ר' יוחנן על היתומים להביא ראיה מאי טעמא ארעא כיון דלגוביינא קיימא כמאן דגבי דמי ויתמי יייתי ראיה ונשקול וכו' ר' יוחנן שבק בית הלל ועבד כב"ש י"ש לתרץ הכא דהשיעבוד עמנו של כתובה עומד בספק לא קיימא ארעא לגוביינא אמרי ב"ה דלאו כגבוי דמי אבל התם היתומים מורו לב"ה בקרקע עמנו שהא משעבד לו ואינם מעבדין לפניו הקרקע הלכך אפילו בית הלל מורו דבכ"ה כגבוי דמי ולא קיימא ארעא בחזקת יתמי וכיון דלא קיימא בחזקת יתמי על היתומים להביא ראיה מן השבח דומיא דעיר ואין דמיייתי עלה ספק זה קודם ספק זה קודם וטות דמיס אלמא כיון דלמיקץ קאי דבין אם קדם האילן בין אם קדם העיר קולץ אלא שאם קדם האילן קולץ וטות דמיס אמרי ליה זיל קוץ ודמי אייתי ראיה וסקול גבי הא ארעא נמי אמרי ליתמי הבו ליה ארעא לב"ה דהא לגוביינא קיימא ושבח אייתו ראיה וסקולו מפי מורי"ה. **ל"א** כגבוי דמי. הכא לא שייכא כל הני פלוגתא דרבי מאיר ורבנן דפליגי בפרק השואל (ב"מ דף ק:) דכל העומד לבטור כבטור דמי ופלוגתא דר' שמעון בן גמליאל ורבי פרק קמא דסנהדרין (דף טו.) ובפרק השולח (גיטין דף נט.) בכל העומד לגזוז ופלוגתא דרבי שמעון ורבנן בפרק המנחות והנכסים (מנחות דף קב:) כל העומד לזרוק כזרוק דמי וכן לפדות ולשכור דלאו כדל מחיתא נחות לכו דהכא כ"ע מורו דאמר' לאו כגבוי דמי והעומד ממון בחזקת בעליו שהרי לריד דיינין ולאו בידו הוא כדאמר גבי גר מי יימר דמזדקקין ליה כי דינא וטעמא דר' מאיר כבטורות דמין משום דבידו ואין לריבין לגופן הלכך לא חשיב לכו כקרקע והכי אמר בפרק בהמה המקשה (חולין דף עג.) גבי ידות הכלים דאין מטבילין אלא עד מקום מדה משום דעומדין ליקלץ וגבי שער העומד לגזוז אמר בפרק קמא דסנהדרין (דף טו.) דמורה רבי מאיר דלאו כגזוז דמי משום דאשכחתי אשכח כל מה דקאי ומיהו רבן שמעון בן גמליאל פליג ואמר כגזוז דמי דלא עבד איניש דשביק ליה והכי דרבי שמעון טעמא אחרינא אית ברו ולא אמר אלא במקום מנא כגון זריקת דם ופדיית פרה כשמנא אחרת נאה ממנה ושריפתה אבל בהני דרבי מאיר ורשב"ג לא שייך האי טעמא והא דאמר גבי שופר של עבודת כוכבים בפרק ראורו בית דין (ר"ה דף כח.) וגבי לולב של אסירה (סוכה דף לא:) ומגעל בפרק מנחות חלויה (יבמות דף קג:) כותאי מכתת שיעוריה אפי' רבנן מורו משום דאסור הגאולה הוא ולא הוי אלא כעפרא דארעא בעלמא וליכא שיעורא ופרה חיבת הקדש מהני ולריד עיון כלאי הכרס אמאי מטמאין עומאת אוכלים ולא אמר כותאי מכתת שיעוריה הלכך ליכא לדמויי להדרי והא דאמר בפרק נערה (כתובות דף נא.) כל העומד לקזור כקזור דמי התם טעמא דלא תקנו לב"ה לגבות אלא דבר הנריד לקרקע קנת וכן פירש רש"י (ב"מ טו:) שבה המגיע לכתפים שעומד בקרוב לקזור ולריד עדיין קנת לקרקע. **מיתבי** המקנא לארוסתו. כך ברייתא זו שנויה בתוספתא (פ"ה) המקנא לארוסתו ולשומרת יבם שלו אם שותה או שותה או לא נוטלת כתובה הרובא שנטא עקרה או זקינה ויש לו אשה ובנים או שותה או לא נוטלת כתובה [משעבדת עמנו או מניקת עמנו או שותה או לא נוטלת כתובה] כהנת ליה וישארלית שנטא לכהן ללוי וישארל ממזרת לממזר נתינה לנתן ואשת גר לגר ועבד משוחרר והאיילוניות או שותה או לא נוטלת כתובה רבי שמעון בן אלעזר אמר איילוניות לא שותה ולא נוטלת כתובה שג' ונקתה ונורעה ורע שראוי ליזרע פרט לאיילוניות שאינה ראויה להזרע אבל המקנא לארוסתו ולשומרת יבמתו שלו עד שלא כנסה נסתרה לא שותה ולא נוטלת כתובה הרובא [שנטא עקרה וזקינה ואין לו אשה ובנים לא שותה ולא נוטלת כתובה משעבדת חבירו ומניקת חבירו לא שותה ולא נוטלת כתובה] רבי אליעזר אומר יכול הוא להפרישה ולהחזירה לאחר זמן.

לקוטי תורה (מבואר) ד"ה וספרתם לכם (פרק ג)

באהבה להקב"ה, בבחינת "כמים הפנים אל הפנים".

ועל ידי זה אח"כ והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה ודברת בם בו'.

האהבה לה' שבק"ש היא רק הרצון והתשוקה לדבקה בו ית', אבל אין האדם מתדבק בפועל באלקות ע"י האהבה לחוד; וכיצד ניתן "להשביע" ו"לרוות" אהבה ותשוקה זו - הנה על זה ממשיכים בק"ש "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה גו' ודברת בם גו'", שבדברי תורה הכתוב מדבר. כלומר, מאחר שאורייתא וקב"ה חד (שזהו פירוש "אנכי מצוה" - "אנכי" קאי על הקב"ה בכבודו ובעצמו, והוא יתברך "מלובש" בתורתו), לפיכך, על ידי התורה מתקשר נפש האדם עם הקב"ה ממש.

ואף שבפרשה שניה בתיב ואספת דגנך, עם כל זה נעשה תורתן קבע ומלאכתן עראי.

ואע"פ שאומרים בק"ש גופא (בפרשה שני') "ואספת דגנך", שהאדם צריך לעסוק בדרך ארץ - ואם האדם בוער באהבה בלתי מוגבלת לה' איזה מקום יש לעסוק בענינים גשמיים וענייני עולם הזה? - אך הענין, שעל ידי התעוררות אהבה גדולה לה', יפעול בעצמו שעכ"פ תורתו (שעל ידה הוא מרווה את תשוקתו לידבק בו ית') תהי' קבע, ומלאכתו רק עראי.

וזהו [מה שכתוב] **כי האדם עין השדה** [שאדם נמשל לאילן דוקא], **שהוא כמו אילן הצומח בארץ שהעיקר הוא הפרי שעליו, עם כל זה יש גם קוצין ועליו וגוף האילן והעיקר הוא רק הפירות בו'.**

כמו כן האדם העיקר הוא הפרי, היינו תורה ומצות כמאמר רז"ל מאי פרי מצות, וזהו ענין תורתן קבע, ושאר כל צרכי נופו הם כמו העלים לגבי הפרי.

אדם שאהבת ה' בוערת בליבו, עושה כל צרכיו הגשמיים לשם שמים, היינו שמשמש בהם רק כדי שיוכל לעבוד את ה', והרי הם כמו עלים שהם שומרים את הפרי (שהוא העיקר).

וזה נעשה הכל מבחינת ואהבת בו' שהוא בחינת אברהם.

ובן יצחק בחינת גבורה, שנעשה מזה בחינת יראה בנפש, פחד יצחק.

חלקו של יצחק בתפילה - הם הפסוקים המדברים

תוכן הפרק: ביאור פנימי במאמר רז"ל תפלות אבות תקנום

[בפרק זה יבאר בפרטיות יותר כיצד כל ענין התפילה הוא להגיע לידי "יציאת מצרים", היינו הדביקות בהקב"ה בכבודו ובעצמו, שע"ז יוצא האדם מכל "מצרים וגבולים", כנ"ל:]

וזהו מאמר רז"ל תפלות אבות תקנום. פירוש, אבות הם חסד גבורה תפארת, שנמשך מהם אהבה ויראה ורחמנות, שהם אברהם יצחק ויעקב.

ידוע שהאבות הם כנגד שלש המדות העליונות חסד גבורה תפארת, שענינן במדות נפש האדם (כמבואר בכמה מקומות) - שלש המדות אהבה יראה ורחמים.

והנה בחינת האבות ישנן בירושה אצל כאו"א מישראל בכל דור ודור, דאהבתו לה' היא בחינת אברהם שבו, יראתו - בחינת יצחק, ומדת הרחמים - בחינת יעקב. וזהו התוכן הפנימי של מאמר רז"ל "תפלות אבות תקנום", שהתעוררות הלב בעת התפלה (איזהו עבודה שבלב זוהי תפילה) היא בכל שלש המדות (בחינת האבות), אהבה יראה ורחמים.

והיינו שכל התפלה היא בנ' מיני פסוקים.

ולכן ישנם בתפילה ג' מיני פסוקים, המעוררים את כל אחת ממדות אלה - שאז, "כל אדם כפי מה שהוא, כשמתבונן בעומק דעתו ושכלו, אזי יכול אח"כ בק"ש לבוא לידי ואהבת בו'".

כלומר: כדי שההתבוננות בביטול התמידי של מלאכים עליונים תפעול פעולתה, לעורר אצל האדם אהבה בלתי מוגבלת לה' בשעת קריאת שמע - צריך האדם להכין את ליבו לפניו, על ידי התעוררות שלש המדות שבלבו, אהבה יראה ורחמים.

היינו פסוקים של חסד, שנעשה מהם בקריאת שמע ואהבת בו' על ידי ההתבוננות בנ"ל, שהוא בחינת אברהם אוהבי, להיות גילוי האהבה בנפש בחינת רצוא.

אברהם שמדתו חסד ואהבה (כמ"ש אברהם אוהבי), נמשך על ידו לכל ישראל ענין התעוררות האהבה בשעת התפילה, וזהו ענין הפסוקים בתפלה המדברים אודות חסדי המקום, כי ע"י ההתבוננות באהבת ה' לעמו ישראל וחסדיו המרובים, מתעוררים

על רוממות האל-ל המעוררת יראת ה' בלב האדם.

ובחינת יעקב הוא בחינת רחמנות.

[והולך ומבאר את הצורך לעורר רחמים בשעת התפילה - היינו שענין התעוררות רחמים הוא לצורך התפלה גופא, כדי שיוכל להתעורר כדבעי באהבה לה':]

דהיינו מי שלבו כלב האבן, שאף שמתבונן בכל הנ"ל לא יבא לבחינת ואהבת שבקריאת שמע, מחמת שקשור מאד בחבלי העולם להיות יש ודבר בפני עצמו, ומחמת זה לבו כלב האבן.

אזי העצה לזה הוא לעורר רחמים רבים על נפשו, וכמ"ש ליעקב אשר פדה את אברהם.

כתיב "כה אמר ה' לבית יעקב אשר פדה את אברהם". לפי פשוטו, התיבות "אשר פדה את אברהם" קאי על "(אמר) ה'", וכאילו נאמר "כה אמר ה' אשר פדה את אברהם לבית יעקב", אולם עוד רמז יש בדבר, דיעקב הוא אשר פדה את אברהם, ומבואר על כך בתורת הסוד, דיעקב מדתו מדת הרחמים ואברהם מדתו מדת החסד והאהבה, ולפעמים רק מדת הרחמים ביכולתה לפדות ולעורר את האהבה. דהיינו כאשר לב האדם הוא כלב האבן אזי העצה היעוצה להתבונן בגודל ריחוקו מה' ויעורר רחמי שמים על מצבו הירוד, ועי"ז נפדית בחינת "אברהם" שבו, היינו שמתגלה אהבת ה' בליבו, כי על ידי שהאדם מעורר רחמים על עצמו, מרחמים עליו להיות נגלה אהבתו ותשוקתו לה'.

וזהו "ליעקב אשר פדה את אברהם", דמדת הרחמים (בחינת יעקב) פודה ומגלה את מדת האהבה (בחינת אברהם).

וזהו על ידי פסוקי רחמנות שבתפלה, והוא המלך המרומם כו', ברחמין הרבים רחם עלינו, אבינו אב הרחמן רחם עלינו ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל ולא נבוש לעולם ועד.

בקשת רחמי שמים בעת התפלה אינה (רק) על החסרון בצרכים הגשמיים, אלא בעיקר על החסרון בצרכים הרוחניים, וכמו שאומרים בפירוש "רחם עלינו ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל כו'".

[והולך ומבאר קשר הענינים - שכאשר הקב"ה ירחם עלינו להבין ולהשכיל כו' - אזי "לא נבוש לעולם ועד":]

פירוש, כי הנה כתיב כי לא יראני האדם וחי, ואמרו רז"ל בחייהם אינם רואים אבל במיתתם רואים. כי בחייהם, שהנפש מלוכש בגוף ומכסה

ומסתיר עליו להיות נראה לו זה העולם ליש ודבר בפני עצמו [ולכן "אינו רואה" אור אין סוף ב"ה].

אבל כצאת הנפש מהגוף אזי רואים שבאמת מהותו ועצמותו כו' היה הוה ויהיה בלי שום שינוי ואין שום דבר יכול להלבישו כלל ולהסתירו, והיה מקח טעות לגמרי מה שהיה נראה לו העולם [בהיותו נשמה בגוף] ליש ודבר בפני עצמו.

אדם המשקיע מיטב כוחותיו בהשגת צרכים גשמיים וענייני עולם הזה, הרי זה כאדם שמשקיע כל הונו בעסק מסויים ולבסוף נודע שרימו אותו והכל הי' מקח טעות - וכך בנמשל, שבצאת הנפש מן הגוף רואים שעולם הזה ומלואו באמת אין לו שום מציאות כלל, וכל ימיו עסק בדברי הבל שאין בהם ממש, ונמצא שכל עסקיו היו "מקח טעות".

ואזי הבושה גדולה עד למאד, על שכל מחשבותיו ומנמותיו היו בחבלי העולם ובעסקיו כאלו הוא דבר בפני עצמו ממש, והוא חוצפא והעזה גדולה [נגד מלך מלכי המלכים הקב"ה] כו'.

ולכן בקשתנו ברחמין הרבים רחם עלינו ותן בלבנו בינה, היינו להבין דבר מתוך דבר, היינו אף בעוד שהנשמה מלוכש בגוף יבין וישכיל שבאמת הכל בטל בתכלית כמו קודם שנברא העולם בלי שום שינוי ממש כנ"ל.

ולא נבוש לעולם ועד, בכדי שלא יהיה אח"כ הבושה לעולם ועד.

"לעולם ועד" קאי על זמן צאת הנפש מן הגוף, שאם בהיותו נשמה בגוף יעסוק בחבלי העולם (בחשבו שהעולם הוא באמת מציאות בפני עצמו) אזי בצאת נפשו מן הגוף כשרואה האמת (שהעולם בטל במציאות לאלקות) "יבוש לעולם ועד" על מעשיו בעולם הזה שהיו מעשי שטות להיות שקוע בחבלי העולם שאין להם שום מציאות אמיתית.

וזהו שמבקשים רחמים מהשם, שגם בהיות הנשמה בגוף ירגיש האדם את האמת שהכל בטל לאלקות, ועי"ז תתעורר באהבה לה'.

וזהו ליעקב [מדת הרחמנות] אשר פדה [ומגלה] את אברהם [מדת החסד והאהבה]:

[לסיכום: כדי להגיע ל"ציאת מצרים" בשעת קריאת שמע - דביקות בה' למעלה ממדידה והגבלה - צריך האדם לעורר את שלש מדותיו (בחינות האבות שבו), אהבה יראה ורחמים].

להשלים הזיווג עד א"ס כי ז"א יקבל מאו"א ואו"א מכתר וכתר מעתיק עד א"ס ובעונותינו לא נמסר בידינו עכ"ל, וזהו עיקר פי' אליו ולא למדותיו כי בק"ש הכונה להמשיך האור מאו"א ממש מקורא דכולא שלמעלה מכל הנאצלים והנמצאי' שנאצלו כו' והארה זו נמשכת אח"כ בתחלה בבחי' החכמ' ואח"כ מתייחדי' החכמ' עם הבינה וזהו פי' שני התיבות הוי' אלקינו שבפסוק ראשון דק"ש הוי' הוא בחי' האא"ס הנמשך ע"י יחוד זה ומאיר ומתלבש בחכמה וכמ"ש הוי' בחכמה כו' (ויש לכוין בחכמ' דאצי' וגם בחכמה דא"ק שלפני האצי' וכו'), ואלקינו הוא בחי' התלבשות אא"ס שבבינה כי הנה בינה הוא בחי' השגה והבנה שהיא בחי' גילוי משא"כ החכמה היא בבחי' העלם והיא בחי' עדן עין לא ראתה כו' ולפיכך נק' האור שבבינה אלקינו כלומר שמעתה הוא שלנו שהוא מושג ומוכן לנו (כי בינה מקנא בכורסייא ומאירה בג"ע העליון לנשמות גבוהי' כו'). ואח"כ תיבות הוי' אחד הוא התלבשות אא"ס בזו"נ. כי הנה פי' אחד אין שייך לומר על אא"ס כמו שהוא בעצמותו ומהותו כיון שהוא פשוט בתכלית הפשיטות וא"כ מאי איצטרך לומר שהוא אחד, וממי ישלול כו' ואיך אפשר לומר ההפך ח"ו עד שיצטרך לומר שהוא אחד, וכמו שמצינו בגמ' שאמרו"ל על מחלוקת ב"ש וב"ה אלו ואלו דברים אלקים חיים הם, דאם לא הי' שני דיעות מחולקות רק דיעה אחת לא הי' צ"ל שהוא דא"ח דמהכ"ת לחוש להפך, אבל מאחר שהן ב' דיעות והי' אפשר שא' מהן טעה לכך הוצרך לומר שאלו ואלו דא"ח, וכמ"כ פי' אחד היינו מצד התלבשות אא"ס בז"א שהז"א יש בו התחלקות חסד שבגבורה וגבורה שבחסד כו' שהי' אפשר לומר שהוא בחי' פירוד לכך בא לומר שעכ"ז הוא אחד ממש, והיינו מצד המשכות אא"ס שמתלבש בו שע"ז מתייחדים הספירות וזהו א' חד ע"י אלופו של עולם נעשה חד ממש, והנה בפרטות הכוונה א"ח הוא ט"ס דז"א וד' רבתי היא בחי' לאה (בחי' דיבור שבמחשבה ולפיכך הוא ד' רבתי), ואח"כ בשכמל"ו היא בחי' רחל מל' דאצי' שמתלבשת בג' עולמות ב"ע המרומזי' בג' תיבות שם כבוד מלכותו כו' ונמצא שענין פסוק זה הוא התלבשות והמשכת האור והחיות בתוספות עילוי רב מן המקור הראשון הוא האור א"ס ע"י או"א עד שנמשך ג"כ בזו"נ כדי להתלבש בבי"ע שיהי' לו דירה בתחתונים כו'.

יג) אמנם הנה השואה זו הוא לגבי עצמות אור א"ס ממש והוא שלמעלה מהארה המתלבש' תוך העול' אלא שסוכ"ע, משא"כ מצד הארתו המתלבש' בהעולמות בבחי' ממכ"ע הרי אדרבה יש מעלה ומטה שבאצילות הארה זו בגלוי רב ועצום יותר מבכריאה וכו' ע"ד הנ"ל, והנה המשכת החיות מאור א"ס בתוך העולמות בתחלת הכריאה היה זה מצד עצמו בבחי' חסד חנם כי חפץ חסד הוא וכמ"ש בזהר כד סליק ברעותיה כו', ואח"כ באתעדל"ת תליא מילתא להמשיך ההארה ע"י תפלתו ותומ"צ, אך ההארה שממשיכים היא ג"כ בתוספת מרובה על העיקר משום שההמשכה היא מבחי' אור א"ס הסכ"ע השוה ומשוה כו' שממנו נמשך הארה מחודשת ממש בכל יום להתלבש תוך העולמות מה שלא הי' כזאת אתמול כי הוא בחי' א"ס כו' ולגבי הארה זו מתבטלים הספי' והעולמות וזהו ענין היחוד כו', והנה כבר נת' שהכלי לקבלה שיתלבש אור א"ס בתוכה היא בחי' החכמה משום שהיא בחי' כח מה בחי' ביטול וזהו הכלי להשראת אא"ס שאין עוד מלבדו וכולא קמי' כלא חשיבי' כו' ואח"כ התלבשותו בשאר הט"ס הוא ע"י אמצעות החכמה שהחכמה מתלבשת בבינה שבתוכה אא"ס כו', לכן בק"ש שאז הוא המשכת הארה החדשה מאא"ס הוא נק' יחוד או"א דהיינו שאבא הוא בחי' ח"ע מקבל בראשונה הארה זו מאא"ס ומאיר ומשפיע אח"כ בבינה כו', ואמנם זהו לגבי הארת האא"ס המתלבשת באצי' ובודאי יש כמה וכמה עולמות לפני האצילות והארה זו נמשכת תחלה בתוכן (וג"כ מתלבש' תחלה בחכמ' שבאותו העולם כו') עד שאח"כ מגיע באו"א דאצי', ומשנ"ז יחוד או"א היינו בבחי' אצי' ולמעלה מזה לא רצו לדבר במקום גבוה כזה אבל הכלל הוא שבק"ש נמשך ההארה מחודשת ממש ממקורא דכולא הוא האא"ס הסכ"ע ממש, וכ"כ להדיא בלק"ת פ' וירא וז"ל ואין לך שום זיווג דזו"נ שאין זיווג או"א קודם להם כו' גם או"א לוקחי' חיות יותר מלמעלה עד המאציל העליון כי הוא לבדו יש בו כח לחדש תמיד לפי שאין לו סוף משא"כ בנאצלים שאין להם אלא לעצמן מה שניתן להם מלמעלה לכן דע שאין זיווג למטה בז"א שאין זיווג ההוא נמשך מלמעלה עד א"ס וזה כוונת יחוד ק"ש באמיתתה כי כבר ידעת שהוא זיווג או"א להמציא מוחי' חדשים לז"א הבנים שלהם כדי שיוכלו גם הם להזדווג ולהוציא בנים אחרים ולכן צריך בשעת ק"ש לכוין

בס"ד. י"ג תשרי צב"ר, אטואצק.

יהי' ה' אלקינו עמנו כאשר הי' עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו², וצ"ל תוכן בקשה זו דיהי ה"א עמנו כו', ועוד דלאחר שאומר יהי ה"א עמנו כו' הרי ע"י העבודה דתפלה ממשיכים זאת, א"כ מהו אומר אל יעזבנו ואל יטשנו, דמשמע מזה דהגם שפועלים בקשה זו דיהי ה"א עמנו וכו', מ"מ יכול להיות עזיבה ונטישה ולזאת הוא הבקשה דאל יעזבנו ואל יטשנו, וצ"ל מהו ענינם³.

התחלה יקשה דמאחר דיהי ה"א עמנו כאשר הי' עם אבותינו מהו תוכן הבקשה אל יעזבנו ואל יטשנו. **ולהבין** כ"ז ילק"ת דלאחר שהתבוננות הפרטית איך דעיקר הוא האור והחיות וכל הנברא העליוני והתחתונים טפלים ונגררים אחר חיותם עד מקורם הראשון, יוקלט במוחו, הנה כל חפצו יהי' להתקשר בעיקר ומקור כל החיים העליונים והתחתונים, והגם דכל ההשפעות בא ע"י הממוצעים הרוחנים, הנה חפצו בהאור והחיות האלקי שבהדברים הגשמי' ומואס בהחומריות שבגשמיות, דזהו ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב את המות ואת הרע, דגשמיות הוא מות דכלה ונפסד, ולכן נקרא הוה ונפסד דבעת הווייתו הוא נפסד, והרוחניות הוא חיים בקיום נצחי, ויבאר כי הטוב שבחיים הוא חיי הנשמות, שמעולה לאין קץ מחיים שהוא רק כלי אל חיי החיים, ואת המות ואת הרע, דרע גרוע ממות לפי שהוא מנגד לחיי החיים, וזהו ראה נתתי לפניך את החיים, האור וחיות אלקי שבעולם ונברא, ואת הטוב שבחיים הוא חיי נשמות ישראל, והעבודה להמשיך בחיי עולם בחי' הטוב שהוא חיי החיים, ויבאר המאמר מחיי' חיים יתן לך חיים ארוכים, וע"י ההתבוננות ככל הנ"ל באריכות ובפרטיות ה"ה חפץ להדבק בחיי החיים, ומ"מ הנה אהבה זו נקרא' נהורא אוכמא, לפי שאין זה העבודה דנה"א מצ"ע, ויבאר דהעבודה הוא באש של מטה דמצוה להביא מן ההדיוט, דזה לעו"ז עשה האלקים, וכשם שהנה"א יש בו מוחין ומדות ולבושי הנפש דקדושה, כן הנה"ב ציור קומה במוחין ומדות ולבושי רעים, וכמו הבה נתחכמה דלעו"ז, וכל השכלותיו דנה"ב להשכיל בטוב הגשמיות דעי"ז נולד⁵ המד"ר⁶ המביאים מח"ז וכו', והעצה לזה להיות ד"ת חקוקים במוחו ולהשתדל לעצור בעד המחשבת⁷ חוץ ולבלום פיו מלדבר דיבורים רעים, כי הדיבור מגלה עומק הטוב שבנפש, בקדושה הם אותיות התורה והתפלה ובלעו"ז עומק הרע דנה"ב שבא בהתגלות ובהתגשמות, וכתוב הוי מושכי עון⁸ בחבלי השוא, וע"י אומנות היצה"ר נעשה כעבות העגלה חטאה, וזהו שומר פיו באכילה במה שמוכרח לו ולשונו בדיבור בעניני עולם שלא בהרחבת הפה והלשון הוא שומר מצרות נפשו, דצרות הנפש ר"ל קשים מצרות הגוף ר"ל, ושמירתם ע"י שמירת הפה והלשון, ולהיות דמחדו"מ של הנה"ב הוא התפשטות המד"ר ע"כ כל העבודה צ"ל בביטול והעברת הרע דמד"ר ובמילא יבטלו המח"ז והרהורים ודיבורים רעים המתפשטים ממנו, והוא ע"י העבודה בהתבוננות בגדולת ד' בהתהוות העולמות והנברא, ועי"ז גם הנה"ט מתפעל וירצה שיהי' גילוי אלקות בעולם.

(4) כ"ה בכי"ק ובהעתקה. בספר המאמרים השי"ת שבעה ערה : 1 נק'.
(5) כ"ה בכתי"ק ובהעתקה. שם : נולדו.
(6) המדות רעות.
(7) כ"ה בכתי"ק ובהעתקה. בספר המאמרים השי"ת שם : המחשבות.
(8) בכתוב (הנ"ל ע' נג) "העון". וכ"ה בסה"מ השי"ת שם.

(1) ריש וסוף מאמר זה הועתק בריש וסוף ד"ה יהי ה"א עמנו תש"ז (ספר המאמרים תש"ז ע' 153. ע' 158 ואילך).
בגותי"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ב"עניני מאמרי רצ"ב, נרשם : "יהי ה"א עמנו כאשר הי' עם אבותנו, ובו ג פרקים. ט ענינים". - נעתק לקמן במקומם.
(2) מלכים-א ח, נז.
(3) ראה ד"ה יהי ה"א עמנו דש"פ קרח תשכ"ד (מאמר ב').

להתבונן בענין אלקי ובשימת לב בבירור וזיכור המדות, ואז – "ואכלת ושבעת". אבל, בלי כוונה ובלי שימת לב, שהיא עבודה זרה, הרי אפילו ה"אדמה", כלומר אדם שהוא משכיל בחסידות, בקי בהרבה ענינים, ואף אם מדברים בחסידות ומשמיעים ביאורים והסברים חסידיים – בכל זאת "לא תתן את יכולה", אין פרי, הרי זה "נשיאים ורוח וגשם אין"¹⁰, זה רוממות וגסות הרוח ואילו עבודה בפועל – אין.

מאידך, "אם בחקתי תלכו" וגו' – כשישנה עבודה מסודרה, עבודת המוח ועבודת הלב, אז "ונתנה הארץ יכולה", ואז ישנו גם יכול הארץ, כלומר לא זו בלבד שה"אדמה" תתן את יכולה אלא יהיה גם יכול ה"ארץ".

דובר שישנם אור פנימי ואור מקיף, ואשר האור המקיף חזק יותר מהאור הפנימי, והוסבר שהאור המקיף והאור הפנימי שבכוחות הנפש, הם רצון ושכל. שכל – אור פנימי, רצון – אור מקיף. כשהאור המקיף מתחבר עם האור הפנימי – מתחזק האור הפנימי. אך כל זה הוא רק שהאור הפנימי מתחזק בהשפעת וגילוי האור המקיף, ואם כן היכול מתיחס לאור הפנימי, הפרי הוא של האור הפנימי.

"יכול הארץ" משמעו – היכול של האור המקיף עצמו, לא רק מה שהוא – האור המקיף – פועל באור הפנימי כי אם היכול מתיחס לאור המקיף עצמו. בעבודה הרי זה הענין של "רעותא דלבא", ובהשכלה – הרי זה הבנת עצם המושכל והענין האלקי שבמושכל, האלקות שבאותה השכלה.

זהו ענין הברכה, ש"ונתנה הארץ יכולה". במוחש אנו רואים שברצון יש יותר מאשר כפי שהדבר בא בפועל ממש, וענין הברכה, שהוא ברכה משולשת, הוא שלרצון יהיה יכול, שלא יסאר ברצון בלבד, שהיכול יהיה בפועל ממש, לא רק להבין היטב, באופן של "נאה דורש" בלבד, כמו זה שלומד הרבה חסידות ואילו לפועל טוב אין זה נוגע, אלא לעשות טוב, הנקרא "נאה מקיים", וכיוון שמדובר כאן באור מקיף שבו יכולים לטעות יותר מאשר באור פנימי, לכן צריך הדבר להיות באמת.

שאלה: מה, אם כן, ההפרש בין ברכה לתפלה? (השואל רצה להוכיח מזה שתפלה היא על ידי עבודה, אבל ענין הברכה הוא "המשכה" שלא על ידי עבודה).

תשובה: כללות ההפרש בין תפלה לברכה, הרי ידוע, שברכה היא על המשכה, כלומר שמה שיש במקור מוגבל ומיועד להמשכה, יומשך אכן בלי שום מניעות ועיכובים ולמקום הראוי.

ו. (אחרי הדיבור בענין "מקיף" ו"פנימי" בעבודה, שהשפיע רבות על השומעים, התחיל אחד מהמקורבים שיחי' לבקש ברכה, שהשי"ת יעזור).

תשובה: ודאי הדבר שזקוקים לברכה, שהקב"ה יעזור, אך עלינו לדעת, מבלי להטעות את עצמנו, שבברכה בלבד לא נעבור את העולם. ברכה היא דבר טוב ביותר, היא יקרה מאד, אך אימתי הברכה טובה – כשהיא מלווה בעשיה, "וברכך גו' בכל אשר תעשה"¹, צריכה להיות עשיה, עבודה בפועל. עבודה בפועל היא חרישה וזריעה, לחרוש את ה"אני", לסקל את האבנים המונעות את הזריעה, ולזרוע, כל אחד בתוכו, את הגרעינים הנותנים צמיחה טובה.

התחלת העבודה היא עם ה"אני", על האדם לעשות חשבון אמיתי, מי אני ומה אני, מי אני – נפש אלקית, שהיא "חלק אלקה ממעל"², והרבי אומר ב"תניא"³: "חלק אלקה ממעל ממש". אין הוא מסתפק בהודעה הכללית שהנפש השניה היא חלק אלקה, אלא מוסיף את המלה ממש. כל בעלי ההבנה וההשגה יודעים היטב משמעות המלה ממש, אלקות ממש היא ה"אני". לאחר מכן צריכים לדעת מי הוא ה"אני" ולהתבונן היטב מה הוא ה"אני", כלומר במה שקוע ה"אני", מה על ה"אני" לרצות, ומה הוא אכן רוצה.

התבוננות פרטית כזו היא חרישה, היא מפוררת את הקשיות, ואז מתגלים הצרורות של לב האבן, ונוצרת האפשרות לנקות את שדה העבודה ולזרוע גרעינים טובים.

כשעוסקים בעבודה מסודרה, כפי שחסידות דורשת ומלמדת, משפיעה אז הברכה שלא לפי ערך לגמרי. לגבי "אם בחקתי תלכו" וגו'⁴ כתוב⁵ "ונתנה הארץ יכולה", ולגבי "השמרו לכם" וגו'⁶ כתוב⁷ "והאדמה לא תתן את יכולה", כאן כתוב ארץ וכאן כתוב אדמה. בלשון החסידות הרי ארץ היא רצון ואדמה – שכל. בארבעה השמות שמין המדבר נקרא בהם: אדם, איש, אנוש, גבר, מורה התואר אדם על שכל, והתואר איש על מדות.

הגמרא⁸ אומרת "ישראל שבחוץ לארץ עובדי עבודה זרה בטהרה הן", אומר רש"י: כלומר בלא כוונה ואין שמים על לב. על פי חסידות אפשר להבין זאת, כשנעשה דבר בלי כוונה ובלי שימת לב הרי זו עבודה זרה, עבודה שהיא זרה, שכן עבודה אמיתית היא רק כשהעבודה היא בכוונה ובשימת לב. לכן – והיה אם שמוע תשמעו וגו'⁹, אשר כפי שמבואר במאמר "אני לדודי" (רצ"ג) בענין כלי ריקן וכלי מלא, הכוונה לעבודה בכוונה של מוחין,

(6) דברים יא, טז.

(7) שם יא, יז.

(8) עבודה זרה ה, ב.

(9) דברים יא, יג.

(10) משלי כה, יא.

(1) דברים טו, יח.

(2) איוב לא, ב.

(3) פרק ב.

(4) ויקרא כו, ג.

(5) שם כו, ד.

בעבודה של חסידות, ואשר המזונות הגשמיים והרוחניים יומשכו לכל ישראל בלי מניעות ועיכובים ולמקום הראוי. ובכן – זה נקרא ברכה.

לעומתה התפלה היא – "יהי רצון", שתומשך המשכה חדשה, שעדיין אינה קיימת במקור, בפרנסה, רפואה, ישועה וגאולה שלימה.

זה ההפרש הכללי בין ברכה לתפלה. ברכה משמעה שמה שישינו במקור יומשך בפועל ממש בלי שום מניעה ועיכוב, ככתוב¹⁵ "עד מהרה ירוץ דברו", שדבר הוי' בהשפעת הטוב הגשמי והרוחני יומשך במהירות, ואילו תפלה היא להשיג רצון אצלו יתברך להמשכה חדשה מלמעלה מהמקור.

אך, שני האופנים, גם ברכה וגם תפלה, זקוקים לחרישה ולזריעה. ודאי הדבר שקיימים הבדלים בין אופן החרישה והזריעה של תפלה לבין החרישה והזריעה של ברכה, אבל בחרישה וזריעה מן ההכרח להתייגע, והשי"ת יעזור שהיגיעה תעשה פרי, פרי טוב ברוחניות ובגשמיות.

זה שאבינו מלכנו העניק לנו, כל ישראל, שנה טובה ובריאה, משופעת בפרנסה, ש"מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה"¹¹, מוסבר בחסידות שהלשון מזונותיו היא לשון רבים, והכוונה היא לשני סוגי המזונות, מזון גשמי ומזון רוחני, כפי שכתוב¹² כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב, הרי ענין הברכה הוא שהמזונות הגשמיים והרוחניים שהוקצבו בראש השנה זה לכל ישראל בכל מרחבי תבל וקצוי ארץ – יומשכו בטוב גלוי בבני חיי ומזונא רויחי, לימוד התורה וקיום המצוות ביראת שמים, כפי שאנו, הנבראים, מבינים מה זה טוב, כפי הנוסח¹³: "ואוצרך – הטוב לנו, תפתח", יש לשים את האתנחתא אחרי המלה "ואוצרך", הטוב לנו – תפתח.

תורת החסידות מסבירה היטב שאוצרך, האוצר שלמעלה, הוא בכלל טוב, אלא שבטוב עצמו יש טוב נסתר, הטוב אודותו מדבר הרבי ב"אגרת הקדש"¹⁴ ד"ה להשכיל בינה, ואילו אנו מבקשים טוב הגלוי, שהוא טוב הנראה והנגלה בבני חיי ומזוני רויחי ולימוד התורה

(14) סימן י"א.
(15) תהלים קמז, טו.

(11) ביצה טז, ב.
(12) תהלים פא, ה.
(13) סדר הושענות.

פרק ג' משנה ב'

רבי חנינא סגן הכהנים אומר: הווי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה, איש את רעהו חיים בלעו. רבי חנינא בן תרדיון אומר: שנים שיושבין ואין ביניהן דברי תורה הרי זה מושב לצים, שנאמר: ובמושב לצים לא ישב. אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה, שכינה שרויה ביניהם, שנאמר: אז נדברו ראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחשבי שמו. אין לי אלא שנים. מנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה, שהקדוש ברוך הוא קובע לו שכר, שנאמר: ישב בדר וידם כי נמל עליו.

נקודות משיחות קודש

לכאורה מדובר כאן בשני קצוות מנוגדים, בקצה אחד "שכינה שרויה" ובקצה הנגדי "מושב לצים". וצריך להבין מדוע בהעדר "שכינה שרויה" הופך המעמד ל"מושב לצים"? הרי די בכך שנאמר כי אם אין ביניהם דברי תורה אזי "אין שכינה שרויה ביניהם", אך מה עושה זאת לחמור כל-כך - "מושב לצים"?

ויש לומר שבדבריו מעמיד אותנו התנא על יסוד גדול וחשוב והוא: שבין דרך-הישר להפך ממנה, אין "אמצע"; כאשר יש סטיה מדרך-הישר, התוצאה הישירה והמיידיית היא - דרך רעה.

רעיון זה מוצאים אנו גם בתחילת המשנה (ובכך יש לבאר את הקשר בין שני המאמרים שבאותה משנה): "אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו" - כאשר אין "מוראה של מלכות" אין מצב ביניים, אלא המציאות יכולה להתדרדר עד לכדי כך ש"איש את רעהו חיים בלעו"!

בדומה לפירוש הבעש"ט על הפסוק "פן יפתה לבבכם - וסרתם ועבדתם אלוקים אחרים", שבין ה"יפתה לבבכם" ל"ועבדתם אלוקים אחרים", אין שלב ביניים. בלשון הבעש"ט, "כאשר האדם מפריד את עצמו מה' יתברך, מיד הוא עובד עבודה-זרה ולא יש דבר ממוצע"¹.

את יסוד הענין מסביר רבינו הזקן בתניא¹ שזהו הפירוש "סטרא-אחרא" - "צד אחר שאינו צד הקדושה". לכן, כל מחשבה, דיבור או מעשה, "אשר לא לה' המה ולרצונו ולעבודתו" אינם זוכים ל"מעמד ביניים" - בין הקדושה לטומאה, אלא הופכים מיד ל"סטרא אחרא".

זוהי אס-כן גם כוונת התנא במשנתנו: כאשר אין "שכינה שרויה ביניהן", זהו "מושב לצים"; וכאשר אין "מוראה של מלכות" - "איש את רעהו חיים בלעו".

מאמר המשנה "שנים שיושבין וכו'" בא כהמשך לנאמר בתחילת המשנה "הוי מתפלל בשלומה של מלכות". ולכאורה, טעון הסבר מה הקשר בין שני הנושאים?

ניתן לבאר זאת על פי המוסבר לעיל (בביאור הקודם), שענינה של ההוראה "הוי מתפלל בשלומה של מלכות" הוא לעורר את מורא המלכות כפי שהוא בשרשה - מלכותו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, כי על ידי כך מתבטל רגש הגאווה שבאדם כלפי זולתו.

בהמשך לכך באים דברי המשנה "שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה שכינה שרויה ביניהם". תוכן הדברים הוא, שאם אדם העוסק בתורה מבקש לבחון את עצמו האמנם נפטר ממידת הגאווה, עליו לעשות זאת תוך כדי לימוד תורה (מכיון שהתורה היא מציאותו). אם הוא לומד תורה לבדו, ללא חבר יתכן והסיבה לכך היא ההרגשה שהוא נעלה מחבירו בדרגת הלימוד - ואם כך, טרם ביטל את גאוותו ואת הרגשת מציאותו. כפי שמפרשי המשנה מפרשים זאת בתחילת המשנה¹: "שנים שיושבין ואין ביניהן דברי תורה וכו'" - שאף אם עוסקים בתורה כל אחד לבדו ואין חיבור ביניהם הרי זה בכלל מושב לצים, כיון ש"כל אחד מהביל ומתלוץץ בלבד על ידיעת ולימוד חבירו".

אך אם "יש ביניהן דברי תורה", דהיינו שבעוסקו בתורה הוא רואה בזולת שווה-ערך אליו, הרי זו הוכחה על "התבטלותו" ואי הרגשת מעלותיו, ואזי "שכינה שרויה ביניהן, - מתגלית מלכותו של הקב"ה, זו המביאה לידי שלימות היראה והביטול לאלקות.

משום כך גם מכנה הפסוק את מי שזכו לכך בתואר "יראי ה'" - שכן היראה (הפועלת ביטול על האדם) היא הסיבה לכך ש"יש ביניהן דברי תורה".

(ליקוטי שיחות, כרך יז, עמ' 369)

(שיחת קודש תשכ"ח - פרשת ואתחנן)

מז א וידבר יהוה אל-משה אחרי מות שני
בני אהרן בקרבתם לפני-יהוה וימתו כס"י:
ב ויאמר יהוה אל-משה דבר אל-אהרן אחיך
ואל-יבא בכל-עת אל-הקדש מבית לפרכת
אל-פני הכפרת אשר על-הארן ולא ימות כי
בענן אראה על-הכפרת כס"י: ג בזאת יבא
אהרן אל-הקדש בפר בין-בקר לחטאת ואיל
לעלה כס"י: ד כתנת-בד קדש ילבש ומכנס-בד
יהיו על-בשרו ובאבנט בד יחגר ובמצנפת
בד יצנף בגדי-קדש הם ורחץ במים את-
בשרו ולבשם כס"י: ה ומאת עדת בני ישראל
יקח שני-שעירי עזים לחטאת ואיל אחד
לעלה: ו והקריב אהרן את-פר החטאת
אשר-לו וכפר בעדו ובעד ביתו כס"י: ז ולקח

א ומליל יי עם משה בחר דמיתו
תרין בני אהרן בקרוביהון אשתא
נוכריתא קדם יי ומיתו: ב ואמר
יי למשה מלל עם אהרן אחוה
ולא יהי עלל בכל עדן לקודשא
מגיו לפרכתא לקדם כפרתא די
על ארונא ולא ימות ארי בעננא
אנא מתגלי על בית כפרתא:
ג בדא יהי עלל אהרן לקודשא
בתור בר תורי לחטאתא ודכר
לעלתא: ד כתונא דבוצא
קודשא ילבש ומכנסין דבוץ יהון
על בסרה ובהמיןא דבוצא יסר
ובמצנפתא דבוצא יחת ברישה
לבושי קודשא אנון ויסחי במיא
ית בסרה וילבשנון: ה ומן
כנשתא דבני ישראל יסב תרין
צפירי עזין לחטאתא ודכר חד
לעלתא: ו ויקרב אהרן ית תורא
דחטאתא די לה וכפר עלוהי
ועל אנש ביתה: ז ויסב ית תרין

רש"י

ואף זו, לא בכל עת, כי אם ביום-הכפורים, כמו
שמפרש בסוף הפרשה: "בחודש השביעי בעשור
לחדש": (ד) כתנת-בד וגו'. מגיד שאינו משמש
לפנים בשמונה בגדים שהוא משמש בהם בחוץ
שיש בהם זהב, לפי שאין קטגור נעשה סגור,
(ר"ה כו) אלא בארבעה, כלהן הדיוט, וכלן של
בוץ: קדש ילבש. (ת"כ) שיהיו משל הקדש: יצנף.
כתרגומו: יחת ברישה, יניח בראשו, כמו
(בראשית לט טז): "ותנח בגדו", ואתתתה: ורחץ
במים. אותו היום טעון טבילה בכל חליפותיו
(יומא ל), וחמש פעמים היה מחליף מעבודת פנים
לעבודת חוץ, ומחוץ לפנים, ומשנה מבגדי זהב
לבגדי לכן ומבגדי לכן לבגדי זהב, ובכל חליפה
טעון טבילה ושני קדושי ידים ורגלים מן הפיור:
(ו) את-פר החטאת אשר-לו. האמור למעלה.

(א) וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני
אהרן וגו'. מה תלמוד לומר? היה רבי אלעזר בן
עזריה מושלו משל לחולה שנוכנס אצלו רופא.
אמר לו: אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב. בא
אחר ואמר לו: אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב,
שלא תמות בדרך שמת פלוני. זה גרזו יותר מן
הראשון, לכך נאמר: "אחרי מות שני בני אהרן":
(ב) ויאמר ה' אל-משה דבר אל-אהרן אחיך
ואל-יבא. שלא ימות בדרך שמתו בניו: ולא
ימות. שאם בא, הוא מת: כי בענן אראה. כי
תמיד אני נראה שם עם עמוד ענני. ולפי שגלוי
שכינתי שם, יזהר שלא ירגיל לבא, זהו פשוטו;
ומדרשו: לא יבא פי-אם בענן הקטרת ביום
הכפורים: (ג) בזאת. גימטריא שלו ארבע מאות
ועשר, רמז לבית ראשון: בזאת יבא אהרן וגו'.

אֶת־שְׁנֵי הַשְּׁעִירִם וְהַעֲמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה
 פָּתַח אֶהֱל מוֹעֵד: ^ח וְנָתַן אֶהֱרֹן עַל־שְׁנֵי
 הַשְּׁעִירִם גִּרְלוֹת גּוֹרֵל אֶחָד לַיהוָה וְגּוֹרֵל אֶחָד
 לַעֲזָאוֹל ^{כס"ו}: ^ט וְהִקְרִיב אֶהֱרֹן אֶת־הַשְּׁעִיר אֲשֶׁר
 עָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לַיהוָה וַעֲשָׂהוּ חַטָּאת ^{כס"ז}:
 וְהַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לַעֲזָאוֹל
 יַעֲמִד־חֵי לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ
 לַעֲזָאוֹל הַמִּדְבָּרָה ^{כס"ח}: ^י וְהִקְרִיב אֶהֱרֹן אֶת־
 פֶּרֶךְ הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֵּר בָּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ
 וְשַׁחַט אֶת־פֶּרֶךְ הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ ^{כס"ט}: יִשְׂרָאֵל
 יִבְלֶקֶח מִלֹּא־הַמִּחְתָּה גִּחְלִי־אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ
 מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמִלֹּא חֲפָנָיו קִטְרֶת סָמִים דִּקָּה
 וְהֵבִיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת ^{כס"י}: ^{יג} וְנָתַן אֶת־הַקִּטְרֶת
 עַל־הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכִסָּהּ | עֵנַן הַקִּטְרֶת אֶת־הַכֹּפֶרֶת אֲשֶׁר

צִפְרִין וִיקִים יִתְהוֹן קָדָם יי
 בְּתַרְע מִשְׁפָּן זְמָנָא: ^ח וְיִתֵּן אֶהֱרֹן
 עַל תְּרִין צִפְרִין עֲדָבִין עֲדָבָא חַד
 לְשָׂמָא דִּי וְעֲדָבָא חַד לַעֲזָאוֹל:
^ט וְיִקְרֵב אֶהֱרֹן יֵת צִפְרִיָּא דִּי
 סָלִיק עֲלוּהִי עֲדָבָא לְשָׂמָא דִּי
 וְיַעֲבֹדְנָה חַטָּאתָא: ^י וְצִפְרִיָּא דִּי
 סָלִיק עֲלוּהִי עֲדָבָא לַעֲזָאוֹל יִתְקַם
 כַּד חֵי קָדָם יי לְכַפֵּרָא עֲלוּהִי
 לְשַׁלַּח יִתְה לַעֲזָאוֹל לְמִדְבָּרָא:
^{יא} וְיִקְרֵב אֶהֱרֹן יֵת תּוֹרָא
 דְּחַטָּאתָא דִּי לֵה וְיִכְפֹּר עֲלוּהִי
 וְעַל אָנֹשׁ בֵּיתָה וְיִכּוּס יֵת תּוֹרָא
 דְּחַטָּאתָא דִּי לֵה: ^{יב} וְיִסַּב מְלִי
 מַחְתִּיתָא גּוֹמְרִין דְּאִשָּׁא מַעֲלִי
 מִדְבָּחָא מִן קָדָם יי וּמְלִי חֲפָנֵהִי
 קִטְרֶת בּוֹסְמִין דִּיקִין וְיַעֲלֵל מִגִּזֵּי
 לְפָרֹכֶתָא: ^{יג} וְיִתֵּן יֵת קִטְרֶת
 בּוֹסְמִיָּא עַל אִשָּׁתָא לְקָדָם יי וְחִפִּי

רע"י

"יעמד-חי" - עמידתו חי עד שישתלח; מכאן,
 ששליחותו למיתה: לכפר עליו. שיתודה עליו,
 כדכתיב: "והתודה עליו וגו'": (יא) וכפר בעדו
 וגו'. (ת"כ) ודוי שני עליו ועל אחיו הכהנים, שהם
 כלם קרויים ביתו, שנאמר: (תהלים קלה) "בית
 אהרן ברכו את-ה' וגו'". מכאן, שהכהנים
 מתכפרים בו, (ת"כ) וכל כפרתן אינה אלא על
 טמאת מקדש וקדשיו, כמו שנאמר: "וכפר על-
 הקדש מטמאת וגו'": (יב) מעל המזבח. החיצון
 (יומא מה): מלפני ה'. מצד שלפני הפתח, והוא צד
 מערב: דקה. (יומא שם) מה תלמוד לומר "דקה",
 והלא כל הקטרת דקה היא, שנאמר (שמות ל לו):
 "ושחקת ממנה הדק"? אלא שתהא דקה מן
 הדקה, שמערכ יום-הכפורים הִיָּה מחזירה
 למכתשת: (יג) על-האש. שבתוך המחתה: ולא

ולמדך כאן, שמשלו הוא בא ולא משל צבור:
 וכפר בעדו ובעד ביתו. (יומא לו, ת"כ) מתודה עליו
 עונותיו ועונות ביתו: (ח) ונתן אהרן על-שני
 השעירים גרלות. מעמיד אחד לימין ואחד
 לשמאל, ונותן שתי ידיו בקלפי, ונוטל גורל בימין
 ויחברו בשמאל, ונותן עליהם את שכתוב בו
 "לשם", הוא לשם, ואת שכתוב בו "לעזאול",
 משתלח לעזאול: עזאול. (יומא סז, ת"כ) הוא הר
 עז וקשה, צוק גבה, שנאמר: "ארץ גזרה",
 חתוכה: (ט) ועשהו חטאת. כשמיני הגורל
 עליו, קורא לו שם, ואומר: "לה' חטאת":
 (י) יעמד-חי. כמו "יעמד חי", על-ידי אחרים;
 ותרגומו: יתקם כד חי. (ת"כ) מה תלמוד לומר?
 לפי שנאמר: "לשלח אתו לעזאול", ואיני יודע
 שלוחו אם למיתה אם לחיים, לכך נאמר:

עננא קטרטא ית פפרתא די על
סהדותא ולא ימות: יד ויסב
מדמא דתורא וידי באצבעה על
אפי כפרתא קדומא ולקדם
כפרתא ידי שבע זמנין מן דמא
באצבעה: טו ויכוס ית צפירא
דחטאתא די לעמא ויעל ית דמה
למגיו לפרכתא ויעבד לדמה
כמא די עבד לדמא דתורא וידי
יתה על כפרתא ולקדם כפרתא:
טז ויכפר על קודשא מסואבת
בני ישראל וממרדיהון לכל
חטאיהון וכן יעבד למשכן זמנא
דשרי עמהון בגו סואבתהון:
יז וכל אנש לא יהי במשכן זמנא
במעלה לכפרא בקודשא עד
מפקה ויכפר עלוהי ועל אנש
ביתה ועל כל קהלא דישראל:
יח ויפוק למדבחה די קדם יי
ויכפר עלוהי ויסב מדמא דתורא
ומדמא דצפירא ויתן על קרנת
מדבחה סחור סחור: יט וידי
עלוהי מן דמא באצבעה שבע
זמנין וידבחה ויקדשנה מסואבת

על-העדות ולא ימות כס"י: יד ולקח מדם הפר
והזה באצבעו על-פני הכפרת קדמה ולפני
הכפרת יזה שבע-פעמים מן-הדם
באצבעו כס"י: טו ושחט את-שעיר החטאת
אשר לעם והביא את-דמו אל-מבית לפרכת
ועשה את-דמו כאשר עשה לדם הפר והזה
אתו על-הכפרת ולפני הכפרת כס"י: טז וכפר
על-הקדש מטמאת בני ישראל ומפשעיהם
לכל-חטאתם וכן יעשה לאהל מועד השכן
אתם בתוך טמאתם כס"י: יז וכל-אדם
לא-יהיה | באהל מועד בבאו לכפר בקדש
עד-צאתו וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד
כל-קהל ישראל: ע"ב בחול יח ויצא אל-המזבח
אשר לפני-יהוה וכפר עליו ולקח מדם הפר
ומדם השעיר ונתן על-קרנות המזבח
סביב כס"י: יט והזה עליו מן-הדם באצבעו

רש"י

כך מזה על הפרכת מבחוץ משניהם אחת למעלה
ושבע למטה: השכן אתם בתוך טמאתם. אף-על-
פי שהם טמאים, שכינה ביניהם: (יח) אל-
המזבח אשר לפני-ה'. זה מזבח הזהב, שהוא
לפני ה' בהיכל, ומה תלמוד לומר "ויצא"? לפי
שהזה הנזאות על הפרכת ועמד מן המזבח ולפנים
והזה, ובמתנות המזבח הזקיקו לצאת מן המזבח
ולחוץ, ויתחיל מקרן מזרחית צפונית (יומא נח):
וכפר עליו. ומה היא פפרתו? "ולקח מדם הפר
ומדם השעיר" - מערבין זה לתוך זה: (יט) והזה
עליו מן-הדם. אחר שנתן מתנות באצבעו על
קרנותיו, מזה שבע הנזאות על גגו (ת"כ): וטהרו.

ימות. הא אם לא עשאה בתקנה, חייב מיתה:
(יד) והזה באצבעו. הנזאה אחת במשמע: ולפני
הכפרת יזה שבע. הרי אחת למעלה ושבע למטה:
(טו) אשר לעם. מה שהפר מכפר על הפהנים,
מכפר השעיר על ישראל, והוא השעיר שעלה עליו
הגורל לשם: כאשר עשה לדם הפר. אחת
למעלה ושבע למטה: (טז) מטמאת בני
ישראל. (ת"כ) על הנכנסין למקדש בטמאה, ולא
נודע להם בסוף, שנאמר: "לכל-חטאתם", וחטאת
היא שוגג: ומפשעיהם. אף הנכנסין מזיד
בטמאה: וכן יעשה לאהל מועד. (יומא נז) כשם
שהזה משניהם בפנים אחת למעלה ושבע למטה,

שבע פעמים וטהרו וקדשו מטמאת בני ישראל כ"י: וכלה מכפר את-הקדש ואת-אהל מועד ואת-המזבח והקריב את-השעיר החי: כא וסמך אהרן את-שתי כתיב ידו קרי ידיו על-ראש השעיר החי והתודה עליו את-כל-עונת בני ישראל ואת-כל-פשעיהם לכל-חטאתם ונתן אתם על-ראש השעיר ושלח ביד-איש עתי המדברה כ"י: כב ונשא השעיר עליו את-כל-עונתם אל-ארץ גזרה ושלח את-השעיר במדבר: כג ובא אהרן אל-אהל מועד ופשט את-בגדי הכהן אשר לבש בבאו אל-הקדש והניחם שם כ"י: כד ורחץ את-בשרו במים במקום קדוש ולבש את-בגדיו ויצא ועשה

בני ישראל: כ וישצי מלכפרא על קודשא ועל משכן זמנא ועל מדבחה ויקרב ית צפירא חיא: כא ויסמוך אהרן ית תרתין ידוהי על ריש צפירא חיא וינדי עלוהי ית כל עונת בני ישראל וית כל מרדיהון לכל חטאיהון ויתן יתהון על ריש צפירא וישלח ביד גבר דזמין למכה למדברא: כב ויטול צפירא עלוהי ית כל חוביהון לארעא דלא יתבא וישלח ית צפירא במדברא: כג וייעול אהרן למשכן זמנא וישלח ית לבושי בוצא די לבש במעלה לקודשא ויצנענון תמן: כד ויסחי ית בסרה במיא באתר קדיש וילבש ית לבושוהי ויפוק ויעבד ית עלתה וית עלת עמא בשרו במים במקום קדוש

רש"י

וקטרת ההיכל שעל מזבח הפנימי בבגדי זהב. וסדר המקראות, לפי סדר העבודות, כך הוא: "ושלח את-השעיר במדבר", "ורחץ את-בשרו במים וגו'", "ויצא ועשה את-עלתו וגו'", "ואת חלב החטאת וגו'", וכל הפרשה עד "ואחרי-כן יבוא אל-המחנה", ואחרי-כן: "ובא אהרן: והניחם שם. מלמד שטעונין גניזה ולא ישתמש באותן ארבעה בגדים ליום כפורים אחר: (כד) ורחץ את-בשרו וגו'." (יומא לב) למעלה למדנו מ"ורחץ את-בשרו ולבשם", שפשהוא משנה מבגדי זהב לבגדי לבן, טעון טבילה. שבאותה טבילה פשט בגדי זהב שעבד בהן עבודת תמיד של שחר ולבש בגדי לבן לעבודת היום; וכאן למדנו, שפשהוא משנה מבגדי לבן לבגדי זהב, טעון טבילה: במקום קדוש. (ת"כ, יומא שם) המקדש בקדשת עזרה, והיא היתה פגג בית הפרנה, וכן ארבע טבילות הפאות חובה ליום,

ממה שעבר: וקדשו. לעתיד לבא: (כא) איש עתי. (יומא סו) המוכן לכך מיום אתמול: (כג) ובא אהרן אל-אהל מועד. אמרו רבותינו שאין זה מקומו של מקרא זה, ונתנו טעם לדבריהם במסכת יומא (דף לב), ואמרו: כל הפרשה בלה נאמרה על הסדר, חוץ מביאה זו שהיא אחר עשיית עולתו ועולת העם והקטרת אמורי פר ושעיר שנעשים בחוץ בבגדי זהב, וטובל ומקדש ופושטן ולובש בגדי לבן: ובא אל-אהל מועד. להוציא את הפך ואת המחטה, שהקטיר בה הקטרת לפני ולפנים: ופשט את-בגדי הכהן. אחר שהוציאם, ולובש בגדי זהב לתמיד של בין הערפים. וזהו סדר העבודות: תמיד של שחר בבגדי זהב, ועבודת פר ושעיר הפנימיים וקטרת של מחטה בבגדי לבן, ואילו ואיל העם ומקצת המוספין בבגדי זהב, והוצאת כף ומחטה בבגדי לבן, ושגרי המוספין ותמיד של בין הערפים

ויכפר עלוהי ועל עמא: כה וית
תרבא דחטאתא נסק למדבחה:
כו ודמוכיל ית צפירא לעזאזל
יצבע לבושוהי ונסחי ית בסרה
במיא ובתר בן ייעול למשריתא:
כז וית תורא דחטאתא וית
צפירא דחטאתא די אתעל
מדמהון לכפרא בקודשא יתפקון
למברא למשריתא ויוקדון בנורא
ית משפיהון וית בסרהון וית
אכליהון: כח ודמוקיד יתהון
יצבע לבושוהי ונסחי ית בסרה
במיא ובתר בן ייעול למשריתא:
כט ותהי לכון לקים עלם בירחא
שביעאה בעשרא לירחא תענון
ית נפשתיכון וכל עבידא לא
תעבדון ציבא וגיורא דיתגורון
ביניכון: ל ארי ביומא הדין
יכפר עליכון לדבאה יתכון מכל
חוביכון קדם יי תדכון: לא שבת
שבתא היא לכון ותענון ית
נפשתיכון קים עלם: לב ויכפר
בהנא די רבי יתה ודי יקרב ית
קרבה לשמשא תחות אבוהי
וילפש ית לבושי בוצא לבושי
קודשא: לג ויכפר על מקדש
קודשא ועל משכן זמנא ועל
מדבחה יכפר ועל בהניא ועל כל

את-עלתו ואת-עלת העם וכפר בעדו ובעד
העם כס"י: שני כה ואת חלב החטאת יקטיר
המזבחה כס"י: כו והמשלח את-השעיר לעזאזל
יכבם בגדיו ורחץ את-בשרו במים ואחרי-כן
יבוא אל-המחנה: כז ואת פר החטאת ואת
שעיר החטאת אשר הובא את-דמם לכפר
בקדש יוציא אל-מחוץ למחנה ושרפו באש
את-ערתם ואת-בשרם ואת-פרשם כס"י:
כח והשרף אתם יכבם בגדיו ורחץ את-בשרו
במים ואחרי-כן יבוא אל-המחנה: כט והיתה
לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור
לחדש תענו את-נפשותיכם וכל-מלאכה לא
תעשו האזרח והגר הגר בתוכם: ל פי-ביום
הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל
חטאתיכם לפני יהוה תטהרו: לא שבת
שבתון היא לכם ועניתם את-נפשותיכם
חקת עולם: לב וכפר הכהן אשר-ימשח אתו
ואשר ימלא את-ידו לכהן תחת אביו ולבש
את-בגדי הכהן בגדי הקדש כס"י: לג וכפר את-

מקדש הקדש ואת-אהל מועד ואת-המזבח וכפר ועל הכהנים

רש"י

אבל הראשונה היתה בחיל: ולבש את-בגדיו. שמונה בגדים שהוא עובד בהן כל ימות השנה: ויצא. מן ההיכל אל החצר שמזבח העולה שם: ועשה את-עלתו. איל לעולה האמור למעלה: "בזאת יבא אהרן וגו'". ואת-עלת העם. (יומא עג) ויאל אחד לעלה" האמור למעלה "ומאת עדת

בני ישראל וגו'": (כה) ואת חלב החטאת. אמורי פר ושעיר: יקטיר המזבחה. על מזבח החיצון, דאלו בפנימי פתיב: "לא תעלו עליו קטרת זרה ועלה ומנחה" (שמות ל ט): (כז) אשר הובא את-דמם. להיכל ולפני ולפנים: (לב) וכפר הכהן אשר-ימשח וגו'. (ת"כ) כפרה

עמא דקהלא יכפר: לר ותהי דא
לכון לקים עלם לכפרא על בני
ישראל מכל חוביהון חדא
בשתא ועבד כמא די פקיד יי ית
משה: א ומליל יי עם משה
למימר: ב מלל עם אהרן ועם
בנוהי ועם כל בני ישראל ותימר
להון דין פתגמא די פקיד יי
למימר: ג גבר גבר מבית ישראל
די יכוס תור או אמר או עזא
במשריתא או די יכוס מברא
למשריתא: ד ולתרע משפן
זמנא לא איתה לקרבא קרבנא
קדם יי קדם משכנא דיי דמא
יתחשב לגברא ההוא דמא אשד
וישתיצי אנשא ההוא מגו עמה:
ה בדיל די ייתון בני ישראל ית
דבחייהון די אנון דבחין על אפי
חזלא וייתנון לקדם יי לתרע
משפן זמנא לות פהנא ויכסון
נכסת קודשין קדם יי יתהון:
ו ויזרוק פהנא ית דמא על
מדבחא דיי בתרע משפן זמנא
ויסק תרבא לאתקבלא ברעוא
קדם יי: ז ולא ידבחון עוד ית

ועל-כל-עם הקהל יכפר: לר והיתה זאת לכם
לחקת עולם לכפר על-בני ישראל מכל-
חטאתם אחת בשנה ויעש כאשר צוה יהוה
את-משה כס"י: פ יז א וידבר יהוה אל-משה
לאמר: ב דבר אל-אהרן ואל-בניו ואל כל-בני
ישראל ואמרת אליהם זה הדבר אשר-צוה
יהוה לאמר: ג איש איש מבית ישראל אשר
ישחט שור או-כשב או-עז במחנה או אשר
ישחט מחוץ למחנה כס"י: ד ואל-פתח אהל
מועד לא הביאו להקריב קרבן ליהוה לפני
משכן יהוה דם יחשב לאיש ההוא דם שפך
ונכרת האיש ההוא מקרב עמו כס"י: ה למען
אשר יביאו בני ישראל את-זבחייהם אשר
הם זבחים על-פני השדה והביאם ליהוה
אל-פתח אהל מועד אל-הכהן וזבחו זבחי
שלמים ליהוה אותם כס"י: ו וזרק הכהן את-
הדם על-מזבח יהוה פתח אהל מועד
והקטיר החלב לריח ניחח ליהוה: ז ולא-

רע"י

(לד) ויעש כאשר צוה ה' וגו'. כשהגיע
יום-הכפורים עשה כסדר הזה; ולהגיד שבחו של
אהרן, שלא היה לוכשן לגדלתו, אלא כמקנים גזרת
המלך (ת"כ): (ג) אשר ישחט שור או-כשב.
במקדשין הכתוב מדבר, שנאמר: "להקריב
קרבן": במחנה. (זבחים קו) חוץ לעזרה: (ד) דם
יחשב. כשופך דם האדם, שמתחייב בנפשו: דם
שפך. (ת"כ) לרבות את הזורק דמים בחוץ:
(ה) אשר הם זבחים. אשר הם רגילים לזבח:

זו של יום-הכפורים אינה כשרה אלא בכהן גדול,
לפי שנאמרה כל הפרשה באהרן, הצורך לומר
בכהן גדול הבא אחריו שיהא כמוהו: ואשר ימלא
את-ידו. (ת"כ) אין לי אלא המשותם בשמן המשחה,
מרבם בגדים מנין? תלמוד לומר: "ואשר ימלא
את ידו וגו'", והם כל הכהנים הגדולים שעמדו
מיאשיהו ואילן, שבקימו נגנזה צלוחית של שמן
המשחה: לכהן תחת אביו. (ת"כ) ללמד שאם בנו
ממלא את מקומו, הוא קודם לכל אדם:

יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת־זִבְחֵיהֶם לְשַׁעֲרֵם אֲשֶׁר הֵם
 זָנִים אַחֲרֵיהֶם חֻקַּת עוֹלָם תְּהִי־זֹאת לָהֶם
 לְדֹרֹתָם כִּסִּי: שְׁלִישִׁי ח וְאֵלֵהֶם תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ
 מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר אֲשֶׁר־יָגוּר בְּתוֹכְכֶם
 אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עֲלֶה אוֹזֵב־כִּסִּי: ט וְאֶל־פֶּתַח
 אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יִבְיֹאֲנוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לִיהוָה
 וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמּוֹ כִּסִּי: י וְאִישׁ אִישׁ
 מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר
 יֹאכַל כָּל־דָּם וְנִתְּתִי פָנָי בַּנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת
 אֶת־הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ מִקֶּרֶב עַמָּה כִּסִּי:
 יא כִּי־נֶפֶשׁ הַבֶּשֶׂר בָּדָם הוּא וְאֲנִי נִתְּתִיו לָכֶם
 עַל־הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי־הַדָּם הוּא
 בַּנֶּפֶשׁ יִכָּפֵר כִּסִּי: יב עַל־כֵּן אֲמַרְתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
 כָּל־נֶפֶשׁ מִכֶּם לֹא־תֹאכַל דָּם וְהַגֵּר הַגֵּר
 בְּתוֹכְכֶם לֹא־יֹאכַל דָּם כִּסִּי: יג וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר יֵצוּד צִיד
 חַיָּה אוֹ־עוֹף אֲשֶׁר יֹאכַל וְשָׁפַךְ אֶת־דָּמּוֹ
 וְכִסְּהוּ בַּעֲפָר כִּסִּי: יד כִּי־נֶפֶשׁ כָּל־בֶּשֶׂר דָּמּוֹ

דְּבַחִיהוֹן לְשַׁדִּין דִּי אַנּוּן טָעֵן
 בְּתַרְיֵהוֹן קָנִם עֲלָם תְּהִי דָא לְהוֹן
 לְדַרְיֵהוֹן: ח וְלֵהוֹן תִּימָר גְּבֵר
 גְּבֵר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא
 דִּיתְגִּירוֹן בִּינִיכּוֹן דִּי יִסַּק עֲלֵתָא
 אוֹ נִכְסַת קוֹדֶשִׁיא: ט וְלִתְרַע
 מִשְׁכָּן זִמְנָא לֹא אִיתְגַּה לְמַעַבְד
 יְתֵה קָדִם יי וְיִשְׁתַּיְצִי אֲנָשָׁא
 הַהוּא מֵעַמָּה: י גְּבֵר גְּבֵר מִבֵּית
 יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא דִּיתְגִּירוֹן
 בִּינִיכּוֹן דִּי יִיכּוֹל כָּל דְּמָא וְאִתָּן
 רוֹגְזִי בְּאֲנָשָׁא דִּיכּוֹל יְת דְּמָא
 וְאִשְׁתַּיְצִי יְתֵה מִגּוֹ עַמָּה: יא אָרִי
 נֶפֶשׁ בְּסָרָא בְּדָמָא הִיא וְאֲנָא
 יְהַבְתֵּהּ לָכּוֹן עַל מַדְבָּחָא לְכַפֵּרָא
 עַל נַפְשִׁיתִיכּוֹן אָרִי דְּמָא הוּא עַל
 נֶפֶשׁ אֲמָרִית: יב עַל כֵּן אֲמַרְתִּי
 לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל אֲנָשׁ מִנְכּוֹן לֹא
 יִיכּוֹל דְּמָא וְגִיּוֹרָא דִּיתְגִּירוֹן
 בִּינִיכּוֹן לֹא יִיכּוֹל דְּמָא: יג וְגְבֵר
 גְּבֵר מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא
 דִּיתְגִּירוֹן בִּינִיכּוֹן דִּי יֵצוּד צִידָא
 חַיָּתָא אוֹ עוֹפָא דִּי מִתְאַכֵּל
 וְיִישׁוּד יְת דְּמָה וְיִכְסֶּהָ בַּעֲפָרָא:
 יד אָרִי נֶפֶשׁ כָּל בְּסָרָא דְּמָה
 בְּנַפְשָׁהּ הוּא וְאֲמַרְתִּי לִבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל דָּם כָּל בְּסָרָא לֹא תִכְלוּן

רע"י

- (ז) לְשַׁעֲרֵם. לְשַׁדִּים, כְּמוֹ (ישעיה יג כא):
 "וּשְׁעִירִים יִרְקְדוּ־שָׁם" (ח) אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עֲלֶה.
 לְחִיב עַל הַמִּקְטִיר אִיכָרִים בַּחוּץ [עֵין בְּרֵא"ם]
 כְּשֹׁחַט בַּחוּץ, שָׁאֵם שָׁחַט אַחֵד וְהַעֲלָה חֲבֵרוֹ,
 שְׁגִיחָן חִיבִין (ת"כ. חולין קט): (ט) וְנִכְרַת. וְנָרְעוּ
 נִכְרַת וְנִמְיוֹ נִכְרַתִּין: (י) כָּל־דָּם. לְפִי שְׁנָאֵמַר:
 "בַּנֶּפֶשׁ יִכָּפֵר", יְכוּל לֹא יִהְיֶה חִיב אֱלָא עַל דָּם
 הַמִּקְדָּשִׁים? תְּלָמוּד לֹא־מֵר: "כָּל־דָּם": וְנִתְּתִי פָנָי.
 (ת"כ) פָּנָא שְׁלִי, פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקִי וְעוֹסֵק בּוֹ:
 (יא) כִּי נֶפֶשׁ הַבֶּשֶׂר. שֶׁל כָּל בְּרִיָּה, בָּדָם הִיא
 תְּלוּיָהּ, וְלִפְיֵכֶךְ נִתְּתִיו עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נֶפֶשׁ
 הָאָדָם; תְּבֵא נֶפֶשׁ וְתִכְפֹּר עַל הַנֶּפֶשׁ: (יב) כָּל־
 נֶפֶשׁ מִכֶּם. לְהַזְהִיר גְּדוּלִים עַל הַקִּטְנִים:
 (יג) אֲשֶׁר יֵצוּד. (ת"כ. חולין פד) אֵין לִי אֱלָא צִיד,
 אוֹזִין וְתִרְנַגּוּלִין מִנִּין? תְּלָמוּד לֹא־מֵר: "צִיד", מִכָּל
 מְקוֹם. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר: "אֲשֶׁר יֵצוּד"? שֶׁלֹּא
 יֹאכַל בֶּשֶׂר, אֱלָא בְּהִזְמָנָה זֹאת: אֲשֶׁר יֹאכַל. פֶּרֶט
 לְטִמְאִים: (יד) דָּמּוֹ בְּנַפְשׁוֹ הוּא. דָּמּוֹ הוּא לֹא

ארי נפש כל בסרא דמה היא כל
דיכלגה ושתיעי: טו וכל אנש די
יכול נבילא ותבירא בניצבא
ובגיורא ויצבע לבושוהי ונסחי
במיא ויהי מסאב עד רמשא
וידפי: טז ואם לא יצבע ובסרה
לא נסחי ויקבל חובה: א ומליל
יי עם משה למימר: ב מלל עם
בני ישראל ותימר להון אנא יי
אלהכון: ג כעובדי עמא דארעא
דמצרים די יתבתון בה לא
תעבדון וכעובדי עמא דארעא
דכנען די אנא מעל יתכון תמן
לא תעבדון ובנימוסיהון לא
תהכון: ד ית דיני תעבדון וית
קזמי תטרון להלכא בהון אנא יי
ובחקתיהם לא תלכו

בנפשו הוא ואמר לבני ישראל דם כל-בשר
לא תאכלו כי נפש כל-בשר דמו הוא
כל-אכליו יפרת רש"י: טו וכל-נפש אשר תאכל
נבלה וטרפה באזרח ובגר וכבש בגדיו ורחץ
במים וטמא עד-הערב וטהר רש"י: טז ואם לא
יכבש ובשרו לא ירחץ ונשא עונו רש"י: פ
יח א וידבר יהוה אל-משה לאמר: ב דבר
אל-בני ישראל ואמרת אלהם אני יהוה
אלהיכם רש"י: ג כמעשה ארץ-מצרים אשר
ישבתם-בה לא תעשו וכמעשה ארץ-כנען
אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו
ובחקתיהם לא תלכו רש"י: ד את-משפטי תעשו ואת-חקתי תשמרו

רש"י

לפיכך בא עליהם בגזרה: "אני ה' אלהיכם" - דעו
מי גזור עליכם, דין להפרע ונאמן לשלם שכר:
(ג) כמעשה ארץ-מצרים. (ת"כ) מגיד שמעשיהם
של מצריים ושל כנעניים מקלקלים מכל האמות,
ואותו מקום שישבו בו ישראל מקלקל מן הכל:
אשר אני מביא אתכם שמה. מגיד שאותן עממין
שכבשו ישראל, מקלקלים יותר מכלם (ת"כ):
ובחקתיהם לא תלכו. מה הניח הכתוב שלא
אמר? אלא אלו נימוסות שלהן, דברים החקוקין
להם, כגון טרטיאות ואצטדיאות. רבי מאיר אומר:
אלו דרכי האמורי שמנו חכמים: (ד) את-משפטי
תעשו. אלו דברים האמורים בתורה במשפט,
שאלו לא נאמרו, היו כדאי לאמרן: ואת-חקתי
תשמרו. דברים שהם גזרת המלך, שיצר הרע
משיב עליהם: 'למה לנו לשמרן?' ואמות העולם
משיבין עליהן, כגון: אכילת חזיר ולבישת שעטנז
וטהרת מי חטאת, לכך נאמר: "אני ה'", גזרתי
עליכם, אי אתם רשאים להפטר!: ללכת בהם. אל

במקום הנפש, שהנפש תלויה בו: פי-נפש כל-
בשר דמו הוא. הנפש היא הדם. 'דם' ו'בשר'
לשון זכר. 'נפש' לשון נקבה: (טו) אשר תאכל
נבלה וטרפה. בנבלת עוף טהור דבר הכתוב,
שאין לה טמאה אלא בשעה שנבלעת בבית
הבליעה. ולמדך פאן, שמשמאה באכילתה ואינה
מטמאה כמגע, ו"טרפה" האמורה פאן, לא נכתבה
אלא לדרש. וכן שנינו: יכול תהא נבלת עוף טמא
מטמאה בבית הבליעה? תלמוד לומר
"טרפה" - מי שיש במינו טרפה, יצא עוף טמא,
שאין במינו טרפה: (טז) ונשא עונו. אם יאכל
קדש או יכנס למקדש, חייב על טמאה זו ככל שאר
טמאות: ובשרו לא ירחץ ונשא עונו. על רחיצת
גופו ענוש פרת, ועל כבוס בגדים במקלות:
(ב) אני ה' אלהיכם. אני הוא שאמרתי בסיני
(שמות כ): "אנכי ה' אלהיך", וקבלתם עליכם
מלכותי, מעתה קבלו גזרותי. רבי אומר: גלוי
וידוע לפניו שסופן לנתק בעריות בימי עזרא,

אֶלְהֶכּוֹן : ה וְתִשְׁרֹן יָת קִמִּי וְיָת
דִּינִי דִי יַעֲבֹד יִתְהוֹן אֲנָשׁ וְיַחֲזִי
כְּהוֹן לַחֲזִי עֲלָמָא אָנָּא יי : ו גִּבֹּר
גִּבֹּר לְכָל קָרִיב בְּסֻרָּה לֹא תִקְרְבוּן
לְגִלְגָּלָה עָרִיא אָנָּא יי : ז עָרִית
אָבוּךְ וְעָרִית אִמְךָ לֹא תִגְלִי אִמְךָ
הִיא לֹא תִגְלִי עָרִיתָהּ : ח עָרִית
אֶתְּ אָבוּךְ לֹא תִגְלִי עָרִית אָבוּךְ
הִיא : ט עָרִית אֶחָתְךָ בֵּת אָבוּךְ
אוּ בֵּת אִמְךָ דִּילִידָא מִן אָבוּךְ מִן
אֶתְּ אַחֲרִי אוּ מִן אִמְךָ לְגִבֹּר
אֶחָרֹן לֹא תִגְלִי עָרִיתָהּ : י עָרִית
בֵּת בֶּרֶךְ אוּ בֵּת בְּרִתְךָ לֹא תִגְלִי
עָרִיתָהּ אַרְי עָרִיתְךָ אֲנִין :
יא עָרִית בֵּת אֶתְּ אָבוּךְ דִּילִידָא
מִן אָבוּךְ אֶחָתְךָ הִיא לֹא תִגְלִי
עָרִיתָהּ : יב עָרִית אֶחָת אָבוּךְ לֹא
תִגְלִי קָרִיבָת אָבוּךְ הִיא : יג עָרִית
אֶחָת אִמְךָ לֹא תִגְלִי אַרְי קָרִיבָת

רעז"י

תפטר מתוכם, שלא תאמר: למדתי חכמת ישראל, אלך ואלמד חכמת האמות: (ה) ושמרתם את-חקתי. לרבות שאר דקדוקי הפרשה, שלא פרט הפתוב בהם (ת"כ). דבר אחר: לתן שמירה ועשיה לחקים, ושמירה ועשיה למשפטים, לפי שלא נתן אלא עשיה למשפטים ושמירה לחקים: וחי בהם. לעולם הבא, שאם תאמר בעולם הזה, והלא סופו הוא מת! אני ה'. נאמן לשלם שכר. (ו) לא תקרבו. להזהיר הנקבה פזר, לכך נאמר לשון רבים: אני ה'. נאמן לשלם שכר: (ז) ערות אביך. (סנהדרין נד) זו אשת אביך. או אינו אלא כמשמעו? נאמר כאן: "ערות אביך", ונאמר להלן (לקמן כ): "ערות אביו גלה". מה להלן אשת אביו, אף כאן אשת אביו: וערות אמה. להביא אמו

הוא: ם יד עֲרוֹת אַחִי-אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה אֶל-
אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרַב דִּדְתָךְ הוּא רס"י: ם טו עֲרוֹת
כַּלְתָּךְ לֹא תִגְלֶה אִשָּׁה בְּנֶךְ הוּא לֹא תִגְלֶה
עֲרוֹתֶיהָ רס"י: ם טז עֲרוֹת אִשְׁת־אֲחִיךָ לֹא תִגְלֶה
עֲרוֹת אֲחִיךָ הוּא: ם יז עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא
תִגְלֶה אֶת-בֵּת-בְּנֶה וְאֶת-בֵּת-בָּתָּהּ לֹא תִקַּח
לְגִלּוֹת עֲרוֹתֶיהָ שְׂאֵרָה הִנֵּה וְמָה הוּא רס"י:
יח וְאִשָּׁה אֶל-אַחֲתָהּ לֹא תִקַּח לְצֹרֵר לְגִלּוֹת
עֲרוֹתֶיהָ עָלֶיהָ בַּחֲיָיָה רס"י: יט וְאֶל-אִשָּׁה בְּנִדָּת
טַמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגִלּוֹת עֲרוֹתֶיהָ: כ וְאֶל-
אִשָּׁת עַמִּיתְךָ לֹא-תִתֵּן שְׁכִבְתְּךָ לְזֹרַע
לְטַמְאָה-בָּהּ: כא וּמִזִּרְעֶךָ לֹא-תִתֵּן לְהַעֲבִיר
לְמַלְךְ וְלֹא תַחֲלִל אֶת-שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי
יְהוָה רס"י: כב וְאֶת-זָכֹר לֹא תִשָּׁכַב מִשְׁכְּבִי
אִשָּׁה תוֹעֵבָה הוּא: כג וּבְכָל-בְּהֵמָה לֹא-תִתֵּן
שְׁכִבְתְּךָ לְטַמְאָה-בָּהּ וְאִשָּׁה לֹא-תַעֲמֹד לִפְנֵי
בְּהֵמָה לְרִבְעָה תִּבֵּל הוּא רס"י: כד אֶל-טַמְאָה

אִמָּךְ הִיא: יד עֲרִית אַח אֲבִיךָ לֹא
תִגְלִי לְאַתְתָּהּ לֹא תִקְרַב אֶתָּה אַח
אֲבִיךָ הִיא: טו עֲרִית כַּלְתְּךָ לֹא
תִגְלִי אֶתָּה בְּרֶךְ הִיא לֹא תִגְלִי
עֲרִיתָהּ: טז עֲרִית אֶתָּה אֲחִיךָ לֹא
תִגְלִי עֲרִית אֲחִיךָ הִיא: יז עֲרִית
אֶתָּה וּבִתָּהּ לֹא תִגְלִי יָת בַּת
כָּרָה וְיָת בַּת בְּרִיתָהּ לֹא תִסָּב
לְגִלְעָה עֲרִיתָהּ קָרִיבֵן אֲנִין עֲצַת
חֲטָאִין הִיא: יח וְאַתְתָּה עִם
אַחֲתָהּ לֹא תִסָּב לְאַעֲקָא לְגִלְעָה
עֲרִיתָהּ עֲלֶיהָ בַּחֲיָיָה:
יט וְלִאֲתָתָהּ בְּרוּחֹךְ סוּכְתָהּ לֹא
תִקְרַב לְגִלְעָה עֲרִיתָהּ: כ וּבִאֲתָת
חֲבֶרְךָ לֹא תִתֵּן שְׁכִבְתְּךָ לְזֹרַע
לְאַסְתָּאבָּא בָּהּ: כא וּמִכְּנִיךָ לֹא
תִתֵּן לְאַעֲבָרָא לְמַלְךְ וְלֹא תַחֲלִי יָת
שְׁמָא דְאַלְהֶךָ אֲנָא יי: כב וְעִם
דְּכוּרָא לֹא תִשָּׁכַב מִשְׁכְּבִי אֶתָּה
תוֹעֵבָתָא הִיא: כג וּבְכָל בְּעִירָא
לֹא תִתֵּן שְׁכִבְתְּךָ לְאַסְתָּאבָּא בָּהּ
וְאַתְתָּה לֹא תִקוּם קָדָם בְּעִירָא
לְמַשְׁלֵט בָּהּ תִּבְלָא הוּא: כד לֹא
תִסְתָּאבֹון בְּכָל אַלִּין אַרִי בְּכָל
אַלִּין אִסְתָּאבֹון עִמְמִיָּא דִּי אֲנָא

רס"י

(קידושין נ) שְׁפִיחָהּ כְּאַחַת. לְצֹרֵר. לְשׁוֹן צָרָה,
לַעֲשׂוֹת אֶת זֶה צָרָה לְזֶה: בַּחֲיָיָה. לְמַדְךָ שְׁאֵם גִּרְשָׁה
לֹא יִשָּׂא אֶת אַחֲוָתָהּ כָּל זְמַן שֶׁהִיא בַּחֲיָיִם:
(כא) לְמַלְךְ. עֲבֹדַת אֱלִילִים הִיא שְׁשֻׁמָּה 'מַלְךְ',
וְזֶה הִיא עֲבֹדַתָּהּ, שְׁמוֹסֵר בְּנוֹ לְכַמָּרִים, (סנהדרין סד)
וְעוֹשִׂין שְׁתֵּי מְדוּרוֹת גְּדוּלוֹת וּמַעֲבִירִין אֶת הַבֶּן
בְּרַגְלָיו בֵּין שְׁתֵּי מְדוּרוֹת הָאֵשׁ: לֹא-תִתֵּן. זֶה הִיא
מְסִירָתוֹ לְכַמָּרִים: לְהַעֲבִיר לְמַלְךְ. זֶה הַעֲבֵרַת
הָאֵשׁ: (כג) תִּבֵּל הוּא. לְשׁוֹן קָדַשׁ וְעֶרְוָה וְנֹאֲפָה,
וְכֵן: "וְאִפִּי עַל-תִּבְלִיתָם" (ישעיה י כה). דְּכָר אַחֵר:
"תִּבֵּל הוּא", לְשׁוֹן כְּלִילָה וְעֶרְבּוּב זֶרַע אָדָם וְזֶרַע

(יד) עֲרוֹת אַחִי-אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה. וְמָה הִיא
עֲרוֹתוֹ? "אֶל-אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרַב": (טו) אִשָּׁה בְּנֶךְ
הוּא. לֹא אֲמַרְתִּי אֶלָּא בְּשֵׁישׁ לְבֶנֶךְ אִישׁוֹת בָּהּ,
פָּרַט לְאַנוּסָה וְשִׁפְחָה וְנִזְכָּרִית (סנהדרין עה):
(יז) עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ. (יבמות צו) לֹא אָסֵר
הַכְּתוּב אֶלָּא עַל-יְדֵי נְשׂוּאֵי הָרָאוּשׁוֹנָה, לְכַךְ נֶאֱמַר:
"לֹא תִקַּח", לְשׁוֹן קִיחָה, וְכֵן לְעִנְיַן הָעֵנֶשׁ: "אֲשֶׁר
יִקַּח אֶת-אִשָּׁה וְאֶת-אִמָּהּ" (לקמן כ), לְשׁוֹן קִיחָה,
אֲבָל אֲנִס אִשָּׁה, מִתֵּר לְשָׂא בִתָּהּ: שְׂאֵרָה הִנֵּה.
קְרוֹבוֹת זֶה לְזֶה: זְמָה. עֲצָה, כְּתַרְגוּמוֹ: "עֲצַת
חֲטָאִין", שֶׁיִּצְרָךְ יוֹעֲצֶךָ לְחֲטָא: (יח) אֶל-אַחֲתָהּ.

בְּכָל־אֱלֹהַ כִּי בְכָל־אֱלֹהַ נִטְמָאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־
אֲנִי מְשַׁלַּח מִפְּנֵיכֶם: כה וְתִטְמָא הָאָרֶץ וְאִפְקֹד
עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ וְתִקָּא הָאָרֶץ אֶת־יִשְׁבִּיהָ:
כו וְיִשְׁמְרֶתֶם אֹתָם אֶת־חֻקְתִּי וְאֶת־מִשְׁפָּטִי וְלֹא
תַעֲשׂוּ מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֹהַ הַזֶּה וְהַגֵּר
הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם: כז כִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל
עֲשׂוּ אֲנִשֵּׁי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וְתִטְמָא
הָאָרֶץ: כח וְלֹא־תִקְיֹא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטִמְאַכֶּם
אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם: כט
כִּי כָל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֹהַ
וְנִכְרְתוּ הַנִּפְשׁוֹת הַעֲשֵׂת מִקְרָב עַמָּם: לו
וְיִשְׁמְרֶתֶם אֶת־מִשְׁמְרֹתִי לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת
מַחֲקוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם וְלֹא
תִטְמָאוּ בָהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: כס"ז: כפ

פ' פסוקים, כ"י כ"ל סימן עד"ו סימן:

פרשת קדושים

י"ז א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: כ דַּבֵּר

אֶל־כָּל־עַדְת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדָשִׁים תִּהְיוּ כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי

רע"ז

מִתְחַיְבִים כָּלִיָּה? לָכֵן נֶאֱמַר: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם":
חֲסִלַת פִּרְשֵׁת אַחֲרִי (ב) דַּבֵּר אֶל־כָּל־עַדְת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל. (ויקרא רבה. ת"כ) מִלְמַד שֶׁנֶּאֱמָרָה
פִּרְשָׁה זֹאת בְּהִקְהָל מִפְּנֵי שָׂרֵב גּוֹפֵי תוֹרָה תְּלוּיִין בָּהּ:
קְדָשִׁים תִּהְיוּ. הֵיוּ פְרוּשִׁים מִן הָעֲרִיּוֹת וּמִן
הָעֲבָרָה, (ויקרא רבה) שְׁכָל מְקוֹם שֶׁאֵתָּה מוֹצֵא גֵדֶר
עָרוּהָ, אֵתָּה מוֹצֵא קְדָשָׁה, (לקמן כא): "אֲשֶׁה זֹנָה
וְחָלַלָה וְגו'..." - "אֲנִי ה' מְקַדְשְׁכֶם". (שם): "וְלֹא
יִחָלַל וְרָעוּ... אֲנִי ה' מְקַדְשׁוֹ" (שם): "קְדָשִׁים

בְּהִמָּה: (כח) וְלֹא־תִקְיֹא הָאָרֶץ אֶתְכֶם. מִשָּׁל לָבֵן
מִלֶּךְ שֶׁהֶאֱכִילוּהוּ דַבָּר מֵאוֹס שְׁאִין עוֹמֵד בְּמַעְיָו
אֶלָּא מְקִיאוֹ, כִּי אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵינָה מְקִימַת עוֹבְרֵי
עֲבָרָה. וְתִרְגּוּמוֹ: 'וְלֹא תִרְוֹקוּ', לְשׁוֹן רְקוֹן, מְרִיקָה
עֲצָמָה מֵהֶם: (כט) הַנִּפְשׁוֹת הַעֲשֵׂת. הַזִּכָּר
וְהַנִּקְבָּה בְּמִשְׁמַע: (ל) וְיִשְׁמְרֶתֶם אֶת־מִשְׁמְרֹתִי.
לְהַזְהִיר בִּיתְדִין עַל כָּךְ: וְלֹא תִטְמָאוּ בָהֶם אֲנִי ה'
אֱלֹהֵיכֶם. הָאֵם אִם תִּטְמָאוּ אֵינִי אֱלֹהֵיכֶם וְאֵתָּם
נִפְסָלִים מֵאַחֲרֵי, וּמֵה הִנָּאָה יֵשׁ לִי בְכֶם, וְאֵתָּם

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּסִּי: ג אִישׁ אָמֹו וְאָבִיו תִּירָאוּ
וְאֶת־שִׁבְתִּי תִשְׁמְרוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּסִּי:
וְאֶל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִם וְאֱלֹהֵי מִסְכָּה לֹא
תַעֲשׂוּ לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּסִּי: ה וְכִי
תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה לְרִצְנֶכֶם
תִּזְבְּחֻהוּ כִסִּי: ו בְּיוֹם זִבְחֶכֶם יֹאכֵל וּמִמַּחֲרַת
וְהַנּוֹתָר עַד־יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָאֵשׁ יִשְׂרָף כִּסִּי:
וְאִם הָאֵכֹל יֹאכֵל בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי פְגוּל הוּא
לֹא יִרְצָה כִסִּי: ח וְאֵכֹלֹי עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ

ג גבר מן אמה ומן אבוי תהון
דחלין וית יומי שפיא דילי
תטרון אנא יי אלהכון: ד לא
תתפנוו בטר טעון ודחלן דמתקא
לא תעבדון לכון אנא יי אלהכון:
ה וארי תכסון נכסת קודשאי
קדם יי לרעוא לכון תכסנה:
ו ביומא דיתנכס יתאכל וביומא
דבתרוהי ודאשתאר עד יומא
תליתאה בנורא תוקד: ז ואם
אתאכלא יתאכל ביומא תליתאה
מרחק הוא לא יהי לרעוא:
ח ודייכלנה חובה יקבל ארי ית
קודשא דיי אחל וישתיצי אנשא

רשי

לְאַחֲרִים וְלֹא אַחֲרִים לָכֶם. וְאִם תֹּאמַר: לֹא תַעֲשׂוּ
לְעֶצְמְכֶם, אֲכַל אַחֲרִים עוֹשִׂין לָכֶם? הֲרִי כָּבֹד
נֶאֱמַר (שמות כ ג): "לֹא יִהְיֶה לָךְ" - לֹא שֶׁלָּךְ וְלֹא
שֶׁל אַחֲרִים: (ה) וְכִי תִזְבְּחוּ וְגו'. לֹא נֶאֱמַר
פְּרִשָּׁה זֹאת אֵלָּא לְלַמֵּד שֶׁלֹּא תִּהְיֶה זְבִיחָתְךָ אֵלָּא
עַל־מִנְתָּ לְהֹאכֵל בְּתוֹךְ הַזֶּמֶן הַזֶּה, שָׂאֵם לִקְבֹּעַ לָהֶם
זֶמֶן אֲכִילָה הֲרִי כָּבֹד נֶאֱמַר (ויקרא ז טז): "וְאִם נָדָר
אוּ נִדְבָה זֶבַח קָרְבָּנוֹ וְגו'": לְרִצְנֶכֶם תִּזְבְּחֻהוּ.
תַּחֲלַת זְבִיחָתוֹ תִּהְיֶה עַל־מִנְתָּ נַחֲת־רוּחַ, שִׁיְהֶא לָכֶם
לְרִצּוֹן, שָׂאֵם תַּחֲשֹׁבוּ עָלָיו מִחֲשֶׁבֶת פִּסּוּל, לֹא יִרְצָה
עֲלֵיכֶם לִפְנֵי: לְרִצְנֶכֶם. אֲפִיצִימֵנִט, וְהוּא לִפְנֵי
פִּשּׁוּט; וְרַבּוּתֵינוּ לְמַדּוֹ (חולין יג) מִכָּאן לְמַתְעַסֵּק
בְּקִדְשִׁים שְׁפִסּוּל. שְׁצִרְיָף שִׁיתְכֹּנֶן לְשַׁחֵט:
(ו) בְּיוֹם זִבְחֶכֶם יֹאכֵל. כְּשֶׁתִּזְבְּחוּהוּ תִשְׁחַטּוּהוּ
עַל מִנְתָּ זֶמֶן זֶה שֶׁקִּבַּעְתִּי לָכֶם כָּבֹד: (ז) וְאִם
הָאֵכֹל יֹאכֵל וְגו'. אִם אֵינוֹ עֲנִין לְחוּץ לְזִמְנוֹ,
שֶׁהֲרִי כָּבֹד נֶאֱמַר (לעיל ז) "וְאִם הָאֵכֹל יֹאכֵל
מִבֶּשֶׂר־זֶבַח שְׁלָמִיו וְגו'", תִּנָּהוּ עֲנִין לְחוּץ לְמִקְוֵמוֹ.
יָכוֹל יִהְיֶה חֲיִבִּים כֶּרֶת עַל אֲכִילָתוֹ? תִּלְמוּד לומר
(שם): "וְהִנֵּפֶשׁ הָאֲכָלָת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָה תִּשָּׂא", מִמֶּנּוּ
וְלֹא מִחֲבֵרוֹ, יֵצֵא הַנֶּשֶׁחַט בְּמִחֲשַׁבֶּת חוּץ לְמִקְוֵמוֹ:
פְּגוּל. מִתְעַב, כְּמוֹ (ישעיה סה ד): "וּמִרְקַּק פְּגָלִים
כְּלִיהֶם": (ח) וְאֵכֹלֹי עֲוֹנוֹ יִשָּׂא. בְּנוֹתָר גְּמוּר

יהיו... אשה זנה ויחללה וגו': (ג) איש אמו
ואביו תיראו. כל אחד מכם תיראו אביו ואמו;
זהו פשוט. ומדרשו: (תורת כהנים. קידושין כט) אין
לי אלא איש, אשה מנין? כשהוא אומר: "תיראו",
הרי כאן שנים. אם-כן, למה נאמר "איש"?
שהאיש ספק בידו לעשות, אבל אשה רשות
אחרים עליה: אמו ואביו תיראו. כאן הקדים אם
לאב, לפי שגלוי לפניו שהבן ירא את אביו יותר
מאמו, ובכבוד, הקדים אב לאם, לפי שגלוי לפניו
שהבן מכבד את אמו יותר מאביו, מפני שמשדלתו
בדברים: ואת-שבתי תשמרו. סמוך שמירת שבת
למורא אב, לומר: אף-על-פי שהזהרתיך על מורא
אב, אם יאמר לך: 'חלל את השבת'! אל תשמע
לו, וכן בשאר כל המצוות: אני ה' אלהיכם.
(יבמות ה) אתה ואביך חייבים בכבודי, לפיכך לא
תשמע לו לבטל את דברי. (ב"מ לב. קידושין לו)
איזהו מורא? לא ישב במקומו, ולא ידבר במקומו,
ולא יסתור את דבריו. ואיזהו כבוד? מאכיל
ומשקה, מלביש ומנעיל, מכניס ומוציא: (ד) אל-
תפנו אל-האילים. לעבדם. (ת"כ) אילים לשון
'אל' - כלא הוא חשוב: ואלהי מסכה. תחלתן
אילים הם, ואם אתה פונה אחריהם סופך
לעשותן אלהות: לא תעשו לכם. לא תעשו

יְהוָה חָלַל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמִּיָּה כס"ו:
 ט וּבְקִצְרֵכֶם אֶת־קִצִּיר אֲרֻצְכֶם לֹא תִכְלֶה
 פֶּאת שָׂדֶךְ לְקָצֵר וּלְקַט קִצִּירֶךָ לֹא תִלְקֹט כס"ז:
 י וְכִרְמֶךָ לֹא תַעוֹלִל וּפְרֹט כִּרְמֶךָ לֹא תִלְקֹט
 לַעֲנִי וְלִגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כס"ח:
 יא לֹא תִגְנְבוּ וְלֹא־תִכְחֲשׂוּ וְלֹא־תִשְׁקְרוּ אִישׁ
 בְּעַמִּיתוֹ כס"ט: יב וְלֹא־תִשְׁבְּעוּ בִשְׁמִי לִשְׁקֹר
 וְחָלַלְתָּ אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה כס"י: יג לֹא־
 תַעֲשֶׂק אֶת־רֵעֶךָ וְלֹא תִגּוֹל לֹא־תִלִּין פְּעֻלַּת
 שְׂכִיר אֹתְךָ עַד־בֹּקֶר כס"י: יד לֹא־תִקְלַל חֵרֶשׁ
 וּלְפָנַי עֹזֵר לֹא תִתֵּן מִכֶּשֶׁל וִירָאֲתָ מֵאֱלֹהֶיךָ

רע"י

ההיא מעמה: ט ובמחצדכון ית
 חצדא דארעכון לא תשיצי
 פאתא דחקלך למחצד ולקטא
 דחצדך לא תלקט: י וכרמך לא
 תעלל ונתרא דכרמך לא תלקט
 לענני ולגירי תשבוק יתהון אנא
 יי אלהכון: יא לא תגנבו ולא
 תכדבו ולא תשקרו איש
 בכתבו: יב ולא תשבועו בשמי
 לשקרא ותחל ית שמא דאלהך
 אנא יי: יג לא תעשוק ית חברך
 ולא תאנס לא תבית אגרא
 דאגרא לותך עד צפרא: יד לא
 תלוט דלא שמע וקדם דלא חזי
 לא תשים תקלא ותדחל מאלהך

אזהרה מניין? תלמוד לומר: "ולא תשקרו": לא
 תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו ולא תשבועו.
 אם גנבת, סופך לכחש, סופך לשקר, סופך להשבוע
 לשקר: (יב) ולא תשבועו בשמי. למה נאמר?
 לפי שנאמר (שמות כ ז): "לא תשא את שם-ה'
 אלהיך לשוא". יכול לא יהא חייב אלא על שם
 המיוחד? מניין לרבות כל הכנויין? תלמוד לומר:
 "ולא תשבועו בשמי לשקר" - כל שם שיש לי:
 (יג) לא תעשק. (ת"כ) זה הכובש שכר שכיר:
 לא תלין. לשון נקבה, מוסב על הפעלה: עד-
 בקר. בשכיר יום הפתוב מדבר, שיציאתו
 מששקעה חמה, לפיכך זמן גבוי שכו' כל הלילה.
 ובמקום אחר הוא אומר (דברים כד טו): "ולא תבוא
 עליו השמש", מדבר בשכיר לילה, שהשלמת
 פעלתו משיעלה עמוד השחר, (ב"מ קי) לפיכך זמן
 גבוי שכו' כל היום; לפי שנתנה תורה זמן לבעל
 הבית, עונה לבקש מעות: (יד) לא תקלל חרש.
 אין לי אלא חרש, מניין לרבות כל אדם? תלמוד
 לומר (שמות כב כז): "בעמך לא תאר". אם כן, למה
 נאמר "חרש"? מה חרש מיוחד, שהוא בחיים, אף

הפתוב מדבר, ואינו ענוש פרת על הנשחט חוץ
 למקומו, (זבחים כא) שפכר מעטו הפתוב. וזהו
 בנותר גמור מדבר. ובמסכת כרתות למדוהו מגזרה
 שנה: (ט) לא תכלה פאת שדך. שניית פאה
 בסוף שדהו (ת"כ): ולקט קצירך. שפלים הנושרים
 בשעת קצירה, אחת או שתיים, אבל שלש אינן
 לקט. (ת"כ. פאה ח): (י) לא תעולל. לא תטל
 עוללות שבה, והן נפרות. איזהו עוללת? כל שאין
 לה לא כתף ולא נטף (פאה ז): ופרט פרמך. גרגרי
 ענבים הנושרים בשעת קצירה: אני ה' אלהיכם.
 דין להפרע ואיני גובה מכם אלא נפשות, שנאמר
 (משלי כב): "אל תגזל-דל וגו'... כי ה' יריב ריכם
 וגו'": (יא) לא תגנבו. אזהרה לגונב ממון, אבל
 "לא תגנב" שפעשורת הדברות, אזהרה לגונב
 נפשות; דבר הלמד מענינו, דבר שחיבין עליו
 מיתת בית-דין: ולא תכחשו. (ב"ק קט) לפי
 שנאמר (ויקרא ה כב): "וכחש-בה", משלם קרן
 וחמש. למדנו ענש, אזהרה מניין? תלמוד לומר:
 "ולא תכחשו": ולא תשקרו. לפי שנאמר (שם):
 "ונשבע על-שקר", ישלם קרן וחמש, למדנו ענש.

אֲנִי יְהוָה כִּסִּי: חמישי טו לֹא-תַעֲשׂוּ עוֹל בַּמִּשְׁפָּט
לֹא-תִשָּׂא פְּנֵי-דָל וְלֹא תִהְדָּר פְּנֵי גָדוֹל בַּצֶּדֶק
תִּשְׁפֹּט עִמִּיתְךָ כִּסִּי: טז לֹא-תִלָּךְ רָכִיל בְּעַמִּיךָ
לֹא תַעֲמֹד עַל-יָדָם רַעַךְ אֲנִי יְהוָה כִּסִּי: יז לֹא-
תִשָּׂא אֶת-אֲחִיךָ בַּלְבָּבָהּ הוֹכַח תוֹכִיחַ אֶת-
עִמִּיתְךָ וְלֹא-תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא כִּסִּי: יח לֹא-תִקֵּם

רש"י

אשפיימנ"ט בלע"ז. וראיה לדברי, שלא מצינו
'רכילות' שאין פתוב בלשון 'הליכה': "לא תלך
רכיל", "הלכי רכיל נחשת וברזל" (ירמיה ו כח);
ושאר לשון הרע אין פתוב בו הליכה, (תהילים קא
ה): "מלשני בסתר רעהו", (שם קכ ג): "לשון
רמיה", (שם יב ד): "לשון מדברת גדלות". לכה אני
אומר: שהלשון הולך ומרגל, שהכ"ף נחלפת
בגימ"ל, שכל האותיות שמוצאיהם ממקום אחד
מתחלפות זו בזו; ב"ת בפ"א, וגימ"ל בכ"ף,
וקו"ף בכ"ף, ונו"ן בלמ"ד, וזי"ן בצד"י. וכן
(שמואל ב יט כח): "וינגל בעבדך", רגל במרמה
לאמר עלי רעה, וכן (תהילים טו ג): "לא רגל
על-לשנו", וכן רוכל, הסוחר ומרגל אחר כל
סחורה, וכל המוכר בשמים להתקשט בהם הנשים,
על-שם שמחזר תמיד בעצירות, נקרא 'רוכל' לשון
רוגל. ותרגומו: "לא תיכול קורצין", כמו (דניאל ג
ח): "ואכלו קרציהון די יהודיא"; "אכל בה קרצא
בי מלכא". נראה בעיני, שהיה משפטם לאכל
בבית המקדל דבריהם שום הלעטה, והוא גמר
חזוק, שדבריו מקימים ומעמידים על האמת,
ואותה הלעטה נקראת: "אכילת קורצין", לשון
"קרץ בעיניו" (משלי י ג), שכן דרך כל הולכי רכיל
לקרץ בעיניהם ולרמוז דברי רכילותו, שלא יבינו
שאר השומעים: לא תעמד על-ידם רעך. לראות
במיתתו ואתה יכול להצילו (ת"כ), כגון: טובע
בנהר, וחיה או לסטים באים עליו: אני ה'. נאמן
לשלם שכר, ונאמן להפרע: (יז) ולא-תשא עליו
חטא. לא תלבין את פניו ברבים: (יח) לא-תקם.

כל שהוא פחיים. יצא המת, שאינו פחיים (ת"כ):
ולפני עור לא תתן מכשל. (ת"כ) לפני הסומא
בדבר, לא תתן עצמה שאינה הוגנת לו. אל תאמר:
מכר שדך וקח לך חמור, ואתה עוקף עליו ונוטלה
הימנו: ויראת מאלהיך. לפי שהדבר הזה אינו
מסור לבריות לידע אם דעתו של זה לטובה או
לרעה, ויכול להשמיט ולומר: לטובה נתפונתי,
לפיכך נאמר בו: "ויראת מאלהיך", המכיר
מחשבותיך. וכן כל דבר המסור ללב של אדם
העושהו ואין שאר הבריות מפירות בו, נאמר בו:
"ויראת מאלהיך": (טו) לא-תעשו עול
במשפט. מלמד שהדין המקלקל את הדין קרוי
עול, שנאווי ומשקץ, חרם ותועבה, שהעול קרוי
תועבה, שנאמר (דברים כה טז): "כי תועבת ה' וגו'
כל עשה עול". והתועבה קרויה שקץ וחרם,
שנאמר (שם ז כו): ולא-תביא תועבה אל-ביתך
והיית חרם כמהו. שקץ תשקצנו וגו': לא-תשא
פני-דל. (ת"כ) שלא תאמר: עני הוא זה והעשיר
חייב לפרנסו, אופנו בדין ונמצא מתפרנס בנקיות:
ולא תהדר פני גדול. שלא תאמר: עשיר הוא זה,
בן גדולים הוא זה, היאך אבישנו ואראה בבשתו?
ענש יש בדבר! לכה נאמר: "ולא תהדר פני
גדול": בצדק תשפט עמיתך. כמשמעו. דבר
אחר: הוי דן את חברך לכף זכות (סנהדרין לב):
(טז) לא-תלך רכיל. אני אומר על-שם שכל
משלחי מדנים ומספרי לשון הרע, הולכים בבתי
רעיהם לרגל מה יראו רע, או מה ישמעו רע לספר
בשוק, נקראים 'הולכי רכיל', הולכי רגילה,

וְלֹא-תַטּוֹר אֶת-בְּנֵי עַמֶּךָ וְאֶהְיֶה לְרֹעֶךָ כַּמּוֹד
אֲנִי יְהוָה כס"י: יט אֶת-חֻקְתִּי תִשְׁמְרוּ בְּהִמָּתְךָ
לֹא-תִרְבִּיעַ בְּלֵאִים שָׂדֶךָ לֹא-תִזְרַע בְּלֵאִים
וּבְגֵד בְּלֵאִים שַׁעֲטָנוֹ לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ כס"י:
כ וְאִישׁ כִּי-יֵשֶׁב אֶת-אִשָּׁה שְׂכֵב־זָרַע וְהוּא
שֹׁפֵחַ נַחֲרָפַת לְאִישׁ וְהַפְּדָה לֹא נִפְדָּתָה או
חֲפָשָׁה לֹא נִתְּנָה לָהּ בְּקֶרֶת תְּהִיָּה לֹא יוֹמָתוּ
כִּי-לֹא חֲפָשָׁה כס"י: כא וְהָבִיָּא אֶת-אֲשָׁמוֹ לַיהוָה
אֶל-פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֵיל אֲשָׁם: כב וְכִפֹּר עָלָיו
הַכֹּהֵן בְּאֵיל הָאֲשָׁם לִפְנֵי יְהוָה עַל-חַטָּאתוֹ
אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ מִחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר
חָטָא כס"י: פ כג וְכִי-תָבֹאוּ אֶל-הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם

רש"י

לְבָנֵי עַמֶּךָ וּתְרַחֵם לְחִבְרֶךָ כּוֹתֵךְ
אֲנִי יי: יט ית קְלָמִי תִטְרוֹן
בְּעִירְךָ לֹא תִרְכַּב עֲרוּבִין חֻקְלֶךָ
לֹא תִזְרַע עֲרוּבִין וּלְבוּשׁ עֲרוּבִין
שַׁעֲטָנוֹ לֹא יִסַּק עָלֶיךָ: כ וגֵּבֶר
אֲרִי יִשְׁכּוּב עִם אֶתְנָא שְׂכֵב־
זָרַע וְהִיא אֶתְנָא אֲחִידָא לְגִבֵּר
וְאֶתְפָּרְקָא לֹא אֶתְפָּרִיקַת בְּכִסְפָּא
או חֲרוּתָא לֹא אֶתְהִיבֵת לָהּ
בְּשִׁטְר בְּקֶרֶת תְּהִי לֹא יוֹמָתוֹן
אֲרִי לֹא אֶתְחַרְרַת: כא וְיִיתִי ית
אֲשָׁמָה קָדָם יי לְתַרַע מִשְׁפָּן זִמְנָא
דְּכִר לְאֲשָׁמָא: כב וְיִכְפֹּר עָלָיו
כְּהֵנָּא בְּדִכְרָא דְאֲשָׁמָא קָדָם יי עַל
חֻבְתָּהּ דִּי חָב וְיִשְׁתַּבֵּק לָהּ
מִחֻבְתָּהּ דִּי חָב: כג וְאֲרִי תַעֲלוֹן

"שַׁעֲטָנוֹ", פֶּרֶשׁ מִנַּחֵם: מִחֻבְרַת צָמֵר וּפְשָׁתִים:
(כ) נַחֲרָפַת לְאִישׁ. מֵיַעֲדַת וּמִיַּחֲדַת לְאִישׁ, וְאִינִי
יִדַּע לוֹ דִּמְיוֹן בְּמִקְרָא, וּבִשְׁפָחָה כְּנַעֲנִית (קִידוּשִׁין
ו) שִׁחְצִיָּה שִׁפְחָה וְחֻצִּיָּה בַת חוּרִין הַמֶּאֱרֹסֶת לְעֶבֶד
עֲבָרִי שֶׁמֶתֶר בְּשִׁפְחָה, הַכְּתוּב מְדַבֵּר: וְהַפְּדָה לֹא
נִפְדָּתָה. פְּדוּיָה וְאִינָה פְּדוּיָה, וְסִתָּם 'פְּדִיוֹן' בְּכִסְף.
(ת"כ. גִּיטִין לט): או חֲפָשָׁה. בְּשִׁטְר: בְּקֶרֶת תְּהִיָּה.
הִיא לֹקָה וְלֹא הוּא. יֵשׁ עַל בֵּית-דִּין לְבַקֵּר אֶת
הַדָּבָר, שֶׁלֹּא לְחִיבּוֹ מִיָּתָה, כִּי לֹא חֲפָשָׁה וְאִין
קִדוּשִׁיָּה קִידוּשִׁין גְּמוּרִין. וְרַבּוֹתֵינוּ (כְּרִיתוֹת יא)
לְמַדּוּ מִכָּאן, שֶׁמִּי שֶׁהוּא בְּמַלְקוּת יֵהָא בְּקִרְיָאָה,
שֶׁהַדִּינִים הַמְּלָקִין קוֹרִין עַל הַלֹּקָה (דְּבָרִים כח
נח-נט): "אִם-לֹא תִשְׁמַר לַעֲשׂוֹת וגו'... וְהַפְּלֵא ה'
אֶת-מִכְתָּבְךָ וגו'": כִּי-לֹא חֲפָשָׁה. (מְכוֹת כג) לְפִיכָךְ
אִין חֵיב עָלֶיהָ מִיָּתָה, שְׂאִין קִדוּשִׁיָּה קִדוּשִׁין. הָא
אִם חֲפָשָׁה - קִדוּשִׁיָּה קִדוּשִׁין וְחֵיב מִיָּתָה:
(כב) וְנִסְלַח לוֹ מִחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא. (גִּיטִין לט.
כְּרִיתוֹת ט) לְרַבּוֹת אֶת הַמִּזִּיד כְּשׁוֹגֵג:
(כג) וְעִרְלָתָם עֲרָלְתוֹ. וְאִטְמָתָם אִטְמָתוֹ; יֵהָא

(יומא כג) אָמַר לוֹ: הַשְּׂאִילֵנִי מִגְּלָךְ! אָמַר לוֹ: לֹא.
לְמַחֵר אָמַר לוֹ: הַשְּׂאִילֵנִי קֶרְדָּמָךְ! אָמַר לוֹ: אִינִי
מִשְׂאִילָךְ, כְּדָרְךָ שֶׁלֹּא הַשְּׂאִילֵנִי - זוֹ הִיא נְקִימָה.
וְאִיזוֹ הִיא נְטִירָה? אָמַר לוֹ: הַשְּׂאִילֵנִי קֶרְדָּמָךְ!
אָמַר לוֹ: לֹא. לְמַחֵר אָמַר לוֹ: הַשְּׂאִילֵנִי מִגְּלָךְ!
אָמַר לוֹ: הֵא לָךְ, וְאִינִי כְּמוֹתְךָ שֶׁלֹּא הַשְּׂאִילֵנִי - זוֹ
הִיא נְטִירָה, שְׁנוּטֵר הָאִיבָה בְּלִבּוֹ, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוֹ
נוֹקֵם: וְאֶהְיֶה לְרֹעֶךָ כַּמּוֹד. (ת"כ) אָמַר רַבִּי
עֲקִיבָא: זֶה כָּלֵל גָּדוֹל בַּתּוֹרָה: (יט) אֶת-חֻקְתִּי
תִּשְׁמְרוּ. וְאֵלּוּ הֵן: בְּהִמָּתְךָ לֹא תִרְבִּיעַ בְּלֵאִים וגו'.
חֻקִּים אֵלּוּ גְּזֵרוֹת מִלָּךְ, שְׂאִין טַעַם לְדַבֵּר: וּבְגֵד
בְּלֵאִים. לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִלְבַּשׁ
שַׁעֲטָנוֹ צָמֵר וּפְשָׁתִים יַחְדוֹ". יְכוֹל לֹא יִלְבַּשׁ גִּזִּי
צָמֵר וְאִנִּי צָמֵר וּפְשָׁתִין? תִּלְמוּד לומר: "בְּגֵד". מִנֵּין
לְרַבּוֹת הַלְּבָדִים? תִּלְמוּד לומר: "שַׁעֲטָנוֹ". דָּבָר
שֶׁהוּא שׁוּעַ, טוֹוִי וְנוֹז. וְאוֹמֵר אֲנִי: נוֹז לְשׁוֹן דָּבָר
הַנִּמְלָל וְשׁוֹר זֶה עִם זֶה לְחִבְרֵי. מִישְׁטִי"ר בְּלַע"ז,
כְּמוֹ: (מו"ק יב) 'חֲזִין לְנֶאֱזִי דְאִית בְּהוֹן', שְׂאִינוֹ
מְפָרְשִׁים לְשׁוֹן כְּמוֹשׁ. פְּלִישְׁטֵר"א, וְלְשׁוֹן

כָּל-עֵץ מֵאֵל וְעֵרְלָתָם עֵרְלָתוֹ אֶת-פְּרִיֹ
שֶׁלֶשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֵרְלִים לֹא יֵאָכֵל כִּס"ו:
כד וּבִשְׁנָה הָרְבִיעִת יִהְיֶה כָּל-פְּרִיֹ קֹדֶשׁ
הַלְוִיִּם לִיהוָה כִּס"ז: כה וּבִשְׁנָה הַחֲמִישִׁת
תֹּאכְלוּ אֶת-פְּרִיֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּס"ח: כו לֹא תֹאכְלוּ עַל-הָדָם לֹא
תִנְחָשׁוּ וְלֹא תַעֲוֹנֻנוּ כִּס"ט: כז לֹא תִקְפוּ פֶּאת
רֹאשְׁכֶם וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פֶּאת זִקְנֶךָ כִּס"י:
כח וְיִשְׂרָט לְנֶפֶשׁ לֹא תִתֵּנוּ בְּבִשְׂרְכֶם וּכְתַבְתָּ
קַעֲקַע לֹא תִתֵּנוּ בָּכֶם אֲנִי יְהוָה כִּס"י: כט אַל-
תַּחֲלֵל אֶת-בֵּיתְךָ לְהִזְנוֹתָהּ וְלֹא-תִזְנֶה הָאָרֶץ

לִארְעָא וְתַעֲבֹן כָּל אַלֹן דְּמִיכַל
וְתִרְחִקֹן רִחְקָא יֵת אַבָּה תֵּלֵת
שָׁנִין יֵהִי לְכוֹן מְרַחֵק לִאֲבָדָא לֹא
יִתְאַכַּל: כד וּבִשְׁתָּא רְבִיעִתָא יֵהִי
כָּל אַבָּה קֹדֶשׁ תִּשְׁבַּחֲוֹן קָדָם יי:
כה וּבִשְׁתָּא חֲמִישִׁתָּא תִיכְלוֹן יֵת
אַבָּה לְאוֹסְפָא לְכוֹן עַל־לֵתָה אֲנָא
יי אֱלֹהִינוּ: כו לֹא תִיכְלוֹן עַל
דָּמָא לֹא תִנְחָשׁוֹן וְלֹא תַעֲוֹנֹן:
כז לֹא תִקְפוֹן פֶּאתָא דְרִישְׁכוֹן
וְלֹא תַחֲבֵל יֵת פֶּאתָא דְדִקְנָךְ:
כח וְחִבּוּל עַל מִית לֹא תִתְנוֹן
בְּבִשְׂרִכוֹן וְרוּשְׁמִין חֲרִיתִין לֹא
תִתְנוֹן בְּכוֹן אֲנָא יי: כט לֹא תַחֲלֵ
יֵת בֵּרְתְךָ לְאַטְעִיּוּתָהּ וְלֹא תַטְעִי
אַרְעָא וְתַתְמְלִי אַרְעָא עֲצַת

רש"י

(סנהדרין טו) כגון אלו המנחשין בחלדה ובכעופות;
פתו נפלה מפיו, צבי הפסיקו בדרך: לא תעוננו.
לשון עונות ופשות, שאומר: יום פלוני יפה
להתחיל מלאכה. שעה פלונית קשה לצאת:
(כז) לֹא תִקְפוּ פֶּאת רֹאשְׁכֶם. (מכות כ) זה
המשנה צדעיו לאחורי אונן ולפדחתו, ונמצא הקף
ראשו עגל סביב, שעל אחורי אוננו עקרי שער
למעלה מצדעיו הרבה: פֶּאת זִקְנֶךָ. (מכות כא) סוף
הזקן וגבוליו והן חמש: שנים בכל לחי ולחי
למעלה אצל הראש, שהוא רחב ויש בו שתי
פאות, ואחת למטה בסנטרו - מקום חבור שתי
הלחינים יחד: (כח) וְיִשְׂרָט לְנֶפֶשׁ. פן דרפן של
אמורים, להיות משרטין בשרם כשמת להם מת:
וּכְתַבְתָּ קַעֲקַע. (מכות כא) כתב המחקה ושקוע,
שאינו נחקק לעולם, שמקעקעו במחט והוא
משחיר לעולם: קַעֲקַע. (במדבר כה ד):
"והקע אותם"; (שמואל ב כא ו): "והוקענום",
תחבין עץ בארץ ותולין אותם עליהם, ונמצאו
מחקין ותחובין בקרקע פורפויינ"ט בלע"ז:
(כט) אַל-תַּחֲלֵל אֶת-בֵּיתְךָ לְהִזְנוֹתָהּ. במוסר בתו

אטום ונסתם מלהננות ממנו: שֶׁלֶשׁ שָׁנִים יִהְיֶה
לָכֶם עֵרְלִים. מאימתי מונה לו? משעת נטיעתו
(ת"כ). יכול, אם הצניעו לאחר שלש שנים יהא
מתר? תלמוד לומר: "יִהְיֶה", בהיותו יהא:
(כד) יִהְיֶה כָּל-פְּרִיֹ קֹדֶשׁ. כמעשר שני, שפתיב
בו (ויקרא כז ל): "וְכָל-מַעֲשֵׂר הָאָרֶץ וְגו' קֹדֶשׁ לַה'".
מה מעשר שני, אינו נאכל חוץ לחומת ירושלים
(קידושין כד) אלא בפדיון, אף זה פן. ודבר זה
"הלולים לה'" הוא, שנושאו שם לשבח ולהלל
לשמים: (כה) לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ. המצוה
הזאת שתשמרו, תהיה להוסיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ,
שבשכרה אני מברך לָכֶם פרות הנטיעות. הִיא רבי
עקיבא אומר: דברה תורה כנגד יצר הרע, שלא
יאמר אדם: הרי ארבע שנים אני מצטער בו חנם,
לפיכך נאמר: "לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ": אֲנִי ה'.
אני ה', המבטיח על כך ונאמן לשמר הבטחתי:
(כו) לֹא תֹאכְלוּ עַל-הָדָם. להרבה פנים נדרש
בסנהדרין (סג) אזהרה שלא יאכל מבשר קדשים
לפני זריקת דמים, ואזהרה לאוכל מבהמת חלין
טרם שתצא נפשה, ועוד הרבה: לֹא תִנְחָשׁוּ.

וּמְלָאָה הָאָרֶץ זָמָּה רַשִׁי: לְאֶת־שִׁבְתִּי תִשְׁמְרוּ
וּמִקְדָּשִׁי תִירָאוּ אֲנִי יְהוָה רַשִׁי: לֹא אֶל־תִּפְנֹו
אֶל־הָאֵבֶת וְאֶל־הַיְדְּעָנִים אֶל־תִּבְקְשׁוּ לְטִמְאָה
בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רַשִׁי: לֵב מִפְּנֵי שִׁיבָה
תִּקּוּם וְהִדְרַת פָּנֵי זָקֵן וִירֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי
יְהוָה רַשִׁי: ס שְׂשִׁי לֵב וְכִי־יִגְוֹר אֶתְּךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם
לֹא תוֹנוּ אֹתוֹ רַשִׁי: לֵב בְּאֶזְרַח מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם
הַגֵּר | הִגֵּר אֶתְכֶם וְאֶהְבֵּת לוֹ כְּמוֹךְ כִּי־גֵרִים
הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רַשִׁי:
לֵב לֹא־תַעֲשׂוּ עוֹל בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל
וּבַמִּשׁוּרָה רַשִׁי: לוֹ מֵאֲזֵנִי צֶדֶק אֲבִי־צֶדֶק אֵיפֶת

חֲטָאִין: ל יֵת יוֹמִי שְׂפִיָּא דִּילִי
תִּטְרוֹן וּלְבִית מִקְדָּשִׁי תִּהְיוֹן דִּחְלִין
אַנָּא יי: לֹא לֹא תִתְפַּנּוֹן בְּתֵר בְּדִין
וּדְכוּרוֹ לֹא תִתְבַּעֲוֹן לֹא־סִתְּמָאָבָא
בְּהוֹן אַנָּא יי אֱלֹהֵכֹן: לֵב מִן
קָדָם דְּסִבֵּר בְּאוֹרֵיתָא תִּקּוּם
וְתִהְדֵּר אִפִּי סָבָא וְתִדְחַל מֵאֱלֹהֶיךָ
אַנָּא יי: לֵב וְאֵרִי יִתְגִּיר עֲמֹךְ
גִּיּוֹרָא בְּאַרְעִכֹן לֹא תוֹנוֹן יִתֵּה:
לֵב בְּנִצִּיבָא מִנְכֹּן יִהְיֶה לְכֹן
גִּיּוֹרָא דִּיתְגִּיר בְּיִנְיֹכֹן וְתִרְחֹם לֵה
כְּוֹתֵךְ אֵרִי דִּירִין הָוִיתֹן בְּאַרְעָא
דְּמִצְרַיִם אַנָּא יי אֱלֹהֵכֹן: לֵב לֹא
תַעֲבִידֹן שְׁקֵר בְּדִין בְּמִשְׁחָתָא
בְּמִתְקָלָא וּבְמִכְלָתָא: לוֹ מֵאֲזֵנֹן
דְּקִשׁוּט מִתְקָלֵן דְּקִשׁוּט מִכִּילֵן

רש"י

נֶאֱמַר: "וִירֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ", שֶׁהָרִי דָּבָר זֶה מְסוּר
לְלִבּוֹ שֶׁל עוֹשֶׂהוּ, שְׂאִין מְכִיר בּוֹ אֲלֹא הוּא, וְכָל
דָּבָר הַמְסוּר לְלֵב נֶאֱמַר בּוֹ: "וִירֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ":
(לג) לֹא תוֹנוּ. אוֹנָאת דְּבָרִים; לֹא תֹאמַר לוֹ:
אֲמַשׁ הָיִיתָ עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְעַכְשָׁו אֵתָּה בָּא
לְלַמֵּד תּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה מִפִּי הַגְּבוּרָה: (לד) כִּי־גֵרִים
הָיִיתֶם. מוֹם שֶׁבָּךְ אֵל תֹּאמַר לַחֲבֵרְךָ: אֲנִי ה' **אֱלֹהֵיכֶם**. אֱלֹהֶיךָ וְאֱלֹהֵי אֲנִי: (לה) לֹא־תַעֲשׂוּ
עוֹל בַּמִּשְׁפָּט. אִם לֵדִין, הָרִי כָּךְ נֶאֱמַר: "לֹא
תַעֲשׂוּ עוֹל בַּמִּשְׁפָּט", וּמֵהוּ "מִשְׁפָּט" הַשְּׁנוּי כָּאֵן?
הִיא הַמִּדָּה וְהַמִּשְׁקָל וְהַמִּשׁוּרָה; מִלְּמַד שֶׁהַמּוֹדֵד
נִקְרָא דִּין, שְׂאִם שְׁקֵר בַּמִּדָּה, הָרִי הוּא כְּמִקְלָקֵל אֶת
הַדִּין, וְקִרְוֵי עוֹל, שְׁנֵאוֹי וּמִשְׁקָץ, חֲרָם וְתוֹעֵבָה,
וְגוֹרֵם לַחֲמֹשֶׁה דְּבָרִים הָאֲמוּרִים בְּדִין: מִטְּמֵא אֶת
הָאֶרֶץ וּמִחֲלַל אֶת הַשֵּׁם וּמִסִּלֵּק אֶת הַשְּׂכִינָה וּמִפִּיל
אֶת יִשְׂרָאֵל בַּחֲרֵב וּמִגְלָה אוֹתָם מֵאַרְצָם: בַּמִּדָּה. זֹו
מִדַּת הָאֶרֶץ (ב"מ סא. ב"ב כט): בַּמִּשְׁקָל. כְּמִשְׁמַעוֹ:
וּבַמִּשׁוּרָה. הִיא מִדַּת הַלֶּחֶם: (לו) אֲבִי־צֶדֶק. הֵם
הַמִּשְׁקוּלוֹת שֶׁשׁוֹקְלִין כְּנִגְדָּן: אֵיפֶת. הִיא מִדַּת

פְּנוּיָה לְבִיאָה שְׁלֹא לְשֵׁם קְדוּשִׁין: וְלֹא־תִזְנֶה
הָאֶרֶץ. אִם אֵתָּה עוֹשֶׂה כֵּן, הָאֶרֶץ מִזְנֶה אֶת פְּרוּתֶיהָ
לְעִשׂוֹתָן בְּמָקוֹם אַחֵר וְלֹא בְּאַרְצְכֶם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר
(יִרְמִיָּה ג א): "וַיִּמְנְעוּ רַבִּבִּים וְגו'": (ל) וּמִקְדָּשִׁי
תִּירָאוּ. (יִבְמוֹת ה) לֹא יִכְנֹס לֹא בְּמִקְלוֹ וְלֹא בְּמִנְעָלוֹ
וּבְאִפְנֵדָתוֹ וּבְאִבְקָ שַׁעַל רִגְלָיו; וְאִף־עַל־פִּי שְׂאִנִּי
מִזְהִירְכֶם עַל הַמִּקְדָּשׁ - "אֶת שִׁבְתִּי
תִּשְׁמְרוּ" - אֵין בְּנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחָה שִׁבְתָּ:
(לא) אֶל־תִּפְנֹו אֶל־הָאֵבֶת. אֲזִהְרָה לְבַעַל־אֹב
וַיִּדְעוֹנִי. (סִנְהֶרִין סה) בַּעַל־אֹב, זֶה פִּיתוּם הַמִּדְבָּר
מִשְׁחִיו, וַיִּדְעוֹנִי, מְכַנִּים עֲצָם חִיָּה שְׂשֻׁמָּה 'יְדוּעַ'
לְתוֹךְ פִּיו, וְהַעֲצָם מִדְּבַר: אֶל־תִּבְקְשׁוּ. לְהִיּוֹת
עֲסוּקִים בָּם, שְׂאִם תַּעֲסִקוּ בָם, אֵתָם מִשְׁמָאִין לְפָנֵי
וְאֲנִי מִתְעַב אֶתְכֶם: אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. דַּעוּ אֶת מִי
אֵתָם מִחֲלִיפִין בְּמִי: (לב) מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקּוּם.
(ת"כ, קִידוּשִׁין לב) יָכוֹל זָקֵן אֲשֻׁמָּאִי? תִּלְמוּד לּוֹמֵר:
"זָקֵן", אֵין זָקֵן אֲלֹא שְׁקִנָּה חֲכָמָה: וְהִדְרַת פָּנֵי
זָקֵן. אֵיזְהוּ הַדּוּר? לֹא יֵשֵׁב בְּמָקוֹמוֹ וְלֹא יִסְתֵּר אֶת
דְּבָרָיו. יָכוֹל יַעֲצִים עֵינָיו כְּמוֹ שְׁלֹא רָאָהוּ? לְכַךְ

דקשוט ויהינן דקשוט יהון לבון
אנא יי אלהכון די אפקית יתכון
מארעא דמצרים: לו ותטרון ית
פל קימי וית כל דיני ותעבדון
יתהון אנא יי: א ומליל יי עם
משה למימר: ב ועם בני ישראל
תימר גבר גבר מבני ישראל ומן
גיורא דיתגורון בישראל די יתן
מזרעה למלך יתקטלא יתקטל
עמא בית ישראל ירגמנה
באבנא: ג ואנא אתן ית רוגזי
בגברא ההוא ואשיצי יתה מגו
עמה ארי מזרעה יתב למלך
בדיל לסאבא ית מקדשי ולאחלא
ית שמא דקודשי: ד ואם מכבש
יבשון עמא בית ישראל ית
עיניהון מן גברא ההוא בדיהב
מזרעה למלך בדיל דלא לקטלא
ית: ה ואשוי אנא ית רוגזי
בגברא ההוא ובסעדוהי ואשיצי
יתה וית כל דטען בתרוהי למטעי

צדק והיו צדק יהיה לכם אני יהוה אלהיכם
אשר-הוצאתי אתכם מארץ מצרים: כס"ו:
ושמרתם את-כל-חקתי ואת-כל-משפטי
ועשיתם אתם אני יהוה: פ כ וידבר יהוה
אל-משה לאמר: ז ואל-בני ישראל תאמר
איש איש מבני ישראל ומן-הגֵר | הגֵר
בישראל אשר יתן מזרעו למלך מות יומת
עם הארץ ירגמהו באבן: ח ואני אתן
את-פני באיש ההוא והכרתי אתו מקרב
עמו כי מזרעו נתן למלך למען טמא
את-מקדשי ולחלל את-שם קדשי: ט ואם
העלם יעלימו עם הארץ את-עיניהם מן-
האיש ההוא בתתו מזרעו למלך לבלתי
המית אתו: י ואשמתי אני את-פני באיש

רש"י

למלך. זרע פסול מנין? תלמוד לומר: "בתתו
מזרעו למלך": למען טמא את-מקדשי. את כנסת
ישראל, שהיא מקדשת לי, כלשון (לקמן כא כג):
"ולא יחלל את-מקדשי": (ד) ואם העלם
יעלימו. אם העלימו בדבר אחד, סוף שיעלימו
בדברים הרבה; אם העלימו סנהדרי קטנה, סוף
שיעלימו סנהדרי גדולה: (ה) ובמשפחתו. אמר
רבי שמעון: וכי משפחה מה חטאה? אלא ללמדך,
שאין לך משפחה שיש בה מוכס שאין כלם
מוכסין, שכלם מחפין עליו: והכרתי אתו. למה
נאמר? לפי שנאמר "ובמשפחתו", יכול יהיו כל
המשפחה בהפרת? תלמוד לומר: "אתו" - אותו
בהפרת ולא כל המשפחה בהפרת אלא ביסורין:
לזנות אחרי המלך. (ת"כ) לרבות שאר עבודת
אלילים שעבדה בכך, ואפלו אין זו עבודתה:

היבש: הין. זו היא מדת הלח: אשר הוצאתי
אתכם. על מנת פן. דבר אחר: אני הבחנתי
במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינה של
בכור, ואני הנאמן להפרע ממי שטומן משקלותיו
במלח להונות את הבריות שאין מכירים בהם.
(ב) ואל-בני ישראל תאמר. ענשין על
האזהרות: מות יומת. (ת"כ) בבית דין; ואם אין
כח לבית דין, עם הארץ מסייעין אותן: עם הארץ.
(ת"כ) עם שבגיגו נבראת הארץ. דבר אחר: עם
שעתידין לירש את הארץ על-ידי מצוות הללו:
(ג) אתן את-פני. (ת"כ) פנאי שלי, פונה אני מפל
עסקי ועוסק בו: באיש. ולא בצבור, שאין כל
הצבור נכרתין: כי מזרעו נתן למלך. (ת"כ, סנהדרין
סד) לפי שנאמר: "מעביר בנו-וכתו באש", בן-בנו
ובן-בתו מנין? תלמוד לומר: "כי מזרעו נתן

פֿתר מלך מגו עמהון: ו ואַנש
די יתפני פֿתר בדין ודכורו
למטעי בתריהון ואַתן ית רוגזי
באנשא ההיא ואַשיצי יתה מגו
עמה: ז ותתקדשון ויתהון
קדישין אַרי אַנא יי אלהכון:
ח ותטרון ית קמי ותעבדון
יתהון אַנא יי מקדשכון: ט אַרי
גבר גבר די ילוט ית אבוהי וית
אמה יתקטלא יתקטל אבוהי
ואמה לט קטלא חיב: י וגבר די
יגוף ית אמת גבר די יגוף ית
אמת חברה יתקטלא יתקטל
גיפא וגיפתא: יא וגבר די ישכוב
עם אמת אבוהי עריתא דאבוהי
גלי יתקטלא יתקטלון תרויהון
קטלא חיבין: יב וגבר די ישכוב
ית בלטה יתקטלא יתקטלון
תרויהון תבלא עבדו קטלא
חיבין: יג וגבר די ישכוב ית
דכורא משכבי אתתא תועבא
עבדו תרויהון יתקטלא יתקטלון
קטלא חיבין: יד וגבר די יסב ית

אשר ישכב את-זכר משכבי אשה תועבה עשו שניהם מות יומתו
דמיהם בם: יד ואיש אשר יקח את-אשה ואת-אמה זמה הוא

רע"י

(ז) והתקדשם. זו פרישות עבודת אלילים:
(ט) אביו ואמו קלל. (ת"כ, סנהדרין פה): לרבות
לאחר מיתה: דמיו בו. זו סקילה, וכן כל מקום
שנאמר: "דמיו בו", "דמיהם בם", ולמדנו מאוב
וידעוני, שנאמר בָּהֶם: "באבן ירגמו אתם דמיהם
בם". ופשוטו של מקרא: כמו "דמו בראשו" אין
נענש על מיתתו אלא הוא, שהוא גרם לעצמו
שיהרג: (י) ואיש. פרט לקטן: אשר ינאף
את-אשת איש. (קידושין יט. סנהדרין נב) פרט לאשת

קטן. למדנו שאין לקטן קדושין. ועל איזו אשת-
איש חיבתי לך?: אשר ינאף את אשת-רעהו.
פרט לאשת עובד גלולים. למדנו, שאין קדושין
לעובד גלולים: מות-יומת הנאף והנאפֿת. כל
מיתה האמורה בתורה סתם, אינה אלא חנק:
(יב) תבל עשו. גנאי. לשון אחר: מבבלין זרע
האב בזרע הבן: (יג) משכבי אשה. (סנהדרין נה)
מכניס כמכחול בשפופרת: (יד) ישרפו אתו
ואתהן. (סנהדרין עה) אי אתה יכול לומר אשתו

אתתא ויתא אמה עצת חטאין היא
בנורא יוקדון יתה ויתתה ולא
תהי עצת חטאין בייכון:
טו וגבר די יתן שכבתה בכעירא
יתקטלא יתקטל וית בעירא
יתקטלון: טז ואתתא די תקרב
לכל בעירא למשלט בה ויתקטול
ית אתתא וית בעירא יתקטלא
יתקטלון קטלא חזבין: יז וגבר
די יסב ית אחתה בת אבוהי או
בת אמה ויחזי ית עריתה והיא
תחזי ית עריתה קלנא הוא
וישתיצון לעיני בני עמהון ערית
אחתה גלי חובה יקבל: יח וגבר
די ישכוב ית אתתא סואבתא
ויגלי ית עריתה ית קלנא גלי
והיא תגלי ית סואבת דמהא
וישתיצון תרויהון מגז עמהון:
יט וערית אחת אמך ואחת אבוק
לא תגלי ארי ית קריבה גלי

באש ישרפו אתו ואתהן ולא-תהיה זמה
בתוככם כס"י: טו ואיש אשר יתן שכבתו
בבהמה מות יומת ואת-הבהמה תהרגו כס"י:
טז ואשה אשר תקרב אל-כל-בהמה לרבעה
אתה והרגת את-האשה ואת-הבהמה מות
יומתו דמיהם בם: יז ואיש אשר-יקח את-
אחלו בת-אביו או-בת-אמו וראה את-
ערותה והיא תראה את-ערותו חסד הוא
ונכרתו לעיני בני עמם ערות אחתו גלה עונו
ישא כס"י: יח ואיש אשר-ישכב את-אשה דוה
וגלה את-ערותה את-מקרה הערה והוא
גלתה את-מקור דמיה ונכרתו שניהם מקרב
עמם כס"י: יט וערות אחות אמך ואחות אביך
לא תגלה כי את-שארן הערה עונם

רש"י

מיתה, על אחת במה וכמה: (יז) חסד הוא. לשון
ארמי: חרפה, 'חסודא'. ומדרשו (סנהדרין נח): אם
תאמר: קין נשא אחותו? חסד עשה המקום
לבנות עולמו ממנו, שנאמר (תהלים פט): "עולם
חסד יבנה": (יח) הערה. גלה, וכן כל לשון
"ערה", גלוי הוא, והוא יורדת בתבה לשם דבר,
כמו "זעורה" מגזרת (אסתר ה ט): "ולא-קם ולא-
זע", וכן "אחזה" מגזרת אח. והערה זו נחלקו
בה רבונתינו (יבמות נח). יש אומרים: זו נשיקת
שמש, ויש אומרים: זו הכנסת עטרה:
(יט) וערות אחות אמך. שנה הפתוח באזהרתו.
לומר שהזהר עליהן, בין על אחות אביו ואמו מן
האב, בין על אחיותיהן מן האם, אבל ערות אשת
אחי אביו לא הזהר, אלא על אשת אחי אביו מן

הראשונה ישרפו, שהרי נשאה בהתר ולא נאסרה
עליו, אלא אשה ואמה הפתוכין כאן שתייהן
לאסור, שנשא את חמותו ואמה. ויש מרבונתינו
שואמרים: אין כאן אלא חמותו, ומהו "אתהן"?
את אחת מהן; ולשון יוני הוא: "הן", אחת:
(טו) ואת-הבהמה תהרגו. אם אדם חטא, בהמה
מה חטאה? אלא מפני שבאה לאדם תקלה על
ידה, לפיכך אמר הפתוב: תסקל. קל-וחמר לאדם,
שיודע להבחין בין טוב לרע וגורם רעה לחברו
לעבר עברה. פיוצא בדבר אתה אומר (דברים יב ב):
"אבד תאבדון את-כל-המקמות", הרי דברים קל
וחמר: ומה אילנות, שאינן רואין ואינן שומעין,
על שבאת תקלה על ידם, אמרה תורה: השחת,
שרף וכלה, המטה את חברו מדרך חיים לדרך

יִשְׂאוּ כְסִי: כ וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת-דֹּדָתוֹ
 עֲרוֹת דָּדוֹ גְּלָה חֲטָאִם יִשְׂאוּ עֲרִירִים
 יָמָתוֹ כְּסִי: כא וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת-אִשְׁתּוֹ אֲחִיו
 נִדָּה הוּא עֲרוֹת אֲחִיו גְּלָה עֲרִירִים יִהְיוּ כְּסִי:
 כב וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת-כָּל-חֻקֹּתַי וְאֶת-כָּל-מִשְׁפָּטַי
 וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא-תִקְיֹא אֶתְכֶם הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 אָנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לְשֹׁבֶת בָּהּ: כג וְלֹא
 תֵּלְכוּ בַּחֲקֵת הַגּוֹי אֲשֶׁר-אָנִי מִשְׁלַח מַפְּנִיכֶם
 כִּי אֶת-כָּל-אֱלֹהֵי עֲשׂוֹ וְאֶקֶץ בָּם כְּסִי: כד וְאָמַר
 לָכֶם אַתֶּם תִּירָשׁוּ אֶת-אֲדֹמָתְכֶם וְאָנִי אֶתְנַנֶּה
 לָכֶם לְרֵשֶׁת אֹתָהּ אֶרֶץ זִבְת חֶלֶב וְדִבֶּשׁ אָנִי
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר-הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן-
 הָעַמִּים: מפטיר כה וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין-הַבְּהֵמָה
 הַטְּהוֹרָה לְטֵמְאָה וּבֵין-הָעוֹף הַטָּמֵא לְטָהוֹר
 וְלֹא-תִשְׁקְצוּ אֶת-נַפְשֵׁיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף
 וּבְכָל אֲשֶׁר תִּרְמַשׁ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-הִבְדַּלְתִּי
 לָכֶם לְטָמֵא כְּסִי: כו וְהֵייתֶם לִי קְדוֹשִׁים כִּי

רש"י

הָאֵב: (כ) אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת-דֹּדָתוֹ. (יבמות נד)
 הַמִּקְרָא הַזֶּה בָּא לְלַמֵּד עַל 'פֶּרֶת' הָאָמּוֹר לְמַעַלָּה,
 שֶׁהוּא בְּעֵנֶשׁ הַלֵּיכַת עֲרִירִי: עֲרִירִים. פְּתִירוֹתָיו:
 בְּלֹא וְלֹד; וְדוּמָה לוֹ (בראשית טו ב): "וְאֶנְכִי הוֹלֵךְ
 עֲרִירִי" יֵשׁ לוֹ בָּנִים - קוֹבְרִין, אֵין לוֹ בָּנִים - מֵת
 בְּלֹא בָּנִים. לִכְךָ שֶׁנֶּה בִּשְׁנֵי מִקְרָאוֹת אֵלּוּ: "עֲרִירִים
 יָמָתוֹ", "עֲרִירִים יִהְיוּ"; "עֲרִירִים יָמָתוֹ", אִם יִהְיוּ
 לוֹ בְּשַׁעַת עֲבָרָה, לֹא יִהְיוּ לוֹ בְּשִׁמּוֹת, לְפִי שֶׁקוֹבְרִין
 בְּחַיָּו; "עֲרִירִים יִהְיוּ", שָׁאִם אֵין לוֹ בְּשַׁעַת עֲבָרָה,
 יִהְיֶה כָּל יָמָיו כְּמוֹ שֶׁהוּא עֹכָשׁוֹ: (כא) נִדָּה הוּא.
 הַשְׂכִּיכָה הַזֹּאת מִנִּדָּה הִיא וּמֵאוֹסָה. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ

לְאַסֵּר הָעֲרָאָה בָּהּ כְּנִדָּה שֶׁהָעֲרָאָה מְפֹרֶשֶׁת בָּהּ:
 "אֶת מִקְוֵה הָעֲרָה": (כג) וְאֶקֶץ. לְשׁוֹן מָאוֹס,
 כְּמוֹ (בראשית כו): "קִצְתִּי בְּחַיִּי", כָּאֵדָם שֶׁהוּא קָץ
 בְּמִזְוֹנוֹ: (כה) וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין-הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה
 לְטֵמְאָה. אֵין צָרִיף לֹאמַר בֵּין פֶּרֶה לְחֵמּוֹר, שֶׁהָרִי
 מִבְּדָלִין וְנִכְרִין הֵם, אֲלֹא בֵין טְהוֹרָה לִף לְטֵמְאָה
 לִף, בֵּין שְׁנֵשֶׁשׁ רַבּוֹ שֶׁל סִימָן לְנִשְׁחַט חֲצִיו, וְכִמָּה
 בֵּין רַבּוֹ לְחֲצִיו? מֵלֹא שַׁעֲרָה: אֲשֶׁר-הִבְדַּלְתִּי לָכֶם
 לְטָמֵא. לְאַסֵּר: (כו) וְאֶבְדַּל אֶתְכֶם מִן-הָעַמִּים
 לְהִיּוֹת לִי. אִם אַתֶּם מִבְּדָלִים מֵהֶם, הָרִי אַתֶּם שְׁלִי,
 וְאִם לֹא, הָרִי אַתֶּם שֶׁל נְבוֹכַדְנֶאצַּר וְחִבְרִיו. רַבִּי

חֻבְקֵן יִקְבְּלוֹן: כ וּגְבֵר דִּי
 יִשְׁכּוּב יַת אִתָּת אַח אָבוּהִי עֲרִית
 אַח אָבוּהִי גְּלִי חֻבְקֵן יִקְבְּלוֹן
 בְּלֹא וְלֹד יָמָתוֹן: כא וּגְבֵר דִּי
 יִסֵּב יַת אִתָּת אָחוּהִי מִרְחָקָא הִיא
 עֲרִיתָא דְּאָחוּהִי גְּלִי בְּלֹא וְלֹד
 יָהוֹן: כב וְתִטְרוֹן יַת כָּל קְרָמִי וְיַת
 כָּל דִּינִי וְתִעֲבְדוֹן יִתְהוֹן וְלֹא
 תִּרְוֹקֵן יִתְכוֹן אֶרְעָא דִּי אָנָּה מַעַל
 יִתְכוֹן תִּמָּן לְמַתְבָּ בָּהּ: כג וְלֹא
 תִּתְכוֹן בְּנִימוּסִי עִמָּמִיא דִּי אָנָּה
 מִגְּלִי מִן קְדָמִיכוֹן אָרִי יַת כָּל
 אֲלִין עֲבָדוֹ וְרַחֲקִי מִימָרִי יִתְהוֹן:
 כד וְאִמְרִית לָכוֹן אַתּוֹן תִּירְתּוֹן יַת
 אֶרְעָהוֹן וְאָנָּה אֶתְנַנֶּה לָכוֹן לְמִירַת
 יִתָּה אֶרְעָא עֲבָדָא חֶלֶב וְדִבֶּשׁ אָנָּה
 יִי אֲלֵהֲכוֹן דִּי אֶפְרִשִׁית יִתְכוֹן מִן
 עִמָּמִיא: כה וְתִפְרָשׁוֹן בֵּין בְּעִירָא
 דְּכִנִּיא לְמִסְאָבָא וּבֵין עוֹפָא
 מִסְאָבָא לְדָכִי וְלֹא תִשְׁקְצוֹן יַת
 נַפְשִׁיתִיכוֹן בְּבְעִירָא וּבְעוֹפָא וּבְכָל
 דִּי תִרְחַשׁ אֶרְעָא דִּי אֶפְרִשִׁית
 לָכוֹן לְסִסְאָבָא: כו וְתִתְהוֹן קְדָמִי
 קְדִישִׁין אָרִי קְדִישׁ אָנָּה יִי
 וְאֶפְרִשִׁית יִתְכוֹן מִן עִמָּמִיא

לְמַהּוּי פְּלִיחִין קְדָמִי: כּוּ וּגְבַר אוֹ
אֶתְמָא אַרִי יְהִי בְהוֹן בְּדִין אוֹ
דְּכוּר יִתְקַטְּלָא יִתְקַטְּלוֹן בְּאַבְנָא
יִרְגָּמוּן יִתְהוֹן קְטָלָא חִיבִין: פפפ
קְדוּשׁ אֲנִי יְהוָה וְאַבְדֵּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים
לְהִיּוֹת לִי כְּשִׁי: כּוּ וְאִישׁ אוֹ-אִשָּׁה בִּי־יִהְיֶה בָּהֶם
אוֹב אוֹ יִדְעֵנִי מוֹת יוֹמָתוֹ בְּאַבֵּן יִרְגָּמוּ אֹתָם
דְּמִיתָהֶם בָּם כְּשִׁי: פפפ

ס"ד פסוקים, ונג"ה סימן, מ"י זר"ב סימן:

רע"י

אַלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: מִנֵּין שְׁלָא יֵאמֵר אָדָם: נִפְשִׁי
קָצָה בְּכֹשֶׁר חֲזִיר! "אִי אִפְשִׁי לְלַבֵּשׁ כְּלָאִים! אָבֵל
יֵאמֵר: 'אִפְשִׁי, וּמָה אֶעֱשֶׂה וְאֵבִי שְׂבִשְׂמִים גָּזַר עָלַי?'
תִּלְמוּד לומר: "וְאַבְדֵּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי",
שְׁתָּהּא הַבְּדִלְתְּכֶם מֵהֶם לְשָׁמִי, פּוֹרֵשׁ מִן הָעֲבָרָה
וּמִקְבֵּל עָלָיו עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם: (כז) בִּי־יִהְיֶה בָּהֶם
אוֹב וְגו'. קָאן נֶאֱמַר בָּהֶם 'מִיתָה' וְלִמְעָלָה 'כָּרַת':
עֲדִים וְהִתְרָאָה - בְּסָקִילָה, מְזִיד בְּלֹא
הִתְרָאָה - בְּהִכְרַת, וְשִׁגְגָתָם - חֲטָאתָ. וְכֵן בְּכָל חִיבִי
מִיתוֹת שְׁנֶאֱמַר בָּהֶם 'כָּרַת': חֲסִלַת פִּרְשַׁת קְדוּשִׁים

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לְפָנַי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עִי־חִים הֵיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיָּה מֵאֲשֶׁר. דְּרִכְיָה דְּרִכְיָנַעַם, וְכָל־נְתִיבִיתִיָּה שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֵלָהּ
עֶשֶׂר וְכָבוֹד. יְהוָה חֲפִץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וְגִדִּיל תּוֹרָה וְיִאֲדִיר:

מדדיקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

הפטרה לשנים מקרא ואחד תרגום ביחזקאל פרק ב

כ בַּיְהִי דְּבִרְיָהוָה אֵלַי יֵאמֹר: ג בֶּן־אָדָם דִּבֵּר אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר
אֲדֹנִי יְהוָה הִלְדַּרְשׁ אֹתִי אַתֶּם בָּאִים חִי־אֲנִי אִם־אֲדַרְשׁ לָכֶם נָאִם אֲדֹנִי יְהוָה: ד הִתְשַׁפְּטוּ
אַתֶּם הִתְשַׁפּוּט בֶּן־אָדָם אֶת־תּוֹעֵבַת אֲבוֹתֶם הוֹדִיעֶם: ה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנִי
יְהוָה בְּיוֹם בַּחֲרִי בְּיִשְׂרָאֵל וְאִשָּׁא יָדִי לְזָרַע בֵּית יַעֲקֹב וְאוֹדַע לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאִשָּׁא
יָדִי לָהֶם לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ו בְּיוֹם הַהוּא נִשְׂאֹתִי יָדִי לָהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
אֶל־אֶרֶץ אֲשֶׁר־תִּרְתִּי לָהֶם זִבְתָּ חֶלֶב וּדְבַשׁ צָבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת: ז וְאָמַר אֱלֹהִים אִישׁ
שְׂקוּצִי עֵינָיו הִשְׁלִיכוּ וּבְגָלוּלֵי מִצְרַיִם אֶל־תִּטְמְאוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ח וַיִּמְרוּ־בִי וְלֹא אָבוּ
לְשִׁמְעַי אֵלַי אִישׁ אֶת־שְׂקוּצִי עֵינֵיהֶם לֹא הִשְׁלִיכוּ וְאֶת־גְּלוּלֵי מִצְרַיִם לֹא עָזְבוּ וְאָמַר לְשַׁפֹּד
חֲמַתִּי עֲלֵיהֶם לְכָלוֹת אֹפִי בָּהֶם בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם: ט וְאַעֲשֶׂי לְמַעַן שְׁמִי לְבַלְתִּי הַחֵל
לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־הִמָּה בְּתוֹכָם אֲשֶׁר נוֹדַעְתִּי אֲלֵיהֶם לְעֵינֵיהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

וְאוֹצִיאֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֵבְרָם אֶל־הַמִּדְבָּר: י וְאַתָּן לָהֶם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי הַזֵּה עָשֵׂה אוֹתָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם: יב וְגַם אֶת־שַׁבָּתוֹתַי נָתַתִּי לָהֶם לְהִיּוֹת לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם: יג וַיֹּמְרוּ־בִי בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר בְּחֻקֹּתַי לֹא־הָלָכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטִי מָאֲסוּ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם וְאֶת־שַׁבָּתוֹתַי חָלְלוּ מְאֹד וְאָמַר לְשַׁפָּךְ חֻמָּתִי עֲלֵיהֶם בַּמִּדְבָּר לְכָלוֹתָם: יד וַאֲעֲשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי לְבַלְתִּי הַחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִים לְעֵינֵיהֶם: טו וְגַם־אֲנִי נִשְׁאַתִּי יָדִי לָהֶם בַּמִּדְבָּר לְבַלְתִּי הָבִיא אוֹתָם אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי זָבֶת חָלָב וְדִבְשׁ צָבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת: טז יֵעַן בְּמִשְׁפָּטִי מָאֲסוּ וְאֶת־חֻקֹּתַי לֹא־הָלָכוּ בָהֶם וְאֶת־שַׁבָּתוֹתַי חָלְלוּ כִּי אַחֲרֵי גְלוּלֵיהֶם לָבָם הַלֵּךְ: יז וַתַּחֲסוּ עֵינֵי עֲלֵיהֶם מִשַּׁחַתָּם וְלֹא־עָשִׂיתִי אוֹתָם כְּלָה בַּמִּדְבָּר: יח וְאָמַר אֶל־בְּנֵיהֶם בַּמִּדְבָּר בְּחֻקֵּי אֲבוֹתֵיכֶם אֲלֹתֵלְכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטֵיהֶם אֲלֹתִשְׁמְרוּ וּבְגְלוּלֵיהֶם אֲלֹתִטְמָאוּ: יט אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּחֻקֹּתַי לָכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטִי שִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ אוֹתָם: כ וְאֶת־שַׁבָּתוֹתַי קִדְּשׁוּ וְהָיוּ לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאִי הָאֵמֶת וְצִדִּיק:

הפטרת אחרי־מות קדושים לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום עמוס פרק ט

ט וְהָלֹא כִבְנִי כְשִׁיִּים אַתֶּם לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה הָלֹא אֶת־יִשְׂרָאֵל הֶעֱלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְלִשְׁתִּיִּים מִכַּפְתּוֹר וְאַרְם מִקִּיר: ח הִנֵּה עֵינִי אֲדַנִּי יְהוָה בַּמְּלָכָה הַחֲטָאָה וְהַשְׁמֵדְתִּי אֹתָהּ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲפֹס כִּי לֹא הִשְׁמִיד אֲשִׁמִּיד אֶת־בֵּית יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה: ט כִּי־הִנֵּה אֲנֹכִי מֵצִוָּה וְהַנְּעוֹתִי בְּכָל־הַגּוֹיִם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל כֹּאֲשֶׁר יִזְעַל בַּכְּבָרָה וְלֹא־יִפּוֹל צָרוֹר אֶרֶץ: י בַּחֲרֵב יָמוּתוּ כָּל חֲטָאֵי עַמִּי הָאֻמִּים לֹא־תִגֹּשׁ וְתִקְדִּים בַּעֲדֵינוּ הָרָעָה: יא בָּיִם הֵהוּא אֲקִים אֶת־סֶפֶת דָּוִיד הַנִּפְלֵת וְגִדְרֹתַי אֶת־פְּרִצִּיהֶן וְהִרְסֹתֵיהֶן אֲקִים וּבְנִיתֶיהָ בִּימֵי עוֹלָם: יב לְמַעַן יִירָשׁוּ אֶת־שְׂאֵרִית אֲדוֹם וְכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה עֲשֶׂה זֹאת: יג הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בַּקָּצֵר וְדֶרֶךְ עֲנָבִים בַּמִּשָּׁךְ הַזֶּרַע וְהַטִּיפוּ הַהָרִים עֲסִים וְכָל־הַגְּבָעוֹת תִּתְמוּגְגָנָה: יד וְשַׁבְתִּי אֶת־שִׁבּוֹת עַמִּי

קבו

יִשְׂרָאֵל וּבָנוּ עָרִים נְשִׁמוֹת וַיֵּשְׁבוּ וַנִּטְעֵנוּ כְּרָמִים וְשָׂתוּ אֶת־יַיִנָּם וַעֲשׂוּ גִזְוֹת וְאָכְלוּ
אֶת־פְּרִיָּהֶם: טו וַנִּטְעַתֶּם עַל־אֲדָמָתְכֶם וְלֹא יִנְתָּשׁוּ עוֹד מֵעַל אֲדָמָתְכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵיךְ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל
הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנָּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכֵל דְּבָרָיו
אַמֶּת וְצֶדֶק:

נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרֵי
לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה,
הָאֵל הַנָּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחֲנוּ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד
אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֶה גֵּרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד
לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומכל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

בחסות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו שרח (אולגה) בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org * USA@DvarMalchus.Org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus
Issue # 00058
22/04/2007